PETER ROSEGGER

DE LANDSVORSTIN

„MARTIN DER MANN"

VERTAALD DOOR J. KUYLMAN

WERELDBIBLIOTHEEK

P H. PRAAG

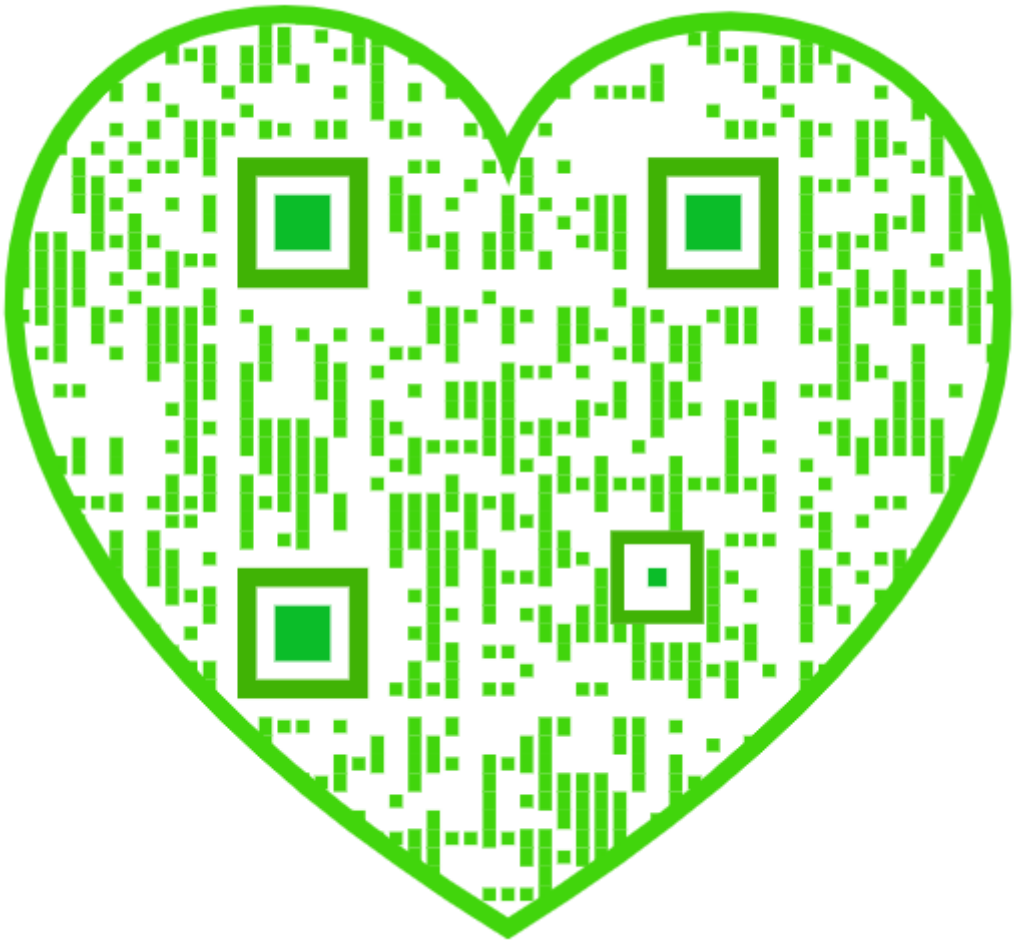

DE LANDSVORSTIN

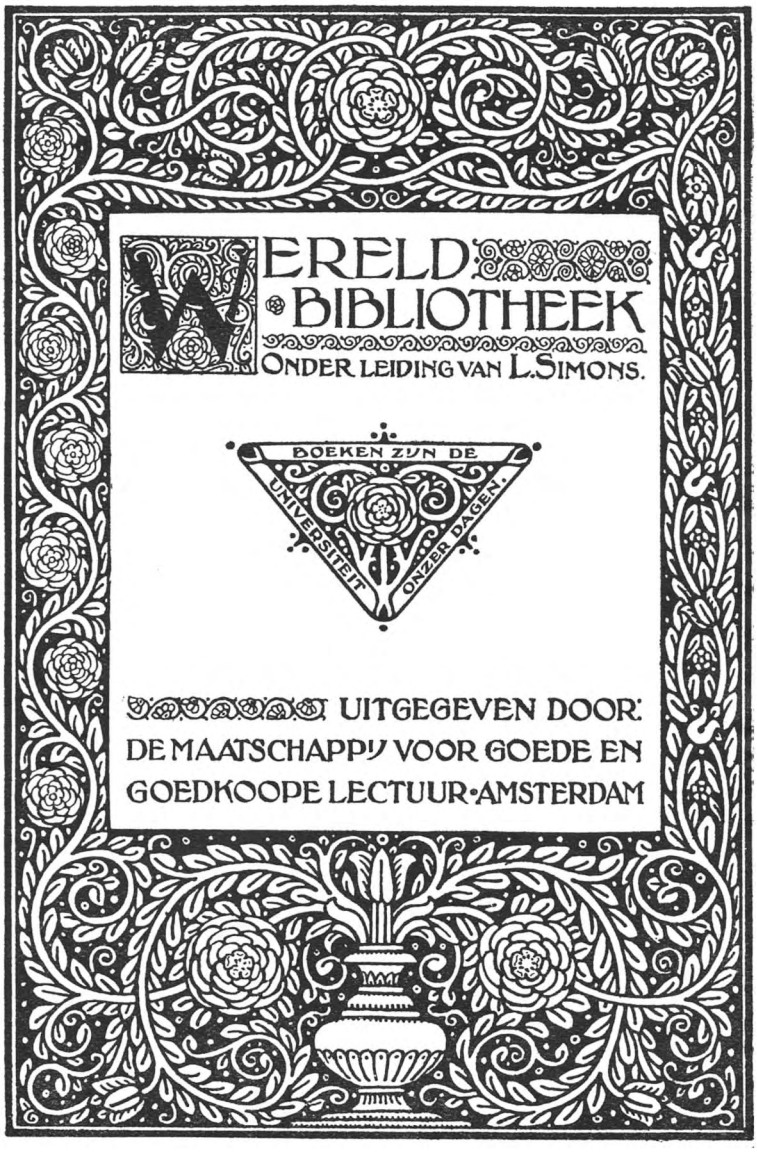
WERELD
BIBLIOTHEEK
ONDER LEIDING VAN L. SIMONS.
BOEKEN ZIJN DE
UNIVERSITEIT
ONZER DAGEN.
UITGEGEVEN DOOR
DE MAATSCHAPPIJ VOOR GOEDE EN
GOEDKOOPE LECTUUR · AMSTERDAM

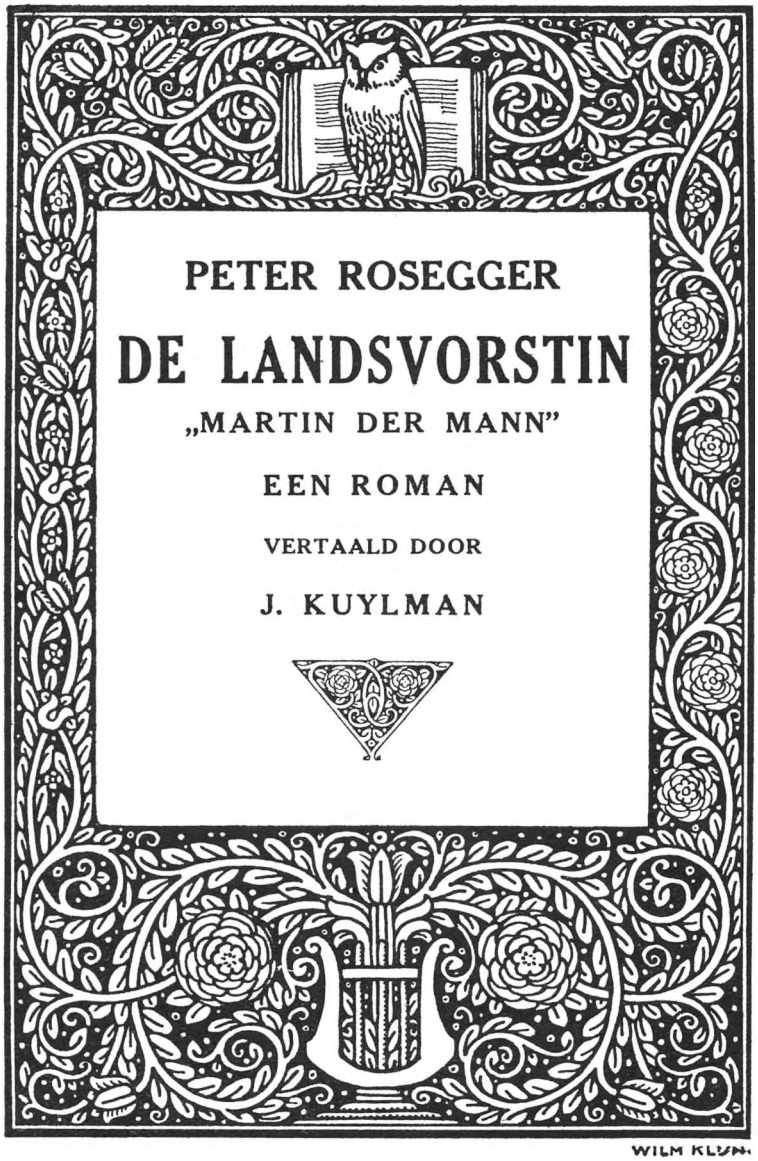

PETER ROSEGGER

DE LANDSVORSTIN

„MARTIN DER MANN"

EEN ROMAN

VERTAALD DOOR

J. KUYLMAN

WILM KLUSM.

GEDRUKT TER DRUKKERIJ „DE DEGEL," AMSTERDAM

OPDRACHT

Aan mijn vereerden vriend,
Dr. Adalbert Svoboda
zij dit boek als een bewijs van
innige dankbaarheid opgedragen.

Vereerde Vriend!

HOOG in het gebergte, tusschen bosschen en boeren, leefde onbegrepen en eenzaam een jonge man. Temidden van spel en arbeid, dichten en droomen leefde hij maar voort, en was niet ongelukkig of gelukkig. Dikwerf sprong zijn hart van vreugde op als hij ergens een bedrukt blad papier vond, dat in die bosschen beland was, of als uit zijn beklemde ziel een lied steeg waarin zijn eigen wezen zich belichaamd had, als een tweede Ik, als een goede kameraad. Menigmaal echter kwam het vermoeden in hem op, dat dit hunkeren een dwaalweg was, waarlangs hij ten gronde moest gaan.

Op zekeren dag sloot deze jonge man verscheidene zijner gedichten bij een met een allesbehalve fraaie hand geschreven brief in, en zond ze aan een blad in de verafgelegen hoofdstad van dat land. Het leek hem bijna dwaasheid en doldriestheid toe, dat te doen, want stad en courant waren hem al even vreemd als de wildernissen van Afrika. Hij wist nauwelijks wat hij boven den brief moest zetten, en evenmin hoe hij aan de enkele centen voor een postzegel moest komen. Na eenige dagen had hij deze uiting van een plotselingen luim reeds weder vergeten,

en leefde hij weder als te voren, en te midden van spel en arbeid, dichten en droomen.

Op zekeren dag kwam er — langs omwegen den overal onbekenden geadresseerde zoekende — een brief uit de hoofdstad, met den volgenden inhoud:

Graz, 22 Maart 1864

Weledele Heer,

Ik heb uwe gedichten gelezen en ben van meening dat er een gunstige begaafdheid uit spreekt, welke zorgvuldig aangekweekt behoort te worden. Ik ben geneigd meerdere van uwe gedichten te publiceeren, en de aandacht van het publiek op u te vestigen. Doch eerst moet gij mij nauwkeurig en vrijmoedig mededeelen hoe gij tot dichten zijt gekomen, — want op de dorpsschool wordt de drang ertoe niet geboren, — welke gedichten gij gelezen hebt, want nu en dan meen ik herinneringen aan wat gij gelezen hebt in uwe verzen op te merken. Zendt mij tevens uwe vertellingen en geef mij nauwkeurig en naar waarheid uw adres op, alsook uwe tegenwoordige bezigheid. Gaarne zoude ik iets voor u doen, b.v. boeken bijeenbrengen, en ik zal er u gaarne zelf eenige schenken; wat er van u geplaatst wordt, zal gehonoreerd, d.w.z. betaald worden. Wellicht is er iemand te vinden, die u een beteren werkkring kan verschaffen. — Schrijf mij spoedig en openhartig.

Uw oprecht toegenegen

Prof. Dr. A. Svoboda,
Redacteur der Dagpost.

Deze brief wordt als een dierbare reliquie bewaard. De man, die hem schreef waart gij, mijn waarde, vereerde

vriend; en het jonge mensch, die hem in de pen gaf, en aan wien hij gericht was, was ik.

Ik kan niet met woorden uitdrukken hoezeer dit schrijven, dat gij toenmaals aan een geheel onbekenden, armen boerenknaap richttet, mij nog steeds ontroert. Hoe oneindig veel meer nog gij voor mij gedaan hebt dan in dien brief werd toegezegd, leeft in de dankbare herinnering van mij en mijn gezin voort. Niemand beter dan ik weet, hoe zegenrijk uw bemoeiingen en zorgen voor mij geweest zijn. Van de vrienden, welke ik door u mocht verwerven, noem ik hier naar volgorde van tijd: Peter von Reininghaus en Robert Hamerling, die, evenals gijzelf, tot op dit oogenblik een geluk in mijn leven geweest zijn.

Toen ik u jaren geleden verzocht u mijn werk „Waldheimat" te mogen opdragen, weest gij dit van de hand met de opmerking, dat ik, wat ik geworden was, hoofdzakelijk aan mijzelven te danken had, en dat, indien ik den ouden vriend hoogschatte, deze er de voorkeur aan zoude geven mijn „geheimraad" te blijven.

Doch moeilijker dan toen zal het u nu vallen de opdracht van dit boek af te slaan, want nu komt er nog een andere factor in het spel, nl. het vijf-en-twintigjarige jubileum van onze vriendschap, ter gelegenheid waarvan ik u toch wel een krans van klimop en rozen aan de voeten mag leggen!

Als ik de hier volgende vertelling: „Martin der Mann", een krans van klimop en rozen noem, doe ik dit eenigermate met het oog op haar karakter en inhoud. Zij is niet weder een vertelling uit het boerenleven onzer dagen, doch neigt veeleer tot dat soort van verdichting, waarbij wereld en menschenlot tot een parabel worden.

Wellicht zal menigeen er geen vrede mede hebben, dat de „Volksdichter" ditmaal uit zijn rol valt, en een gebied betreedt, waarvoor de critiek hem geen verlofpas om binnen te dolen, gegeven heeft. Doch gij, mijn vriend, die de vele gemoedsbewegingen van een dichterhart kent, en begrijpt, gij weet natuurlijk, dat de dichter zijn stof maar niet altijd

luchtigweg zelf kiest, dat hij dikwerf onwillekeurig door gebeurtenissen en toestanden, die schijnbaar verre van zijn sfeer liggen, of door gedachten en ideëen bevrucht wordt, die, gevoed door zijn hartebloed, vasten vorm aannemen en zich als dichtwerk moeten uiten.

Mijn vader's akker reeds, hoe eenvoudig hij ook was, droeg niet gaarne steeds dezelfde vrucht; nadat hij eenige achtereenvolgende jaren rogge of haver opgebracht had, werd hij omgezet in een blauw-bloeiend vlasveld, of rapen en aardappelenland. Als hij uit-geaardappeld was, ging het weder uitstekend met koren, als hij zich tenminste niet op de een of andere plek gereed maakte om voor altijd braak te blijven liggen. En zoo kunnen er ook in den akker van een menschenbrein krachten schuilen, waarvan deze uitrusten en zich ontspannen, en gene daadwerkelijk bezig zijn. En zoo werd het allengs voor mij een behoefte deze eenigermate vreemde vertelling te schrijven.

Een geheel jaar lang zag ik de met een laagje vernis bedekte toestanden van een vorstelijk hof, afgewisseld door de ontzagwekkende natuurverschijnselen van een woudwildernis. Een geheelen zomer lang dacht en voelde ik niets anders dan mijne hertogin Juliana, hare wondere vriendschap en hare bijna duivelsche liefde. De dingen zijn werkelijk gebeurd, want ik zag ze plaats grijpen voor mijn geestesoog. — Wie gewoon is de waarheid slechts naar uiterlijkheden af te meten, zal in dit boek ongehoorde dingen vinden; wie echter de natuur met een van-vooroordeelen-vrij oog beschouwt, zal de waarheid dier dingen misschien erkennen. Indien het 't litterair geweten van iemand tot zwijgen mocht brengen zoo hij dit verhaal een sprookje noemt, dat hij het doe; doch het sprookje zal hem aan het einde toch wel wat te realistisch zijn.

Van mijn eerste boerengedichtje „Zither und Hackbrett" tot aan dit „Martin der Mann" loopt een lange, eenigszins kromme weg; of het een vooruitgang beduidt, dan wel slechts het zich uitleven van een hevig voelend menschelijk gemoed, dat kunt gij beter beoordeelen dan ik. In elk geval

is ook het zich-uitleven naar alle richtingen een groot geluk, waartoe gij, mijn waarde vriend, mij in staat hebt gesteld, en het was mij een behoefte des harten dit hier uit te spreken.

P. A. ROSEGGER.

Krieglach. 1889.

EERSTE BOEK
JULIANA

JULIANA

DE hertog is vermoord! Met dezen alarmkreet moet ik een gebeurtenis inleiden, in welker wondere voorvallen zich de tragiek der wereld verweeft met het idyllische van een sprookje. Hij, die menschenharten hooger schat dan vorstenkronen, vergezelle ons. Onze weg, aan welks kant menig blauw bedauwd viooltje, doch ook menige gloeiende roos staan zal, onze weg, die een werkelijkheid en tegelijk verdichting is, doet ons blikken in de afgronden van den hartstocht, en toont ons vergezichten op de hoogten van menschelijke grootheid. En de liefde beschikt, de liefde woedt: wij zullen in verbazing aanschouwen wat de liefde vermag.

De weg voert door het dal van de Timer. Anders een stil watertje, doch in dit nachtelijk uur hoort men haar droomerig murmelen tusschen de witte wilgen door, en fluisterend sluipt ze heen om de rots, met het slot erop, als mochten zij die daarbinnen slapen, niet gewekt worden. Op de hoektorens van het kasteel rust nog het bleeke schijnsel van de ondergaande maan, en een van de windvaantjes van den toren heeft reeds gepiept in het morgenbriesje. In het midden van den zomer is dit het heerlijkste slaapuur. En zoo slapen dan ook, bij goedgesloten poort, de poortwachter en zijn vrouw in hunne kamer. Hij droomt van zijn druiven, want in vredestijd kan de anders zoo krijgshaftige poortwachter den speer verruilen met den wijnstok, en druiven in plaats van looden kogels op de hellingen planten.

Zijn vrouw droomt van de pas uitgeplante kool en van de anjelieren in haren tuin, waarvan de meesten nog pas

aan het ontkiemen en uitbotten zijn. En temidden van deze landelijke droomen, klinkt plotseling luid alarm aan het venster, waartegen ongeduldige vingers kloppen, en weergalmt de kreet: „Wordt wakker! Wordt wakker! De hertog is vermoord!"

Daarop hoorden de luisterenden daarbinnen nog een geluid als het draven van paarden en toen was alles weder stil.

De vrouw van den poortwachter hief behoedzaam het hoofd van het kussen, en zeide op gedempten toon, om hem niet te wekken indien hij nog sliep:

„Frits!"

„Ja," zeide hij.

„Heb je het ook gehoord?" vroeg zij.

„Ja, ik heb 't ook gehoord," antwoordde haar man, „'t zal een beschonken kerel geweest zijn. 't Is nog heelemaal donker, laten we in godsnaam maar weer gaan slapen."

Nu lagen beiden weder rustig en maakten zich wijs, dat de ander sliep, en dat zij zelf ook weder zouden inslapen. Doch beider hart klopte hiervoor veel te angstig. Na een poosje zuchtte de vrouw: „Ik heb geen rust meer!" en richtte zich in bed op.

„Met mijn slaap is 't ook niks meer gedaan," gaf de poortwachter toe. „Als de gemeentepolitie haar plicht niet vervult, moeten de dronken lui den dorpsschout maar eens uit zijn slaap wakker schreeuwen, en niet een paar ouwe lui, die het beetje slaap dat ze krijgen met hard werken moeten verdienen. 't Heet altijd, dat het volk 't zoo slecht heeft. Maar lui, die zich zóó dronken kunnen drinken, hebben 't nog veel te goed. Wie 's nachts drinkt, moet zich niet beklagen, als hij overdag niet te eten heeft."

Eenigen tijd daarna, toen de oude uitgebromd was, zeide de vrouw: „Ik dacht aan de Witte Broeders."

„Malligheid!" bromde hij, en voegde er toen bij: „Ja, ik dacht ook aan de Witte Broeders."

„'t Is een wonderlijke tijd," meende zijn vrouw. „Nog is prins Alfred, die gevallen is, niet vergeten, nog treuren

wij om zijn broer, die door ziekte ten grave is gesleept. Hoe menig arme zou blij zijn als hij bevrijd werd. Maar de dood neemt juist de hooggeplaatsten mee."

„'t Begint al verdomd raar toe te gaan in de wereld," voegde hij erbij. „Vroeger trok je eenvoudig te velde en sloeg er eerlijk en rond op los. Maar tegenwoordig gaat alles van achteren. Dolk, vergif en nog meer van dergelijke vriendelijkheden. Het kruit, dat we vroeger in de mortieren stampten, stoppen ze nu in den grond, om onze Lieve Heer z'n aardbol in de lucht te laten vliegen. Die losgelaten gekken, wie ze dan ook zijn, of hoe ze ook heeten, of wat ze dan ook willen."

„Als 'n christenmensch maar wist wàt ze eigenlijk willen," „die Witte Broeders," zeide zijn vrouw.

„Dàt is wel bekend wat ze willen," zei hij, „ze willen alles gelijk maken. De berg gelijk met het dal, den koning met den bedelaar, den buldog met den windhond, den Heere God met den Duivel."

„De Dood maakt alles gelijk," zeide zij.

„En zelfs diè maakt grafheuveltjes op het kerkhof."

„Ik dacht ineens weer aan den moord op den vorst van Gollstadt," hernam zijn vrouw.

„Jezus Maria, Christine!"

„Ik wou je niet laten schrikken, man!"

„O, die morgen!" riep hij uit, „die vreeselijke morgen!" Toen stapte de oude poortwachter uit bed en tastte naar zijn broek. Hij vergat echter den broek, bleef midden in het vertrek staan, bracht, voor zoover dit in het donker te zien was, de armen aan het hoofd, en mompelde, alsof hij de dingen om hem heen geheel vergat en in zijn eigen gedachten verzonk. „Een dapper man! Een vroom man! De lafaards, wie ze dan ook zijn, of hoe ze dan ook heeten mogen! Ze hadden niet eens den moed hem openlijk met den degen in de hand tegemoet te treden. In de kapel, bij zijn morgengebed! Voor het altaar! Voor het gewijde altaar, vrouw! Denk toch es! Een kerkedienaar in koorgewaad komt naar den bidstoel van den vorst om het op den

grond gevallen fluweelen kussen op te beuren, en het op den stoel te leggen. Zijne Hoogheid slaakt een zucht en zinkt op de steenen zerken neer. Met een dolk doorstoken! Midden door het hart! Denk toch es, vrouw!"

„Windt je niet zoo op, man, ik weet 't toch allemaal al. Je was er immers bij, en hebt het honderdmaal verteld. Kom toch weer in bed."

„Vermoord!" roept de priester aan het altaar, „vermoord!" roept hij. De kerkedienaar was niet meer te vinden. — Ik durf m'n zaligheid eronder te verwedden, dat dat ook een van de Witte Broeders is geweest."

„Wie zijn toch in godsnaam die witte beesten!" vroeg zijn vrouw.

„'t Is een monster," antwoordde de poortwachter. „'t Heeft duizend koppen en duizend armen, het is overal, in de werkplaats, in de kerk, onder den grond, in de paleizen, op de schepen, in den postwagen. Het groeit op in den korenhalm, het bruist in den wijnbeker, het spookt in den bijbel en, wat nog het vreeselijkste is, het steekt in de sabelschede van den soldaat. Overal waart het rond en is nergens te vatten. Het is de antichrist, of hoe het dan ook heeten mag, of wie het dan ook is, die alles te gronde wil richten. De Almachtige neme hen die over ons geplaatst zijn onder zijne hoede."

„Maar onze hertog was op dit oogenblik niet in de residentie," zeide zijn vrouw.

„Hij is in het hooggebergte op de arendjacht," zei de poortwachter. „Ja, hij is vast en zeker in het gebergte."

„Klopt daar niet iemand op de deur?" fluisterde zijn vrouw.

„Ja, er klopt iemand," antwoordde de slotvoogd, daar buiten de klopper zwaar op de poort neerkwam. Snel wierp hij zijn mantel om, en riep uit het venster wat er was. Voor de poort stonden verscheidene ruiters met hunne paarden.

„Is de Landvrouw al wakker?" vroeg een mannenstem buiten.

„Neem me niet kwalijk, maar op zoo'n uur zijn alleen nachtbrakers en zigeuners wakker!" gaf de verbolgen poortwachter ten antwoord.

„Ouwe zot!" riep de stem buiten.

„Eerlijke lieden niet te na gesproken!" krabbelde de oude poortwachter terug.

„In een nacht als deze is iedereen wakker. In de stad wordt storm geluid. In alle plaatsen waar we langs gekomen zijn, is er licht aan in de huizen, en zou alles op het slot Edenstein dan slapen?"

„Ook in dezen burg zal het straks luid toegaan, geloof dat maar gerust, poortwachter!" riep daarbuiten een tweede stem. „De hertog is dood."

Ondertusschen waren er verscheidene van de bedienden van het kasteel bijgekomen; ook de beheerder van het goed was de trap af gekomen, en de vreemden werden ondervraagd, wie zij waren en of zij van ambtswege een boodschap hadden over te brengen.

„Wij zijn soldaten en burgers," antwoordden zij, „en wij brengen u de boodschap over zooals wij haar gehoord hebben. In het hooggebergte, aan den voet van den Weisshorn midden door het hart geschoten."

„Wie, wie?"

„Het is vreeselijk, dat wij den naam zoo dikwijls moeten herhalen, en vooral voor dit huis! — Het was Hertog Johan de Laatste. Men hoort het roepen in alle straten van de stad; het is echter reeds verboden het te roepen. Hij was sedert de sterfgevallen van verleden jaar de laatste mannelijke spruit van zijn stam. Hij heeft geen broeder en geen neven. Wij zijn weezen!"

Dit werd gezegd door de eene stem, en de andere voegde erbij: „Maar er is nog een nicht. Een mooi kind. Ze is hier algemeen bekend. Wij laten haar groeten!"

Zoo spraken zij daarbuiten voor de poort dooreen, en waren zeer opgewonden, zonder dat men kon opmaken of dit aan droefheid of een andere oorzaak was toe te schrijven. En zóó trokken ze ook weder heen.

De lieden in het slot vroegen elkander af: „Wat is dit? Wat heeft dit te beduiden?"

Eenigen onder hen beefden en zwegen, anderen waren verbitterd door den luchthartigen toon der boden, weer anderen stelden zich als waanzinnigen aan en wilden met luid geroep hun meesteres uit den slaap wekken; en het kostte heel wat moeite hen tot bedaren te brengen. Alleen de poortwachter was nu kalm en zeide zeer gelaten: „Dat is zeker, als die schurken onware berichten verspreiden, hangen ze morgen bij zonsondergang allemaal. Leve de hertog!"

De muren van het slot Edenstein werden reeds gekleurd door het morgenrood, toen er langs den straatweg, stof opwervelend, een nieuwe stoet ruiters en wagens aankwam. Hij hield voor de slotbrug stil, de ruiters sprongen van hunne paarden, de inzittenden stapten uit. Drie mannen, in zwarte mantels gehuld, traden naar voren, onder hun mantels droegen zij deftige kleedij. De eene was gekleed in de uniform van een generaal, en droeg aan zijne zijde een langen sabel, op het hoofd een helm met rooden pluim en sterren op de borst. De tweede droeg den purperen statiemantel eens prelaten, met schitterende kruizen op de borst en een paarse muts op het hoofd. De derde stond daar in een langen, zwarten mantel gehuld, terwijl, in een halven cirkel op de borst, een gouden keten afhing. Op de witte lokken droeg hij een zwarte baret en aan de linkerzijde een sierlijken degen. Alle drie waren bejaard en hadden een eerwaardig uiterlijk. Zij schreden zwijgend door de inmiddels geopende poort den hof in en verlangden een onderhoud met prinses Juliana.

Een oude man leidde de heeren, hen onderwijl nieuwsgierig opnemende, de hardsteenen trap op, uit welker voegen grashalmen sproten, naar een zaal en verzocht hen een wijle geduld te oefenen, daar zijne genadige meesteres nog in haar slaapvertrek was. De vreemdelingen stonden daar in de duistere zaal, die, verwaarloosd als ze was, met haar bestoven, oude meubelen niet berekend scheen op de ontvangst van hooge gasten. In de smalle vensters ontbrak

menige ruit. De portretten der voorouders aan de wanden waren half vervaagd, zoodat de gezichten vanuit den donkeren achtergrond nauwelijke uitkwamen. Er stond iets dat op een troonzetel geleek, waarvan de eene armleuning was afgebroken, en ernaast op den grond lag.

Daar het hen in dit vertrek te vervelend werd, daalden zij af naar den hof, en wandelden door den uitgestrekten moestuin, langs de stallen en schuren.

Het geheel zag er niet uit als het landgoed van een edelman, doch veeleer als een groote, met noesten vlijt bewerkte boerderij. Zij gingen het verwilderde park met eikenboomen binnen. Daar stonden zinnebeeldige figuren van zandsteen, doch aan het eene ontbrak een arm, aan een ander een voet, en aan een derde het hoofd. Op de grasperken, waar bloembedden hadden behooren te zijn, lagen oppers hooi, en de groote vijver scheen minder voor spelevaren dan als teeltplaats voor visch ingericht te zijn. Bij dit alles stak zeer af een klein, met jasmijn begroeid prieeltje, waarin, in kruisvorm, een bedje vergeet-mij-nietjes was aangelegd, dat met groote zorg en liefde onderhouden scheen te worden. Het zag er bijna uit als een graf, doch de blauwe bloempjes keken vroolijk en trouwhartig de wereld in en een jonge sprinkhaan sprong vlug en overmoedig over het kruis — het was àl leven rondom. Er gingen nu knechten en meiden met harken en zeisen en schoffels voorbij; zij praatten samen en togen welgemoed ten arbeid. De herder dreef met knallende zweep een goed-verzorgde kudde de poort uit, en aan de bron schepte een meisje op bloote voeten water om koolplanten te begieten, omdat het dien nacht niet gedauwd had.

„Je bent al vroeg in de weer, m'n kind!" zeide de prelaat tot het meisje.

„'t Is anders wel tijd om te beginnen," antwoordde het meisje, en nam met haar eenvoudige gezichtje de eigenaardige kleederdracht der heeren op.

„Gisteren," ging zij voort, „was Juliana me voor. Toen heb ik me toch geschaamd."

„Juliana is zeker je vriendin?" vroeg de prelaat.

„O ja," zei ze, „dat wil zeggen — nee. Wel bij het werk in den tuin, maar anders niet. Juliana is onze freule."

„De prinses?" vroegen alle drie tegelijk.

„We weten allemaal wel, dat zij 'n prinses is," antwoordde het meisje, terwijl zij haar rokje hooger opschortte, opdat het onder de druipende waterkuip niet nat zou worden. „Maar we noemen haar niet zoo, omdat ze 't niet wil. — Pats, daar gaat 't 'r al over. Dat is anders nog geen koolplant!"

Dit laatste zeide ze tot haar waterbak, waaruit, omdat ze gestruikeld was, het water over den rand vloeide en op den grond plaste.

„Dus werkt de prinses dikwijls met jullie samen in den tuin?" vroeg de heer met de zwarte jas aan.

„Alleen 's morgens. Overdag heeft ze geen tijd, omdat ze dan in 't hooi werkt," antwoordde het meisje. „Vandaag wordt er ook weer gehooid." Toen ze dit gezegd had, ging ze heen.

De drie mannen keken elkaar aan.

„Dat is een bedenkelijke kwestie!" zei de generaal.

De anderen schudden het hoofd.

„'t Is een bedenkelijke kwestie!" herhaalde hij.

„Dat God en de Heilige Maagd ons door dezen moeilijken tijd heenhelpen!" zuchtte de prelaat.

Hierop gingen zij met afgemeten schreden naar het slot terug en naar boven naar de zaal.

Daar er weder geruimen tijd verliep zonder dat de drie mannen toegelaten werden, lieten zij door den ouden dienaar zeggen, dat zij over een zeer dringende aangelegenheid met de burchtvrouwe wenschten te spreken.

Na geruimen tijd kwam de oude terug, haalde zijn snuifdoos te voorschijn, duwde met zijn duim een snuifje in den neus en verklaarde, dat hij het niet over het hart kon verkrijgen de dames zoo vroeg te wekken, en dat de prinses zoo zacht sluimerde als het Christuskind; en dat, als het niet koning Herodes was, die haar belaagde, hij haar onder

geen beding zou wekken. Het was bovendien een uitzondering dat ze vandaag zoo lang rustte. Zij placht overdag veel met haar vriendin in bosch en veld rond te dwalen. Gisteren was ze op aardbeien uit geweest, had zich in de weiden bij de herders en schapen opgehouden en was eerst 's avonds op het slot teruggekeerd. — „Misschien," besloot de breedsprakige dienaar, „dat mevrouw, haar moeder —"

„Wij laten hunne Hoogheden dringend verzoeken ons een onderhoud toe te staan!" zeide de man in de zwarte kleedij. „Het is onmogelijk het uit te stellen."

Vóór de verblufte oude verder woorden had gevonden, ging knerpend een vleugel van de portes-brisées open, en trad een jong, slank meisje met een licht huiskleedje aan, waarover zij een blauwen mantel geworpen had, het vertrek binnen. De lange haarvlechten van de kleur van rijpe korenaren, vielen haar weelderig en zacht over schouders en boezem. Haar groote, donkerblauwe, bijna kers-ronde oogen keken vanuit haar gezond-blozend gelaat de mannen aan. Toen zeide zij: „Neemt mij niet kwalijk dat ik zoo voor u verschijn, heeren, maar ik hoorde dat het iets dringends was dat u hierheen voerde. Is er een ongeluk gebeurd?"

Het gelukte den prelaat niet de plotseling uit zijn oogen prangende tranen te verbergen.

De man in het zwarte gewaad maakte voor het meisje een buiging zoo diep, als men ze voor koningen maakt, en zeide: „Uwe Hoogheid! Ik ben graaf Haman, de kanselier van ons vorstendom."

De jonge dame maakte een lichte buiging.

De kanselier wees op den prelaat: „Hier staat Zijne Eminentie, de bisschop van Wendlinburg." En vervolgens zich naar den officier wendend: „En dit is onze Minister van Oorlog, Graaf Rochwitz."

Zij maakte voor elk hunner een buiging, en keek de mannen kalm aan.

„Uwe vorstelijke Hoogheid weet het dus nog niet?" voer dezelfde spreker voort, „uw oom, de hertog, onze heer!

Door het ondoorgrondelijk raadsbesluit Gods.... plotseling.... Ach, er is geen tijd om uwe Hoogheid voor te bereiden, zooals het betaamt. De tijd dringt. Daar zijn troon ledig is, kan de dag noodlottig worden voor het vorstendom. Om in de opvolging te voorzien, is prinses Juliana in de residentie, ja in het gansche land, als vorstin uitgeroepen."

Nauwelijks had hij deze woorden uitgesproken, of de jonge, mooie vrouwengestalte wendde zich om, en verdween door de deur. Zij ijlde naar de vertrekken harer moeder, hertogin Anna, die — aan den eenen voet half verlamd — zich nog te bed bevond en uit een gebedenboek haar morgengebed las. Zij zonk voor het bed op hare knieën, en snikte: „O, God, moeder! Wat is er gebeurd! Ze noemen mij vorstin!"

„Dan is Johan dood!" zeide de matrone en vouwde de handen.

Zoo bleef ze zwijgend een tijdlang. Op haar scherp, bleek gelaat was een blos gekomen, en in hare oogen schitterde vuur, doch zij sloeg de oogleden neer. Eindelijk ontvouwde zij haar handen, legde ze op het hoofd harer dochter, en zeide: „Mijn kind, ik zegen je. Als je vader dezen dag nog eens had mogen beleven! Jij zult zijn troon bestijgen. Ik zegen je ook uit zijn naam."

„Maar hoe kàn ik vorstin zijn?" riep het meisje zeer opgewonden uit.

„Je zult een gekroonde vorstin bij Gods genade zijn," zeide de oude vrouw.

„Men drijft den spot met mij!" riep de jonge hertogin uit. „Hoe moet ik dit opvatten?"

„Door verschillende in onze familie snel op elkaar gevolgde sterfgevallen heeft alles bijna plotseling een ander aanzien gekregen. Zonder dat het ook maar in het minst te vermoeden was. En nu dit nog! Als een bliksemflits zoo plotseling. Er is geen tijd geweest. Je bent niet voorbereid!" — De matrone was zeer opgewonden, terwijl ze deze woorden zeide. Vervolgens ging ze kalmer door: „Wij

moeten het hoofd er niet bij verliezen. In den droom heb ik het menigmaal zien aankomen, doch eerst sedert eenige maanden hield ik het voor mogelijk, dat wij in aanmerking konden komen voor de opvolging. En nu staat het feit zoo plotseling en geweldig voor ons! — Ga nu heen, mijn kind, wees trots tegenover de menschen en verdeemoedig je voor God."

„Vorstin!" mompelde prinses Juliana als verbijsterd. Toen riep zij uit: „Ik begrijp het niet. Ik kan niet. Ik wil het niet!"

„Van al of niet willen kan hier geen sprake zijn, lieve kind. Vorsten zijn werktuigen in God's hand. Als wij allen eens neen zeiden, en de verschillende vertegenwoordigende lichamen, en het gansche land eens neen zeiden — Je bent nu de regeerende vorstin."

„Moeder," zeide hertogin Juliana, en bedekte met haar kleine handjes haar betraand gelaat: „Gisteren nog heb ik u gesmeekt mij vrij te stellen van de hof-gebruiken waarin ik den laatsten tijd mij als gevangen voel. Laat mij met de arbeiders op het veld verkeeren en met de vroolijke herders! — En nu wil men mij verbannen naar den troon!"

„Ik hoop, dat God je voor deze woorden niet zal straffen, goddeloos kind!" riep de oude vrouw verbolgen uit. „Hoevele hooge potentaten hebben zich van het leven beroofd, omdat men hen vàn den troon verbannen had — Dat God het mij vergeve als ik bij je opvoeding misschien in vele opzichten tekort ben geschoten. Hoe onberekenbaar is toch het lot! Ik had nooit gedacht dat je later iets anders zoudt worden dan een landedelvrouw. En nu! En nu!" Zij haalde uit het sierlijke, eikenhouten kastje, dat naast haar bed stond, een perkamenten rol. „Zie hier onzen stamboom. Johan dood, Alfred dood, Sigesmund dood. Een jaar geleden nog gezond en bloeiend. Zoo is Johan's stam plotseling afgebroken, van de zijtak de hoogste twijg.... hertogin Juliana!.... Volgens de wetten van dit land draagt gij de kroon."

„Waarom, moeder," zeide de prinses innig, „waarom hebt ge mij toch niet in een hut gebaard! Waarom toch op een armzalige plaats waar millioenen me zien, vervolgen, aanbidden en vervloeken! Waar ik, die verantwoordelijk ben voor het lot van mijn volk, mijn eigen geluk overgeleverd zie aan de grillen van dwazen en schurken. Waar ik een pronkstuk moet zijn, dat de ijdelheid van een volk bevredigt, en mijzelf vreemd en arm moet blijven!"

„Dat is nog de invloed van Abraham," antwoordde de hertogin, „m'n God, ik had 't al gedacht, ik had 't al gedacht."

„Dat zijn mijn natuurlijke gewaarwordingen," zeide de prinses. „Die heeft de oude Abraham me niet bijgebracht, alleen, hij begréép ze."

„Hij heeft ze aangekweekt — helaas!" riep de hertogin uit, en liet er toen teeder op volgen: „Lieve kind! Open de oogen! Wat 'n leven heb je voor je! Welk een gelukkig gesternte heb je!"

„Hoe graag zou ik een gelukkig, vreedzaam landleven leiden, ver van de groote wereld, omgeven door eenvoudige lieden."

„Gedweep!" antwoordde haar moeder. „Het landelijk dal is enkel mooi, gezien van hooge slottinnen. Beneden, in de laagte echter liggen de moerassen en de schaduwen. Waar je je tot nu toe ook heengewend hebt, kwam het magere geluk je tegengetreden, armelijk getooid; de Nood, de Ellende, de Verdorvenheid weken schuw terug voor de oogen van het vorstenkind, weken terug in de binnenste holen, om dan, als het vorstenkind voorbij was, zich des te begeeriger op hunne bleeke slachtoffers te werpen. En niet minder dan hun uiterlijk lot bedriegt, bedriegen je de menschen zelf. De onschuld die ze voorwenden, bezitten ze niet echt; de kalmte, die je in hen zoo aantrekt, is enkel stompzinnigheid. Juliana, je bent nog een kind, je denkt nog te gunstig over de menschen."

„Vergeef me, moeder, dat ik in dezen benarden toestand niet de juiste woorden van eerbied kan vinden," zeide

de prinses. „Mijn hart is gewelddadig opengereten. Blik erin, moeder, en dan zeg ik u, dat ik een zeer geringen dunk van de menschen heb. Daarom juist wil ik dáár zijn, waar er slechts weinigen wonen, op het land en niet in de groote stad waar ze dicht opeen hokken om het vorstelijk paleis. Wat ik tot nu toe van de groote wereld gehoord en gezien heb, heeft mij niet kunnen verblijden, en mijn goede leeraar Abraham — pas zeven maanden is hij dood, — en hoe lang heeft mij die tijd geleken zonder dien wegwijzer! Hij heeft mij in mijn kijk op de dingen slechts versterkt, hij heeft mij moed ingesproken, en me deze landelijke wereld leeren liefhebben."

„Abraham, altijd maar weer Abraham!" riep de hertogin uit, „ik heb de keuze van dezen opvoeder herhaaldelijk betreurd, want inplaats van je eenigermate voor te bereiden op je mogelijke toekomst, heeft hij er zelfs nooit op gezinspeeld. Hij was een verkapte democraat. God nog toe, waar moet het heen als deze geest zelfs in de huizen der vorsten binnensluipt en ingang vindt!"

„Die opvoeder is toch door mijn ouders zelve gekozen," merkte prinses Juliana op.

„Hij werd ons aanbevolen. Als ik me wel herinner, door den abt van het sticht Frauenburg. Doch nu weet iedereen dat deze prelaat tot de volkspartij behoort. Leugen en bedrog, mijn kind. Wees op je hoede, mijn kind, en erken de oogmerken der Voorzienigheid!"

De heldere zon scheen in het vertrek, en door de open vensters drong frissche boschlucht en het gekwetter van vogels.

De prinses had zich op een bankje gezet en weende zachtjes. Haar moeder was — haar zieken voet vergetend — opgestaan, strompelde naar haar toe, en legde haar hand op Juliana's schouder, en zeide zacht: „Mijn geliefd, eenig kind! Zóó had ik mij dezen dag niet gedacht. Je bent geboren op de hoogste sport van de maatschappelijke ladder, je hebt het hart en den zin eener vorstin. Het volk roept je, omjubelt je, het hertogdom bouwt al zijn hoop op

jou. Het zit toch anders niet in je om je bloed en je plicht te verloochenen."

„Mijn bloed en mijn plicht waarschuwen mij voor het purper."

„Juliana, je kent de waarde van een vorstenkroon niet!" zeide de oude vrouw. „Wat heeft het sprookje van de slangenkroon, dat de oude schaapherder Albin je een tijdje geleden verteld heeft, je gepakt. Den bezitter van een slangenkroon worden alle wenschen vervuld. Ook in vorstenkronen schuilt deze zelfde kracht."

„Ik heb geen anderen wensch, dan midden in de natuur natuurlijk te mogen leven."

„En zou je dat dan als regeerende vorstin ontzegd worden? Staat dàn niet nog veel meer God's gansche schepping voor je open? Ben je niet net zoo goed heerscheres in de stad als in het woud? En hoe kun je den landbewoners, waarvan je zooveel houdt, meer tot zegen strekken dan als machtige vorstin? Hoe kun je den armen, verdrukten en onbeschermden een reddende engel zijn, als je geen kroon draagt? Vraag je geweten af, of je, terwille van een persoonlijke neiging, een macht moogt afwijzen, waarmede je tallooze menschen tot zegen kunt strekken. Heb je het volk werkelijk lief, wees het dan trouw, en word het tot een stut en steun."

Met deze laatste woorden had de verstandige vrouw den juisten snaar getroffen.

Het meisje richtte zich op, keek lang het venster uit, wischte haar tranen af, en zeide toen zacht, zeer zacht: „In Godsnaam dan!"

Het klonk als een zucht.

De oude hertogin kleede zich vlug aan, bijna zonder hulp van haar kamenier, en wierp zich den hermelijnen mantel om. Hoewel ze op een stokje leunde, schreed ze toch statig en vol waardigheid, met de grijze haren glad gescheiden, en het bleeke gelaat met den arendsneus fier geheven naar de vleugeldeuren, opende deze eigenhandig, wenkte de wachtende gezanten en zeide: „De vorstin is gereed."

Nauwelijks had Juliana tijd om vluchtig haar kleeding te ordenen, of de drie gezanten lagen reeds voor haar op de knieën, en brachten de jonge vorstin hulde.

De gebeurtenissen volgden nu snel op elkaar. Er was geen tijd om te wikken en te wegen, en afscheid te nemen. De zon had dien dag haar hoogtepunt nog niet bereikt, toen prinses Juliana het vredige landgoed reeds verlaten moest. In een prachtigen karos, door een groot gevolg begeleid, reed ze residentiewaarts.

Een enkelen, weifelenden blik wierp ze nog naar haar vertrouwde Edenstein. Wat er in haar omging wist niemand, want uiterlijk hield zij zich goed en kalm. Zij die achterbleven, de bedienden en arbeiders, wenschten de prinses geluk, en weenden. „Leeft gelukkig! Leeft allen gelukkig!" had zij hen toegeroepen, „blijf mij in vriendschap gedenken!"

Den ouden poortwachter hoorde men dien ganschen dag in den hof en in den wijngaard verschrikkelijk vloeken. Als oude soldaten uitbundig blij zijn, vloeken ze, en als ze verdrietig zijn, vloeken ze ook.

En nu was de oude, brommige soldaat beide. De bloedige gebeurtenis in het hooggebergte had alle gemoederen wel heftig in beroering gebracht, doch daar er nog geen verdere bijzonderheden van bekend waren geworden, dan het bloote vermoeden, dat de hertog het slachtoffer was geworden van een onvoorzichtigen jager, trad het geval op den achtergrond. Juliana! Hùn landvrouw Juliana! Prinses Juliana, en die toch aan den anderen kant weer niets dan hun lieve Juliana was, was regeerend vorstin geworden. Dat alleen wist iedereen, en dat roerde aller harten.

's Avonds van dienzelfden dag, toen de poortwachter binnen bij zijn wijnkruik zat, at hij er niet de gewone snede roggebrood bij. Stil, een weinig gebogen zat hij daar en mompelde: „Roofgespuis is het, anders niks!"

Op de vraag van zijn vrouw, of hij dien avond de poort maar niet wat eerder zou sluiten, antwoordde hij brom-

mend: „Waarom? Ze vinden toch niks meer op Edenstein. We zijn arm geworden."

Het was een merkwaardige optocht die zich over de landwegen voortbewoog. Vooraan, op groote, zwarte paarden, zes statige ruiters. Hier onmiddellijk achter, de koetsen van den Minister van Oorlog, van den Aartsbisschop en van den Kanselier. Hierop volgde de vergulde, met twee schimmels bespannen koets waarin prinses Juliana van Edenstein zat. Haar eenvoudige kleeding gaf haar een nog waardiger aanzien dan de haar omringende pracht. Daarachter kwam de koets der hertogin-moeder, verscheidene rijtuigen met bedienden, een troep soldaten te paard en eindelijk allerlei volk, dat den stoet volgde zoo goed en zoo kwaad dit ging, levendig met elkaar praatte, en de jonge vorstin van tijd tot tijd een „lang zal zij leven" toeriep.

Zij, die van dit alles het middelpunt moest vormen, had een gevoel alsof zij door den overwinnaar meegevoerde krijgsbuit was. Hoewel hare wangen en lippen anders rood waren, was zij nu zeer bleek, en haar oogen leken nog grooter dan anders. Hartelijk doch treurig groette zij links en rechts, als zij bekenden zag, of huisjes en boomen waaraan voor haar een vriendelijke herinnering verbonden was, en die haar zoodoende lief geworden waren. Menigmaal was het alsof haar gelaat uitdrukte: „Gij kunt mij geen van allen helpen. De wet heeft mij veroordeeld."

Toen de stoet aan gene zijde van het dorpje Friedau aan een huisje kwam, dat aan den weg onder een groep ahornboomen stond, beval zij den koetsier stil te houden. Zij stapte uit, en onder voorwendsel een teug frisch water aan de bron te willen drinken, trad zij het huisje binnen. Het vertrekje was zeer proper, doch men trof er slechts de allernoodzakelijkste meubelen aan en eenige gereedschappen voor vrouwelijken handenarbeid.

Op het bed zat een afgetobde jonge vrouw, die een lief tweejarig kind in de armen hield. De moeder trachtte het

in slaap te wiegen, want het had gehuild, de tranen stonden het nog in de zwarte oogen, en in de kleine borst klopte heftig het bedroefde hartje.

„Ik wil jullie beiden nog eens zien!" Met deze woorden trad de prinses binnen, keek naar het kind en wilde de hand der vrouw vatten. Deze laatste aarzelde, trok de lichtelijk bevende hand terug en sloeg de oogen neer.

„Wat heb je, Marie?" vroeg Juliana. Op deze vraag vulden de oogen van de aangesprokene zich met tranen.

„Je hebt zorgen, vriendin," zei de prinses hartelijk, „toe, zeg me wat 't is. Ben je ziek?

Marie schudde zacht het hoofd, hare lippen beefden, en haar blik bleef strak op den grond gevestigd. Eindelijk zeide zij treurig: „Je bent nu vorstin."

„Wees nu niet kinderachtig, Marie!" zeide de prinses met doffe stem en sloeg haar arm om den hals van de ander. „Wij zullen ons er nu eenmaal in moeten schikken, ook voor het vaderland. Jou hebben ze je man ontnomen om als soldaat te dienen, en ikzelf moet ook aantreden."

„Dat is tenminste een troost voor me," zeide nu Marie, „dat ik mijn vorstin, die mijn man moet dienen, ken en liefheb."

„Natuurlijk zal hij zijn vorstin dienen," antwoordde de prinses, „maar niet in het leger, maar doordat hij thuis voor zijn gezin zorgt en zijn zoon tot een braaf, arbeidzaam mensch maakt. Ik verzeker je, dat mijn eerste regeeringsbemoeienis zal zijn, jou je man thuis te sturen, Marie."

Nu gluurde ook reeds de kanselier, die zoowat als mentor moest optreden, het schamele hutje binnen, om te zien waar de frissche bron was, waaraan de vorstin zoolang dronk. Met de hem snel toegeworpen woorden: „Ik kom dadelijk!" schrikte zij den indringer zoolang af, dat zij het knaapje een zoen kon geven. Het sloeg zijn arm zonder verlegenheid om haar hals en zei: „Ik laat je niet gaan. Ik laat je niet gaan!"

„Ik ben nu nog maar een erg arme vorstin," zei ze tegen het kind, „ik kan je geen gouden ketting van mijn hals

geven, omdat er geen aan hangt. Maar aan dezen vinger hier heb ik een ring, die moet je van mij aannemen. Die moet je als aandenken aan mij bewaren en als verlovingsring die belooft, dat je vriendin Juliana jou en het volk steeds trouw zal blijven. — En nu, Marie, ook van jou een kus."

„Neen, dat niet," stamelde de vrouw, zich nederig omwendend. „Maar — als ik dàt mag — ik zou graag een kruis voor je slaan." En zij trok met haar duim zwijgend en plechtig drie kruisen over het voorhoofd, de lippen en borst der jonge vorstin.

„Dat is de beste zegen die mij medegegeven kan worden," zeide deze. „En nu, God behoede je. Het eerste bericht, hoe mijn nieuwe positie in de maatschappij me aanstaat, zal je Peter je brengen."

Na deze woorden ging zij snel de deur uit en stapte in de koets, zonder eerst de hulp der lakeien af te wachten.

De stoet zette zich weder in beweging en zij was nu minder gedrukt. Dit bezoek aan haar arme, eenvoudige vriendin en haar kind had haar verkwikt en nu was zij zich ook bewust geworden van het schoone en groote van haar positie — zag zij in, dat zij gunsten kon verleenen evenals God in den hemel.

Eindelijk werd het liefelijke dal van de Timer aan haar blikken onttrokken. De streek werd bergachtig en de straatweg steeg met veel kronkelingen naar een weiden-rijk hoogland. De grasvlakten stonden weelderig in bloei, en toen prinses Juliana de sleutelbloemen zag, bedacht ze, hoe dikwijls zij die bloemen gevraagd had of „hij me liefheeft — van ganscher harte — met smarte!" O, kinderlijk spel, waarin het kind-meisje het machtige wereldkoor der liefde nog onschuldig en zonder bevroeding meezingt! — Zij zag de groote, gele sterren der arnicas, en dacht eraan welk een helende kracht het landvolk aan deze plant toeschrijft. Hoe geloovig staat het landvolk tegenover de Natuur! — Ze zag de bijen af en aan vliegen van den eenen rooden klaverbloesem naar den andere, en dacht eraan, hoe

de oude Abraham haar een dergelijk tafereel steeds voor oogen gehouden had als een zinnebeeld van landelijke vlijt. Alles herinnerde haar aan haar idyllisch verleden, en ginds zag zij de blauwe klokjes aan fijne steeltjes heen en weder wiegelen, en haar vaarwel toeluiden.

Een van de voorrijders begreep niet goed waarom deze feestelijke stoet zoo stil daarheen toog, en daarom liet hij — zelf een kind der bergen — een luiden juichkreet hooren.

Zijn kameraad keek hem ernstig aan en zeide: „De hertog is dood!"

Toen de straatweg langzaam begon te dalen, kreeg ook het landschap een ander aanzien. Inplaats van de dennen en lorken vertoonden zich nu pijnboomen; inplaats van de ahorns en esschen zag men nu wilde kastanjes, achter welker bladerkronen een uitgestrekte vlakte blauwde. Die wijde vlakte was gespikkeld met talrijke witte puntjes en streepjes, en aan den eenen kant zag men een vuile, grauwe nevellaag, die als regenwolken in de lucht hing en het landschap aan het oog onttrok. Daar lag de hertogelijke residentie. De prinses was daar dikwijls geweest, doch nooit voor langen tijd, en steeds, hetzij op den heen- of terugweg, had zij van deze hoogte genoten bij den aanblik van dezen grauwen stadsnevel. Nu was het echter anders, en zij vroeg zich af waarom men vorstelijke residenties toch in diepe dalen bouwt, waar onder die zware, droefgeestige lucht menschelijke fierheid en blijmoedigheid niet zoo goed gedijen als op de zonnige bergen.

In de dorpen waar zij nu doortrokken, luidden de klokken, en aan den wegkant stonden overal menschen met ernstige gezichten. In de verte omlaag waren soldaten en tenten; op grint- en straatwegen, die steeds menigvuldiger werden, ratelde zwaar geschut voort. De stad waarin de jonge vorstin haar intocht deed, werd sedert het aanbreken van dien dag belegerd. Op vele gebouwen wapperden rouwvlaggen, doch daartusschen zag men ook menig wit of bont vlaggetje, dat de jonge heerscheres gold. Onder de menigte hoorde men hier en daar roepen: „Leve hertogin

Juliana!" Doch ook andere kreten hoorde men duizendstemmig opbruisen: „Leve het volk!" — Eenige malen knalden schoten, die niet ter opluistering van het feest werden afgevuurd, doch door de snel aanrukkende troepen op de woeste menigte schenen gericht te worden. Vele deuren en vensters waren gesloten, aan andere zag men hoofden dicht opeen gedrongen naar buiten kijken; menige arm wuifde den naderenden, nu door soldaten versterkten vorstelijken stoet met een witten doek toe, in menig oog stonden tranen, als zij in de koets het jonge, onschuldige, liefelijke wezen zagen, en menigeen zuchtte: „Arme hertogin!"

Tegen wat eerst bepaald was in, werd er bevel gegeven de hoofdstraten der stad te mijden, en langs allerlei zijstraatjes snel naar het slotpark te rijden.

En aldus deed prinses Juliana haar intocht in het paleis. Bij de deur was geen eereboog, de breede marmertrappen waren onversierd. De lakeien liepen opgewonden rond, alle dingen, die weliswaar prinses Juliana niet opvielen, doch haar moeder wel. Toen zij eindelijk temidden van de sombere rust der statievertrekken alleen waren, vielen de beide vrouwen elkaar om den hals en weenden.

Hertogin Juliana vroeg naar de baar van haren oom. De hofmaarschalk, die haar toegevoegd was, en nauwelijks van hare zijde week, gaf haar in beleefde bewoordingen te verstaan, dat de ernst van het oogenblik andere dingen eischte. „Goed," dacht Juliana bij zichzelve, „een dapper volk te regeeren, dat zal ook nog wel niet zoo'n heksenwerk zijn."

Des avonds om acht uur trad de vorstin, wier komst door trompetgeschal werd aangekondigd, de hel verlichte en met de grooten des lands gevulde troonzaal binnen. — Men zou in haar niet meer het landelijk eenvoudige, kinderlijk-trouwhartige meisje herkend hebben. Het was alsof zij grooter was geworden, statig en vol waardigheid, met ernstige, kalme blikken, met een gelaat, dat bleeker was dan anders, terwijl het zware purper langs haar slanke lijf in

weelderige plooien afviel; op het door haar lichtblonde lokken omgolfde hoofd de schitterende diadeem — zoo stond zij, de jonge vorstin, bij den troon.

Een uur tevoren had de kanselier haar de op schrift gestelde rede, die zij moest houden, overhandigd. Zij keek de rijksgrooten eenigszins verrast aan, las toen het stuk, en nam vervolgens het potlood ter hand om hier door te halen en daar aan te vullen.

Met de rol in de hand, doch zich er niet van bedienend, trad zij naar voren en zeide — niet luid, en met een lichtelijk landelijken tongval — doch duidelijk het volgende:

Edele Heeren en Gezanten!

Het ongeluk, dat ons getroffen heeft, heeft mij zoo onverwacht hierheen gevoerd, dat ik nog niet geheel voorbereid ben. Veel is mij hier nog vreemd, doch waarin mijn ambt bestaan zal, dat weet ik. Ik aanvaard dit ambt met deemoed, daar God het mij geeft, de last, welke mij door de wet en uwen wil op de schouders gelegd wordt, draag ik vol vertrouwen op de toekomst. Met uwe hulp wil ik regeeren naar mijn beste weten en geweten. Ik beloof trouw en rechtvaardigheid. In mijn rijk zullen de machtigen niet overmoedig zijn en de nederigen niet behoeven te wanhopen. De eerlijkheid zal ik beschermen, en degelijkheid in allen eerlijken arbeid beloonen. Mijn taak is niet licht, want er is veel dat haar bemoeilijkt. God helpe mij haar te volbrengen."

Toen de vorstin deze woorden gesproken had, neeg zij lichtelijk met het hoofd, en steeg de trappen van den troon af.

Nòg hoorde men geen luide bijvalskreten, doch enkel een half gedempt mompelen van voldoening en eerbied. Eerst toen de vorstin de zaal verlaten had, brak een luid gejubel los, zoodat de wanden er van dreunden. Hadden hare weinige, doch krachtige woorden de harten reeds

getroffen, hare verschijning had ze betooverd en medegesleept. Menigeen, die vol twijfel en angst de zaal betreden had, verliet haar vol vertrouwen.

Terwijl de hertogin in de troonzaal stond, speelde zich bij het lijk van den vermoorden groothertog een eigenaardig tooneel af.

Het lijk had den ganschen dag in het studeervertrek van den Hertog op een rustbed gelegen, zooals men het vanuit het gebergte had thuisgebracht en er neer gelegd. Hij lag, door een te hoog kussen, met het hoofd naar voren, de kin was tegen de borst aangedrukt, de linkerhand hing van het bed af, terwijl de rechter onder den zwarten mantel lag, waarmede een deel van het lichaam bedekt was. Hij was nog in jachtkostuum gekleed; de trotsche aristokraat had in de eenvoudige kleedij van den bergbeklimmer moeten sterven. De wond in de borst was niet zichtbaar, doch aan de mouw van de afhangende hand kleefden geronnen bloedstraaltjes. Het baardelooze gezicht was geel als slechte was, tusschen de vale lippen glansde de bovenste tandenrij, de trekken waren een weinig ingevallen, zoodat de een er een smartelijke, en de ander er een smadelijke uitdrukking in meende waar te nemen. De diep-weggezonken oogen waren slechts half gesloten, zoodat men nog het bleek-grauwe der gebroken oogappels kon zien. Het rossige haar was kort geknipt, en toonde nog geen dunne plekken. Van onderen staken de bestoven punten der jachtlaarzen onder den mantel uit.

Zoo had de doode hier den geheelen dag gelegen. Geen kaarslicht of crucifix duidden aan dat het een lijk was. Hij lag hier als vergeten, want dezen dag stonden er andere, voor het land meer gewichtige dingen op het spel. Heden de levende heerscher, eerst morgen de doode.

Bij de deur stonden stram, als uit hout gesneden, twee gebaarde lansknechten met lange hellebaarden en lieten een ieder in en uitgaan, die er lust toe gevoelde.

Aan de voeten van het lijk hurkte Hago Stolland, de

jagersknecht van den Hertog, een magere, bleeke, zwartgebaarde man met ingezonken wangen en gerimpeld voorhoofd. Den geheelen dag wilde hij niets nuttigen, hij week niet van de plaats, bedekte zich telkens het gelaat met de handen en weende om zijnen heer. Hij voelde zich, zooals hij vertelde aan een ieder, die naar de toedracht der zaak informeerde, niet geheel vrij van schuld. Hij had, niettegenstaande het hooge bevel, niet achter moeten blijven in de rotskloof, toen de hertog den rotswand van den Weisshorn besteeg.

„Hoe kon zooiets gebeuren?" vroeg een heer, die met verscheidene vrouwen was gekomen om bij de baar het vreeselijke te vernemen.

„Mijn God, hoe kon het gebeuren!" antwoordde Stolland, en vertelde het voor de honderdste maal. „Die rampzalige arendjacht! De jacht op arenden is alleen voor geoefende jagers, dat heb ik mijn heer zoo vaak gezegd. Maar toch hij had in zijn hoofd gezet, dat hij in het hooggebergte een arend wou schieten. En daarom werden de beesten dagen te voren al met gebraden vossenvleesch naar beneden gelokt van de rotswanden boven in het gebergte. En daarna gingen wij de bergen in, mijn heer, drie ruiters met bedienden en ik. Den tweeden dag moesten wij op de paarden gaan zitten, want het water van de bergstroomen had de wegen onbegaanbaar gemaakt. Bij de drie „Riedel" ging het gezelschap van elkaar. De jager brengt den hertog naar de kloof, omdat je vandaar de plek kunt zien waar boven op den rotswand het aas ligt en de zwarte stipjes die heen en weer zweven. Dat zijn dan drie arenden. Een tijdje daarvoor waren we een paar vreemde mannen gepasseerd. De Hertog stuurde ze den jager achterna om ze van het jachtterrein te zetten. Toen begon hij den rotswand te beklimmen. Ik wou met hem meegaan, maar hij zei: „Sedert wanneer gaan arendjagers met z'n tweeën er op uit? — Ik herinnerde hem eraan, dat het een gevaarlijk werkje was, maar hij beval mij kortaf in het ravijn te blijven.

Nou, 't was mij hetzelfde. Ik heb daar zeker twee uur gestaan. In 't begin hoorde ik hem nog hoog boven op de rotsen, en toen niks meer. Ook van 't gevolg merkte ik niks meer. Eindelijk werd ik toch wat ongerust en ik wou net naar boven klimmen, toen ik boven op de rotsen zooiets als een schot hoorde. Ziezoo, dacht ik, nou heeft-ie er een, en zal wel weer gauw hier wezen. Ik wachtte tot het donker begon te worden, maar de Hertog kwam niet. De andere jagers riepen mekaar met de horens, en ik antwoordde. De maan kwam op, en wij kwamen in de kloof weer bij mekaar en nog was de Hertog er niet. Toen klommen we allemaal, ieder door een andere kloof, tegen den wand van den Weisshorn op en zochten en riepen en bliezen den heelen nacht. 's Morgens kwam er nevel op, ik raakte tusschen het lage kreupelhout en de steenen het spoor kwijt, moest tegen een steilen wand op, waar je boven je overhangende rotsen en beneden je een afgrond hadt. In de lucht zweefde een arend. — Toen hoorde ik tegenover me op den wand van den Weisshorn ineens schreeuwen, en daar hadden ze hem gevonden."

Ze wilden nog meer vernemen, doch hij smeekte hen niet aan te dringen op verder vertellen, daar hij reeds den waanzin nabij was.

„Bestaat er vermoeden — Wie?" waagde men het te vragen.

„'n Schot van 'n strooper of 'n ongeluk," antwoordde de jagersknecht, „want mijn heer had geen enkelen vijand...."

De man verzonk weder in zijn stomme smart, en de menschen gingen huiverend het lijk voorbij, naar buiten in het vrije licht.

Op oogenblikken, dat er niemand in het vertrek aanwezig was, richtte Stolland zich op, wierp doordringende blikken om zich heen, en om zijn mondhoeken beefde dan een eigenaardige grijnslach. Als er iemand naderde verzonk hij weder in zijn treurende houding.

Tusschen de zware gordijnen door kwam een grijsaard binnenwankelen. Hij leunde op een stokje en van het diep-

gebogen hoofd vielen de bijna sneeuwwitte haren over de breede schouders en de zwarte jas af.

Toen hij bij het lijk stond en er naar keek, mompelde hij voor zich heen: „Het hoofd zonder vrees."

Stolland keek snel naar hem op. Vervolgens zeide hij op even zachten, plechtigen toon: „het hart zonder berouw."

De grijsaard keek om zich heen, en daar er anders niemand tegenwoordig was, trad hij op den jagersknecht toe en zei: „Dus eindelijk is het toch gelukt!"

„Ja, het is gelukt," zeide de ander hem na.

„Ben jij het?"

Op dit oogenblik kwam er echter weder een troepje bezoekers de deur binnen. De grijsaard ging met gebogen hoofd weder heen. Hago Stolland, des hertogs jagersknecht, zat weder als een trouwe hond aan de voeten zijns meester ineengehurkt.

Den volgenden dag begonnen de rouwplechtigheden. Ze duurden vijf dagen en gingen streng volgens de voorschriften, die de hofmaarschalk gegeven had.

Het volk hield zich op zijne wijze ook aan de gebruiken, en duizenden en duizenden gaven een smart te aanschouwen, die zij niet voelden. Doch overal waar er een paar in hun binnenkamer bijeen waren, herinnerde men zich vrijmoedig de tyrannie, het wanbeheer, het luie leven van den man, die straks met groote praal in de hertogelijke graftombe was bijgezet.

Een der zeer weinigen, die, in zwaren rouw, met oprechte droefheid bij de hertogelijke baar hadden gebeden, was prinses Juliana. Doch zij moest weldra het rouwvloers weder voor het purper verwisselen. De rouwdagen werden gevolgd door de feesten der kroning, feesten, dit hof eigen, en die ten doel hadden de glorie van het oude geslacht in haar vollen luister te ontplooien.

De toebereidselen hiertoe waren zeer uitgebreid en gingen vlug in hun werk. Alles in stad en land rustte zich toe tot praal en feestvieren, doch hoewel men niet wist vanwaar het kwam, waarde er toch door de lucht een onheilspellend

gerucht, dat het kroningsfeest onderbroken zou worden, en dit wel op een wijze, die den heeren den verderen lust tot toebereidselen treffen voor goed zou doen vergaan.

Tot de vorstin drong van deze stemming niets door, want overal waar zij ook stond, ging of reed, werd zij omringd door hovelingen. Verscheidene nachten lang had de hofmaarschalk niet kunnen slapen van bezorgdheid, of Hare Hoogheid al de gewichtige punten der hofetikette wel in het vaak wat eigenzinnige hoofdje zouden te prenten zijn voor het feest. Zij placht zich namelijk nu en dan een beetje al te ongedwongen te gedragen. Zij sprak met lakeien en kamermeisjes nauwelijks op anderen toon dan met vrijheeren en vrijvrouwen, en met graven en vorsten weder alsof het lakeien waren. Dikwijls was ze vroolijk, dáár, waar de hoftoon ernstige deftigheid eischte, en bedroefd waar vroolijke gezichten voorgeschreven waren. Men had reeds meer dan eens opgemerkt hoe zij op straat vanuit haar rijtuig een bekende blij groette nog vóór zij gegroet werd, en eenmaal wuifde zij een oud vrouwtje, dat bloemen in haar rijtuig had geworpen, een veel te vriendelijken groet toe.

De oude hertogin von Edenstein was voorloopig weder naar haar stille landslot teruggekeerd, zij het dan ook met het weldadige gevoel vorstin-moeder te zijn; zij was echter van plan later naar de residentie te trekken, om zich de voordeelen, die haar positie haar bood, te kunnen benutten. Voor de kroningsplechtigheid had zij zich zes rossen van spaansch ras aangeschaft, en een zwaar vergulde statiekoets, die haar twee van haar meest winstgevende pachthoeven had gekost. Het landgoed van de verarmde adellijke familie was nu niet zoo geheel best berekend op het uitrusten van een eerzuchtige vorstin-moeder, doch zij hoopte op de toekomst.

Op zekeren dag ontmoetten in het vorstelijke wildpark twee deftig gekleede heeren elkaar. Zij schenen elkaar niet te kennen. De eene mompelde voor zich heen: „Het hoofd zonder vrees."

„Het hart zonder berouw," zeide de andere. Hierop reikten zij elkaar de hand en wandelden naast elkaar voort. Zij voerden op zachten toon een gewichtig gesprek.

„Dus hij is in veiligheid?" vroeg de eene.

„Voorloopig, ja," antwoordde de ander.

„Dus nu volgt de tweede stap."

„Ja, en dat wel gauw. Weliswaar doet de jonge nog erg braaf, maar de oude breit al aan het net."

„En bekrompen —"

„Als de duivel."

„De jonge is nog zooveel te gevaarlijker omdat zij mooi is en lief kan zijn. Maar lang zal het niet duren of we hebben het oude bestuur weer. 'n Troon is een rustbed voor hem die 'm voor dat doel weet te gebruiken."

„Het volk weifelt."

„Het volk laat zich verleiden door den glans, en de ondeugden der grooten zijn voor het volk navolgenswaardige deugden."

„Hoever zijn de toebereidselen voor het feest gevorderd?"

„Sedert drie weken zijn er driehonderd arbeiders in het slot aan het werk."

„En onder den grond?" vroeg de ander op zeer zachten toon.

„In het kanaal dichtbij de Johannisbrug liggen zeven vaten met ontplofbare stoffen."

„En de volgende vergadering?"

„Morgen in de drie tuinen."

Een vluchtige groet en de mannen gingen van elkaar.

Twee dagen voor het feest reed de jonge vorstin in een open rijtuig door de stad. De weelderige versieringen der gebouwen, de reusachtige eerebogen, waaraan overal nog vlijtig gewerkt werd, merkte zij nauwelijks op. Zoo ook reed zij onverschillig voorbij de plaatsen waar soldaten voor den vorstelijken wagen front maakten.

„'t Schijnt dat ze 't niet zoo op sabels en kanonnen heeft

als de hertog zaliger," merkte een burger tegen een anderen op.

„Toch niet verstandig, toch niet verstandig!" antwoordde de aangesprokene, „want als de voorteekens niet bedriegen, zal ze de soldaten gauw genoeg noodig hebben."

Nauwelijks hadden zij deze woorden gewisseld, of de vorstelijke koets hield voor hunne oogen stil. De vorstin stapte vlug uit, ging — terwijl de sleep van haar zijden gewaad achter haar aan sleepte door het stof, op een der soldaten toe, die daar in het gelid stonden, en schudde hem hartelijk de hand, zeggend: „Peter, Peter, hoe gaat 't toch?"

Een dergelijk optreden was ongehoord. De bevelvoerende overste wist niet wat hij doen moest; den aldus begroete liepen de tranen over het bruine gezicht.

„Je bent vrij," riep de vorstin hem toe. „je kunt naar huis gaan. En doe mijn hartelijke groeten aan Marie en Frans!"

— Vervolgens wendde zij zich tot den overste en zeide: „Deze man, Peter Baumgartner, is van zijn dienstplicht ontheven. Hij heeft thuis een ziekelijke vrouw en een klein kind, die hij onderhouden moet."

De menigte, die zich snel verzameld en de woorden opgevangen had, welke de vorstin tot den soldaat gesproken had, barstte in een onbeschrijfelijk gejubel los.

De vorstin reed snel heen, doch de mare van wat geschied was, ging nog sneller; uit alle straten, uit alle huizen kwam het volk opzetten, begroette de vorstin luid en geestdriftig en studenten maakten zich gereed de paarden van haar rijtuig te spannen. Snel liet zij het rijtuig zwenken en reed door het wildpark langs omwegen naar het slot terug.

Haar hart was vol vreugde vanwege de aanhankelijkheid, die haar betoond was en zij dacht bij zichzelve: Hoe weinig hebben wij toch te doen om het volk voor ons te winnen. Zoo wij slechts een beetje menschelijk optreden, vliegt het ons tegemoet.

Toen zij in haar vertrekken kwam, zette prinses Juliana zich aan tafel en schreef vlug den volgenden brief:

Mijn beste Marie!

Ik moet beginnen met schuld te bekennen. Ik ben al bijna zes weken hier, en eerst nu kan ik mijn woord, dat ik je gaf, houden. Ik had nooit gedacht dat het vorstin-zijn zoo ontrouw kon maken. Doch mijn plichten en het inspannende van mijn ambt mogen mij ditmaal tot verontschuldiging strekken. Ik had het bijna vergeten, en daar zie ik vandaag je Peter toevallig in het gelid staan. Zijn uniform staat hem niet slecht, maar je hadt zijn gezicht eens moeten zien, toen ik hem zei, dat hij naar huis mocht gaan. Zonder twijfel vertrekt hij vandaag nog met pak en zak. Ach, kon ik maar met hem mee naar mijn lieve Timerthal. Maar de kroningsherrie staat voor de deur, en daar moet ik noodzakelijkerwijs wel bij zijn. In godsnaam dan! Laat toch eens wat van je hooren, lieve Marie. Je kunt niet gelooven hoe ieder bericht van thuis me verheugt. Hoe is 't met kleinen Frans? Maak je maar niet bang als hij de laatste kiezen nog niet mocht hebben. Een oude vrouw, die iederen dag mijn haar opmaakt, zegt, dat het bijgeloof is, als de menschen denken, dat laat tanden-krijgen koorts ten gevolge heeft. Ik moet eindigen, want er roept me alweer iets hier vanaf. Denk toch eens, ik ben den geheelen dag geen uur mijn eigen baas. Maar laat ik eerst de kroon maar eens vast op 't hoofd hebben, dan zal ik den heeren wel eens laten zien wie er baas is. Dan zal er geen gekscheren met me zijn. Ik zal een vreeselijke tyran wezen. Dag.

Je Juliana."

De hofmaarschalk was nadenkend gestemd en uit zijn humeur. Dit viel den kanselier op, en daarom vroeg hij hem op zekeren dag naar de reden. De hofmaarschalk maakte een gemelijk handgebaar, als wilde hij zeggen:

„Och, wat geeft 't? 't Geeft toch niks!

„Nou, nou," bromde de Kanselier.

„Wat zegt u van dit schandaal?" vroeg de hofmaarschalk.

De kanselier haalde de schouders op.

„'t Is gewoon 'n boerin!" zuchtte de hofmaarschalk. „We maken ons tegenover de geheele wereld belachelijk. Heeft u het vlugschrift al gelezen? Daar, kijk zelf maar es!" Dit zeggende, haalde hij het uit den zak. „De Volkskoningin! Men zegt, dat de soldaat een jeugdvriend van haar was."

„Zal ik het blad laten onderdrukken?"

„Doe dat om godswil niet. De oogen moeten haar zelf opengaan."

„Het is verschrikkelijk," zeide de kanselier.

„Ja, het is wèl verschrikkelijk, Excellentie!"

„Maar dit is nog niet het ergste."

„Natuurlijk. Als je verder ziet, zijn er altijd nog erger dingen mogelijk."

„Het is te vreezen, dat ze de partij van het gepeupel zal kiezen," zeide de kanselier met ernstig gelaat.

„Dan doet de anarchie hier haar intocht. Dan zijn we verloren."

„Wie had kunnen vermoeden, dat deze zoo aristocratisch gezinde vrouw haar dochter een dergelijke opvoeding zou geven!"

„Het kind is in handen gevallen van een sluwen demagoog. Izaak of Abraham of hoe hij dan ook heette. Weet u, dat hij zelfs verzen gemaakt heeft?"

„Afschuwelijk!"

„En dat hij de oude hertogin bezongen heeft? Als men maar op hun ijdelheid werkt, laat iedere vrouw zich leiden waar men haar hebben wil. Voor het overige vermoed ik, dat die geschiedenis van de Witte Broeders een verzinsel is."

„Dat zou toch de geraffineerdheid ten top zijn."

„Ik hoop nog maar op één ding," zeide de hofmaarschalk.

„En dat is?"

„Dat de kroon haar wel tot zichzelve zal brengen, als zij

hem maar eerst op het hoofd voelt. Een vorstenkroon is een wonderlijk ding! Geef mij den ergsten demokraat, als ik hem de kroon op het hoofd gezet heb, is hij ineens koning. Hij is koning, Uwe Excellentie, en doet in waardigheid niet onder voor den oudsten adel, en in geweld niet voor den grootsten geweldenaar."

Dergelijke vertrouwelijke gesprekken werden gehouden in een der vertrekken van het vorstelijk slot. Het volgend oogenblik ontmoetten de beide hovelingen de vorstin op de marmeren trap, en wedijverden met elkaar wie het diepste en eerbiedigste zou buigen.

Het was opmerkelijk, dat de politie den moord op den hertog geheel vergeten scheen te zijn. Men hoorde niets van het opsporen en inhechtenisnemen der misdadigers. Doch in het geheim werd de jacht op de booswichten in het gebergte des te vlijtiger voortgezet.

Er werden vele personen in hechtenis genomen, waaronder ook een man der vorstelijke lijfwacht en de vorstelijke jagersknecht. Doch er waren geen deugdelijke bewijzen bij te brengen. De partij van den adel zag duidelijk dat de misdaad diep en wijdvertakt in het volk wortelen moest. Nu wilde men de lieden tot zorgeloosheid verlokken, en deed alsof de bloedige daad voor het oogenblik vergeten was.

Dit alles trok zich om Juliana samen. Deze liet zich nooit een enkel woord over de gruweldaad ontvallen, doch heimelijk dacht zij er des te vaker aan en rustte deze daad als de schaduw van een donderwolk op haar anders zoo onbewolkte ziel.

Onder de volksklassen was de stemming geheel omgeslagen. Zoo hare lieftallige verschijning aller harten reeds voor de vorstin innam, haar gezindheid ten gunste van het volk was bijzonder geschikt de gemoederen voor haar te doen ontvlammen. Menig burger liet de bij wijze van versiering voor het kroningsfeest aangebrachte, gekleurde papieren en linnen lappen van de muren van zijn huis halen, om deze te versieren met fluweel en zijde. Menige gemeente

verdubbelde, ja verdriedubbelde hare bijdrage voor het feest, en honderden vlugschriften roemden de vorstin in gedichten, spreuken en afbeeldingen. O, gelukkig de burgers van een land, die voelen dat hun vorst hart voor hen heeft! De trouw van den vorst plant zich voort door alle lagen van het volk en wordt een nationale deugd! — Reeds aan den vooravond van het feest was de feeststemming eene zóó echte en ongedwongene, dat de hofmaarschalk zich de haren wel had kunnen uittrekken, indien hij er nog op zijn hoofd had gehad.

Op de tooverachtig-mooi verlichte Johannisbrug ontmoetten dien avond, terwijl de geheele residentie in tintelenden feestroes verkeerde, twee mannen elkaar, die elkaar begroetten met de ons reeds bekende herkenningswoorden der Witte Broeders.

„Voorloopig uitgesteld. De stemming is te ongunstig."

Deze woorden deelde de een den ander mede, en toen gingen zij weder van elkaar.

Het kroningsfeest liep, met inachtneming der overoude gebruiken, allerschitterendst van stapel. Alleen had men het volk nog nooit zóó hooren jubelen, op het groote plein voor den dom, toen vorstin Juliana de kerk binnenging. Het gejubel overstemde alle klokken, het overstemde zelfs de zevenentwintig kanonschoten, die vanuit den ouden, hooggelegen burg de stad en omgeving ver in den omtrek het oogenblik verkondden dat de aartsbisschop, graaf Wendlinburg, de jonge vrouw de kroon van het oude hertogengeslacht op het hoofd zette. Zonder acht te slaan op de pracht en praal van haar omgeving, knielde zij vol kalmen ernst bij het met blauw fluweel bedekte altaar. Over haar gewaad, dat zoo zacht en wit was als kersebloesems, droeg zij den zwaren kroningsmantel, en hierover golfden de gouden strengen van haar haar neder. Om het voorhoofd had zij een rozemarijntwijg gewonden en daarboven prijkte nu de uit gedegen goud gesmeede en met zeven edelsteenen versierde kroon.

„Ik zag haar nog liever met een myrtetak om het hoofd

dan met dat goud," fluisterde iemand in de kerk zijn buurman toe.

„Gelukzalig de man die háár vindt!" antwoordde de buurman. „Die tijd zal eens komen."

In deze oogenblikken kon men het gelaat der vorstin niet zien, daar zij het hoofd gebogen hield. Zooals zijzelve erkende, was haar van de gansche kroningsplechtigheid niets voor haar latere leven in de herinnering gebleven dan juist dit knielen voor het hooge altaar en den druk van de kroon op haar hoofd. De hovelingen, en in het bijzonder de hofmaarschalk, waren hoogst aangenaam verrast door haar onberispelijk gedrag gedurende het geheele feest, dat dagenlang duurde. „Vorstelijk Bloed!" fluisterden zij elkaar toe, „Het is de majesteit in haar, die in een zachte vrouw nog oneindig veel overweldigender werkt dan in een man."

Eerst tegen den avond van den tweeden feestdag werd het de vorstin geoorloofd zich in haar stille vertrek terug te trekken, waar zij uitgeput op een kussen zonk. Nog dartelden de bonte beelden van den feestelijken optocht, het banquet, de zangspelen, het bal en al de mooie huldeblijken een wijle om haar ziel. Toen zij langzamerhand wat tot zichzelve gekomen was, zag zij op een zilveren schaal de bladen en brieven, die haar wachtten. Een der brieven, die bijna slordig was opgevouwen, en die met onbeholpen schrift geschreven was, opende zij direct. De brief kwam uit haar dal, was met tamelijk hoekige letters geschreven, en de inhoud luidde aldus:

Dorp Friedau.

Lieve Hertogin!

Ik weet wel dat ik je niet moest schrijven, en al heb je het me, omdat je zoo onbeschrijfelijk goed bent, ook zelf toegestaan, toch weet ik, dat ik het niet moest doen. Maar ik ben zóó blij, dat ik het niet laten kan. Ik weet niet wat ik het eerst zal vertellen. Gisteren in den vooravond is er

hier in de kerk plechtige godsdienstoefening geweest vanwege de kroning. Van mijn levensdagen heb ik nog nooit zooveel menschen bij mekaar gezien. Ik nam Frans mee en ging ook naar de kerk, en er werd zóó gedrongen, dat ik dacht dat ik er niet levend weer uit zou kommen. En wat hield heer pastoor 'n mooie preek, dat ze uit onze lieve heimat kwam, en iedereen haar kende en van haar hield, ik kan 't hier niet allemaal opschrijven wat hij wel zei en geen oog bleef er droog. En toen 't „Nu wil ik U mijn dank betalen", uit was, en ik met 't kind naar huis toeging, Jesus Maria, daar zit hij voor de deur op de stoep en lacht ons tegen, en vraagt of we 'n ontslagen soldaat geen onderdak voor den nacht kunnen geven. Fransje riep: „Vader! Vader!" en springt hem op zijn knie, en ik kan 't niet zeggen wat ik allemaal voelde. Op alle bergen waren vreugdevuren, en op de Kreuzbühel was 'n erg groot, en schoten ze kanonnetjes af, en we praatten den halven nacht door en Peter raakte maar niet uitverteld. En nu slapen ze eindelijk allebei, de jonge en de oude, maar ik zou niet kunnen slapen, al dreven ze me er ook met een zweep toe; ik bid en huil almaar, en toen dacht ik, al is 't al bij eenen, ik neem papier en ga 'r schrijven. Je weet wel, dat menschen zooals wij niet veel praten kunnen en schrijven nog minder, maar als je eens in mijn hart kon zien, zou je zien hoe innig dankbaar ik je ben. Hoe dankbaar ik je ben, dat je me mijn man thuisgestuurd hebt. Ik was er zonder hem mee onderdoor gegaan; nog niet zoozeer om de verdiensten, maar toen hij weg was ben ik pas goed gaan voelen hoeveel ik van hem houd. Als ik nu bij je kon komen, en voor je kon knielen en je kleed kussen, o, als ik dat eens kon! En als het werkelijk waar is dat je niet laag neerziet op mijn schrijven, dan moet je ook niet laag neerzien op mijn dankbaarheid. Duizendmaal dank. En ook voor je brief; ik kan er niet bij, dat je in de positie waarin je nou bent, nog an mij, arme vrouw denkt. Ik wou je ook nog schrijven, dat Fransje de achterste kiezen al gekregen heeft, allebei gelijk, en hij heeft er niks van geweten. Verder

nieuws is er niet, dan dat er op 't oogenblik in 't Scharndal een houtvestershuis gebouwd wordt, waar Peter dadelijk werk kan vinden. En stel je toch es voor dat de oude kuipster Thees getrouwd is en met een man, die zoo jong is, dat zij zijn moeder wel kon zijn. Ze zeggen dat hij haar genomen heeft om 'r geld. En toen dacht ik ineens weer aan wat je eens zei: „Koningen en bedelaressen kunnen samen trouwen, maar jonge en oude menschen niet. Maar nu heb ik genoeg geschreven, en zal ik nooit weer schrijven. Ik weet hoever wij tweeën van elkaar staan, en dat 't niet goed van me zou zijn, en misschien ook niet van jou als we de kennis nog wilden aanhouden. Ik kan je niet genoeg danken, dat je als freule van het heerenhuis tot mij, nederig mensch wou afdalen en m'n kind ten doop houden. Ik zal die tijd nooit vergeten, en hem als een genade van God blijven vereeren, die me heelemaal onverdiend uit den hemel is toegezonden, en ik zal mijn kind ook leeren voor je te bidden, want de plaats die je nou inneemt is moeilijk en hoog, en van zoo'n plaats kan iemand veel goed doen, maar ook veel kwaad aanrichten in de wereld. — En nu, lieve hertogin, moet ik afscheid nemen. Misschien mag ik nog een laatste verzoek doen, dat, als mijn Fransje opgroeit en het hem ooit slecht in de wereld mocht gaan, je hem dan niet zul' vergeten. Vaarwel, God zegene je.

Marie Baumgartner.

Toen zij dezen brief gelezen had, hield de hertogin hem nog lang in de afhangende hand en staarde naar de lucht met oogen die niets zagen. Allengs begonnen er tranen langs hare wangen te biggelen....

Eindelijk waren de feesten geëindigd en keerden de menschen weder tot hunne dagelijksche gewoonten en bezigheden terug. Ook de regeeringszaken liepen, zoo goed en zoo kwaad als het ging, meestal met de beste bedoelingen ten uitvoer gelegd, en steeds ontevredenen ontmoetend. Want in een goed-geordenden staat, evenals in een uur-

werk, moet er altijd onrust zijn, een oppositie, die, wàt er ook geschiedt, dit nooit goed vindt. Een verstandig vorst, die geen onrust heeft in zijn rijksuurwerk, behoort onmiddellijk onrust te schèppen.

De vorstin werkte bijna onafgebroken voort, om den zoo noodigen kijk op de dingen te erlangen, en om zich over dat, waarmede zij in aanraking kwam, een eigen oordeel te leeren vormen. Eigenlijk had ze, indien zij dit gewild had, niets anders behoeven te zijn, dan het rijkszegel, waarmede de regeering op hare besluiten het teeken der geldigheid kon drukken. Alles wat haar voorgelegd en in de pen gegeven werd, was reeds kant en klaar, en zij had zich dus het „regeeren" tot een zeer gemakkelijke taak kunnen maken. Eens echter zeide zij tot den kanselier — weliswaar glimlachend, doch daarom toch met niet minder ernst, — dat zij niet alleen een hand had, die den naam kon zetten, doch ook een hoofd, dat kon overwegen. En dit hoofd overwoog meer dan menigeen lief was, en de zachte hand hield de teugels van den staat strakker dan waartoe men haar eerst in staat had geacht.

Zelden had zij oogenblikken waarin zij zich kon wijden aan hare jeugdherinneringen, uit welker klare diepten zij lafenis putte. Doch dikwijls bladerde zij in een geschreven boek, dat nog van haren leeraar Abraham afkomstig was. Het was een der weinige dingen geweest, die de grijsaard had nagelaten. Hij had hierover niet bij testament beschikt, en daar er geen bloedverwanten waren, was het boek in handen van Juliana gebleven. Het bevatte spreuken en velerlei beschouwingen, en als de vorstin erin las, was het haar als hoorde zij weder de stem van haar geliefden leermeester. Op zekeren dag las zij in dit boek „de Gelijkenis van de Sterken". Deze luidt aldus:

In overoude tijden bestond er een koninkrijk. Dit koninkrijk nu was reeds zeer oud, doch het had zich niet uitgebreid en het was evenmin oorlogzuchtig gestemd. Het lag tusschen twee reusachtige landen die een ontzaglijk aantal

soldaten bezaten, geweldig waren door ruwe kracht, en rijk aan listen en streken. En deze rijken waren de grimmigste vijanden van het kleine rijk, dat tusschen hen in lag. En het geschiedde in het koninkrijk, dat de boer op het veld menigmaal op zijn spade leunde en nadacht over wat de toekomst zoude brengen. En het geschiedde, dat ook de smid in zijne smidse een oogenblik zijn hamer liet rusten en bekommerd was. Toen stond op zekeren dag de koning op, die een grijsaard in jaren, een man in daden, en een kind in zijn hart was. Hij stond in zijn volle lengte op, met het hoofd geheven, en kalm en ernstig zeide hij: „Wij kennen de vrees niet, wij zijn de sterken."

De vijandelijke volkeren, die van dit woord hoorden, waren verbluft. Er was niemand, die het zou hebben durven wagen te zeggen, dat dit woorden des hoogmoeds waren. Want het was in allen deemoed gezegd, als een gebed, en ingegeven door den moed van een zuiver geweten. „Wij vreezen niets dan God!" zeiden de burgers van het kleine koninkrijk. De rustige ernst hunner woorden maakte de tegenstanders kleinmoedig, want dezen vreesden alles, behalve God.

Nu leefde er in het groote, aangrenzende rijk een wijs man. Deze wilde weten hoe het kwam dat de koning kon zeggen: „Wij zijn de sterken." Hij reisde erheen om de toestanden in het kleine koninkrijk te leeren kennen.

En hoe hij den stand van zaken aldaar vond, is als volgt beschreven:

De rotssteen van het rijk is het gezin. De man is de uitbreider en de beschermer van het gezin. De vrouw onderhoudt de huishoudelijke bezittingen, zoogt en verzorgt de kinderen. De man is heer, de vrouw echter niet de slavin, doch de hooggeachte vrouw des huizes en de moeder. De kinderen worden opgevoed, niet door woorden, belooning of straffen, doch door het voorbeeld der ouders. Echtbreuk komt niet voor, de doodstraf staat erop. De krachtige zoon betoont eerbied voor, en is gehoorzaam aan zijn ouden, gebrekkigen vader. Indien de liefde tot een man

in een jong meisje ontwaakt, zegt zij dit haren ouders, en in alle eer en deugd wordt de bond gesloten. De verdiensten zijn er voldoende, en ook de bezittingen in het rijk zijn voldoende, zoodat zij kunnen leven en hun kinderen voeden. Want de inwoners zijn arbeidzaam en hebben weinig behoeften. Bij voorkeur genieten zij datgene wat hun eigen land voortbrengt en wat de burgers van den staat vervaardigen. Van dingen, die uit den vreemde tot hen komen, hetzij dingen voor het gebruik, dan wel gebruiken en zeden, zijn zij afkeerig.

Bij de kinderen wordt meer waarde gehecht aan lichamelijke kracht en gezondheid dan aan schoolsche geleerdheid, bij mannen gaat de wijsheid boven kennis, en trouw boven kunnen. Doch daarentegen zijn er ook veel degelijke scholen; in deze scholen worden niet zoozeer de dingen onderwezen die voor duizenden jaren van gewicht waren, doch veeleer zulke, die op het heden betrekking hebben, en welke zij in hun geheelen omvang trachten te leeren kennen. De beroepskeuze der jeugd gaat niet zoozeer in de richting van geldelijk gewin en waardigheden, als wel in het aankweeken der aangeboren persoonlijke eigenschappen. Zij vertoonen een voorliefde voor het leven op het land en voor landbouw, alsook voor de gewone ambachten, die den man een bestaan opleveren. De landbouwer en de handswerkman worden er hooger geschat dan dezulken, die slechts het genot, de verfijning en de praal dienen. Geld is er slechts middel, niet doel. Nergens vindt men groote rijkdommen opgestapeld, en niemand die werken wil, behoeft er gebrek te lijden. Zij, die niet langer werken kunnen, evenals de gebrekkigen, worden van staatswege onderhouden en behoeven er dus niet voor te gaan bedelen. Pogingen tot lasteren en tot het begaan van misdaden komen dus minder voor dan elders. Het doen van eervolle dingen stellen zij hooger dan uiterlijk eerbetoon, en de mannen oefenen hunnen moed niet in den strijd tegen elkaar, doch in den strijd met de elementen, die zij, voor zooveel dit den mensch mogelijk is, temmen en benutten. Wel oefenen zij

zich met wapenen, op wakkere, koene wijze, zonder dat men onderlingen haat aantreft.

Den godsdienst heiligen zij, en zij eeren hunne priesters. De wereldlijke overheid grijpt niet in op godsdienstig gebied, en de geestelijkheid niet in wereldlijke dingen. Zij leven meer naar den geest dan naar den vorm van den godsdienst.

Het schoone is hun dierbaar. Hunne dichters zingen liederen van levensvreugde of geven op het tooneel schoone dingen te zien, aan welker daden en deugden, of aan welker wijsheid en grappigheid het volk zich kan stichten of vermaken. Het leelijke in beeldende kunst, het gemeene in komedies, het walgingwekkende in de dichtkunst zou het volk, indien het voorkwam, afwijzen.

Merkwaardigerwijs wordt in dit land niet getracht de openbare redekunst te vervolmaken. Zoo hoort men ook geen opruiende taal tegen elkander, of tegen vreemde landen en volken gericht; de vaderlandsliefde bestaat er niet in haat tegen andere volken, doch in liefde tot den eigen stam. Welwillende gezindheid heerscht overal, zelfs jegens de dieren. Onderwijzers en priesters trachten te bewerken, dat bij de individuen de hartstochten steeds door het verstand beheerscht worden. Het eigenbelang staat achter bij dat van het algemeen, en er is bij deze staatsburgers geen spoor te ontdekken van tegenstreven van hun eigen staatshoofd. Want dit hoofd, de koning, weet dat hij er niet is om te heerschen over zijn volk, doch om het wijs, trouw, en waardig te dienen. En de koning weet, dat de waarde des menschen groot is, en dat deze waarde even groot blijft in de hut als in het paleis. De wet matigt zich over niemand macht aan in gewetensaangelegenheden en vrije meeningsuiting. Van hem, die hierin te ver gaat, wendt het gezond verstand der burgers zich af. De staatsburger stelt zijn trots in het gehoorzamen aan de wet, die hij zelf hielp maken en die de belichaming van zijn rechtszin is. Onverbiddelijk streng is de wet tegen leugen en bedrog en opzettelijke benadeeling van den naaste. Zware overtredingen, wier oor-

zaak moet gezocht worden in een verdorven natuur, worden zonder verdere plichtplegingen met den dood gestraft. Er is geen staand leger. In vredestijd werkt een ieder voor zijn brood, in oorlogstijd is een ieder soldaat. Nooit zullen zij een veroveringskrijg gaan voeren, doch wanneer de vijand dreigt op hunne grenzen en rechten inbreuk te maken, staan zij als één man op om te overwinnen of te sterven.

Zoodanig — aldus besloot het verslag van den wijzen man — is het gesteld met het merkwaardige volk, welks koning zeggen kon: „Wij kennen geen vrees, wij zijn de sterken."

Vorstin Juliana was door deze gelijkenis diep getroffen. Zij zag daarin de beginselen van den ouden Abraham en zij nam zich voor deze ook tot háár leid-star te maken, voor zoover zij met de werkelijkheid overeen te brengen waren. Want zij wist, dat het de beginselen van een idealist waren; hoe groot echter het idealisme van haar eigen kinderlijke hart was, wist zij niet.

Haar weinige uren van ontspanning bracht prinses Juliana in het park door, kweekte jonge planten op, hengelde in den vijver, of zat op een zeer eenzame bank, en luisterde naar het gezang der vogels. Die, welke ook op Edenstein gezongen hadden, waren haar het liefste. Op zekeren avond toen de vogels niet meer zongen, doch op de toppen der eiken en olmen nog zonneschijn rustte, liet de vorstin zich schrijfgerei op een tuintafel zetten, en schreef met haar kleine, sierlijke handschrift een brief aan haar vriendin, Maria Baumgartner.

Alhoewel — zooals wij reeds weten — de arme dagloonersvrouw aan de Timer in haar schrijven formeel van de vorstin afscheid genomen had, ontstond er tusschen deze twee toch langzamerhand een briefwisseling, die merkwaardig is, en welker bladzijden ons op het leven en werken der jonge vorstin rechtstreeks een beminnelijken kijk zal geven.

In deze briefwisseling zien wij ook met welk een fijne tact de vorstin zich in gedachten en vorm zóó gaf, dat een eenvoudige vrouw van het land het begrijpen en verstaan kon. Al de dingen der groote wereld, van het hof en van haar eigen geest, die haar vriendin niet raakten, liet zij eruit. Daarom behoefde zij niet af te dalen in een eenvoudig zieleleven, en behoefde zij enkel het zuiver menschelijke in haar vorstenleven te ontbolsteren, en zij werd begrepen en vond weerklank in het gemoed der eenvoudige vrouw.

Briefwisseling tusschen de Vorstin en de Boerenvrouw.

Lieve, beste Vriendin!

Het afscheid, dat je in je brief van mij nam, kan ik niet aannemen. Als je nog eenige vriendschap voor de kleine Juliana in je hart bewaard hebt, lieve Marie, bid ik je deze ook niet geheel te ontzeggen aan de arme, eenzame vrouw, die ze op een troon gezet hebben. Ik wou je zoo vaak schrijven, en doe jij het ook mij, hoe het je te moede is. Laat je niet afschrikken van wat ik nu zijn moet, ja, je móét me nú juist trouw blijven. Geloof me, vorsten zijn arm, doodarm aan vrienden, en wie hen vleit, doet dit uit vriendschap voor zichzelven. Ik mag anders niet ondankbaar zijn, want ik heb verschillende menschen om me heen, die het beste met me voor hebben. Vooral een zekere gravin Baldriani tracht me alles te vergoeden wat ik verloren heb. Doch de gezelligheid en de gesprekken hier zijn van een heel andere soort dan bij ons in ons dierbare Timerdal. Het is hier rijden, te paard en in een rijtuig, en ook moet ik al leeren vechten, wat heel grappig is, als je me zoo met een lans om me heen ziet zwaaien. En verder wordt er muziek gemaakt, en in het Fransch en Engelsch over wedrennen en jagen gesproken. Als ik met de gravin alleen ben, praten we ook over modes, gebeurtenissen in de stad, tooneelstukken en boeken. Maar als ik met haar praten wil over dingen

waar mijn hart vol van is, over het land en den tuin en het bosch en de menschen daar, dan dwaalt zij af en we komen niet verder. Ook mijn moeder is dikwijls bij me. Zij heeft nu voor goed haar intrek in de stad genomen en spreekt niet graag over het leven op het land, wat ik haar niet kwalijk nemen kan. Zij heeft vroeger altijd in de stad gewoond, en kwam eerst na den dood van mijn vader op Edenstein, en daar heeft zij, door haar gebrekkigheid, het land eigenlijk niet leeren kennen. Je ziet dus wel, lieve Marie, hoe noodig ik je heb. Laat de omgang met jou mijn lafenis zijn en daar ik weet, dat je mijn brieven aan je niet aan iedereen laat zien, opdat ze geen afgunst wekken en niet verkeerd uitgelegd worden, zal ik ook jouw brieven in eere houden en steeds lezen als ik gedrukt ben en heimwee heb. Het is nu al bijna tien jaren dat wij elkaar kennen, en ik geloof, dat twee menschen die in dit leven met zooveel genegenheid en trouw naast elkaar gegaan zijn, niet weder geheel moeten of kunnen scheiden. Herinner je je nog den eersten dag? Ik was een jonge wildzang. Een knecht had uit het bosch een jonge woudduif mee naar het slot gebracht en me die gegeven. Maar toen de duif grooter werd, kortte de knecht haar de vleugels, opdat ze niet zou kunnen wegvliegen. Mijn goede Nikolaus Abraham vergalde mijn pleizier door me den treurigen toestand van het beestje te schilderen, dat nu kommervol op den grond moest hippen als een sprinkhaan, zoodat haar haar levenselement, de vrije lucht, ontzegd was. Toen beloofde ik mijn leermeester, dat het dier, als de vleugels weder aangegroeid waren, zou mogen wegvliegen. Op zekeren dag hipte het door de openstaande poort, en zoo naar de wei. Zonder dat haar vleugels de volle lengte hadden, kon ik haar niet laten gaan, en liep haar dus na om haar weder te pakken. Ik zie nog hoe zij langs de hazelaars heenfladderde, zoo het jonge lorkenboschje in, naar boven door het dennenbosch, over de heide, en zoo weer naar beneden naar het Scharndal, en ik haar natuurlijk na. Eindelijk verloor ik het dier uit het oog, wou teruggaan, en kon den weg terug niet meer

vinden. Met gescheurde kleeren en bloedend dwaalde ik door het bosch rond, en belandde eindelijk in hooge heide. Onder mijn voeten hagedissen, en een padde. Ik was niet bang, want zulke beesten doen geen kwaad, en men moet den afkeer ervoor weten te overwinnen. Maar toen ik 'n bruinen adder zag kronkelen, begon ik toch doodsbenauwd weg te loopen, tot ik uitgeput neerviel en bleef liggen. Toen ik weder wakker werd, was alles om mij heen vreemd, de bodem was drassig, en bedekt met biezen. Het begon donker te worden en ik riep om hulp. En toen stond er plotseling een mooi, aardig meisje naast me, dat een beetje grooter was dan ik. Het had een korfje met aardbeien en een stuk brood bij zich, en noodigde me uit hiervan te eten. Je herinnert je nog wel, hoe je me daarna naar je huis bracht, en hoe je moeder naast het jouwe, een wit bedje voor mij spreidde en den halven nacht door liep om ze op Edenstein te gaan zeggen waar ik was. Van dien dag af aan zijn we bij elkaar gebleven. Wel heb je je zelden in het slot laten lokken, maar des te meer kwam ik naar jou toe, wat hebben we dikwijls samen boschbloemen en aardbeien geplukt, pret gemaakt en gezongen. En weet je nog hoe we eens onder de ahorns koninginnetje speelden? Jij hadt mij uit takjes een kroon gevlochten en me die op het hoofd gezet, en een heel groot stuk bast van een dennenboom, die daar dichtbij pas gehakt was, diende als purperen mantel, die ik om mijn schouders moest slaan, en die jij, als edelknaap, mij nasleepte. Daaraan denk ik nu nog dikwijls, als ik nu een japon aan heb, waarvan de sleep door pages gedragen wordt.

Dat was een heerlijke tijd, Marie, en zoo zijn onze levens met elkaar verweven, en als jij nog eens doet alsof je me kwijt wilt zijn, zal ik je moeten voorhouden, dat ik toen in het bosch zou zijn omgekomen, als jij me niet hadt opgenomen. En je mag God nog danken, dat ik je niet naar de stad laat halen, en je in fluweel en zijde kleed. Blijf in je vredige paradijs, bij je eenvoud en je werk, ik zal over je waken. Ik zal 't je niet moeilijk maken met

vorstelijke gunstbewijzen; als ik je enkel maar dat kan geven, en voor je zijn kan, wat je lieve, goede hart en je brave gezin waard is. Zeg tegen je Peter, dat ik eens bij het houtvestershuis in het Scharndal zal komen kijken, hoe hij timmeren kan. En opdat de kleine Frans mijn neus, dien hij zoo vaak tusschen zijn vingers heeft gehad, niet heelemaal vergeet, stuur ik hem hierbij een geschilderd portret van mij. Ik moet nu eindigen. Laat niet al te lang op antwoord van je wachten.

Je Juliana.

Dorf Friedau.

Lieve Hertogin,

Dat had ik nou toch nooit, zelfs niet in de geheimste hoekjes van mijn hart, durven denken, dat ik, nederig mensch, nog eens zoo met onze vorstin zou komen te staan. Als je het zoo wilt, neem ik het deemoedig aan. Je kent me en zult dus ook mijn fouten en tekortkomingen moeten dragen, en als ik aan je mag schrijven wat ik op het hart heb, zal ik maar niet te veel op de woorden letten, en er maar niet aan denken dat ik met de hertogin praat, anders zou 'n mensch uit pure' eerbied confuus worden. Toen we je portret zagen, moesten we d'r met natte oogen om lachen, zoo goed als 't leek. Je kijkt ons zoo vriendelijk an, dat je zou denken, nou gaat 'r mond open, en zegt ze: „Goeien dag, menschen!" — 't Is 'n wonder zoo weinig als je toch veranderd ben ook. En dan die akelig mooie lijst, daar zul je om ons toch wel 'n heele duit voor hebben moeten neerleggen. Ik wou 't portret in de kast bewaren, omdat 't dan mooier bleef, maar Peter zei: „Wat hebben we d'r dàn an! Als Juliana bij ons wil wezen, moet ik naar d'r kijken kunnen ook, en nou hangt 't an de zwart-berookte wand naast de Heilige Maagd. En als Fransje erg goed heeft opgepast, maar dan moet hij toch al duivelsch goed oppas-

sen, dan beuren we hem op en mag hij tante Juliana met z'n handen aaien. De heele kamer is vaak vol met menschen, die naar de hertogin staan te kijken. En dan moet ik mezelf 'n onnoozele boeren hosklos noemen om me tegen de hoovaardij te verzetten. En wat hebben de menschen 't nou ineens allemaal op me! Ik kan ineens van iedereen alles gedaan krijgen, en iedereen ziet me graag kommen, en dat alles om jou. Nou begrijp ik ook, waarom de menschen zoo verzot zijn op vorstelijke onderscheidingen, omdat ze d'r werkelijk in de wereld heel wat meer mee in de melk te brokkelen hebben. Maar als dat met dat staan aangapen zoo doorgaat, zal ik je toch nog in de kast moeten hangen.

Met m'n gezondheid gaat het nou veel beter, nou dat al 't andere goed gaat. Peter is bij het bouwen van de houtvesterswoning meesterknecht geworden en zegt, dat toen ze de mei op 't dak hadden gezet, ze wijn hebben gedronken op de gezondheid van de hertogin, en nou hebben we pas vernomen, dat de Scharnder bosschen en 't nieuwe houtvestershuis hertogelijk eigendom zijn. Ik ben d'r m'n heele leven lang nog nooit geweest; Peter zegt, dat 't 'n dikke vijf uur ver weg is, en hij komt dan ook alleen Zondags thuis. Op 't mooie Edenstein is 't nou wel erg stil geworden, en we hopen maar, dat de genadige gravin-moeder in de stad goed gezond blijft. De oude Fritz houdt de groote poort altijd gesloten, en hij loopt op de' muur van het kasteel rond, vanwege 'n vijandelijke' overval, zooals hij zegt, en hij heeft de oude kanonnen weer laten opstellen. Maar als de herder de koeien naar binnen drijft, durft hij er toch niet goed op inschieten, en als er een voer hooi komt, moet hij de groote poort toch weer opendoen, en dan lachen ze d'r allemaal om. Ze zeggen hier, dat er oorlog komt en ik dank God en mijn hertogin dat Peter thuis is. Ik geloof niet dat vorsten en koningen oorlog of vrede kunnen maken, net zooals ze maar willen. Maar als 't ooit van jou mocht afhangen, kom ik 'n knieval voor je doen, en sta niet weer op, voor er vrede is. En nou is 't voor dit keer

alweer genoeg en ga ik mijn koe melken. En wat zou jij, m'n innig geliefde hertogin, wel doen in je gouden slot op dit oogenblik?

Marie Baumgartner.

Schloss am Hof.

Lieve Marie!

Om jouwentwille heb ik vandaag een onoprechtheid begaan, en me onder voorwendsel van onwel te zijn, van 't hofbal afgemaakt. Maar maak me d'r alsjeblieft geen gewetenszaak van, want als er geen grootere onoprechtheden in de wereld waren, zou ik met pleizier regeeren. Je kunt niet gelooven, beste vriendin, hoe dapper ik al regeer! In 't begin lieten ze me de handen niet erg vrij en hadden ze het liefste gewild, dat de vorstin slechts een sieraad geweest was. Toen heb ik tegen hun gezegd: „Edele heeren, zoo zijn we niet getrouwd. Als ik de verantwoording moet dragen, wil ik ook doen wat ik wil." Zoo heel grasgroen ben ik niet van 't land gekomen, en al was 't misschien beter dat ik een paar jaar ouder was, geloof ik toch dat ik in hoofdzaak het bij het ware eind heb, ook nu al. Ik vind dat als de mensch den weg kan vinden, wanneer hij zijn geweten volgt, ditzelfde geweten ook voor vorsten het juiste richtsnoer moet zijn. Heel onaangenaam vind ik de al te verstandige raadslieden, die alles met sluwheid en spitsvondigheid willen doen. Hoe grooter het rijk is, hoe eenvoudiger het verstand moet zijn, dat het regeert. Naar buiten, dat wil zeggen, wat de andere landen betreft, dat laat ik over aan den kanselier; maar wat voor mijn land goed is, dát weet ik; — dat zal ik er invoeren en niet veel vragen naar de meening van anderen. Zoo heeft het mij in het Timerdal nooit aangestaan, als boerenmenschen zijden doeken droegen, omdat zij wel vlas en schapewol hadden, maar geen zijdewormen. Dit heb ik al wel gezien, dat ons land meer

verkwist dan het voortbrengt, en dit is iets ongezonds, dat ons op den langen duur ten gronde moet richten.

Zoo ik bij de verschillende klassen onder het volk, bij het leger, bij mijn beambten en bij de hemel weet wie nog meer, spaarzaamheid wil invoeren, moet ik daarmee natuurlijk bij mijn eigen huis beginnen. Vijf kasteelen! Wat zeg je daarvan? Twee daarvan heb ik tot school, een derde als ziekenhuis, en een vierde als museum voor kunstverzamelingen laten inrichten. In het vijfde woont mijn moeder voor het oogenblik. In het residentieslot hier — dat het „Schloss am Hof" heet — had ik zooveel kamers, dat ik er het geheele dorp Friedau en bovendien nog al de lui van Edenstein in had kunnen onderbrengen. Ook van deze ruimte moet partij getrokken worden, wat gedeeltelijk voor regeeringsdoeleinden geschiedt. Vijf vertrekken heb ik voor mezelf gehouden, en zelfs daarmee weet ik nog niet goed wat ik ermee moet aanvangen. Kon ik je van de acht pages die ik, omdat ze me al te net waren, heb afgedankt, er maar een paar sturen. Jongens met vollemaansgezichten, nauwsluitende, wit-zijden broeken, hemelsblauwe manteltjes met goudgalon, en op hun vlaskop een rood baretje. Maar jouw Fransje snijdt zich zijn speelgoed uit dennenschors. Maar ik heb er nog zes aangehouden, die achter me aan moeten tippelen als ik ga regeeren. In de koninklijke stoeterij vond ik maar even honderdtwintig paarden; op de kasteelen en jachthuizen niet minder dan driehonderdzestig bedienden op een flink loon en weinig werk. En alleen al van wat de jachthonden kostten, zouden heele dorpen kunnen leven. Maar nu is dat alles aan kant gedaan. Maar armoed lijden we daarom nog niet, want van de inkomsten van het hof en van de goederen zal, zoo God wil, nog wel een gezin kunnen bestaan, en dat wel zoo fatsoenlijk, dat het land zich er niet over zal behoeven te schamen.

Er is echter een machtige partij in het land, die met dit alles nog niet tevreden is, en die het liefst heelemaal geen vorst zou hebben. Onder ons gezegd en gezwegen, ik geloof vast dat mijn oom zaliger als slachtoffer van haar wraak

is gevallen. Deze partij zegt, dat het volk zelf moet regeeren, en iemand kiezen, die dan bovenaan staat, en de macht heeft den wil des volks te volvoeren. Dat klinkt redelijk genoeg, en wat zou men ertegen kunnen hebben! Alleen zou het in de praktijk niet zoo mooi zijn als het er zoo uitziet. Er zijn groote gevaren aan verbonden, waaraan de partij zelf niet denkt, of die zij niet zien wil. Mijn oude leermeester heeft mij de zegeningen van een volksheerschappij dikwijls genoeg laten zien, maar me ook de nadeelen ervan niet verheeld. Ons volk heeft heel lang onder voogdij gestaan, en het zou eerst eens een tijd onder een welmeenend vorst moeten gewennen aan vrijheid en zelfstandigheid, totdat het op eigen beenen kon staan. En daarom zal ik op den post, waarop God mij geplaatst heeft, blijven zoolang het Zijn wil is.

Zonder trots en zonder vrees! Dat was altijd de lijfspreuk van den ouden Abraham. O, ik wou, dat ik eindelijk eens van al deze dingen weg kon komen en eens naar mijn goede Timerdal kon gaan. Den zestienden van deze maand is het de sterfdag van den ouden Nikolaus Abraham. Wees zoo goed, Marie, zijn graf te versieren. Ga eens naar het park van Edenstein, dan zul je achter den vijver in het jasmijnboschje, een bed vergeet-mij-nietjes vinden, houd dat een beetje voor mij in orde als je wilt. Als vergoeding hiervoor, stuur ik je hierbij een klein bedrag aan geld, dat je onder de Friedauer armen verdeelen kunt. Is het toch niet merkwaardig, dat gestorvenen nog voortleven kunnen? Als ze niet leefden, zouden ze niet kunnen werken, en onze goede daden zijn niet anders dan de vrucht der leer van onze voorvaderen en, naar hun eeuwig tehuis gegane, Wijzen. Maar niet enkel Abraham, doch ook mijn goede Marie helpt me dikwijls een beetje regeeren, zonder dat zij het weet. Voor kort werd me een stuk voorgelegd, met de bedoeling mij mijn goedkeuring te doen hechten aan het doen inkrimpen van het scheepvaartverkeer op de Sulza, van onzen buurstaat — je begrijpt wel welke ik bedoel — om onze eigene handelsvoordeelen te vermeerderen. Oppervlakkig

leek dit volkomen in orde, want deze buurstaat benadeelt ons bij iedere gelegenheid. Maar toen ik de pen reeds in de inkt doopte, zag ik opeens Marie Baumgartner voor mij knielen, de handen vouwen, en hoorde ik haar smeeken: „O, geen oorlog! Om God's wil vrede!" — En in jouw woorden hoorde ik mijn geheele volk smeeken. En toen zei ik: Neen! en legde de pen weder neer.

Ben je nu tevreden over me? Van de twee mannen die je in huis hebt, kus ik den jongste.

Juliana.

Johanneslust.

Waarom schrijf je me toch niet, beste? Alleen langs omwegen kom ik te weten, dat het je goed gaat, tenminste voor zoover de menschen kunnen zien. Als ik dat tenminste niet hoorde zou ik me over je lange zwijgen ongerust maken. Vandaag had ik weer zoo'n drang om bij je te zijn. Wist ik, dat het je hier beviel onder deze hovelingen, bij wie je in uiterlijke vormen ten achter staat, zooals zij bij jouw in trouw en braafheid ten achter staan, dan zou je hier moeten komen. Ik ben nu ook op het land, zooals ze het noemen. Denk je eens, dat op de groote vlakte, een half uur van de stadspoorten, een bosch ligt. Dat is daar maar niet zoo vanzelf gegroeid, maar met kunst en vliegwerk geplant. Er staan mooie boomen in, en alles is zoo gladjes, alsof het opgestreken en geborsteld is, en de struiken aan weerszijden van den weg hebben het moeten goed vinden, dat ze allemaal vierhoekig geknipt zijn, zoodat ze eruit zien als borstweringen en muren, uit bladeren gemetseld. In dit bosch staat het slot Johanneslust, waarin ik nu woon. Vanuit mijn raam zie je over het bosch heen de vlakte met de stad, de schoorsteenen der fabrieken, witte straten waarin het stof omhoog wervelt, en een zandvlakte, waarop den geheelen dag soldaten exerceeren, en met hun getrompetter

de lucht verscheuren. Hier onrust, en daar onrust, overal onrust, en nergens ben je baas over jezelf, en overal vleiers en kruipers en nergens natuurlijke menschen. Omdat het op 't oogenblik kalm is en ik naar eenzaamheid verlang, ben ik hierheen gegaan. Nu blijkt het dat ik ook hier op mijn plaats ben; ik ben heel boos op mezelf, dat ik niet meer weet wat ik wil. Urenlang zit ik daar maar te kijken naar de tuinlui, of houd me bezig met hun kinderen. Maar ook dat bevredigt me niet; anders beurden kinderen me altijd op, maar als ik nu bij hun ben, wordt 't me nog treuriger te moede. 't Liefste zou ik een paar weken naar het slot Edenstein gaan, maar de groote statenvergaderingen zijn op handen, en nu durf ik niet weg.

Ik had eerst een gevoel alsof ik je honderd dingen te schrijven had, lieve Marie, en nu weet ik niet meer wat het ook weer was, en ik geloof dat ik ziek ben. Als het per slot van rekening enkel maar de verveling en stompheid van geest der voorname lieden mocht blijken te zijn, was ik toch waard dat ik met de zweep kreeg. Maar als men te zorgen heeft voor verscheidene millioenen menschen, hoe is het dan mogelijk, dat men zich verveelt? Jij bent moeder en hebt maar één kind, en toch heb je me dikwijls gezegd, dat je niet wist wat verveling was. En ik heb zooveel kinderen, en allemaal zien ze tot mij op, en velen strekken naar mij de handen uit om brood en hulp, en ik kan beloonen en moet straffen, en moet met het zwaard in de hand waken over de gerechtigheid, en kan de ter dood veroordeelden begenadigen en zou ik me dàn nog vervelen? Gisteren heb ik een jongmensch begenadigd, die zijn mededinnaar had neergeschoten, en daarvoor tot den strop was veroordeeld. Ik dacht aan het meisje, dat, inplaats van twee, er opeens heelemaal geen zou hebben, nu de een den ander had doodgeschoten, en de wet den eerste weer om zeep wou brengen. — En nu zal ik maar eindigen. Adieu Marie.

Juliana.

Scharntal.

Lieve Hertogin!

Je laatste brief wil me maar niet uit het hoofd. En ik weet niet wat ik zeggen moet. Voor de lui aan het hof zou ik niet bang zijn; ik zou op je Johanneslust bij de tuinlui daar of ergens anders bij het werk kunnen inspringen en dan konden wij elkaar iederen dag zien en een uurtje met mekaar babbelen. Een week zou ik het zonder mijn luidjes wel uithouden, maar het zou jou niet veel helpen. Liefste Juliana, wees niet boos, ik weet wat je scheelt, en jij weet het niet, en je moet 't toch weten. Vier jaar geleden was 't met mij net zoo als nou met jou. Weet je nog hoe ik boven op de' berg bij het waarschuwingsbord zat, en hoe jij bij me kwam en me vroeg: „Ben je niet goed, Marie?" — En hoe ik je toen met m'n elleboog wegstootte? Maar toch hadt je veel geduld met me, en ik was scherp en zei: „Laat me met rust!" En toen ik alleen was, wou ik 't weer niét zijn, en had ik wel in 't water kunnen springen van narigheid. Toen wist ik nog net zoomin wie 't zijn zou. Maar toen ik op de Timerbrug den houtvester tegenkwam, wist ik het gauw genoeg. 't Was op een Zaterdag, en ik bracht in een mand mijn werk van iedere week naar 't slot.

Hij kwam d'r net vandaan, en onder 't voorbijgaan — hij bleef d'r niet eens voor staan — vatte hij m'n hand, en zei: „Schei je d'r ook uit met werken, Marie?" Ik zeg niks, ga voorbij, en denk: Wat hoeft die vent me bij m'n hand te pakken! En toen begon ik zoo te huilen, dat ik medelijden met mezelf kreeg.

Een paar weken daarna komt hij op het kerkplein naar me toe, neemt zijn pijp uit zijn mond en zegt: „Ben je vandaag ook weer zoo hoog in je wapens, Marie?"

Nou, dat hij zei, dat ik trots was, dat kon ik toch niet goed hebben, en ik gaf 'm 'n mond terug, en later liepen we met mekaar. En niet voordat we al ondertrouwd waren kwam hij 't an de weet, dat het huisje waar ik in woonde, van mij was. Toen werd hij ineens stil, en zei: ik heb heele-

maal niks, Marie. Toen geef ik 'm met m'n vinger 'n tik op z'n wang en zeg: Kwibus die je bent! Toen gingen we trouwen, en het ging ons goed. Maar dat het ons zoo goed zou gaan als nòù, hadden we toch niet kunnen denken, en we weten dan ook wel aan wie we dat te danken hebben. Toen het houtvestershuis in het Scharndal klaar was, wat gebeurde er toen? We krijgen 'n brief, en Peter is houtvester! En nou hebben wij hier óók 'n slot en als wij vanuit ons raam over de toppen van de boomen heenkijken, zien we gelukkig geen stad en geen schoorsteenen en geen trompetten en soldaten: we zien bosch, waar je ook heenkijkt. En overal groeit best gras voor onze koe! Ik wou ook nog een paar geiten hebben, maar dat wou de weledelgestrenge heer houtvester niet hebben. Hij wil me 'n tweede koe erbij koopen, en dan kunnen we later zwemmen in de melk. En 'n lekkere boter dat we hebben! Zoo krijg jij ze op je kasteel niet, voor geen geld of goeie woorden. Maar je moet ze wel dadelijk in de kelder zetten met groene slabladen erover, of anders in frisch water, dat is nog beter. En je kunt je niet voorstellen hoe levenslustig mijn jongen is. Hij springt als een reebokje in 't bosch rond, met z'n rooie vollemaansgezichtje. Als God wil, zegt Peter, maakt hij nog es 'n flinke houtvestersjongen van 'm. Hij wil 'm ook al leeren schieten, en je kunt niet gelooven, wat 'n angst ik uitsta. — Als je nu bij ons kwam, zou ik je 'n goeie kamer kunnen geven? Heb je dan heelemaal geen tijd? Moeten de menschen dan aldoor maar geregeerd worden? Wij hier in 't boschje worden 't heele jaar lang niet geregeerd, en 't loopt tòch. Ik eindig en hoop gauw wat prettigs van je te hooren.

Marie Baumgartner.

Schloss am Hof.

Lieve Marie!

Je ziet dat ik met dat heete zomerweer alweer in de stad

ben. Dat is om drie redenen. In de eerste plaats ben ik nog net zoolief niet op het land als in dat gefriseerde, netjes-aangeharkte bosch te moeten wonen. Hier, in het wildpark, kunnen de boomen tenminste groeien zooals ze willen, en omdat er veel hooge pieten weg zijn, is het rustig óók. In de tweede plaats woont mijn moeder op Johanneslust; zij heeft graag een kleine hofhouding om zich heen, wat ik haar van harte gun, omdat zij er een kinderlijk behagen in schept. In de derde plaats zitten de Staten nog en wordt er een nieuwe leger- en een nieuwe belastingwet gemaakt, waarbij ik den heeren graag op de vingers zie, en soms ook wel tik. In geheime zittingen beraadslagen ze zoowaar over mijzelf, en zooveel heb ik al wel gemerkt, dat mijn lieve houtvesterin Marie me honderdmaal beter begrijpt dan deze wijze heeren dit kunnen. Ik heb je laatsten brief verscheidene malen overgelezen, en je kunt wel eens geen ongelijk hebben. Maar wat je niet weet, is, dat ik niet zoo kan kiezen als een ander. Een vorstin zooals ik, moet een huwelijk aangaan voor het rijk, en trouwt niet voor zichzelve. Ik begreep eerst niet goed wat al die bezoeken van hooggeplaatste personen weermee ik sedert eenigen tijd vereerd word, te beduiden hadden. Van heinde en ver komen er allerlei vorstelijke personen, waarvan er verscheidene onze taal zelfs niet spreken. Er was er zelfs een bij, die een geel gezicht en schuine spleetjes van oogen had. Er zijn allerlei feestelijkheden, en ik moet me de zotste huldeblijken laten welgevallen. Er was er een bij, die honderd mooren bij zich had, en die er mij ettelijke van wilde schenken. Ik bedankte hem natuurlijk zeer beleefd, maar de drie kameelen en den levenden krokodil, waarmede hij mij vereerde, heb ik aangenomen. De krokodil is al weg. Weer een ander was een erg mooie, statige man, en zoo ridderlijk, dat hij zoowaar het steenen bordes opreed; men vertelde mij dat hij kwam uit een land waar de mannen als het ware te paard geboren worden, en dag noch nacht ervan komen. De ceremoniemeester heeft zijn handen vol, met zulke doorluchte gasten uit den wild-

vreemde, onze hofetiquette te handhaven. Ik zelf toomde me een beetje in, en op zekeren dag vroeg de kanselier mij, zeer onderdanig, of ik er dan heelemaal niet over dacht land en volk, die mij met zulk een roerende liefde toegedaan waren, geheel gerust te stellen. Dit wilde zooveel zeggen als: dat ik moest trouwen. En natuurlijk een van degenen die hier met zooveel pracht en praal kwamen aanzetten. „Excellentie!" zei ik tegen den kanselier, „ik ben u ten zeerste dankbaar voor uw voorkomendheid." En daarmede liet ik hem staan.

Als je de mannen kondt zien, lieve Marie, waar ik uit kan kiezen, dan zou je moeten lachen en huilen tegelijk. Er zijn wel knappe jonge mannen onder, maar de meesten zijn gekkelijk, hol, luidruchtig, onbeduidend, en hun verstand is lang niet zoo goed als hun rang hoog is. Veel titels, en lang niet altijd voldoende middelen. Ik verzeker je, dat er menigeen onder loopt, die een vorstendom zou willen nemen, zooals een boer een stuk land; je kunt er ieder jaar op verbouwen, ossen, kalveren, en ezels erop laten weiden, je kunt het verpachten, verspelen, verkoopen.... Er was een kaalhoofdig heertje bij, dat, om zoo te zeggen, zijn gravenkroon in zijn zakdoek met zich omdroeg, zooals bij jullie de boeren de boterperen van de kermis mee naar huis nemen. En die kroon wilde hij verzilveren, of hem in een hertogshoed omzetten. — Ik ben erg beleefd en laat iedereen weer onverrichterzake naar huis gaan. Ik heb er nog geen een gezien, die zóóveel op een man lijkt, als ik me een mán denk. En dan ook dit nog: als ik, als regeerende vorstin trouw, wordt mijn man daardoor nog geen regeerend vorst, zooals bij jullie een man die met een boerin trouwt, daardoor meteen baas in huis wordt. De mijne zou niets anders zijn dan mijn gemaal, en zou daarvoor genieten kost en inwoning, en zou, terwijl ik regeerde, de kinderen kunnen zoethouden. Ik moet je eerlijk zeggen, dat ik geen zin heb in zoo'n man. Het doet me werkelijk goed, dat ik dit alles zoo ronduit tegen jou zeggen kan. Als ik dit alles bedenk, en toch ook van mijn jonge leven

zou willen genieten, word ik vaak erg neerslachtig: en als ik me niet dikwijls inbeeldde, dat ik mijn volk misschien toch nog tot zegen zal kunnen strekken, zou ik het liefst mijn biezen pakken en naar mijn stille Timerdal gaan.

En nu jouw boter. Na je brief vermoedde ik al dat er zooiets zou komen. En het is ook gekomen, zorgvuldig verpakt, maar — je moet er niet boos om worden, lieve Marie, de boter was niet te genieten. Ik ben ervan overtuigd, dat ze van huis uit de allerbeste is, die er op de wereld te krijgen is, en ik weet ook heel zeker, dat niemand beter de kunst verstaat boter te maken dan mijn houtvesterin, en zoo weet ik ook, dat je ze in uitstekenden toestand uit het Scharndal hebt afgezonden. Maar je hebt er niet aan gedacht, dat het in deze herfstdagen niet overal zoo koel is als bij jullie in het bosch, en dat wat onderweg is, in groote hitte komen kan, dat er in de diligence erg gesmeten wordt en dat het kistje op zijn verderen tocht gevaar kan loopen onder dierenhuiden of iets dergelijks te raken. Om kort te gaan, toen ik ze kreeg, liep de boter me al tegemoet, uit de voegen van het kistje, en wat er nog ingebleven was, was in een alles behalve bruikbaren toestand. Nu had ik, om mijn liefste vriendin het pleizier niet te bederven, wel kunnen schrijven, dat de boter uitstekend gesmaakt had, maar we hebben hier aan het hof al een veel te grooten voorraad van dergelijke vleiende leugentjes. En waarom zouden wij zooiets tegenover elkaar moeten doen? Jij, met je hart van goud, zoudt dezelfde dwaasheid maar herhalen, en het zou mij maar verdriet doen, als iets zoo lekkers, dat me bovendien door jou in je goedheid gegeven, mij in zulk een jammerlijken toestand bereikte. Maar als je me eens een mandje vossebessen wilt sturen, die je zelf geplukt hebt, dan zul je me daarmee een groot pleizier doen. Die lijden onderweg niet zoo erg. Het volgend jaar hoop ik jullie in je houtvestershuis te zien. Adieu.

Juliana.

Houtvestershuis.

Lieve Hertogin!

Ik zou me de haren uit m'n hoofd kunnen trekken van spijt over die boter! Nadat we 't hadden afgezonden, hebben we d'r nog een heele week lang iederen avond aan 't avondeten over gepraat: nou zit ze aan tafel, en smeert 't erop, en zet 'r dan flink 'r tanden in, zooals je dat vroeger ook altijd zoo graag deedt. En nou heb je dat! Ik vraag je duizendmaal om verschooning. Met de vossebessen zal ik 't wel handiger aanpakken. Ik weet niet wat ik er van denken moet, van die kwestie waar je over schreef. 't Is 'n vervloekte historie — had ik haast gezegd. 't Is bij jullie vorsten, ook niet alles goud wat er blinkt. Maar aan aftreden moet je niet denken, doe ons dàt niet an. En dat zeg ik nou niet omdat ik je vriendin ben, maar overal kun je 't de menschen hooren zeggen, dat er veel verbeterd is sints jij regeert. Mijn moeder zei altijd: De plaats van 'n mensch is daar, waar hij 't meeste doen kan, al was 't ook op gloeiende kolen. Maar wat trouwen aangaat, daar liet ik me niks over anpraten, als ik in jouw plaats was, en ik nam wie ik wou hebben, al bleek het daarna dan een koning of een nachtwacht te zijn. Voor een vorstin is ook nog wel 'n man te vinden, zegt Peter. Ja, jij hebt mooi praten, zeg ik; 'n verstandig man bedankt ervoor, en zij wil geen domme hebben. Peter zelf zou d'r ook voor bedanken. De man pap voor 't kind koken, en zij regeeren! Ik ben maar 'n dom mensch, maar dit zeg ik, hertogin, blijf op de plaats die je inneemt, bovenaan, maar laat je niet vangen. Voor ieder mensch wordt een gezel of 'n gezellin geboren, maar je moet 'm zelf zoeken. Onze Lieve Vrouw weet, dat dat moeilijk genoeg is. En nou moet ik je nog 'n geheim vertellen. De vorige herfst, zoowat tegen Bartholomeus, nam Peter een helper in dienst. Nog nooit heb je 'n mooier, ernstiger man gezien. En toen kwam 't ineens in me op, en ik heb 't niet weer uit m'n hoofd

kunnen zetten, dat, als ik die man had leeren kennen voordat ik kennis aan Peter kreeg, ik me hèm voor de voeten had geworpen. En toen ik zag, dat 't m'n ongeluk kon worden, zei ik tegen Peter: „Stuur die man weg, hij bevalt me niet. Peter zei, dat zou wat nieuws zijn, 'n eerlijke, ernstige, knappe jongen weg te sturen, omdat z'n gezicht jou niet aanstaat. Ik riep uit: „stuur 'm om godswil weg! Toen zei hij, dat ik beter deed m'n mond te houen, en daarmee was 't uit. Nachtenlang kon ik er niet van slapen, en riep alle heiligen an me niet te verlaten. 't Was tenminste één geluk, dat hij niet naar me omkeek, en toch kon ik dàt ook weer niet lijden. En toen, toen Peter es naar 't kasteel naar de houtvesterij moest, en 's nachts wegbleef, en ik alleen met den helper 's avonds bij den haard zat, en hij voor Fransje, die al in bed lag, 'n slinger zat te maken, en me 'n paar maal trouwhartig aankeek — Jezus Maria! toen kreeg de Booze toch 'n beetje vat op me! En toen ik toen naar 't kind keek, werd ik d'r ineens woedend over dat de Duivel zelf me dezen vreemde, die m'n ongeluk nog zou kunnen worden, in m'n huis brengt. Toen voer ik tegen 'm uit: „wat hij daar bij den haard had te zitten, en of hij niks beters te doen had dan kinderspeelgoed te maken? En dat hij maar gauw moest omkijken naar wat anders! — Toen keek hij mij an en zei niks. Een poosje later stond hij op van de bank, en ging naar z'n kamer. Hij verscheen niet meer aan 't avondeten, en de' volgende' dag toen Peter thuis kwam, was er geen helper meer. Daar hoef je niet verwonderd over te staan, zeg ik tegen 'm, want die heb ik weggestuurd. Toen stoof Peter op: „Waarom? Je wist toch dat ik hem niet lijden mocht, zeg ik weer. Op 't zelfde oogenblik dee' Peter iets dat hij niet zou gedaan hebben, als hij geweten had, waarom ik den helper had weggestuurd. Ik kan je niet zeggen hoe akelig ik d'r van was. Ik had medelijden met den helper, dat ik hem zoo onrechtvaardig behandeld had. 't Liefste zou ik hem achternageloopen zijn, en voor hem op de knieën gevallen zijn, en toch zou ik hem dan meteen wel weer van me heb-

ben kunnen afstooten. En 't dee' me zeer voor Peter, dat hij zoo straf tegen me had moeten zijn, en toch was 't allemaal alleen om hèm. Nu ligt de kwestie achter me, maar ik had nooit kunnen denken, dat 'n mensch zoo zwak kon zijn. Ik zou 't Peter voor geen geld ter wereld vertellen. 't Wordt al donker in de kamer, en buiten sneeuwt 't. De winter valt vroeg in, in 't Scharntal, en 't is van 't jaar niks met de vossebessen. Maar door de sneeuw worden ze nog veel lekkerder, en in 't voorjaar als je hier komt, zullen we ze van de struiken plukken, dan zijn ze op z'n best. Peter zit bij den haard en laat Fransje op zijn knie paardjerijden, en zit 'm godslasterlijke leugens voor te praten. Ze hebben 't over de sneeuw. Hij zegt, dat de engelen 'n witte wolk genomen hebben, zooals je die in de lucht zie', en die hebben ze met 'n donderwals plat gewalst, zooals moeder met 't deeg doet, en toen zijn ze die met moeder's schaar aan snippers gaan knippen, en strooien die snippers nou in 't Scharndal. Heb je ooit zulke bakerpraatjes gehoord? M'n ouwe is nog 't kinderachtigste van de twee.

Duizendmaal goeiennacht.

Marie Baumgartner.

Schloss am Hof.

Lieve Marie!

Als de inhoud van je brief eens hier bij het hof openbaar gemaakt werd (wat natuurlijk niet gebeurt) zou er verschrikkelijk den draak mee gestoken worden, en er is er hier maar één, die je bewondert en vereert als een heilige. Ja, je bent waarlijk een heilige, na wat je me schreef over den houtvestersassistent. Waar haal je den moed er toe vandaan? Den wil om goed te zijn hebben we allemaal. Weten doe ik het niet, maar ik vermoed wel hoe zwak 'n vrouw is; 't voorvoelen alleen al doet me sidderen. Ik geloof, dat als hij je hand aangeraakt, en je één enkel

teeder woord had toegevoegd, je verloren waart geweest. Dat moet je gevoeld hebben, en je hebt je dapper verzet, zoolang je er de kracht toe hadt. Maar nu moet je man toch ook weten wat voor 'n vrouw hij heeft. Ten eerste omdat hij je kan aanbidden, ten tweede, dat hij in den grond kan zinken van schaamte dat hij je mishandeld heeft. De echtgenoot behoort de trouw van zijn vrouw als zoo van zelf sprekend te beschouwen, dat hij de noodzakelijkheid zelfs niet inziet, een hupschen houtvestersassistent daarom weg te jagen. Eerst als hij het noodzakelijke ervan wèl inziet, wordt hij ijverzuchtig. Maar zeg er hem voorloopig toch ook maar liever niets van.

Ik moet je ook een liefdeshistorie vertellen, maar ik moet je al bij voorbaat zeggen, dat ik niet zoo dapper ben als jij. Mijn edele heeren en Staten hebben er weer eens een voor mij ontdekt. Het is een broeder van den regeerenden vorst, waarmee wij op gespannen voet — daar wordt, tusschen twee haakjes, den oorlogsvoet mee bedoeld, — leven. Zooals er bij jullie soort menschen ook wel eens twee boeren zijn, die allebei persoonlijk fatsoenlijke menschen zijn, en die toch niet met elkaar overweg kunnen, en mekaar bij elke gelegenheid dwarsdrijven, zich weder laten kalmeeren, elkaar weder opnieuw plagen, tot je eindelijk de poppen aan 't dansen hebt, zoo is het bij ons nu net zoo. En dan probeeren ze 't nog wel eens bij te leggen met een huwelijk en vermaagschapping. Inplaats van bloedvergieten — bloedverwantschap. Om de beide huizen grondig te verzoenen, moet ik prins Ottomar trouwen. De beschrijving, die ik al bij voorbaat van hem gekregen had, was verleidelijk genoeg, en ik heb op Hof een gravin Baldriani, die me op lange avonden zooveel verteld heeft van den oerouden adel, — hij moet zesentwintig voorvaderen hebben! — van de jeugd, schoonheid en dapperheid van den prins, tot wij allebei, de oude zoowel als de jonge, begonnen te watertanden. En ik dacht bij mezelf, dat komt goed van pas, ik krijg een pracht van een man, en dien daar meteen mijn land mede. Zoo maakt men uit iets aange-

naams een deugd, en je ziet hoe goed wij vorsten het hebben.

En op zekeren dag kwam prins Ottomar met een statig schip de Sulza afzakken, om naar mijn hand te dingen. Baldriana had me al eerder een groot portret van hem weten te verschaffen, dat geschilderd was door den beroemdsten schilder van den geheelen omtrek. Ik moet zeggen, dat het 't portret was van een innemend man. En menig uur lang lag ik op mijn elboog geleund naar het portret te kijken, dat tegenover me aan den wand hing. Hij bracht een schitterend gevolg mee, en zijn verschijning en optreden waren onberispelijk, wat vooral mijn ceremoniemeester in verrukking bracht. Maar bevallen deed hij mij niet, Marie. Hij is een beeldschoon man, nauwelijks drie jaar ouder dan ik, en hij heeft me met de uitgelezenste attenties overladen — en toch bevalt hij me niet. Hij heeft een zwart snorretje, waar hij voortdurend aan draait. En telkens als hij langs een spiegel gaat, kamt hij heimelijk zijn bakkebaardjes en haar met het zakkammetje, dat hij aldoor in zijn hand schijnt te houden. Den dag, dat hij kwam om naar mijn hand te dingen, hoor ik, dat, toen hij vanuit de kou in de warme kamers kwam, zijn metalen knoopen besloegen, en dat hij zijn bediende daarvoor een paar trappen gaf. Zijn dapperheid toont hij voorloopig alleen nog maar in het hardrijden op, en dresseeren van paarden. Men zegt dat hij erg vurige paarden heeft, en zijn adjudant staat met de paardenhandelaars van de geheele wereld in verbinding. Ik hoor, dat bijna alle brieven, die hij verzendt en ontvangt, over paarden handelen. Op zijn watertocht hierheen moet hij erg ongeduldig geweest zijn om de lievelingspaarden uit zijn stoeterij, die hij reeds overland had vooruitgezonden, weer te zien. Van drie van deze paarden had hij afbeeldingen in de kajuit hangen. Twee van zijn hovelingen kwamen bij mij aanzoek doen uit zijn naam. Ik was natuurlijk erg geroerd, en op zulk een eer niet voorbereid — hij is werkelijk een knap cavalier. Op 'n avond, na het eten — ik weet nog niet hoe 't toch eigenlijk in z'n werk ging — zaten we plotseling alleen in het vertrek, de prins en ik,

en hadden heelemaal niet opgemerkt, hoe het verdere gezelschap langzamerhand verdwenen was. Plotseling was ook de gravin verdwenen, en zaten de prins en ik alleen in de kamer. Ik was heelemaal verbluft, en de prins scheen zijn laatste oortje versnoept te hebben, en plotseling knielt hij voor mij. Ik strijk — toevallig, zooals je wel denken kunt — met mijn mouw langs het wijnglas, dat rinkelend op den grond valt. Er komt haastig een bediende binnen, en dat was voor dien avond mijn antwoord. Zoo zie je, dat ik ook wel dapper kan zijn. Alleen is er dit onderscheid, dat hij je in jouw geval bekoord had, en in mijn geval verveeld. De bedenktijd duurt op 't oogenblik nog voort. Deze kwestie zal de toetssteen zijn, of ik edel genoeg ben om mij voor het land op te offeren. Wat het overige aangaat, is het hier tegenwoordig een beetje unheimisch. De politie zoekt onafgebroken naar den moordenaar van den hertog en heeft voor kort twee lieden in hechtenis genomen, die verdacht worden. Een wegwerker en een jongen arts: zij ontkennen niet tot de revolutionnaire partij te behooren, maar van den moord beweren zij niets te weten. Men wilde ze dienzelfden dag nog doodschieten: maar ik gaf geen toestemming om twee menschen, die wellicht enkel door hun liefde tot het volk op dwaalwegen gebracht zijn, zoo maar zonder verderen vorm van proces terecht te stellen. De arbeider kreeg vestingstraf, en de dokter, die een vreemdeling was, werd het land uitgezet. Maar van den moordenaar van mijn oom zaliger hebben wij nog geen spoor ontdekt. Men zegt, dat een student het gedaan heeft, maar die is voortvluchtig. De jager van den hertog heeft zich den moord zóó aangetrokken, dat de arme man naar een krankzinnigengesticht gebracht moest worden. En nu haalt hij zich in het hoofd, dat hij zelf den moord bedreven heeft en praat hij allerlei onzin. Dat zijn allemaal treurige dingen, en we behoorden den naderenden Kersttijd toch met een blij hart te begroeten. Als jullie in je boschhuis het feest vol geluk en trouw tot elkaar viert, denk dan ook eens aan je

Juliana.

Houtvestershuis.

Lieve Hertogin!

Ik smeek je, neem 'm niet! 't Is van geen vorst of vorstin te vergen, dat ze tegen de natuur handelen. Laat 't dan liever ankommen op een oorlog. Want wat geeft 't of je hem trouwt? Als je ongelukkig met hem ben, kun je je vòlk niet gelukkig maken. Wat begin je met 'n man, die meer van paarden houdt, dan van z'n vrouw en kinderen? En voor zoover ik uit je brief kan opmaken, moet hij wel dom zijn ook. Zesentwintig voorvaders! Peter zegt, dat als hij bij Adam begint te tellen, hìj 't nòg verder brengt dan zesentwintig. Neen, Juliana, je bent een goeden ernstigen man waard, die in alle opzichten màn is. Met wat je schreef over de moordenaars van den hertog, heb je me bang gemaakt, maar Peter zegt, dat jou niks overkommen zal, en 't is verstandig dat je ze niet heb laten doodschieten. We bidden iederen dag voor je. En we moeten je ook nog bedanken voor de mooie Kerstpresentjes. Fransje rijdt den heelen dag op zijn hobbelpaard, zoodat Peter hem al prins Ottomar noemen wil, wat ik niet hebben wil. Peter zegt, dat zelfs de baljuw op 't slot zoo'n geweer niet heeft, en hij raakt er een dooien boom mee op driehonderd pas; op groene schiet hij niet en het gebod: „Gij zult niet dooden", past hij ook op lorken en appelboomen toe. Maar hazen schiet hij wel. Die moeten maar weg loopen als 't hun niet bevalt, zegt hij, maar 'n boom kan niet loopen, en daarom moet je 'm ontzien. En om nou weer naar 'n oud liedje terug te keeren, ik kan haast geen woorden vinden om je te bedanken voor je prachtige taffen mantel! Als ik maar even tijd heb, sta ik voor m'n open kast ernaar te kijken. Maar al was m'n leven ermee gemoeid, in de kerk draag ik 'm niet! Ik heb er zóó evenveel pleizier in, en als ik 'm niet an heb, denk ik, ik kòn 'm anhebben, en als ik Peter in m'n wollen jak niet mooi genoeg ben, moet hij maar bij zichzelf denken, dat ik mooi zou kùnnen zijn. En nou trek ik je prachtige mantel maar over m'n hart an, daar staat hij

goed en niemand ziet 'm. God zal het je loonen, en ook voor 't geweer en 't paard. 't Spijt me erg, dat ik je niks heb kunnen sturen, maar sedert die geschiedenis met de boter, waag ik me d'r niet meer an. Wij wenschen je alle drie 'n gelukkig nieuw jaar en wenschen je alles toe wat je je zelf toewenscht, maar beloof me een ding, neem de' prins niet.

Marie Baumgartner.

Schloss am Hof.

Ditmaal, lieve Marie, moet ik je iets treurigs vertellen. Vannacht is mijn moeder gestorven. Zij woonde op het slot Johanneslust, en vatte op Kerstavond, tijdens een rit in een open rijtuig kou en stierf aan longontsteking. Het verdere zul je wel van anderen vernemen. Ik kan nu niet schrijven. Ik had aan deze mogelijkheid nooit gedacht. Toen mijn vader stierf was ik een kind zooals jullie Frans nu. Ik zoek kalmte en vind er geen. In de zaal ontvangt de gravin uit mijn naam rouwbezoeken. Ik heb me in mijn kamer opgesloten, en zou vooral nu zoo graag bij je zijn.

Je bedroefde

Juliana.

Houtvestershuis.

Lieve Hertogin!

Je kunt wel denken, hoe het treurige bericht ons getroffen heeft. M'n God, kon ik je nou maar net zoo troosten als jij 't mij deedt toen mijn moeder in de kist lag. Kon ik je maar troosten met de' hemel en 't wederzien in een betere wereld! Toen was je zèlf nog zoo, maar nou! — Ze zeggen, dat de stadsmenschen geen geloof meer hebben, en daar zal ik ze geen verwijt van maken, omdat ze daar zelf niks an doen kunnen, en omdat het geloof een genade uit Gods

hand is. Ik weet zeker, ik weet heel zeker, dat je je moeder zul' weerzien. De Heere Gode heeft ons niet alleen gemaakt voor dit stukje leven op aarde, en omdat je iederen dag kunt opmerken, dat er voor ieder verdriet ook een vreugde is, zal er tegenover den bitteren dood óók wel een staan. Toen mijn moeder stierf deed het mij het meeste verdriet, dat zij hier op aarde zooveel had moeten lijden, en toen ik eens boven in de kapel heel aandachtig wou bidden, viel het me ineens in, dat mijn verdriet eigenlijk slechts vreugde was, en dat bij mijn liefde voor mijn moeder geen smart meer was. En ik heb dikwijls bij mezelf gedacht: Als de Heilige Maagd op aarde wandelde voor onze oogen, zouden wij haar lang niet zoo lief hebben als nou dat ze onzichtbaar is. En wie weet of de menschen haar allemaal wel schoenen zouden willen geven als ze op bloote voeten in de sneeuw stond. Nu dat we weten dat ze in den hemel is, doen we heel wat voor haar. Zie, en zoo kunnen we onze afgestorvenen ook met een veel grootere, zachtere liefde liefhebben, als mogelijk was toen ze nog bij ons waren met hun smarten en gebreken.

Met het sterven vangt een geheel nieuwe vriendschap an. Nou heb ik nooit meer verdriet als ik mijn gestorven moeder gedenk, en àls ik nog eens moet huilen, zijn 't weldadige tranen, en als ik iets moeilijks door te maken heb, draag ik het terwille van mijn moeder, en als ik een goed werk wil doen, doe ik het om mijn moeder. Bij jou zal het wel niet anders zijn. Al is ze een aanzienlijke vrouw geweest, die alles wat ze wilde hier op aarde kon krijgen, ze zal haar kruis net zoo goed te dragen hebben gehad, en al is 'n kruis verguld, drukken kan 't tòch. En nou heb je pas 'n goede gelegenheid, lieve hertogin, om je moeder te eeren. Als je een oud moedertje op krukken ziet, of als je weet dat er ergens arme weezen zijn, die d'r vader en moeder gestorven zijn — hoeveel ellende is er niet in de wereld! En dan ben jij de vorstin, die die nood kunt lenigen. En dat doe je al tienmaal eerder dan ik het je éénmaal kan zeggen, en dan zul je zien dat goeddoen de allerbeste troost

is. Zeker, ik weet wel, dat bij het verdriet dat jij nu voel', geen praten helpt, en ook geen goeddoen; dat je nu je smart stil moet laten uitbloeden. Kon ik maar bij je zijn, en je de tranen van je wangen wisschen. Morgen, als je je moeder naar haar laatste rustplaats gaat brengen, ga ik naar de kerk, en zal ik bidden dat je smart van je genomen mag worden. God behoede je, lieve Juliana, God behoede je, en schrijf spoedig aan je, met je meevoelende en mèt je bedroefde

Marie Baumgartner.

Schloss am Hof.

Beste Marie!

Wat zul je wel denken, dat ik je in zoo lang niet geschreven, en niet bedankt heb voor je lieven brief bij den dood van mijn moeder. Ik heb mijn geloof in God ook nog niet heelemaal verloren, en ik voel Zijne genade, die Hij mij dagelijks bewijst, als Zijne beloften mij troosten, als Zijne geboden mij de kracht verleenen gerechtigheid en mildheid te rechter tijd te oefenen. En een van Zijne grootste genaden is, dat Hij mij jou gegeven heeft. Hier zijn eigenlijk heelemaal geen menschen, enkel dienaars, huichelaars en vleiers. Het is een ware woestenij. Op het land heeft men voor de steedsche en hof-beschaving grooten eerbied — wat heeft men eraan? De meesten bezigen hun kennis enkel om zich te verschaffen wat het dier in hen verlangt. En weer anderen, die in wereldsche genietingen zwelgen, verachten ze in den grond van hun hart. Pessimisten — wees zoo goed je den naam in het oor te knoopen — noemt men dergelijke lui. Herinner je je nog den ouden straatmaker Remini in Friedau, die alles grijs zag, grijze weiden, grijze bloemen, grauwe lucht, alsof alles met stof van de straat overdekt was? Hij was kleurenblind; de pessimisten zijn dat ook, want die zien het blauw van het geloof, het groen der hoop, en het rood der liefde niet. Hun zielsoog heeft de grauwe staar. Vreugde kennen ze niet.

Wij eigenlijk net zoomin. De hemel weet waarom iedereen gelooft, dat wij, vorsten, in alle opzichten van de wereld genieten. Goeie God! In het begin verheugde ik me in den glans, en in de hartelijkheid der menschen; toen werd me al heel gauw aan het verstand gebracht, dat ik mijn vreugde niet al te onbevangen toonen mocht; ik moest altijd terughoudend, koel en beleefd zijn. Aldus afgekoeld, geef ik hun te weinig uit mijn mond terug, als ze feestvieren. Het doet me zelf vaak leed, dat, voor de hulde, die het volk me overal bewijst, mijn hart in den grond koud blijft. Als ik eraan denk hoeveel liefde en trouw er kan steken in één krans die men mij vlecht, in één enkele vlag of vetpotje, die mijn weg versieren, dan moet ik mezelf aanklagen, dat ik het aanneem zonder 'n spoor van blijde stemming, als iets dat vanzelf spreekt. Is het dan altijd zoo vanzelfsprekend, dat een volk zijn vorstin liefheeft? — Dat doet de kracht der gewoonte, lieve Marie, en zoo zijn hulde, tentoonstellingen, en dergelijke dingen waarmee de menschen mij een genoegen denken te bereiden, me een ware last. Maar als het niet gebeurde, zou me dit óók weer verdrieten. Je kunt niet gelooven hoe zakelijk men zijn volk liefheeft. Eerst gaf ik me bij audienties en voorstellingen zooals ik was, warm en onbevangen, maar aan menig onschuldig woord werd een heel andere uitleg gegeven, men trok er partij van en het werd onder dien veranderden vorm onder het volk gebracht, waar het verwarring stichtte. Daarom spreken verstandige vorsten ook altijd algemeene, vormelijke, kleurlooze, ziellooze woorden, waarin niets steekt, en die dus ook niet misbruikt kunnen worden. Je ziet dat ook dat handwerk geleerd moet worden.

Het volgend voorjaar, als de tuinen hier bloeien, moet je met Frans toch een tijdje bij me komen. Je zult niet bij de tuinlui huizen, maar bij mij, in mijn huis, en ik zal me niet over je schamen, zooals je eens dacht, maar mij met je gezelschap vereerd achten. Ik had je allang met een groot rijtuig laten halen, met ruiters erbij om je het wegloopen onderweg te beletten, maar ik was nog een beetje

bang. 't Gaat ons wel niet zoo heel slecht hier, we hebben menigen veel-eischenden gast, en wij zouden den keizer van Indië, waar je in de sprookjes van leest, met passende eerbewijzen kunnen ontvangen. Maar tegenover een gast als jij, ben ik arm. Ik heb hier niet het mooie bosch, en de zuivere lucht en het frissche water. Ik heb hier niet de heerlijke rust van het land, en den vriendelijken arbeid waaraan je hand gewoon is. En als je eenmaal onder mijn dak je intrede doet, moet ik tegen je zeggen: Rijke vrouw, die uit de boschstreken komt, neem voor lief wat wij je hier kunnen aanbieden. Of 't mocht zijn, dat de vriendin hier je bezoek waard was, en dat hoop ik. Ik geloof niet dat ik je geschreven heb, nadat ik den prins zonder omwegen heb bedankt. Hij trok het zich niet erg aan, en gisteren, hoor ik, is hij met een danseres in 't huwelijk getreden. Anders is er sedert den dood van mijn arme moeder niets veranderd. Ik leef heel eenzaam temidden van een zeer woelige omgeving. Begin Februari hadden we hier weer bezoek, en waren er feestelijkheden. 't Was erg grappig toen Zijne Excellentie, de Opperceremoniemeester Graf Eugen van en tot Wolfsburg, hertogelijk Geheimraad, ridder van den Gouden Adelaar en Heer van Hohenmaut (er mag een titteltje wegblijven van zijn titels) den vroolijken heeren, die graag hun carnaval wilden vieren, maar voortdurend bezwoer, nu niet te dansen! Bij andere tijdpasseeringen, zooals spelen en gelagen, hadden ze de grootste pret, maar gedanst wordt er in het rouwjaar niet!

Het sterven mijner moeder ontheft me van meedoen aan de vermaken van den carnaval. Daarentegen verzamelt zich om mij steeds een zeer eerwaardig gezelschap, de drommel hale het! Als je weten wilt wat verveling, traagheid van geest, en kletszucht is, moet je aan 't hof komen. Ze lezen hier enkel Fransche romans, of oude roover- of sprookjesgeschiedenissen, en ook deze lezen ze niet, maar vliegen ze in koortsachtigen haast door, om te weten hoe het afloopt. Je zult me haast niet gelooven als ik zeg, dat er hier vrouwen zijn die per dag twee of drie deelen „door-

lezen". Ik was ook nog zoo dwaas daar een poosje aan mee te doen.

Eerst langzamerhand ben ik tot mezelf gekomen en heb den weg gevonden, dien mij de oude Abraham gewezen heeft. De grootste dichters hebben de eenvoudigste gedichten geschreven, en die lees ik. Het gaat bij mij minder om het verhaal zelf, dan wel om de mooie gedachten waar wat in zit. En daarbij word ik me ook bewust, hoeveel ik nog te leeren heb, en lijd ik dus niet aan verveling, als ik alleen ben. Wij hebben een theater — dat is anders dan de hooischuur bij den waard in Friedau, waar ze eens de „Geboorte van Christus" gespeeld hebben — het is met grooter pracht ingericht, maar ze spelen er bijna niet anders dan draken. Ik zal bevelen, dat de werken der groote schrijvers weder ten tooneele gebracht moeten worden, en gebeurt dat niet, dan onthoud ik het theater de jaarlijksche subsidie, die het tot nu toe uit de hertogelijke schatkist genoten heeft.

Nu moet ik je nog vertellen, wat ik de vorige week gedaan heb. Er had zich een maatschappij gevormd van rijke lui en lieden die het graag worden wilden. Toen zijn ze in het Sulzagebergte een berg gaan ontdekken, die van binnen louter uit goud en zilver bestond. Zij willen nu groote mijnwerken aanleggen, en brengen tot dit doel duizenden en duizenden aandeelen op de markt, en hebben geweldig de trommel geroerd om de menschen tot koopen ervan te bewegen. Natuurlijk wil iedereen rijk, of nog rijker worden, en het geld is de maatschappij als sneeuw aangewaaid. Toen kreeg ik het in mijn hoofd die goudberg eens door deskundigen te laten onderzoeken, en wat werd er ontdekt? Een klein beetje, erg arme zilvererts, en verder kalksteen. En nu heb ik me zelf eens te goed gedaan door die onvervalschte volksuitplunderaars zelf aan te klagen en te veroordeelen. Voor een lang proces heb ik geen geduld. En ik geloof, dat dergelijke gelukzoekersbenden ons nu wel een poosje met rust zullen laten. Als het volk geld te veel heeft, kan het dit in grond beleggen

en het daaraan besteden. 'n Korenveld is de beste belegging. Kon ik die verwenschte staatsloterij ook maar zoo uitroeien! Maar dan zouden de ministers, de staten en raden allemaal tegelijk schreeuwen: We hebben geld noodig! De verstandigen geven het niet, en als de dommen het ook niet doen, waar halen we het dan vandaan? Nu, in godsnaam dan, Rome is óók niet in één dag gebouwd.

En nu, lieve oudje, deze brief is al zoo lang geworden, dat ik maar uitschei.

Zet jij je nu ook eens tot het schrijven van een ellenlangen brief, en vertel me hoe het jullie gaat en hoe je den winter doorkomt. Naar wat we er hier van hooren, moet er in het gebergte veel sneeuw gevallen zijn. Hier is het al lang in vuile beekjes van de daken afgeloopen.

Juliana.

Houtvestershuis.

Lieve Hertogin!

Sedert mijn laatsten brief hebben we hier wat doorgemaakt! Dat zou ik gelooven, dat we hier veel sneeuw hebben! Deze winter had er ons haast om koud gebracht. Tot Maria Lichtmis ging het nogal. Maar net op Lichtmis begint het te sneeuwen, en schudt me daar 'n sneeuwhoop uit de lucht zooals ik in m'n levensdagen nog niet gezien had. En 'n wind! Je zou zoo denken, het houtvestershuis staat nogal hoog. Nou, vier dagen en nachten zijn we onder de sneeuw begraven geweest, zoodat we in de kamer aldoor licht moesten anhebben. En niemand kon eruit, niet door de deur en niet door 't raam, en de meid kon van Friedau, waar ze naar de kerk was geweest, niet thuiskommen. En omdat we niet bij de stal konden komen, zijn de koeien aan hun ketting zoo afgevallen, dat ze alleen nog maar vel en been zijn. Je zou 't haast niet gelooven, hoe vee kan afvallen van honger. Gelukkig hadden wij wat eten

in huis voor ons, maar Fransje werd ziek, omdat hij z'n melk niet kreeg. Den eersten dag speelden we kaart. Je moet weten, dat we voor de verveling 't gebedenboek van den duivel ook al in huis hebben, hoewel we ons anders nooit erg vervelen. En omdat 't buiten nou zoo erg sneeuwde, en niet wisten wat we anders moesten doen, haalde Peter de kaarten voor den dag. Hij gaf, en toen hebben we nog 'n heelen tijd prettig gespeeld. Den tweeden dag hebben we gewerkt. Peter wou 'n gat graven van de deur naar de stal, maar de sneeuw viel meer naar binnen dan naar buiten. Toen wou hij door het dak naar buiten klimmen, maar daar was de sneeuw ook al; hij was er haast in weggezakt, en had de grootste moeite weer binnen te kommen. Wat hebben we al geprakkiseerd om bij de stal te kommen! 't Arme vee! Maar 't gaf ons niks. En dan daarbij nog de angst, dat de meid ergens in de sneeuw was blijven steken. Peter rookte heelemaal niet, en als z'n pijpje hem niet meer smaakt, is ie niet goed in orde. Maar hij liet het niet merken. Den derden dag spraken wij elkaar moed in en baden. Den vierden dag maakten we ons klaar om te sterven. Levend begraven. En Frans zei maar niks als: Wordt 't dan nooit licht, moeder? 't Was of m'n hart 'r van zou breken. Maar ik liet Peter niet merken hoe ik 't had. Toen dacht ik ook aan jou, mijn innig geliefde hertogin, hoe jij daar midden in al je pracht zit, en niet weten kunt, dat wij er zoo kwaad an toe waren. Al die dagen en nachten deden we geen oog dicht, en van buiten zagen en hoorden we niks meer. Bij ons lamplicht zagen we niks anders dan de sneeuw buiten voor de ruiten. En verscheidene ruiten heeft ie ons nog ingedrukt ook. 't Duurde niet lang of we kregen gebrek aan olie om in de lamp te branden, en stond ons dàt ook nog te wachten, dat 't donker zou worden vóór we stierven. Lucht hadden we nog wèl. Ineens kreeg Peter 'n inval. Hij wou op zolder 'ns schieten, als er dan menschen in de buurt waren, zouen ze 't huis kunnen vinden en ons helpen. Toen hij 't gedaan had, stond 't heele huis vol damp, zoodat we d'r haast van stikten.

Peter zat den heelen tijd maar zoo in z'n eigen te prakkiseeren, en ineens zegt ie: As d'r anders niks meer opzit, schiet ik nog 'n paar keer. Ik begreep wat ie bedoelde, en viel 'm om z'n hals. Nee, dàt niet, Peter, dat niet! De Heere God zal ons niet verlaten, en als Hij ons deze' vreeselijke' dood voorbeschikt heeft, geschiedde Zijn wil. Maar zooals jij het bedoel, sterven we niet. Kijk eens naar ons kind. Het kàn niet dat we moeten sterven. Dat zei ik tegen 'm. De' vierde' dag zitten we bij Fransje z'n bed, en zeien al 'n heelen tijd niks meer tegen mekaar, en daar hooren we ineens 'n donderend geluid, en voelen we de' grond beven, net alsof er 'n aardbeving was. Peter kijkt op en zegt: nou, óók goed, zoo gaat 't gauwer. Wat zou 't zijn, vraag ik. Ja, zegt ie, de sneeuwlawines kommen van de' Wolfgangberg naar beneden. Ik vraag niks meer, en denk bij mezelf, als de sneeuwlawinen ons meesleepen, is het ook werkelijk vlugger afgeloopen. Maar toen hoorden we verder weer niks. Ik was op alles voorbereid en terwijl Frans daar zoo in z'n bedje ligt en me treurig ankijkt, denk ik zoo over 'm bij mezelf: Als God je zoo vroeg tot zich neemt, zal 't wel zijn omdat je hier op aarde niet veel goeds meer te wachten hebt. En toen we daar zoo bij mekaar zitten, denk ik verder: Als we sterven moeten, moet de een voor den ander geen geheimen meer hebben. Toen zei ik tegen Peter, dat ik wat op 't hart had, en dat hij 't me moest vergeven, want dat ik ook wel had ingezien, dat hij mij toen wel een dwaas, slecht mensch had móéten vinden. En toen vertelde ik hem die geschiedenis van den assistent, en dat ik die weggestuurd had, omdat ik me niet langer tegen den Booze kon verzetten. Toen keek Peter me 'n heelen tijd an. Zoo, dus zóó ben je! zei hij eindelijk, en toen sloeg hij z'n arm om m'n hals en huilde 'n heelen tijd lang, als 'n kind. Hij zei ook nog iets dat me nòg niet uit m'n hoofd wil. Als hij óók altijd zoo sterk was geweest! zei hij. — Op onze klok liep 't al tegen den avond, toen Peter opeens z'n ooren spitst. Hij hoort wat boven op 't dak, vliegt de trappen op, er wordt een

plank weggerukt en iemand schreeuwt naar beneden: Zijn jullie daar, Baumgartner? M'n hand beeft nog als ik eran denk. Wat schrok ik! Ik had nooit kunnen denken, dat de vreugde iemand zoo kon doen ontstellen. Urenlang hebben ze d'r nog an gewerkt, voordat het gat groot genoeg was. Zeven houthakkers werkten met schoppen en haken tot we eindelijk in de stal konden kommen. De beesten lagen allemaal al, en loeiden van den honger, en hun pens ging op en neer als 'n blaasbalg. Sneeuwen dee 't niet meer, maar 'n laag snééuw dat 'r lag! We waren d'r stom verbaasd van, dat de houthakkers bij ons hadden kunnen kommen, en toen zeien ze, dat 'n man uit den Schatt ze naar ons toegestuurd had om te gaan kijken hoe 't met 't houtvestershuis gesteld was, en dat hij hun 'n groote belooning had gegeven. Denk toch es, met sneeuwladders van den Schatt hierheen! En we weten nòg niet wat 't voor 'n man is, die ons hulp heeft gestuurd. In 't beneden Scharndal zijn ook twee kolenbranderijen ingesneeuwd. In de eene waren de lui gelukkig niet thuis; in de andere zijn de kolenbrander en z'n zuster dood gevonden. Ons meisje was zoo verstandig geweest in Friedau te blijven, en is later goed en wel thuisgekommen. In den Schrull-pas is de sneeuw zoo hoog als een toren opgewaaid. Peter zegt, gelukkig, dat er nog wind bijkwam, anders had de sneeuw het heele bosch afgeknapt. In de Dreileuten an de' andere' kant, waar de wind niet bij kon kommen, heeft de sneeuw de eene tak na de' andere' afgerukt, en de dikste dennenstammen doen afbreken, dat 't akelig is om te zien. Peter zegt dat hij bang is voor de boomworm, en hij kan niet genoeg lui te pakken krijgen om 't gevallen hout op te ruimen. De meid zegt, dat het in Friedau ook erg was. Daar was 't sneeuwwater van de boomen geloopen, en de koude wind deed 't tot ijs bevriezen, zoodat 't bosch en de vruchtboomen d'r uitzagen alsof ze met ijs bedekt waren. Zelfs de muren van de huizen waren met zóó'n ijskorst bedekt, dat, als je d'r met 'n stok tegensloeg, de stukken eraf vlogen, alsof 't glasscherven waren. De menschen zeggen, dat ze nog nooit

zoo'n weer hebben beleefd, en ook nog nooit zoo'n wind; want de wind rukte heele daken van de huizen af. Wij hebben d'r heelemaal niks van gemerkt, omdat we onder de sneeuw begraven waren. En nou, terwijl ik deze brief an 't schrijven ben, slaat 't weer om. D'r waait over 't bosch 'n verdachte wind, zoo warm alsof ie uit 'n oven kwam, en mij bevalt dat niks, as er in den winter zoo'n gekookte wind waait. Ieder uur van den dag komt er ergens 'n lawine naar beneden zetten, maar ons huis kan niks geen kwaad. Peter loopt den heelen dag door de sneeuw rond, en als hij kletsnat thuiskomt, wil hij niks eten. Hij wordt nog ziek van 't tobben over 't bosch. Kon ik d'r maar wat an doen, zegt ie. Al hielp 't niks, maar 't is hard 't maar te moeten anzien. Ik zeg maar: doe wat je kunt, en de rest moet je an God overlaten. Dat is nou toch goed, dat je die prins heb afgepoeierd. Zooals dat bij jullie in z'n werk gaat, is toch ook net niks, en vaak ben ik bang as ik d'r an denk. Als je altijd onder zulke valsche lui verkeer', kan 'n mensch niet verstandig genoeg zijn. Voor je uitnoodiging om bij je in de stad te kommen logeeren, zeg ik je hartelijk dank. Maar kommen zal ik wel niet. Zonder 't bosch en de lucht hier zou ik 't nog wel kunnen stellen, dat was 't slimste nog niet. Maar vooral om andere redenen zal 't 'r wel niet van kommen. Ik heb me alles zooals 't bij jou is, erg mooi voorgesteld. Is 't werkelijk zoo, dan heb ik 't thuis toch ook wel in m'n hoofd, en is 't niet zooals ik 't me gedacht heb, dan zou 't maar tegenvallen. 't Zal zeker wel heel anders zijn, dan ik me indenken kan, en naar wat jij me vaak schrijft, en Peter vertelt, zou je verstand d'r stil van blijven staan. Ik zou me als 'n eenvoudig boerenmensch niet kunnen schikken in zooiets, en ik zou van pure vreemdigheid 'n ander mensch zijn dan ik thuis ben, en je zoudt dan toch niet veel pleizier an me beleven. En neem me niet kwalijk, dat ik 't maar zoo rondweg zeg, maar ik ben bang voor de gouden kroon; ik durf d'r niet an te denken, want ik zou geen regel meer kunnen schrijven. Kom jij liever heel gauw bij ons, dat is verstandiger. — Aan

deze' brief heb ik een week lang geschreven, en nou ben ik bang, dat ie te lang geworden is. Jij hebt zelf nog wel grootere zorgen dan onze sneeuw. We groeten je alle drie, en durven ons haast niet te verheugen in de hoop, je nog eens bij ons te zien. God behoede je.

Marie Baumgartner.

Schloss am Hof.

Beste Marie!

Toen ik van jullie doodsgevaar onder de sneeuw las, wilde ik me direct klaar maken om naar jullie toe te komen. Het houtvestershuis staat niet op de rechte plaats. Ik zal dat dadelijk laten onderzoeken.

Sedert je je brief schreef, heeft ons ook een groot ongeluk getroffen, dat de voornaamste reden is, dat ik nu niet naar jullie kan toekomen. Je zult er al wel van gehoord hebben. Je schreef me nog zelf van dien warmen wind. Jullie vele sneeuw in het gebergte heeft al deze ellende aangericht. Van het Timerdal tot aan de Sulza is het geheele land overstroomd, zeven dorpen in het Auland staan nog onder water. Ik ben daar overal rond geweest om de menschen te troosten, en toen ik de verwoesting zag, bleven de troostwoorden me op de lippen steken. Midden in mijn vorstendom is een meer, dat zich mijlen ver uitstrekt, en daarin liggen honderd lijken. Hier en daar zie je boomen en kerktorens er bovenuit steken, en deze zitten vol raven, de beesten zweven in 't rond en krassen, dat je er akelig van wordt, en zetten zich op de drijvende overblijfselen. Ik spreek nog niet eens van het winterzaad dat verloren is, of van de vernielde bruggen en wegen; maar de vruchtbare landerijen, die voor vele jaren bedorven zijn! De weggespoelde gehuchten, en dan de dooden! Overal waar ik kom, scharen ongelukkigen, die weenend voor mij ter aarde vallen en om hulp vragen. Ik geef wat ik bij me heb: geld,

sieraden — het is alsof het in de zee geworpen wordt. En als ik niets anders meer heb, geef ik hen troostwoorden, en het is roerend om te zien hoe dankbaar ze daarvoor zijn. Als vorsten eens steeds voor oogen hielden wat een liefdevol woord uit hun mond vermag! Het werkt als een tooverspreuk, het redt ondergaanden, het schaft geld, het bouwt huizen, het wordt tot brood, als het woord Gods. En zoo dacht ik ook bij deze gelegenheid weer bij mezelf, dat 'n vorst vorst is bij de gratie Gods.

Ik heb nu bevolen, dat er het geheele land door inzamelingen zullen gehouden worden, om degenen die van alles verstoken zijn, te helpen. Geheele streken waar het water alweer weggeloopen is, liggen daar geheel verwoest, en waar vroeger huizen stonden, ligt nu menig kolossaal steenblok dat het water daarheen gespoeld heeft. En dat moet nu alles weer geschikt gemaakt worden tot bebouwing. Als de vijand ons een stuk land wil ontrooven, offeren wij duizenden menschenlevens om dit te verhinderen. Waarom zou ik ook hier, waar het water de vijand is, geen geld en arbeiders kunnen verlangen, om het land te heroveren? Grond en bodem blijft het eerste en belangrijkste voor den volkswelstand, voor den staat. En er moet nog meer gebeuren, vooral de rivieren moeten geregeld worden, opdat overstroomingen in de toekomst niet weder zulk een onheil kunnen aanrichten. Dat kost natuurlijk geld, maar hiér zullen we met aandeelbewijzen werken.

Toen ik uit de ongeluksstreken in de residentie was teruggekeerd, viel me de pracht en verkwisting, die in de steden heerscht, weer zoo erg op. Het is een gruwel.

En nu moet ik je eens wat zeggen, lieve oudje. Als Juni van dit jaar achter den rug is, en alles gaat weer zijn gewone gangetje, neem ik verlof, stroop me de vorstin van het lijf, en ga het land in. Als de berg niet bij Mohammed wil komen, moet Mohammed maar naar den berg toe. Het bosch zal me goed doen. Dan zullen we erg genoeglijk bij elkaar zijn en over dingen van vroeger babbelen. Schrijf me gauw of er van je doodsangst niets is blijven hangen en

hoe Fransje het maakt. Je man moet maar niet al te erg kniezen over zijn boomen, want zijn afgeknapte boomen hebben geen weduwen en weezen achtergelaten zooals mijn verdronkenen. God zij met jullie daar en met ons hier.

Je Juliana.

Houtvestershuis.

Lieve Hertogin!

Ja, 't is wèl 'n vreeselijke ramp, en je hoort ook bij ons over niet veel anders praten dan over de overstrooming. In de kerken hangen collectebussen, en de burgemeester gaat met twee mannen in de buurt rond om giften voor de overstroomden in te zamelen. Ieder geeft graag wat hij kan, en uit het Friedauer armenhuis zijn zoowaar twee oude mannetjes bij den burgemeester gekomen, en moeten tegen hem gezegd hebben: Als meneer de burgemeester ons niet weet te vinden, moeten wij meneer de burgemeester wel gaan opzoeken, en dat hier wat geld was. De lui uit het armhuis hadden wat geld bij mekaar gelegd voor de overstroomden. Den Zondag daarop vertelde heer pastoor dit goede voorbeeld van den preekstoel, en, omdat de rijke boeren toch niet wouen onderdoen voor wat armhuismannetjes, gingen ze denzelfden dag nog naar heer pastoor en brachten hem verscheidene honderden daalders. De schoolkinderen zamelen onder elkaar ook al in, en overal wordt verteld, wat de hertogin gedaan heeft, en je kunt niet gelooven wat zoo'n voorbeeld bij de menschen uitwerkt. Ik moet je nog vertellen dat ik haast nog een aardig voordeeltje met je behaald had. Bij den waard aan de brug te Friedau is 'n groote bijeenkomst voor de noodlijdenden bij de overstroomingen. Er wordt muziek gemaakt en gezongen en er komt ook een tombola en allerhande vermakelijkheden. Herinner je je meneer Heinrich Goldstein nog? Die was toen hofleverancier, maar nou is ie 'n

heele meneer, die mooie huizen heeft, en baron is, zooals ze zeggen. Nou, en die meneer Goldstein dan brengt alles voor dat feest in orde, en daar gaat op 'n goeien dag de deur bij ons open, en wie kijkt er naar binnen? Meneer Heinrich Goldstein. Hij kwam ons beleefd uitnoodigen, want mijn man en ik mochten bij het feest niet mankeeren, zooals hij zei. Nou, wij bedankten voor de eer ons aangedaan, zei ik, en als we konnen, zouen we graag kommen. Daarop zit ie nog 'n poosje en loopt nog wat rond, en ik zet hem een glas melk voor en wat brood, en hij speelt wat met Fransje en geeft hem een paar centen. En ineens zegt ie, dat ik ook wat zou kunnen bijdragen tot 't feest, iets heel aparts. 't Was bekend dat de hertogin me vaak brieven schreef. En nou vroeg hij of ik hem die brieven wou toevertrouwen, dan zou hij ze op het feest voorlezen, wat me veel eer zou inbrengen, en hij wou ze zoowaar zelfs verloten, wat, zooals hij zei, veel geld zou opbrengen. Zelf weet ik 't niet, maar ik moet opeens heel bleek geworden zijn, want de meid zei tegen me: Marie, ben je niet goed? Ik zeg tegen de meid: Als meneer nog zitten wil, breng dan z'n stoel voor 't huis. Ik beefde over al m'n leden. Maar toen ik wat was bijgekommen, ging ik naar buiten naar 'm toe, en daar heb ik 'm es gezegd waar 't op stond. Die komt hier niet weer, daar kun je van op an.

't Is hier nou mooi, en de boomen kommen zoo prachtig uit als we nog nooit beleefd hebben. 't Is alsof ze weer goed willen maken wat de sneeuw eraf gerukt heeft. Ik geloof, dat het bosch zich voor van den zomer es erg mooi wil ankleeden. Ik tel de weken al. Gisteren in de vroegte heeft de jonge koe gekalfd, en tot jij komt wordt 't kalf gespeend. Hou je nog net zoo veel van warme melk, zóó uit de koe, als vroeger? We zullen je hier es goed opvoêren. O ja, wat ik nog zeggen wil. Als Peter 'n beetje links mocht wezen, moet je 't hem maar niet kwalijk nemen. Hij zegt de dingen net zoo als hij 't meent en is 't niet anders dan 't bij boerenmenschen toegaat gewend. Maar hij is 'n door en door rechtschapen, brave man, en zou voor onze hertogin

door het vuur loopen. We zien met z'n drieën nog geen kans je te toonen hoeveel we van je houen.

Marie Baumgartner.

Schloss am Hof.

Lieve Marie!

Ik weet, dat ik een onrecht aan je bega, aan je goede, onschuldige hart door je nú te schrijven, want ik ben nu zoo vol bitterheid, dat mijn hart er bijna van vergiftigd is.

Een paar weken geleden ben ik wéér door de overstroomde streken geweest, om te zien hoe de menschen er nu voor staan, en hoe ze geholpen worden, want de sommen, die voor hen toegevloeid zijn, waren boven verwachting groot, en zooals je al schreef, heeft de landsbevolking zich hierbij werkelijk onderscheiden. En nu moest ik ervaren dat er nog niet veel gedaan is. De menschen loopen met vermagerde gezichten over hun puinhoopen; hier en daar wil er een de puinhoopen van zijn huis uitgraven, of een aardappelland gaan bewerken; hier en daar een nieuwopgetrokken planken hut met houten afsluitboomen ervoor, waarvoor magere kinderen staan. En verder niets. De menschen zijn weggeloopen en waarheen weet men niet. Die er nog zijn, trekken zich schuw terug en het valt me op dat ze me niet meer zoo ontvangen als de eerste maal. Ik heb er zelfs een paar gezien, die vanuit een schuilplaats dreigende gebaren tegen me maakten. Een die bezig was met een hark onder het zand geraakt huisraad weer op te graven, hief de hark op, en maakte een beweging alsof hij mij de hark achter het rijtuig wilde aangooien.

Ik vroeg eens rond, en overal werd me gezegd dat ze heelemaal niets konden beginnen, omdat zij nog niets ontvangen hadden, of maar heel weinig, en dat hun voor later wat beloofd was. Een dorpspastoor vertelde me, gehoord

te hebben, dat het ingezamelde geld belegd werd, en dat de rente zou verdeeld worden. Van de soldaten die ik liet aanrukken om te helpen en te werken, hoorde ik, dat de menschen ergen honger hebben en het laatste wat hen rest opteren. Ik moet je bekennen, Marie, dat ik niet wist wat ik deed van woede toen ik dat hoorde. De plotselinge toorn, die dikwijls over me komt, is ongetwijfeld een groote fout van me, maar ik geloof dat hij hier wel op zijn plaats was. Direct stelde ik een onderzoek in, en toen kwam er wat voor den dag! Van verschillende kanten zijn de bijdragen verduisterd, en nog wel door hooggeplaatste personen! Verschillende overheidspersonen hebben elkaar omgekocht, de gelden verdeeld, en vervalschte bedragen opgegeven. En zoo zal ook het met zooveel moeite bijeengebrachte penningske uit het armhuis te Friedau wel in den zak van zulk een schurk terechtgekomen zijn. Wat zeg je van zóóiets?! En zulke heerschappen geven zich voor volksmannen uit, en zouden, als het vorstendom ten onder gebracht was, den staat zelf willen regeeren!

Natuurlijk wordt ook nu weer de schuld op de vorstin geschoven. In de stad doen vliegende blaadjes de ronde, met de heimelijke aantijging, dat de vorstin met bloedgeld haar eigen geldkist spekt; en ook ziet men prenten, waarop een gekroond vrouwspersoon bij de overstrooming aan den oever zit, en in troebel water vischt. Plotseling ziet men het werken der Witte Broeders weder, en het kan noodig blijken militairen op te commandeeren. Heb ik je al geschreven, dat de lijfjager van mijn oom zaliger in het gekkenhuis zit? Denk toch es, het blijkt steeds duidelijker, dat hij slechts krankzinnigheid voorwendt om aan het onderzoek te ontkomen. Er is namelijk grond voor de verdenking, waaraan ik in den beginne geen geloof wilde hechten — dat, zoo hij al niet den moord zelf begaan heeft, hij er toch bij betrokken is geweest. Vreeselijk, niet waar? Zijn eigen jager! Voor wien is men dàn nog veilig?

Deze jongste ervaringen hebben me tien jaar ouder gemaakt. Ik had nooit gedacht dat er zooveel slechts in de

wereld was. Ik kan nu ook niet meer goed zijn; ik zie nu wel in, dat de machtige, die de menschen heeft leeren kennen, wel een tyran moet worden, een geesel Gods. Ik ben er heelemaal kapot en moe van; ik kan niet meer.

Juliana.

Schloss am Hof.

Lieve Marie!

Ik heb al te lang gewacht. Ik heb boschlucht en rust noodig, want ik voel me niet goed. De laatste weken hebben me zoo opgewonden, dat ik al ernstig met de gedachte rondliep om af te treden. Ik deug niet voor zulk een gewichtig ambt, dat heb ik in het begin ook al gezegd. Ik ben maar een zwakke vrouw, van wie verlangd wordt, dat zij een groot land zal regeeren in zulk een roerigen tijd. En mijn grootste ongeluk is wel, dat ik inzie hoe het zijn moest, ja, zijn kòn, en dat ik toch zoo onmachtig ben het te bereiken. In dezen zielenood nam ik weder het boek dat ik van Abraham in mijn bezit heb, ter hand. En toen kwam ik aan de passage waar hij zegt, dat àlle vorsten behooren af te treden, die zich inbeelden hun volk verstandig te regeeren, en dat vorsten, die niet met zichzelven tevreden zijn, in hun ambt behooren te blijven. De eersten zijn, volgens hem, de ongeschikten en de laatsten de met hoogen moed bezielden. De menschheid moet optrekken naar de hoogten der idealen, met de vorsten vooraan, zelfs al moeten deze laatsten den weg aangeven met hun eigen bloed! Deze woorden hebben mij nieuwen moed gegeven. God heeft mij eenmaal in dit ambt geplaatst, en ik heb den vasten wil mijn volk tot heil te zijn. En zoo ik er dit niet goed afbreng, wellicht brengt een ander die na mij zou komen, het er nog slechter af, omdat hem misschien de goede wil ontbreekt. En dus met God blijf ik waar ik ben!

N.B. Gisteren was het de zwaarste dag van mijn geheele

regeering. Dat ik de roovers van de gelden voor de overstroomden liet ophangen aan de schepen die de Sulza opgingen, dat kostte mij feitelijk geen overwinning op mezelf; maar het andere was harder. Ik heb den moordenaar van zijn heer, den moordenaar van mijn oom, tot den strop veroordeeld. Gisteren avond om negen uur. Het was het eerste, en God geve ook het laatste, doodvonnis dat ik onderteekende. Mijn hand beefde daarbij niet. Binnen twee dagen wordt het vonnis voltrokken.

Morgen ga ik naar het gebergte.

Juliana.

TWEEDE BOEK
MARIE

MARIE

TOEN Marie, de houtvestersvrouw dezen laatsten brief las, voer er een rilling door haar wezen. Haar oogen staarden star op het onderschrift. Deze liefelijke naam Juliana, die haar vreugde, haar trots, ja, haar liefde was, tot welken een groot volk vol vertrouwen opzag, als tot een vriendelijke ster, — deze naam had een mensch ter dood gebracht.

Den geheelen dag was ze besluiteloos, en bij het avondeten, toen het reeds donker was, en de kleine Frans in zijn bedje sliep, schrok ze meerdere malen op en dacht ze, dat er buiten iemand op de deur klopte, of dat er iemand boven op zolder liep. Tienmaal moest Peter haar verzekeren, dat het niets was, dat hij heelemaal niets hoorde, en dat, als ze al iets hoorde, dit de wind was. Het was echter een stille zomeravond, en buiten, aan de hooge boomen verroerde zich geen blad. Toen de langzaam uitdoovende kolen op den haard ineenvielen, uitte Marie een kreet van schrik en bracht haar hand aan het hart. En toen hij zag, dat het niets was, schrok zij weder over haar schrik en wist niet wat het beduidde dat zij zoo bang was. Voor zij naar bed ging, sloot zij deuren en vensters met meer dan gewone zorg, daar zij een gevoel had, dat er in dezen nacht een ongeluk zou gebeuren. Doch toen zij wakker werd, en de opgaande zon als gewoonlijk door lichte vensters naar binnen scheen, en Fransje in zijn bedje zijn liedjes trillerde, en Peter in hemd en onderbroek op den rand van zijn bed zijn pijpje zat te stoppen zooals hij iederen morgen deed, verwonderde Marie er zich niet over, dat er geen ongeluk gebeurd was, doch

dat zij den vorigen avond zoo angstig had kunnen zijn.

Dien dag huurde zij de vrouw van een houthakker, en begon kalmaan, maar nauwgezet, het geheele huis onderstboven te halen. Zij poetste de door den rook bruin geworden kamerzoldering met schuiers, totdat de zolder begon te glimmen, ze lapte de muren der kamer van onder tot boven af, zoodat het water langs de plinten afdroop; ze zeemde de ruiten, tot er geen enkel vliegespekje meer op te zien was; ze wreef de tafel, de banken, de stoelen, ze stofte de heiligenbeelden af, als daar waren het Heilige Hart van Jezus, het Heilige Hart van Onze Lieve Vrouwe, het Christuskind, de Heilige Florian en de Heilige Petrus. Deze beelden had Marie nog van thuis meegebracht, en ook hing er nog de Geloofsbelijdenis der Vaderen. Sedert de dagen waarin zij in gevaar hadden verkeerd, hadden zij ook nog een klein beeldje van den heiligen Lazarus als schutspatroon voor levend begravenen gekocht. Deze nieuwe aanwinst had het echter nog niet zoo noodig gereinigd te worden als de dik met stof bedekte familieheiligdommen, waarover een dik, muiskleurig stof-waas lag. Toen al deze dingen met een natten doek zorgvuldig gereinigd waren, zoodat de helle kleuren weder schitterden, hing zij ze weder in den hoek van den wand tegenover de tafel, versierde het driehoekige altaarplankje met een lichtblauw doekje, dat met den naam Jezus en goudfranje versierd was. En op dit altaarplankje plaatste zij het geel koperen crucifix, en aan weerszijden hiervan een kruikje met roode en witte wilde rozen, welke zij iederen dag begieten wilde. Vervolgens hing zij den kleinen hangspiegel aan den wand tusschen de beide vensters. Aan de deurpost hing zij het leemen, groen- en geemailleerde wijwaterbakje. En aan den tegenovergestelden wand, die de grootste oppervlakte had, hing zij het portret van de hertogin, met een krans van vossebessenbladeren en maagdenpalm eromheen.

Toen zij dit alles zoo geschikt had, boende zij den vloer tot hij zoo blank was als een keukenaanrecht en verbood haar man en Fransje de kamer te betreden. Fransje

kon dit niet erg schelen, want die liep den geheelen dag vrij rond, vond blauwe klokjes, wat goed was, vond rijpe aardbeien, wat nog beter was, en vond in de struiken een sijsjesnestje met drie jongen, wat nog het allerbeste van alles was. Peter lachte wat in zichzelf om het verbod, want in het vertrek stond de tafel waar ze aan eten moesten, en het bed om in te slapen. Dat kon Marie niets schelen: zij bleef erbij, dat er niemand in de kamer mocht komen. En de bedden stonden ook bovendien niet meer in de kamer, doch in een aangrenzende vertrek, dat eveneens schoongemaakt en toen tot slaapkamer was ingericht. De geweren, de stok, welker handvat door een klein glanzend bijltje werd gevormd, en wat er verder nog aan gereedschap en bruikbare dingen was, hingen of stonden in dit vertrek tegen den wand. Er was ook nog een vertrekje en een ruimte op zolder in gebruik genomen. Men àt in de keuken bij den haard. De kleerkast stond nog in het schoongemaakte vertrek, doch Peter mocht er geen jas, zakdoek of wat dan ook uithalen. Marie bezorgde hem alles zelf, want als zij er binnenging, had de kamer niet te lijden, zei ze, want zij ging binnen met wisjes stroo onder de schoenen.

Vooral niet minder reinigde en schikte de houtvestersvrouw keuken, voorhuis en stal, totdat al het gerei zoo blank als een spiegel was, en alle vaten en kuipen schoon en de nerven in het hout zichtbaar waren.

Iederen morgen moest de meid mogelijke korstjes of weerspannige haren weg en gladstrijken, en als ze daarmee klaar was, nam Marie haar de borstel uit de hand en wreef nog eens na. Iederen dag moest er versch, fijngehakt rijs in den stal gestrooid worden. Den vloer in den varkensstal bedekten ze met stroo en mos, en de voedertroggen werden zoo zorgvuldig schoongemaakt dat de meid vol blijdschap uitriep: „Ziezoo, nou kan ik er zelf wel uit eten!"

Vervolgens werden de moestuin en de bloementuin onder handen genomen. De jonge sla- en koolplantjes stonden op hun bedden netjes in het gelid en daartusschen werd

geen enkel vreemd halmpje geduld. De ui stak zijn blauwachtig-glanzende zwaarden omhoog, de sjalotten hun geelgroene scheuten, de peterselie en mierikswortel spreidden hunne bladeren schilderachtig. In een hoek van den tuin stond de struik met de groote, lichtende gloedoogen der pinksterrozen, de resedas bloeiden ook reeds en geurden nog meer, de zilverachtige steeltjes der nelken, die bij bosjes aan stokken waren opgebonden, hadden nog slechts dikke knoppen, uit welker punten echter reeds iets roods schemerde. Toen alle onkruid, steenen en steentjes uit den tuin verwijderd waren, begonnen de beide vrouwen aan het erf, dit werd schoongebezemd als een dansvloer en zoo dikwijls Marie vanuit het keukenvenster een takje zag liggen, dat door den wind van een boom was geslagen, of een stukje schors dat van het dichtbijliggende brandhout gevallen was, ging zij naar buiten en verwijderde het. Ze zwierf door huis en stal, en neusde in alle hoeken, en waar zich maar een dorre halm liet zien, trok zij hem eruit, en waar zich maar een spinneweb vertoonde, veegde zij het weg. De hertogin kan haar slot met goud en edelgesteenten en zijde mooi maken, dacht Marie, maar het sieraad van den arme is zijn properheid.

Eindelijk wilde zij met haar langen bezem ook nog de beide zwaluwnestjes, die onder den dakgoot eendrachtiglijk naast elkaar waren geplakt, wegvegen omdat zij de leemgrauwe straaltjes, die langs den muur naar beneden liepen, voor overbodig hield. Maar dit werd Peter toch al te bont, en hij verzette er zich dan ook tegen. Vlaggen op het dak zetten, zeide hij, konden ze niet, omdat zij er geen hadden, maar als ze ook de rondvliegende vogels, die voor een huisdak toch wel het meest passende sieraad zijn, wilde verjagen, dan konden zij daarna den bezem wel op den daknok uitsteken. Het is echter niet zeker, of Peter de zwaluwen beschermde ter wille van de zwaluwen, of van den gevel, of van zijn zoontje, welks huilende oogen weder begonnen te glinsteren toen hij zag dat de vogelnesten gered waren.

En hoewel nu de geheele boerderij zoo fraai opgepoetst was, dat het zelfs den houtvester, als hij met geweer en bijl uit het bosch kwam, goed deed, waarde Marie nog altijd om, rondvorschend naar dingen, die ze schoonmaken kon. En daar er niets meer op te knappen viel, sprong ze plotseling in de schoone kamer — mèt haar schoenen aan — en trok den krans van het portret der hertogin. „Wat doet ze met die flodderkrans!" riep ze uit, „die heeft ze niet noodig. En als 't portret ànders geen krans om heeft, hoeft dat nou ook niet. Als je zóóveel van iemand hou', hoef je geen vleierij te gebruiken." — Daarna verscheen ze weder met een doek, en wreef haar voestappen van de planken, hoewel er heelemaal niets op te zien was. Vervolgens ging zij naar haar kleine provisiekamer — hetwelk zij ontelbare malen per dag deed — en hield inspectie, of vleesch, eieren, boter, meel, enz., wel in goeden toestand waren; wat haar ook maar eenigszins twijfelachtig scheen, moest weg, en werd vervangen door ander.

Op zekeren dag ging het gerucht, dat het slot Edenstein betrokken was. Onze echtelieden staken de hoofden bij elkaar en beraadslaagden of zij er niet heen zouden gaan, en de hertogin een bezoek brengen. Zij kwamen tot de slotsom: geen bezoek, niet opdringen. Wil ze ons zien, dan zal ze ons wel weten te vinden.

Van dezen dag af trokken zij iederen morgen een beter stel kleeren aan dan anders. Peter had zijn mooie houtvesterspak aan, dat zijn goedgevormde gestalte eerst goed deed uitkomen. Het bestond uit: Één buis van grijze lodenstof met groene opslagen en hertshoren knoopen, kuitbroek met groene kuitkousen, en met scherpe ijzeren nagels beslagen rijgschoenen. Vervolgens een groen vest met zilveren horlogeketting, waaraan, benevens het zware zakhorloge, dat nog een aandenken van Peter's vader was, twee oude zilveren thalers en een sierlijke, met zilver beslagen evertand hingen.

Onder den breeden, witten hemdkraag de roode punten van den halsdoek, en eindelijk een matgroenen, eenigszins

spitstoeloopenden vilten hoed met nederhangenden rand, een gebogen veder van een korhaan en een waaiervormig aangehechten gemzebaard. Het gezicht, knap, gebruind, eenigszins gegroefd en de kleine, vaak uit verlegenheid knipperende oogen keken trouwhartig de wereld in. Het kastanjebruine haar liet Peter steeds over zijn voorhoofd afhangen zooals het wilde, en onder den neus groeide een flinke snor, waar hij een beetje trots op scheen te zijn, want voortdurend streek hij er ieder weerbarstig haartje aan glad, hetzij met de hand of met den beenen steel van zijn pijp. Deze snor kwam hem tegenover Fransje trouwens vaak goed van pas, want als de jongen eens wat al te driest was bij het springen, klimmen, en kleeren-vernielen, had Peter enkel maar te zeggen: „Fransje!", doch daarbij trilde zijn snor. Dit laatste kwam den kleine een beetje unheimisch voor en steeds werd hij dan handelbaar en volgzaam. Maar Marie wist echter zeer goed, dat dit dreigende trekken van den snorrebaard zijn oorzaak vond in het lachend samentrekken der mondhoeken.

Marie, die in haar vrijen tijd placht te naaien, en zoo goed mogelijk verstelde, stak altijd knap in de kleeren, doch nu besteedde zij er meer dan gewone zorg aan. Haar mat-grijze rok was iets meer geplooid en langer dan die van andere boerinnen, en had langs den onderkant een smallen fluweelen band. Het jak maakte van achteren aanstalten om den vorm van een schop aan te nemen, doch bracht het niet verder dan een paar zeer bescheiden puntjes; behalve de glanzende beenen knoopen droeg ze geen verdere versierselen. De mouwen hield ze graag een eindje opgestroopt, daar zij zich onbehagelijk voelde in een kleeding, welke haar bij het werk hinderde. Om den hals droeg zij een fijnen, linnen kraag en in het gladgestreken haar een zeer fraaien schildpadden kam: deze ongemeene dingen had Peter voor zijn vrouw gekocht, toen hij zijn aanstelling ontving. Marie's gelaat was niet meer zoo bleek en kommervol als toen haar jeugdvriendin Juliana van haar afscheid genomen had. Het had nu een gezonde kleur, was ronder

en toonde een beetje neiging tot een onderkin. In haar oorlelletjes staken twee dunne, gouden ringetjes. Marie had een statige, zeer regelmatig gebouwde figuur. Haar gelaatstrekken waren echter nooit eigenlijk mooi geweest en zij behoorde tot die vrouwen, die met het klimmen der jaren steeds knapper worden. Menigmaal leken hare trekken bijna scherp; met den mond lachte zij bijna nooit, doch zeer dikwijls met de oogen. Deze hadden zulk een zachten, innigen glans, dat zij allen strengen ernst der trekken logenstraften.

Fransje had het in dezen tijd al bijzonder naar zijn zin. Het gehate kinderkieltje lag nog niet ver achter hem, en menigmaal, als hij ondeugend was geweest, dreigde zijn moeder hem met dit kieltje. Doch nu scheen dit voorgoed voorbij te zijn. Nu mocht hij zijn grijze, zondagsche broekje dragen, en den kersrooden borstlap en de groene bretels daar overheen. Het daarbij behoorende buisje trok hij opzettelijk niet aan, opdat men de witte hemdsmouwen zou kunnen zien, net als bij vader, als die des Zondags op de bank voor het huis zat, en zijn pijpje rookte. Fransje rookt nog niet anders dan grassprietjes, die hij in den vorm van een pijp buigt; die zijn óók wel goed, maar niet zoo gebruikelijk. Nu, een nog niet in zwang zijnd gebruik is natuurlijk gemakkelijk genoeg in te voeren. Het gezicht van het knaapje was rond en frisch en rood als een appel, waarin Peter vaak wel had kunnen bijten uit louter liefde; de grijze, goedhartige oogen had hij van zijn vader, en het een weinig opwippende neusje van zijn moeder, en het vochtige van dit neusje, wat zich nu en dan wel eens even voordeed, van zichzelven. Als hij te dicht in de buurt zijner moeder kwam, kneep deze hem vaak zonder aanleiding zijn neus dicht. En ook streek zij hem vaak het zachte, fijne blonde haar van den rechter kant van zijn gezichtje, waar er een scheiding in gemaakt was, schuin over zijn voorhoofd, zoodat hij er uitzag als een student. En telkens als deze scheiding niet recht als een lintje liep, berispte zij hem, dat hij „alwéér slordig was", en dan kamde en streek zij het haar

weder heftig glad en recht. Het nu reeds vijfjarige jongske liep op bloote voeten. Marie wilde hem in deze dagen ook nog zijn chevreauleeren schoenen aantrekken, maar Peter opperde, dat hij daarmede zijn voeten „bederven" d.w.z., verwennen zou, en dat het voor een boerenjongen uit het bosch geen schande en ook niet lastig was om 's zomers op bloote voeten te loopen. Peter was altijd erg voor harden, waartegen Marie aanvoerde, dat, als men bij het harden niet met verstand te werk ging, het ook licht kon leiden tot verzwakken en andere nadeelige gevolgen, en dat, als zij in haar kindsheid niet zooveel op haar bloote voeten had moeten loopen, zij nu niet zooveel last zou hebben van dien pijnlijken barometer, de winter in haar voeten. Desalniettemin was zij het toch, die Fransje vaak een grof linnen hemd aantrok, en was hij het, die, als het kind in luid gehuil uitbarstte over het pijnlijke, ruwe goed, het bemedelijdde en vertroetelde.

Alles was nu gereed voor de ontvangst van de gast. Maar daar zag Marie op zekeren dag tot haar niet geringen schrik, dat op den vloer der schoongemaakte kamer, waarin met de uiterste voorzichtigheid ondertusschen een hoog bed was opgeslagen, de pootjes van Fransje afgeteekend stonden. Peter had namelijk eens tegen het kind gezegd: „Zeg, jong, ik heb schoenen an, en durf zoo niet in de kamer, maar haal jij me es even de bergstok, die achter de kast staat." Frans deed het, en liet den indruk van zijn teenen in de kamer achter. Nu was het land in nood! Direct werd de meid erbij geroepen, water aan de kook gemaakt, en kasten, bed, bank en tafel van de muur weggesleept, en de vloer opnieuw geboend.

Opnieuw werd alles in huis ten onderstboven gehaald, Marie had fluks haar oude spullen aangetrokken, om zelf mee te kunnen helpen, ging op haar knieën liggen en wreef en poetste dat het zweet haar op het voorhoofd stond.

Vroeg in den namiddag sloeg Bergmann, de zwart met bruine hond van Peter, aan. Er zou wel weer een gier in de buurt zijn, of een vos, want dergelijk gedierte maakte

den waakzamen hond altijd onrustig. Toevallig kwam Peter het erf over op weg naar het huis, en wilde de kamerdeur openen. Maar die was vanbinnen juist met kasten en stoelen geblokkeerd en Marie, die druk aan het poetsen was, riep hijgend: „D'r buiten blijven! Ik heb nou voor niks tijd!" en wreef en boende verder.

Peter ging nu op een vooruitspringend gedeelte van de wandbetimmering staan buiten, nam zijn pijp uit den mond en zei door het open venster: „Toen ik straks van den Wolfgangberg af kwam, zag ik bij Scharn een rijtuig door de tol gaan."

„Goeie genade!" riep Marie uit, en holde naarboven. En daar kwam Fransje ook al uit de wei aanhollen en riep: „Vader, d'r kommen twee zwarte vrouwen over de heuvel an."

„Jezus, Maria, Jozef!" kermde Marie, liet wrijflap en doeken liggen en rende de keuken binnen. Daar zag men de vreemden reeds over de tuinplank komen, den tuin in en op het huis toe.

„Ze is 't!" zei Peter.

„Ze is 't!" jammerde de meid.

Marie bleef doodsbleek bij den haard staan, en was bijna verlamd van schrik. Eindelijk schoot ze het voorhuis binnen, waar Peter stond, en zei met schorre stem: „Ga jij naar buiten, en hou haar an de praat, dat ze me in 's hemels naam nou niet binnenkomt! En nou net, nou dat we in die herrie zitten! Dat ze me nou net nóú komt! — Met deze woorden holde zij van den eenen hoek naar den anderen, tot het haar eindelijk inviel alles te laten staan en liggen, en een beteren rok aan te gaan trekken. Onder het aankleeden kwam zij een beetje tot zichzelf, doch daar viel het haar plotseling in, dat zij de hertogin eens geschreven had, dat zij het Peter niet kwalijk moest nemen, dat hij wat onhandig was. Wie was nù wel de onhandigste van de twee? En wie werd in het gedrang vooruitgeschoven?

De beide vrouwen kwamen snel nader. Peter ging hen langzaam tegemoet over het gras. In de eene herkende hij

de hertogin. Ze was grooter geworden, maar ze had een stadskleur en haar wangen waren niet rond meer. Dat moest je ook niet verwonderen bij iemand die niet veel te eten had, dacht Peter. Hij zette nu den hoed af en plaatste zich in kaarsrechte houding aan den kant van den weg.

„Goedendag, u is zeker de houtvester!" Met deze woorden kwam zij naar hem toe en reikte hem de hand. Hierop was Peter heelemaal niet bedacht, en daar hij in de linker hand zijn hoed, en in de rechter zijn pijp had, was er goochelaarsbehendigheid toe noodig, om achter zijn rug de pijp in zijn hoed te stoppen, zoodat zijn rechter hand vrij kwam om haar toe te steken.

Vervolgens wendde hij zich naar den knaap, die bij de huisdeur stond, en zei: „Vooruit, jong, haal es gauw de bank naar buiten!"

„Is dat Fransje?" vroeg de vorstin, „maar wat is die gegroeid! Wat is die groot geworden! En wat levendig!"

Peter trok ijlings den duim in, opdat de knaap door den uitroep van verwondering niet behekst zou worden.

Toen zij zich op de bank, die onder den esch geplaatst was, gezet, en ook hare begeleidster naast haar plaats genomen had, wilde Peter nu toch ook eenige passende woorden zeggen, en derhalve zeide hij: „En hoe staat het leven?"

Zij knikte vriendelijk dankend met het hoofd, want boerenbeleefdheid heeft ook haar tijd noodig. Zij hield den knaap bij de hand vast en streek hem het haar uit het gezicht. Peter hield inwendig jacht op passende woorden, en ging eindelijk, om zijn verlegenheid te verbergen, voort: „Hoe staat 't met de gezondheid? Je ziet 'r ook al niet zoo héél best uit."

De hertogin gaf ten antwoord, dat zij hoopte, dat het verblijf buiten, dat zij geruimen tijd dacht te genieten, haar nog een roode kleur en ronde wangen zou bezorgen, zooals Frans had. Vervolgens maande zij den houtvester aan den hoed toch op te zetten. Peter deed het eenigszins aarzelend, en terwijl hij het deed, viel de tabakspijp hem langs zijn gezicht naar beneden. De hertogin deed alsof zij zijn ver-

legenheid niet bemerkte, en hield zich met den jongen bezig en vroeg hem naar zijn moeder.

Eindelijk was Marie zoowat gereed met aankleeden, doch toen zij uit het venster gluurde, en de jonge vrouw daar onder den boom zag zitten, terwijl Peter bijna armzalig voor haar stond, beving haar plotseling de angst voor de vorstelijke hoogheid. Haar knieën knikten onder haar. Hoe moest ze zich houden? Wat moest ze zeggen? Al schreef ze ook nog zoo lief, 't gaf allemaal niks, ze was en bleef de vorstin! Zooveel als koningin en keizerin! — Marie was geheel van haar stuk gebracht. Maar nu zag ze, hoe de hertogin Frans bij zich nam, hem op haren schoot beurde en hem dapper kuste, en nu was het pleit gewonnen. Ze was dan toch niet veranderd, die lieve, trouwe Juliana.

Marie ging naar buiten. Heel kalm liep zij over het gras, en niets in haar houding toonde aan, dat haar hart onstuimig klopte. Zij ging naar den esch, reikte de hertogin de hand, en zeide: „Goedendag!" — En terwijl zij zoo haar hooge vriendin de rechter hand reikte, liet zij haar linker hand achter haar rug over Peter's hand glijden tot zij zijn pijp te pakken kreeg, die zij hem afnam.

„Het is hoog tijd dat je komt," zeide de hertogin tegen Marie, „want je man en ik zitten al zoo diep in ijskoude vormelijkheden, dat we allebei haast bevriezen. Is hij altijd zoo ijskoud, je man? Maar je moet niet denken, Marie, dat ik je hem voor niets uit de stad heb thuisgestuurd; in ruil daarvoor neem ik den jongen."

Door deze eerste schertsende woorden, welke de hertogin, met het kind op haar schoot, sprak, was de spanning gebroken.

En kort daarna vertelde Marie in weinige, doch diepgevoelde woorden van haar tegenspoed, dat juist dezen dag alles in huis overhoop lag en dat zij met den besten wil ter wereld de dames vandaag niet in de kamer kon laten.

„Wij waren ook niet van plan binnen te gaan," zeide de hertogin, „we zijn veel te blij, eindelijk eens in Gods vrije natuur te zijn. Niet waar, barones?"

Deze laatste woorden waren gericht tot haar geleidster, die zeer jong en zeer pokdalig was en er erg verlegen bij zat.

„Dit is mijn goede barones Alsenhof," zeide zij, hare geleidster aan het houtvesterspaar voorstellend; vervolgens wendde zij zich naar haar, en zeide: „en dit is mijn liefste vriendin, Marie Baumgartner, en dat haar brave man en dat haar lieve Frans. — Wij willen nu eens zien hoe jullie leven hier in 't groene woud, en dan moeten we weer naar Edenstein terug. Binnen enkele dagen kom ik terug en blijf dan langer bij jullie, als je me dan als pensiongast wilt hebben. Ik moet een kamer hebben, die op het bosch uitziet, en dan heb ik nog veel frissche lucht en water noodig en veel melk."

Toen zij nog even zoo had doorgepraat, gingen zij het kleine „gedoe" der houtvestersfamilie bezichtigen. Het eerst van alles bracht Marie haar gasten naar den stal, de melkkamer, den tuin en zonder er zich veel op te laten voorstaan, liet zij alles zien en legde zij alles uit. Zij was nu geheel de praktische huisvrouw en men zou het haar nu nauwelijks aangezien hebben, dat zij zulke diepgevoelde, en in hun soort wereldwijze brieven kon schrijven. Rustig en ernstig was zij in haar optreden, en dit was ze ook reeds als jongmeisje geweest; voor een niet gering deel was dit de reden geweest waarom Juliana zich tot haar aangetrokken had gevoeld.

„Je bent nog heelemaal m'n oude, lieve vriendin," zeide de hertogin, en sloeg haar arm om Marie, die stil naast haar liep, „en laat me nu ook je eigen woning eens zien."

Het kon nu niet meer verschoven worden, en Marie voerde haar gast, zij het dan ook een weinig aarzelend, in huis, en zeide: „Als je gisteren gekommen was, zou je alles heel proper gevonden hebben; vandaag wou ik 't nòg properder maken, en nou ligt alles overhoop."

De hertogin ging nu een kijkje nemen in de kamer, die voor haar bestemd was, en was vol ongeduld te zien, hoe het vertrek eruit zou zien als de vloer droog was en de

meubels op hun plaats stonden. „Maar ik laat me anders niet wijsmaken, dat die kamer bij jullie ongebruikt leeg stond; het is eigenlijk jullie woonkamer — zwijg! Het is zoo. Maar ik heb eerbied voor jullie vriendschap, die je ertoe drijft hem mij te geven, en daarom neem ik het aan. Het zou anders niet moeilijk geweest zijn dichtbij jullie huis een hut op te slaan, en 't zou geen bezwaar geweest zijn als er zooiets als een jachthuis uit gegroeid was. Maar in de eerste plaats ben ik geen jager, en in de tweede plaats wil ik niet, dat mijn oponthoud in dezen boschhoek algemeen bekend wordt, en in de derde plaats wil ik hier niet de vorstin zijn, maar de eerste de beste, die de stad ontvlucht om op het land de frischheid zijner gezondheid en de vroolijkheid zijner jeugd te herkrijgen. Maar voor ik mijn waardigheid van heerscheres afleg, moet ik nog een strenge wet maken waaraan je gehoorzamen moet, nl. dat je om mijnentwil niet veel drukte maakt, en me, zoolang ik hier ben, geen enkele maal bij mijn titel noemt. Ik ben Juliana von Edenstein, en deze Juliana wil voor een tijdje de zorgen, en lichtzinnigerwijs, zelfs de plichten vergeten, die men haar heeft opgelegd, en wil niets anders dan bij goede menschen zijn temidden van de natuur. Ik heb meer behoefte aan bosch en rust dan je denkt. Je moet me helpen, Marie, van deze twee te genieten. Beloof me dat!"

Zij wilde, dat Marie haar hier de hand op gaf.

„En mag ik je nou een schotel melk voorzetten?" vroeg de houtvestersvrouw.

„Onderweg heb ik me al verheugd in het vooruitzicht je melk te zullen proeven," zeide Juliana. „Laten we dus nu samen van je melk en je roggebrood proeven, maar dan moeten jullie wat ik heb meegebracht ook met ons deelen."

Ondertusschen waren uit het dal, waar het rijtuig was blijven staan, twee mannen naar boven gekomen; de eene droeg op zijn rug een erg groote leeren tasch, terwijl de ander op den schouder een vierkant pak droeg, dat in grijs linnen verpakt was met een touw eromheen. Juliana

zocht rond naar een geschikte plek, om de tafel te laten neerzetten. Het houtvestershuis tegen de helling van den berg stond in een breede, uitgegraven weide, die naar de kloof een beetje opliep, om daarna weder steil naar beneden te loopen. In de bergkloof bruischte het water, en uit de kloof staken de toppen van oude dennen omhoog. Over deze toppen heen zag men den daar tegenovergelegen bergwand met bosch en eenige grauwe rotsen, die met stompe lagen uit den berg staken. Achter het huis liep een breede open grasvlakte zacht hellend naar de steile hellingen van den Wolfgangberg, tusschen welks rotsen schrale boomgroepen stonden. Hoog boven op den berg staken enkele doode stammen hun toppen in de lucht en zag men het donkere loof der eiken. Op de grasvlakte achter het huis prijkten hier en daar groepjes zeer mooie, weelderige lorken en jonge sparren, welker onderste takken bijna op den grond rustten en die zich in zachte welving tot aan den gekruisten top verjongden. De lucht was uitermate zuiver en mild, en om de boomen draaiden langzaam de schaduwen. Onder een der lorken, op de grasvlakte, vanwaar men het huis en het Engdal goed kon overzien, was de uitverkoren plaats. Spoedig stonden er banken; als tafel wilde de nu bedrijvig geworden Peter den vierraderigen fourage-wagen erheen rijden en daar planken op leggen. Maar Marie merkte op, dat zij in een dergelijke tafel niet erg veel vertrouwen had, daar het 't ding wel eens te ongelegener tijd kon invallen, dat het een wágen was. Hierom moesten allen lachen, zelfs de weinig-spraakzame barones. Het denkbeeld van de kar liet men dus varen, en een uit het huis aangedragen tafel werd fluks met een sneeuwwit laken bedekt en onder den lork geplaatst. Juliana begon nu, terwijl Marie een schotel met melk, waar de room oplag, een groot brood en boter bracht, de leêren tasch uit te pakken. Een pak met koud vleesch, deels versch, deels gerookt, een stuk ossentong en een worst, die zoo dik was als een arm. Ettelijke slanke wijnflesschen; een zilveren bus die vol zat met dicht op elkaar liggende vischjes, die inplaats van in water, in

olie zwommen. Een kolossale zak met roode kersen en versche peren. Een pakje met fijn gebak, en nog een papier, dat Juliana ongeopend ter zijde legde. Marie bracht borden en ander eetgerei, de barones sneed het vleesch in plakjes en schijfjes, Juliana schonk den als louter goud flonkerenden wijn in de glazen, en feitelijke gasten, die niets deden en er enkel bijzaten en wachtten op het eten, waren Peter en Fransje. „God schenke er Zijn zegen op in het groene woud! Tast nu allemaal toe!" Met deze woorden noodde de hertogin — of neen, enkel Juliana wil ze nu heeten — tot smullen, en zijzelf begon van de melk te lepelen. Peter hield zich meer aan het vleesch, en keek van terzijde naar het wijnglas. Kleine Frans had zijn zinnen gezet op de kersen en peren, maar Juliana legde hem uit dat hij die eerst zou krijgen als hij een stuk vleesch en een stuk beschuit verorberd had. De kleine besloot zich dit offer dan maar te getroosten, maar onder het knabbelen waren zijn oogen voortdurend als vastgenageld aan de zwellende vruchten, die in een mandje midden op tafel stonden, en hem den geheelen duur van het maal, tot zij aan de beurt kwamen, een tantaluskwelling waren.

Marie at een paar lepels melk en een stukje rookvleesch, en haar oogen gingen voortdurend waakzaam rond om toe te zien, dat alles geregeld ging.

Zij merkte op dat de hand van den flink toetastenden Peter ook reeds een paar maal naar het volle glas gegaan was. Zij vermoedde dat hij de verzoeking niet lang meer zou kunnen weerstaan, en om aan het begin een goeden vorm te geven, nam zij haar glas op, en zeide: „De Heere God zegene ons gelukkig samenzijn!"

Zij stieten allen aan, en Peter liet zich deze goede bedoeling niet tweemaal zeggen. Fransje nam met bijzonder veel energie aan het klinken deel, en toen hij met Juliana aanstiet, tinkelde het glas luid. Maar de glazen waren heel gebleven, en nu waren de kersen aan de beurt.

Zoo bracht het kleine, eigenaardige gezelschap op de weide bij het houtvestershuis een vroolijk uurtje door. De

beide vrouwen frischten hun jeugdherinneringen weer eens op, en Peter speelde de bescheiden toehoorder, en lachte dienstvaardig, zoo vaak Juliana een vroolijke opmerking maakte. Langzamerhand begon hij met de oogen in het rond te zoeken, op de tafel, op de bank, onder de tafel, tastte meermalen in zijn zak en was onrustig. Marie zag wel, dat hij naar zijn pijp zocht, en beduidde hem met haar oogen dat hij dat voor 't oogenblik nu maar eens moest laten rusten, want zij kende de geur van zijn tabak wel. Als een rechtgeaard echtgenoot verstond Peter deze oogenspraak zijner vrouw zeer goed, en zat nu rustig op zijn bank, maar toch een beetje onbehagelijk.

„Och, daar zou ik nu werkelijk nog iets vergeten hebben!" riep Juliana plotseling uit. „Er is nog iets, maar dat is alleen voor mijnheer de houtvester!" Dit zeggende opende zij het tevoren ter zijde gelegde pakje. Het waren sigaren.

Nu heerschte er eerst recht vrede op aarde. Peter legde zijn elbogen op tafel, smookte er op los, nam menigvuldige slokken, knikte meermalen een beetje met het hoofd, lachte zoo'n beetje in zich zelven, en zei opeens: „'t Is goed samen aan tafel zitten met de hertogin!"

En op deze wijze werd het wederzien van Juliana met haar jeugdvriendin gevierd. De zon was reeds lang weggezonken achter den Wolfgangberg, toen de gasten van de houtvestersfamilie afscheid namen.

„Dus dat blijft dan afgesproken!" zeide Juliana nog. „Binnen een paar dagen ben ik weer bij jullie. God geve dat het dan mooi weer is in het bosch — en daarbuiten, opdat we eindelijk weer eens in vrede en vriendschap het leven kunnen genieten."

Na deze woorden reikte zij beiden de hand en ging met haar vriendin den heuvel af, den pas in, en zoo naar het rijtuig. — „Dat noemt ze van 't leven genieten," dacht Peter bij zichzelven, „als ze van 't vorstelijk slot naar menschen gaat die in een klein huisje achter in 't bosch wonen! Wat halen die groote lui zich toch 'n rare dingen in hun hoofd!"

Maar nu was onder den esch nog het vierkante pak blijven liggen, dat blijkbaar vergeten was, en toen Peter het eens nauwkeuriger bekeek, ontdekte hij er een briefje aan, waarop stond: „Een cadeautje van de stadsmarkt voor mijne vrienden in 't houtvestershuis."

Hij wilde maar dadelijk beginnen met het open te maken, doch Marie zeide: dat eerst het huis nog in orde moest gebracht worden. Toen dit eindelijk — het was al schemer — klaar was, droeg Peter het pak in huis, legde het op tafel in de kamer en haalde zijn scherp mes uit den zak om de touwtjes door te snijden.

„O nee!" riep Marie uit en kwam met haar handen tusschenbeiden, „dat mooie touwtje snij je me zoo niet kapot. Je hebt eenendertig jaar moeten wachten op de stadsmarkt, dan moet je nou ook nog maar wachten tot ik de knoopen uit het touw heb gehaald."

En toen, bij kaarslicht, bekeken zij de cadeaux. Daar waren roodzijden, geheel gereede dekens en kussens voor drie bedden. Voorts was er een klein gouden dameshorloge, en er was een verrekijker en een weerglas van de allernieuwste constructie, en er was een klein, erg grappig tiroler pakje. Algemeen en groot was de vreugde. Fransje moest het pakje direct even aantrekken, en het stond hem zóó schattig, dat Marie hem den kus gaf, welke voor de geefster bedoeld was. Peter trok zijn verrekijker uit, en keek ermede het duister in. En Marie keek zoo lang naar haar gouden horloge, dat zij tot ergernis van den kleine uitriep: „En nou is 't bedtijd!"

Het beddegoed werd voor dien nacht nog niet in gebruik genomen. Terwijl Marie de prachtige, gewerkte en gestikte beddedekens bekeek, had ze werkelijk hartzeer. Dat toch geen enkele vreugde hier op aarde volkomen kan zijn! Wat zou het heerlijk geweest zijn als deze dekens en kussens niet kant en klaar in huis gekomen waren, en Marie ze dus zelf had kunnen naaien.

En nu kwamen de merkwaardige zomerdagen, gedurende

welke de vorstin in het boschhuis bij haar landelijke vriendin woonde.

Uit Friedau waren handwerkslieden gekomen, om eenige verbeteringen en gemakken aan te brengen aan het boschhuis. Marie had hen echter niet veel te doen overgelaten. In de nabijheid van het huis waren rustbanken aangebracht, doch als Juliana rondwandelde, koos zij zelden een dezer banken om op uit te rusten; zij ging verder het bosch in, de berghelling op, en ging dan op een steen of boomstronk zitten. Marie vergezelde haar dan bijna altijd, hetzij met of zonder haar jongen. En als de kleine Frans menigmaal een beetje al te wild werd, dreigde zijn moeder hem met den kiel. Dit miste nooit zijn uitwerking, want het ventje kon geen grooter verdriet bedenken dan het weder moeten aantrekken van het kleinekinderkieltje.

Als hij met zijn geweer en Bergmann het bosch inging, liep Peter ook dikwijls een eind met de vrouwen op, en was dan zeer voorkomend, wees hun voetpaden en mooie plekjes om uit te rusten, leerde hun ook menige eigenaardigheid der streek, doch zocht bij de eerste de beste gunstige gelegenheid een goed heenkomen in zijn bosch. Hij kwam zichzelven in het beschaafde gezelschap erg eenvoudig, ja, soms een beetje dom voor, hoe eenvoudig Juliana ook deed. Met de hertogin had hij graag verstandig gepraat, maar de aanwezigheid van zijn vrouw hield hem tegen. Hij had voortdurend een gevoel alsof zij ieder woord dat hij sprak, wikte en woog, als om zijn „hoffähigkeit" te toetsen, en hoe meer hij zich inspande, hoe onbeholpener menige opmerking eruit kwam. Hij wilde niet dat Marie zich over hem zou moeten schamen, en dus vond hij het veiliger en genoegelijker in het gezelschap zijner boomen, dan in dat der beide lieve vrouwen. En daar kwam nog bij, dat hij onder zijn sparren en lorken naar hartelust zijn pijp kon rooken. Ja, hij was zelfs geneigd zijn blooheid in gezelschap der hooge vrouw toe te schrijven aan het feit, dat zijn vrouw streng verboden had de pijp in den mond te hebben als hij in gezelschap van Juliana verkeerde. En inderdaad,

als hij behaaglijk rookend door het bosch rondliep en met zijn wakkeren Bergmann babbelde, praatte hij als een der zeven wijzen.

In verschillende gedeelten van het bosch, dat hij onder zijn beheer had, waren nog altijd houthakkers aan het werk, om de door den zwaren sneeuwval van dien winter omgevallen boomen kort te hakken, of ze in hun geheel naar het dal te vervoeren. En als de vrouwen rustig onder een lork op het gras, of aan den rand van het bosch bij elkaar zaten, hoorden zij vaak den wegstervenden klank van een vallenden boomstam, of van een in de diepte stortend blok.

Juliana had steeds een boek of een teekenmap bij zich, terwijl Marie den tijd benutte met het breien van winterkousen voor de haren. Zoo zaten zij daar dan bij elkaar, en babbelden rustig over alles en nog wat, en Juliana werd het nooit moede naar het boschland te kijken.

Aan den voet van den Wolfgangberg, waar de zacht oploopende grasvlakte eindigt, en tegen de steilere helling het woud begint, was een plek, waar zij bijzonder graag zaten. Daar konden zij neerzien op het duif-grijze deklattendak van het huis, op de in de weide grazende koeien, op de grasmaaiende meid, en konden zij verderop kijken naar den tegenover hen liggenden Waldberg, naar het stijf-kruinige dennenbosch, dat ter linker zijde het uitzicht belemmerde, en konden zij ter rechter zijde een rotsigen, deels met donker struikgewas bedekten uitlooper van den Wolfgangberg zien, van welks helling een klein riviertje zich naar beneden stortte, dat verderop in de kloof neerruischte. De rust om hen heen was zoo groot en diep aangrijpend, dat Juliana er dikwerf bijna tot huilens toe door geroerd was van louter gelukzaligheid.

„O, vrede!" zeide ze eens. „De koningen verachten u. En zij hebben eigenlijk heelemaal het recht niet in het bosch te zitten zonder dat er ettelijke lijfdienaars en politieagenten in de buurt zijn. Hun leven behoort aan hun volk. Mijn leven wil ik een tijdje lang geheel het mijne noemen. Wellicht vallen mij in deze vredige stilte, goede dingen in.

De beginselen waarnaar ik tot nu toe geregeerd heb, hadden niet altijd het algemeen belang tot resultaat."

Marie wist niet wat zij op zulke opmerkingen moest antwoorden, en zoo onderbrak de hertogin haar eigen gedachtenloop door te zeggen: „Kom, laten we liever over iets anders praten."

Zij keek naar de steentjes en plantjes, die aan haar voeten lagen en groeiden, en ging er mee om, alsof het zeer belangrijke dingen waren; voor de kleinste diertjes had ze oog, en daarover wist ook Marie een en ander te zeggen, want die hield er een heel bijzondere natuurlijke historie op na. Zij had in haar flora niet alleen hare vergeet-mij-nietjes, hemelsleutels, ranonkels, hondsdraf, riddersporen, monniksbaard, eerenprijs, duizendguldenkruid en dergelijke; op de bergweiden groeiden ook „jongelingenharten, bloedigetrouw, kinderoogen, hoofd-in-de-hoogte, helschvuur, groei-in-den-hemel, blauwe-toovenares, bedelvrouwen, treur-niet-om-me, sterrekopje, doodsbloem en allerhande planten en bloemen met grappige namen en geschiedenis. Bij alles en nog wat wist ze een sprookje, een sage, die ze vaak, halfdroomend, zoo voor zich heen vertelde, of een geestige, verstandige spreuk. Ook de kevers, die onder de grassprietjes krabbelden, en de vogels, die in de twijgen zaten te zingen, hadden hier andere namen; in ieder ding bijna had de mensch een gedachte gelegd, een zieltje, als het ware, dat uit alle wezens gluurde, trilde en ademde.

Tegenover den kleinen Frans bezigde Marie steeds een zekeren ernst, die het ventje in toom hield, terwijl Juliana hem gaarne kinderlijk uitgelaten had gezien. Eens had het kind het ongeluk zich den maag te bederven door het overmatig gebruik van frambozen en kruisbessen. De gevolgen waren ernstig, en middenin zijn lijden overlaadde zijn moeder hem met bittere verwijten. Nu nam Peter het voor den knaap op en zeide:

„Waarom beknor je den armen jongen nu ook nog? Hij ondergaat zijn straf toch al, en weet nu wat slecht voor

hem is, en dat zal hij nu wel niet weer vergeten."

„Je man heeft beslist gelijk!" zei Juliana tot haar vriendin. „Als ik kinderen had, zou ik nooit veel op ze brommen."

„'n Mensch kan wel es uit zijn humeur raken."

„M'n kinderen zouden me toch te goed zijn om m'n slechte humeur op te koelen."

„Ja, dat zeg je, en dat zegt iedereen, die geen kinderen heeft. Maar als je 't over 'n jaar of wat zelf ondervonden heb', en ik je je mooie leer teruggeef, dan zul je 't moeten lijjen."

„Nu, ik zal 't graag lijden," zei Juliana. Toen zwegen beiden.

En zoo schoof de tijd voort, terwijl de stille alledaagschheid toch onuitputtelijk was aan allerlei kleine voorvallen, die Juliana allen kostelijk vond. Zoo verliepen er heerlijke dagen. Langzamerhand strekten de vrouwen hunne wandelingen uit, en gingen hooger den berg op. Het voetpad ging zigzagsgewijze door boschschaduwen, en daar, waar de rotswanden beginnen, kwam uit de steenen ruischend een beekje te voorschijn, dat door een houten goot loopend, in een drinktrog viel. Daarvoor, in het vochtige zand, vertoonden zich sporen van herten, die aan deze bron hun dorst kwamen lesschen. Men noemde de bron de Hooge Bron. Naar deze Hooge Bron stegen de beide vrouwen vaak, zetten zich dan aan het boveneind van den trog, en staarden over de boomkruinen heen. Het houtvestershuis was vanhier niet meer te zien, daar het heel beneden achter het bosch verscholen lag. Doch men had hier een veel ruimer uitzicht dan beneden op het grasveld. De tegenoverliggende woudrug was weggezonken, en daarachter verhieven zich weder andere bergen, die deels met bosschen bezet, deels effen en kaal, deels met rotspartijen waren. Op de bergweiden zag men hier en daar een licht dobbelsteentje rusten. Dat was dan een koedrijvershut. De toppen der bergen waren in lichten nevel gehuld, en daarover lag de vredige zomerdag met zijn zilveren wolkjes.

Juliana zat hier dikwijls uren lang naar haar omgeving te kijken zonder een woord te zeggen. Menigmaal leek het Marie, alsof haar lieve gast stille zorgen had, doch zij vorschte hiernaar niet, doch was voorkomend zonder opdringerig te zijn.

„Je bent toch maar gelukkig, Marie," zeide Juliana eens.

„Bedoel je omdat de wereld hier zoo mooi en vreedzaam is?" vroeg Marie.

„Ja, maar dat niet alleen. De lieve menschen ook, die je thuis hebt...."

Toen zweeg ze.

Menigmaal, als ze zoo halverwege de helling van den Wolfgangberg bij de bron zaten, gebeurde het dat er dichtbij hen in het kreupelhout wat kraakte. Dan stonden de vrouwen dadelijk op en gingen in tegenovergestelde richting, om zich achter elzen en hazelaars te verbergen. Dan kwam het hert te voorschijn, hief den hoog-gekroonden kop, snoof de lucht op om zich ervan te vergewissen, dat het veilig in den omtrek was, draafde naar de bron en begon te drinken.

„Als je zoo naar het beest kijkt, krijg je zoowaar zelf zin in 't water," merkte Marie op.

„De dorst van het hert is ook zinnebeeldig," antwoordde Juliana nadenkend. „Als iemand een vurig verlangen naar iets heeft, dorst hij ernaar als het hert naar de bron."

Op zekeren dag, terwijl de vrouwen bezig waren naar boven te klimmen naar de Hooge Bron en Juliana, die hare vriendin een paar passen vóór was, op een steen zittend, op haar wachtte, zag zij hoe er tusschen de elzenstruiken een vrouw met een mand op den rug en een hark in de hand aankwam, bij de bron bleef staan en daar haar schoenen uittrok. Zij liet deze bij den houten trog, en ging toen met haar mand op den rug verder de rotsen op, waar zij straks tusschen de kloven verdween.

Toen nu onze beide vrouwen bij de bron zaten, wees Juliana op de beide schoenen die waren blijven staan, en vroeg wat dat wel te beduiden had.

„'t Zal 'n vrouw geweest zijn, die wild hooi ging halen," antwoordde Marie, „de vrouwen gaan dan den Wolfgangberg op om hooi bij mekaar te zoeken. Want als je denkt dat de berg alleen uit steenen bestaat, heb je 't glad mis. Want tusschen de rotshellingen in liggen groene weiden die je van beneden niet zien kunt en waarop best gras groeit. Ik heb 't zelf ook vaak gehaald, maar op veel plaatsen moet je met je bloote voeten naar boven klimmen, zoodat je je met je teenen kun' vastzetten, om niet naar benejen te glijjen. En dat zal die vrouw nou ook wel doen, en daarom heeft ze d'r schoenen uitgetrokken."

„En dus begeven de menschen zich om een mand hooi in levensgevaar?" vroeg Juliana verbaasd.

„Nee, dat doen ze niet," zeide Marie. „Daarom trekken ze d'r schoenen uit om geen gevaar te loopen."

Juliana bekeek de muisgrijze rijgschoenen, die daar, alsof ze elkaar erg liefhadden, heel dicht bij elkaar stonden en op hun meesteres wachtten; aan den rand der zolen waren zij met ijzeren spijkers beslagen, opdat het pekdraad, door de koppen der spijkers beschermd, op ruwe wegen niet zoo spoedig zou doorslijten, het bovenlêer was erg kromgetrokken, was in lang niet meer ingevet en daardoor vol barsten; de losgebonden riemen, die deels nog in de gaten staken, hingen op den grond af. De uiteinden ervan hadden ijzeren nestels om ze gemakkelijker door de gaatjes te kunnen steken. Juliana had dit alles gadegeslagen, en zeide nu schertsend, dat zij wel eens wilde probeeren hoe het in zulke bergschoenen liep, en dat zij lust had haar fluweelen schoentjes uit te trekken, en haar voeten in de stevige alpenschoenen te steken.

„Loop heen!" zei Marie afkeurend. „Je zoudt later nog een boer of 'n boschwachter of 'n koejejongen moeten naloopen."

„Hoe zoo?" vroeg Juliana lachend.

„Ken je die geschiedenis niet?"

„Welke geschiedenis?"

„Van de ontvreemde laarzen?"

„Neen. Vertel 't me eens," vroeg Juliana met aandrang.

„Lieve hemel, ik vertellen!" riep Marie uit. „Ik kan geen verhalen vertellen. Ja, als er niemand bij is, dan gaat 't nog, maar als er iemand toeluistert, dan kan ik 't vast niet."

„Dat beeldt je je maar in," zei Juliana, „vooruit dus, hoe was dat met die laarzen?"

„Ik wil 't wel probeeren, maar als 't je niet bevalt, moet je 't dadelijk zeggen, dan hou' ik op!"

„Goed," antwoordde Juliana.

Marie bracht haar breiwerk in orde, en begon:

„Nou, er was dan eens 'n prins, een wondermooie prins. Maar hij was veel te overmoedig, en hield meer van zijn honden dan van zijn volk. En dus mochten de menschen hem niet. En toen zijn vader stierf, en hij koning wou worden, brak er in de residentie 'n oproer uit en — nee," onderbrak de verhaalster zichzelve, „dat gaat niet, 't is niet gepast, om zoo iets te zeggen."

„'t Gaat heel goed. Verder, verder!" drong Juliana aan.

„Nou, d'r brak dan 'n oproer uit, en ze wouen den mooien prins ombrengen. Maar die liet zich op 'n nacht, toen het stikdonker was, aan een touw uit een raam van zijn kasteel glijden en ging er vandoor. Hij vluchtte ver het land en de wildernis in. Dag en nacht liep hij door, al maar verder. Toen werden zijn voeten van 't loopen warm en pijnlijk, en toen hij in het woud aan een poel kwam, trok hij zijn laarzen uit, om met zijn voeten in het koele water te kunnen baden. Nu kwam er een slanke boerenknaap voorbij, die in de poel wou gaan visschen. Toen hij den schoonen jongeling zag, die aan den oever zat en zijn voeten in het water liet afhangen, en onafgebroken in den diepen waterspiegel zat te staren, bleef de knaap stilstaan en wist niet goed wat hij doen zou. Daar zag hij ineens in het mos de mooie laarzen staan, die de prins had uitgetrokken, en hij dacht bij zichzelf: „Goeie genade, wat zou ik graag es probeeren hoe 't in zoo'n paar heerenschoenen loopt! Brutaalweg maakte hij zijn lompe schoenen los, en trok de

schoenen van den prins aan. Die waren veel te smal en te lang, omdat die van den jongen kort en breed waren. Maar het zachte lêer gaf mee en hij kwam er in. Het voelde zoo licht an, alsof hij zóó kon gaan dansen op de kermis, en omdat de mooie meneer nog altijd nadenkend in 't water zat te kijken, bedacht de jongen zich niet lang, en ging er met de laarzen vandoor. Hij liep ermee weg, en moest volgen waarheen zij hem brachten, (en ze weten wondere wegen) en de knaap was wèl erg verwonderd over waar ze hem heenbrachten. Ze leidden hem de wildernis uit het mooie, zonnige land in waar bloementuinen en wijnbergen waren, ze voerden hem naar straatwegen waar hooge eerebogen waren, en in de dorpen en kloosters, waar hij voorbijkwam, luidden vroolijk de klokken. De laarzen voerden hem nog verder, en nu naar een groote stad, op welker tinnen vele vlaggen wapperden. Het volk in feestgewaad gedoscht, kwam hem tegemoet, en jubelde luid en hief hem op een hoogen draagstoel en droeg hem door de straten en stegen en zoo naar het koninklijk paleis. Toen dacht de knaap: „Wat ben ik toch een gelukskind! Dat ziet er zoowaar uit, alsof ik een hooge meneer zal worden! Als dat zoo is, wil ik bij die mooie laarzen ook een zijden kleed hebben, en 'n tafel die buigen zal onder 't gewicht van al de goeie dingen die d'r opstaan. En dan ook 'n zacht veeren bed en 'n mooie, adellijke juffer. Van die domme Dasel moet ik nou niks meer hebben, want die stamt uit 't gemeene volk. 't Gemeene volk veracht ik.... Dit alles zei de knaap. Daarop wou hij in de vergulde zaal 'n oogenblik blijven staan, om al die pracht te aanschouwen, die hem allemaal toebehoorde, maar de laarzen wouen niet blijven staan, en stampten driftig op den grond, en voerden den knaap ongeduldig de treden van den koningstroon op. En toen hij zich nou wou neerzetten op den troon, werden de deuren met geweld opengeworpen, en stormden troepen de zaal binnen, grepen den knaap aan en zeiden: „Deze troon, o, koning, is veel te laag voor u, ge zult een hoogeren hebben!" En toen voerden zij hem buiten de

stad naar een hoog schavot en sloegen hem het hoofd af."

„En de werkelijke prins?" vroeg Juliana.

„Ja, de echte prins," ging de vertelster voort. „Toen die genoeg had van pootjebaden en kijken in den poel, stond hij op en wou z'n laarzen aantrekken. Maar die kon hij niet meer vinden, en hij zag alleen de grove runderlêeren schoenen die de boerenknaap had achtergelaten. „In godsnaam," zei hij tegen zichzelf, „ik trek nog liever deze schoenen an dan op mijn bloote voeten verder te moeten gaan." En toen trok hij ze an, reeg ze dicht en ging met loome schreden verder. Verschrikkelijk lang liep hij door. De boerenschoenen knelden hem, maar hij werd erg geduldig, en dacht: „In Godsnaam, 't gaat nou eenmaal zoo op de wereld!" Na 'n heele tijd kwam hij aan 'n hut. D'r stond 'n ouwe vrouw voor de deur, en die riep hem toe: „Maar Teunis, waar blijf je toch zoo lang, we wachten al n heele' tijd met de soep op je!" Goed zoo, dacht hij bij zichzelf, want hij had honger. Hij ging 't vertrekje binnen en ging an tafel zitten om 't avondeten te eten. D'r was melk en kaas en 'n eierkoek! Goeie genade, wat smaakte 'm dat! En de vrouw kwam ook nog an met 'n kruik wijn, en 'n ouwe man, die bij den haard zat, keek innig gelukkig naar den prins en zei: „Drink dan toch, drink, Teunis. Wij geven met pleizier onze spaarduitjes om jou te kunnen laten eten en drinken. Wij houen zooveel van je. Je hebt wel geen visch mee naar huis gebracht, maar dat maakt niks uit. Tob je maar niet af voor 'n paar vischjes. Eet en drink maar. —" Zooals je wel denken kun', dachten ze natuurlijk, dat 't hun zoon was. En 't begon den prins prettig te moe te worden, en hij zag in, dat 't ook wel goed kan zijn in 'n hut. 'n Poosje later wou hij naar bed. Dat bestond uit 'n losse bos stroo met 'n grof laken erover en net zoo'n tijk, die anders wèl wit en zuiver was. Toen ie z'n voet op de bank zette om z'n schoenen uit te trekken, sprongen deze mèt den prins op den deel en zoo de deur uit, 't donker in. En ze liepen flink en veerkrachtig als op 'n dansvloer, ze liepen over 't groene korenveld zoo naar 't huis van 'n

buurman. Toen ging 't achter 't huis om naar 'n raam. 't Raam ging open, en in de kamer stond 'n deerntje, en dat zei: Kom d'r stilletjes in, ze slapen allemaal al. Dan zijn wij met z'n tweeën. — Toen ie z'n schoenen uit had, dacht ie d'r ineens an wie ie eigenlijk was, maar hij kon niet weer wegkommen. En hij werd tot over z'n ooren verliefd op 't boerenmeisje. Zóó verliefd, dat hij geen cent meer gaf om z'n koningschap en met Dasel trouwde. — En dat is nou de geschiedenis van de ontvreemde laarzen."

„Dat was lang geen kwaad verhaal," zeide Juliana hierop. „En je gelooft dus, dat de schoenen van de hooihaalster mij óók op zulke wegen zouden kunnen voeren?"

„D'r valt niet mee te gekscheren!" zei Marie zeer ernstig.

„Je hebt me nog vergeten te vertellen, of de prins gelukkig werd met de boerin."

„Natuurlijk is ie gelukkig geworden met 'r. In verhalen zijn de menschen die met mekaar trouwen, altijd gelukkig," antwoordde Marie.

„Wie weet of er niet nog menig ander prins is, die zijn koningschap graag daarvoor zou willen ruilen!" merkte Juliana met een diepe zucht op.

En even later voegde zij erbij: „Ja, ja, Marie, het is moeilijk!"

„Wat bedoel je?"

„'t Koning-zijn. 't Regeeren."

„Maar toch ook 'n mooi ding," zei Marie en telde de steken van haar breiwerk. „Wie zooveel macht heeft, en zooveel kwaad verhinderen en zooveel goed kan doen, hoort niet te klagen."

Op deze woorden vatte Juliana Marie's hand en zeide: „Het doet me goed je dat te hooren zeggen. Ik ben wel geen koningin, maar ik zal het ervoor houden dat ze ook op mij slaan."

„Als je," zei Marie, zich bukkend om een op den grond gevallen naald op te rapen, „als je één ding maar niet gedaan hadt!"

Juliana keek haar vorschend aan. Daar de boschwach-

tersvrouw echter verder niets zei, vroeg ze aarzelend: „Heb je wat tegen me op 't hart?"

Na een poosje antwoordde Marie: „Om jou doet het me verdriet."

„Verklaar je nader, lieve vriendin," zei Juliana. „Je weet wel dat mij aan jouw meening veel gelegen is. Je bent een vrouw uit het volk, en we hebben over allerlei dingen met elkaar gesproken, maar je hebt nog nooit iets gezegd, dat ik voor dwaas hield. De wereld in haar streven en doel kun je natuurlijk niet begrijpen, maar je kijkt haar toch aan als een volkomen natuurlijk mensch. En zelfs als je een vergissing begaat in je beschouwing, dwaal je slechts in het oog der wereld, en niet werkelijk voor jezelf. Je dwaalt dan slechts omdat je niet weet hoe de toestanden zijn, en dwaal je niet in de eenvoudige juistheid van wat je zegt. Ik hoor in jou, wat ik anders bijna nooit te hooren krijg, namelijk, de mensch. Dat is me veel waard, want ik wil menschen regeeren, en niet soldaten, kooplieden, edellieden en arbeiders als zoodanig. — Wees dus open en rond, Marie, dat smeek ik je, en zeg het eerlijk als je iets tegen me op het hart hebt."

„Je brief," bekende Marie, „heeft mij m'n ziel haast verbrand."

„Welke brief bedoel je?"

„Waarin je schreef dat je iemand ter dood hadt veroordeeld."

Juliana zweeg een oogenblik, en zei toen als voor zich heen: „Dus dat is het. — Ik heb hem niet veroordeeld, lieve kind," zeide zij, zich tot haar vriendin wendend. „Het gerecht heeft hem veroordeeld."

Marie legde beide de hare op Juliana's rechterhand, keek haar vol liefde aan, en zei: „Hertogin, ge moet de zaken niet omdraaien. Zeker, het gerecht heeft hem veroordeeld, maar jij hebt het vonnis onderteekend."

„Dat moest ik wel doen," zei Juliana met eenigszins heesche stem. „Had ik het niet gedaan, dan had dat zoowat gelijk gestaan met in mijn vorstendom uit te roepen: „De

vorstenmoordenaar verdient niet te sterven. Hij verdient te leven! En laat de partij, die op dit oogenblik tegen troon, orde en wet opstaat, haar gang maar gaan, zij is straffeloos! — Als ik het vonnis niet bekrachtigd had, zou ik dit zoo goed als uitgeroepen hebben in mijn land."

Marie zweeg.

En toen Marie lang gezwegen had, smeekte Juliana haar, te trachten in deze zaak toch ook een eenigszins minder hard oordeel te vellen. En toen Marie niettegenstaande deze bede, toch bleef zwijgen, zeide de hertogin: „De allerzwaarste last voor vorsten, is wel het moeten onderteekenen van doodvonnissen."

„En veroordeelden te kunnen begenadigen, is wel hun schoonste voorrecht," zeide Marie.

„Je hebt gelijk. Ik kan het draaien zooals ik wil, maar ongelijk heb ik. Niet als vorstin, maar als mensch heb ik ongelijk, omdat ik een mensch liet dooden. Ik voel het zelf ook wel, Marie, en sedert dien tijd heb ik niet echt vroolijk meer kunnen zijn. Ik heb het niet gezien, dat zij den man geworgd hebben, maar toch zie ik het iederen dag en iederen nacht, en ook in dit mooie bosch zie ik het, hoe hem de strop over het hoofd geworpen wordt. Hij was geen lage misdadiger. Hij wilde met die heillooze daad iets goeds doen; hij heeft zijn zorgeloos leven op het spel gezet en niet gelet op het gevaar, dat hij zichzelven schiep; hij was — als je er goed over nadenkt — een held."

„Nu drijf je de kwestie weer te ver naar den anderen kant," antwoordde Marie nu. „Iemand, zooals deze jachtknecht, die het vertrouwen van zijn heer op zoo'n manier misbruikt, is voor mij geen held. Trouw vóór alles. En als 'n goed werk niet kan gedaan worden zonder 'n misdaad, dan moet het in Godsnaam maar niet gedaan worden. Maar dat jij juist dat wat je bij 'n ander bestraffen wilt, zelf doet, namelijk, iemand dooden, — dat is niet in orde. Dat ie voor z'n leven lang de kast inging, dat verdiende de vent, maar we moeten ons houden aan wat God gezegd heeft: „Gij zult niet doodslaan!"

Dit zeide Marie, en nu zweeg Juliana. Toen ging Marie voort: „Je moet 't me vergeven dat ik er zoo over denk, want mijn verstand zegt me niet anders. Het zal wel goed zijn zooals het is, en dat ik 't eerlijk zeg zooals ik 't meen: of hij opgehangen is of niet, kan me niets schelen; bij mij gaat de kwestie alleen maar om jou. Omdat ik je ken, weet ik dat 't je 'n tijdlang zal vervolgen. — Ik heb 'r allang onder geloopen, dat ik 't je zou moeten zeggen, en nou voel ik me opgelucht. Je moet maar denken, gedane zaken nemen geen keer, en denk dan ook eens aan al de duizenden die je goed gedaan en hulp gebracht heb'. Denk es an de menschen, die zonder jou omgekomen en te gronde zouden zijn gegaan. Zie, hertogin, aan die moet je ook es denken."

Zoo was Marie de aanklaagster en tegelijk de troosteres en Juliana wist nauwelijks hoe zij 't had.

Boven, achter een vooruitstekende rots, zat reeds geruimen tijd de vrouw met de hooimand, en verkeerde in duizend angsten.

„Daar zijn warempel twee vrouwen bij de bron, hoe kom ik nou an m'n schoenen! De eene is geen gewóón mensch, dat zie je zoo wel, en voor nòg zooveel niet ga ik naar beneden. En ze gaan maar niet weg ook." — Dat zei de vrouw tegen haar mand en keek naar beneden. Maar eindelijk gingen de vrouwen toch heen en lieten de schoenen staan, en nu kwam de grashaalster fluks naar beneden en trok haar schoenen weer aan. Evenals zij de vrouwen straks begluurde, kunnen nu ook wij op onze beurt háár begluren bij het verrichten van deze huiselijke bezigheid. En wanneer wij alles in aanmerking nemen, hare jeugd en stevigheid en verder nog hare opgewektheid, zooals zij daar, flink en monter voortloopend, een helder gejodel doet hooren, kunnen wij er moeilijk meer aan twijfelen waarheen haar schoenen háár voeren — nl. naar haar hartedief, zoo deze haar tenminste al niet halverwege of nòg verder tegemoet komt.

Reeds gedurende verscheidene weken woonde prinses

Juliana in het boschhuis en maakte de boven beschreven bosch- en bergwandelingen. Eens was ze voor een paar dagen naar haar slot teruggereden, om allerlei schikkingen te treffen, en toen kwam zij weder terug. Er heerschte rust in het land. De partij der ontevredenen, zoo meende de hertogin, moest men laten schreeuwen. Een dergelijk luchtgat vindt men in iedere gemeenschap, en als men het verstopte, zou er licht iets uit elkaar kunnen springen. Zoolang de mond werkt, rust de vuist. — Van de regeeringszaken liet zij zich slechts het allernoodzakelijkste toezenden; er deed zich bijna niets voor, wat de ministers niet konden opknappen. Ook de Hooge Raad had vacantie genomen en zich door het land verspreid. En zoo waren het grootendeels particuliere brieven en niets-zeggende couranten, die de hertogin traag nakwamen in haar toevluchtsoord in het bosch, en kon zij haren ontspanningstijd er kalm en met een gerust geweten van nemen.

Sedert het gesprek aan de Hooge Bron had zij ook weder haar natuurlijke opgewektheid herkregen, want wat haar hinderde was daar uitgesproken, tot klaarheid gekomen, en door de woorden harer vriendin verzacht.

Het regende nu elken dag. De wind zweepte de regendroppels tegen de ruiten en de gutsen water die van de dakpannen liepen, fladderden als aan flarden gescheurde vlaggen door de lucht, en werden opnieuw regen, tot zij den grond bereikten. Peter bracht zijn geweren in orde; ook las hij graag in een boek over boschbouw, en teekende hier dingen uit op, dan weder speelde hij met den jongen of met Bergmann. De vrouwen zaten samen in de huiskamer en Juliana hielp de boschwachtersvrouw bij het verrichten van lichten, huiselijken arbeid. Zij was daarbij zeer opgewekt, en zeide eens, toen zij met verhit gezicht een linnenpers heen en weer gerold had:

„Als ik een verstandig man was, schreef ik een boek over het genot van lichamelijken arbeid. Het enkel met het hoofd werken maakt de menschen slap, sentimenteel en knorrig; geregelde lichamelijke bezigheid werkt het tegendeel uit.

Daarom komt het ook, dat de levensbeschouwing van hen die enkel met de hersenen arbeiden altijd erg muggezifterig en zwaarmoedig is, terwijl die van den boer of handwerksman gezonder, geestkrachtiger en levenslustiger is. Als de lichamelijke arbeid niet zoo onafscheidelijk verbonden was aan het woord „arm" en „onaanzienlijk", en als hij niet iederen dag terugkwam, zou de rijke in sommige gevallen veel geld willen geven voor het genot van lichamelijken arbeid te kunnen verrichten.

„En nu geeft hij per godsgratie geld voor arbeid, die anderen voor hem verrichten," merkte Marie op.

„Maar wèinig," hernam Juliana.

Hierop zeide Marie: „Ik zeg maar: ik heb liever weinig geld en veel werk dan het omgekeerde."

Toen de zon de vochtige dampen weder had opgezogen, en de boomen niet meer dropen, en de droge harslucht weder door het bosch geurde, trokken de beide vriendinnen er met dubbel zooveel pleizier op uit. Ze zwierven door de streek, nu eens dalwaarts, en dan weer bergwaarts; zij gingen aan de beek zitten en luisterden naar het gemurmel ervan, of keken naar een forel, die zich in een klaar poeltje tegen den bodem afteekende. Zij zaten bij kolenbranderijen, en staarden in de langzaam opstijgende, witte rook en keken in den vuurgloed als de kolenbrander den stapel met een ijzeren haak de borst openreet.

Op zekeren dag wandelden zij langzaam door de jonge dennen naar de plaats waar gehakt werd, om, als Peter met werken gedaan had, met hem naar huis te gaan. Het was Zaterdag. Fransje, natuurlijk met zijn tirolerpakje aan, waarbij zijn bloote kuiten zoo aardig uitkwamen, liep voorop om aardbeien te zoeken. De kalkachtige weg was zoo effen als een pad in een tuin; de frissche, weelderig groeiende boomen waren overal uitstekend onderhouden, en toch was alles onaangelegd bosch en bewaardde de menschenhand het enkel voor verkeerde uitwassen en dorre takken en beschermde het tegen ongedierte en ruwe willekeur. Zóó had Juliana er pleizier in, en daar

zij aan den flinken boschwachter dacht, zeide zij tot haar geleidster:

„Jij hebt toch maar een gelukkig leven, Marie. Maar één ding bevalt me toch niet in je."

„Als 't 'r maar één is, gaat 't nogal."

„'t Is er werkelijk maar één. En zal ik het je eens zeggen?"

„Daar zul je me een groot pleizier mee doen," antwoordde Marie.

„Ik vind niet dat je houding tegenover je man goed is. Je behandelt hem te veel als kind."

„Zoo?" lachte Marie. „Denk je dat? 't Is niet zoo kwaad gemeend, en 't is ook niet zoo erg als het er uitziet. Hij laat zich niet als kind behandelen, en je zoudt eens wat zien als ik me eens bemoeide met zijn zaken als boschwachter! De hemel beware me!"

„Ik heb wel opgemerkt, dat je hem, als ik erbij ben, bleu maakt."

„Ja, je weet 't!" zei de boschwachtersvrouw. „Peter is niet dom. Maar als hij menschen om zich heen heeft waar hij zich niet bij op z'n gemak voelt, dan wordt hij links en praat allerlei onzin."

„Ik geloof anders niet dat hij zich zoo gauw van de wijs laat brengen," antwoordde Juliana. „Hij raakt alleen van zijn stuk als jij erbij bent en er altijd maar op uit bent om hem te bevitten. Een paar dagen geleden heb ik eens een gesprek met hem gevoerd, dat niet alleen over boschcultuur liep; we praatten over soldaten, over huizenbouw, over de spoorwegen, die nu in aanleg zijn, en verder over de steeds grooter wordende ontevredenheid onder de menschen, en dat alles de hoogte in wil — Marie, ik verzeker je, dat je man heel verstandige ideeën heeft, en dat hij een verstandig hoofd op de schouders draagt."

„Pas maar op, dat je hem per slot van rekening nog niet minister maakt," schertste Marie.

„Ook in den boerenstand hebben wij verstandige lieden noodig," antwoordde Juliana.

Onder dit gesprek hadden Marie's wangen een hooger kleur aangenomen, en haar oogen schitterden. „Je kunt me geen grooter pleizier doen," zeide ze, „dan wanneer je erkent wat mijn man waard is. Misschien kan hij zich niet altijd zoo geven als hij vanbinnen is, maar —"

„En daaraan heb jij ook schuld," viel Juliana haar in de rede. „Als ik dat zeg, heb ik daar een bijzondere bedoeling mee. Je man heeft groot gelijk, dat hij de baas wil blijven. Ik zou mijn man ook niet willen bevitten. Ik zou er geen willen hebben over wien ik den baas kon spelen. Zoo een zou bij mij geen prettig leventje hebben. Ik zou niet anders kunnen doen dan hem knechten en verachten als een slaaf. Ik wil een man hebben, een man, die in alle opzichten een man is, een man naar lichaam en ziel. En heb ik die gevonden, dan wil ik in alles zijn onderworpen vrouw zijn. En zelfs als hij anders handelt dan ik wil, ja, zelfs als hij mij onrecht aandoet, wil ik erin berusten."

Zoo sprak de vorstin. Eerst was Marie een weinig ontsteld, doch toen zeide ze:

„Nu dat we tòch over dergelijke dingen praten, zou ik graag over iets je meening vragen. Geloof je, dat een man die in alles een man is, zijn vrouw ook altijd trouw zal zijn?"

„Als hij werkelijk een màn is, ja!" zeide Juliana.

„Wij vrouwen," ging Marie voort, „hebben kinderen en onze tijden van . ."

„Als hij in alle opzichten een man is, ja!" herhaalde Juliana bijna hartstochtelijk.

„Maar bedenk eens, een man is altijd gezond —"

„Juist daarom moet hij zich weten te beheerschen. Ontrouw is zwakte."

„Ja, ja!" riep Marie uit, „maar juist de sterkste mannen hebben het vaakst zwakke oogenblikken."

„Ik geloof," merkte Juliana op, „dat het, bijvoorbeeld, jouw Peter geen groote overwinning zal kosten om zich te beheerschen."

„Dank je wel," meesmuilde Marie, „boerenmenschen

houen ook nog wel van een beetje vleierij. — Je zult je wel verwonderen over mijn vraag, maar toen ik Peter dat van den assistent vertelde, liet hij zich een woord ontvallen —"

„Nu?"

„Waarover ik later vaak heb nagedacht."

„Ik weet het. Hij zei: „Als ik ook altijd zoo sterk geweest was!"

„Hoe weet je dat?" vroeg Marie levendig.

„Omdat je 't me geschreven hebt. Ikzelf heb er ook over nagedacht. Hij was vijfentwintig toen hij met jou trouwde, en hij is meer dan een jaar in dienst geweest."

„Dat laatste geldt niet mee!" zei Marie.

„Dat doet het ook eigenlijk niet. En ik ben ervan overtuigd dat hij met die woorden niks anders bedoeld heeft dan dat hij zich niet kon inhouden en jou, toen je den assistent wegstuurde, onwaardig behandeld had. En dat hij je heldenmoed hoogschat en den goeden wil heeft het je na te doen."

„Lieve Heer, wat kun jij 't een mensch licht om 't hart maken!"

„Ik geloof werkelijk, Marie, dat je een beetje ijverzuchtig bent," merkte Juliana op, „en dat is toch tusschen jullie zeker overbodig."

„Waarom?"

„Omdat echte liefde geen jaloezie kent."

„Dat heb ik ook wel eens hooren zeggen," antwoordde Marie. „'t Moet wel een verduiveld knappe bol geweest zijn die die woorden in de wereld gebracht heeft, maar verliefd was hij niet."

Dit gesprek werd door Bergmann onderbroken, die nu den weg kwam afhollen en dol van vreugde tegen Marie opsprong. Dan kon de boschwachter ook niet ver af zijn.

En inderdaad vonden zij hem op de plek waar ettelijke houthakkers bezig waren gevelde en van den bast ontdane boomen aan stukken te zagen en de blokken te kloven. Peter liep in zijn hemdsmouwen tusschen de op den grond liggende boomen, blokken en stapels schors rond, mat en vaamde met zijn duimstok nu eens hier dan weer daar, gaf korte,

besliste bevelen en hielp zelf flink mee zoodat het werk van allen hierdoor opgewekter en beter ging. De kapplaats geurde van harslucht en het nog groene rijs, dat overal in het rond lag, leek de vorstin toe als een feesttooi om hun arbeid. Toen de blokken op hoopen lagen, zei de houtvester tot het werkvolk: „'t Is zoover, jongens!" Toen zochten de mannen hun jassen, tabakszak, houweelen en zagen bij elkaar, deden alles in draagmanden, namen deze op den rug en wenschten elkaar goeden nacht en „pleizierige Zondag". Toen gingen zij uit elkaar, een ieder naar zijn ver verwijderde hut.

Onze vrienden schreden langzaam den boschweg af naar de houtvesterswoning. Marie hield haar oogen steeds op den grond gericht, en overal waar een champignon stond, onderbrak zij het gesprek, en bukte zich om hem uit te trekken en in haar schort mee naar huis te nemen. Bergmann en Frans waren nu eens vooraan, dan weer achteraan, de eerste snapte naar vliegen en de laatste naar aardbeien, en allebei waren ze vroolijk tot in het dolle toe.

De vermoeienis, die Juliana in den eersten tijd na zulke wandelingen gevoeld had, was langzamerhand verdwenen; tot aan de Hooge Bron kon ze zonder eenig bezwaar klimmen, en daar zij den berg nu zóóver overwonnen had, kwam in haar de begeerte op hem tot aan den top te beklimmen.

In het begin van Augustus, op een morgen die frisch van dauw was, aanvaardden de beide vrouwen de klimpartij. Peter had hun een sterken, hardhoorigen houthakker meegegeven, om hun mantels en mondvoorraad te dragen en hun het voetpad te wijzen. Juliana had, evenals haar gezellin, goede, stevige schoenen aan de voeten en een scherpuntigen alpenstok in de hand. Haar eenvoudige, donkere kleedje, dat zij altijd droeg, was voor deze gelegenheid opgeschort, en op heur tot twee vlechtjes gevlochten gouden haar rustte een donkergroen vilthoedje.

Zoo schreden zij voort, in het begin langzaam en met afgemeten schreden, zich niet haastend, en niet staan blijvend, niet veel pratend, en zich weinig naar bloemen of

bessen bukkend. Deze maatregelen had Peter hen ingeprent. Zoo liepen ze over de groene bergweiden, tusschen de groepen jonge lorken voort. Peter stond voor de huisdeur met de pijp in den mond en keek hen glimlachend na. Hij liet het niet merken, maar hij verheugde er zich onmatig over dat zijn vrouw met Juliana den Wolfgangberg opging. Dat waren nog eens twee dappere vrouwmenschen! Zij verdwenen in het bosch, en stegen tamelijk steil in de schaduw naar boven. De weg sloeg eenmaal rechts en eenmaal links af, alsof er hem veel aan gelegen lag hoe hij de vrouwen het gemakkelijkste boven zou brengen. Erhard, hun begeleider, ging met zijn vrachtje steeds een eindje vooruit, doch keek telkens om of de vrouwen hem niets te bevelen hadden, want zijne oogen moesten tevens dienst doen voor zijn ooren. Zij wenkten hem echter niet, doch stegen langzaam den berg op. Zij kwamen nu aan elzen- en hazel-struiken, en aan plaatsen, die sedert de regendagen drassig waren en waar men in den grond de diepe sporen van herten zag. Over menig stuk drassig veen waren, bij wijze van vlonder, staken gelegd. Bij de Hooge Bron rustten zij, aten een stukje brood en dronken er water met wijn bij. Zij waren reeds hoog, doch de zon stond nog hooger, de hemel was helder blauw, en de wolkjes, die aan den horizon stonden, waren scherp omlijnd.

Weldra kregen zij, toen zij de bron voorbij waren, een moeilijk stuk; dat was op de plaats waar de sprokkelaarsters hare schoenen plegen uit te trekken; onze wandelaarsters gingen het door vroegere voeten gevormde pad, dat tusschen de rotswanden met trapjes naar boven voerde. Hier ging Erhard niet voorop, doch achteraan. Als er een stort, zoo dacht hij, dan valt ze niet naar boven, maar naar beneden, en dan kan ik haar opvangen.

Toen zij dit eind achter den rug hadden, kwamen er weiden, waarover het pad dwars heen, en langzaam tegenop liep. Erhard gaf de vrouwen hun mantels, en ried hun aan ze nog niet aan te trekken, doch ze slechts los om zich heen te slaan. Op de weiden stond kort, fijn gras, en groei-

den zeer veel bloemen, als daar waren witte sleutelbloemen, blauwe klokjes, de gele kroontjes der arnicas, de sneeuwzachte bloempjes, die in het steengruis groeiden, de bleekroode vliegenvangers en nog tal van andere bloemen, die zij weken geleden beneden bij het houtvestershuis hadden zien bloeien, bloeiden nu hierboven.

Marie bleef staan, plukte een steenbreke en zei:

„Zou je het kunnen gelooven, dat dit teere bloempje de steenen breekt? Het legt zijn wortelvezels zeer zacht in de rotsspleten, dringt steeds dieper door, zoo diep, dat de steenen eindelijk uit mekaar vallen."

„Dan konden dichters deze bloem wel met de liefde vergelijken," merkte Juliana op. „Zoo zacht en bekoorlijk, en overwint het sterkste —"

Verder de helling op, tusschen rotslagen, teekende zich het donkere warbos van het kromgegroeide hout af. Daar waren ook reeds de roodglanzende stukken, die volgens Erhard alpenroosstruiken waren.

Het uitzicht naar het Noorden had zich nu heerlijk verruimd. Achter de weide, die zich, van de Hooge Bron gezien, tegen de lucht afteekende, verhieven zich nu talrijke bergtoppen, waarvan geen enkele zich tegen den hemel afteekende; want ver op den achtergrond vervaagde het grijs der bergen in die nevelverte, waarin het oog verdrinken moet.

De vrouwen stapten er voortdurend fiks op los, en Marie zeide: „hoe langer ik loop, hoe frisscher ik word."

„En hoe hooger ik kom, hoe prettiger ik me voel," zeide Juliana. „Dat komt van de reine, lichte lucht. Ik heb altijd gevonden, dat men de verblijfplaatsen van vorsten op hooge bergen moest bouwen, waar de mensch lichter edel denkt en gelukkiger kan zijn dan in den nevel van het dal."

Reeds lang hadden de reizigsters een hoogen top voor zich, doch toen zij er bovenop aankwamen, kwam hun wel een snerpend-koude luchtstroom tegemoet, doch voor het overige zagen zij enkel, dat zij nog een flinken afstand tot aan den top van den berg hadden af te leggen. Zij

trokken nu hunne mantels aan en gingen kalm verder. De grond was vol spleten en steenachtig, en zij moesten erg uitkijken waar zij hun voeten zetten. Wind en ijs hadden in den grasgrond spleten en gaten gewoeld, de grijze steenen waren vervormd en stompkantig, alsof er duizenden jaren lang een snelvlietende rivier over gestroomd had. In sommige steenen vertoonden zich glasachtige massa's; Erhard zeide van zulke steenen, dat zij door den bliksem getroffen en gesmolten waren. En naast deze teekenen van de kracht der elementen stond weder het teere steenbreke en het blauwoogige vergeet-mij-nietje, en het bloedroode „kohlröschen", dat met zijn zoeten geur de lucht vervulde.

Nu eens ging de weg naar beneden door een bergkloof, dan weder omhoog een keteldal, waarin onze reizigsters dermate ingesloten waren, dat zij niets anders dan hooge rotswanden om zich heenzagen, en hiervan af daalden gruishoopen, die uit spleten en kloven tevoorschijn kwamen. Er was geen struik en geen plant, zelfs geen droppel water meer te bekennen en, alles was dor en verstijfd, en zelfs van de wind, die hoog over de rotsen voortsuisde, kon men hier niets bespeuren. Juliana wilde op een steen gaan zitten en eens om zich heen kijken.

„Maar je ziet hier niks," zeide Marie.

„Je ziet een heele boel, als je iets nieuws te zien krijgt," antwoordde Juliana. „Nog nooit ben ik temidden van zulk een eenzaamheid en doodschheid geweest als hier. Ik ben nog nooit in een streek geweest waar de wereld een steenen kom was, en in die kom niemand dan jij en ik, en die' goeie' doove' Erhard. En niemand anders dan de blauwe lucht kijkt erin. Zoo vindt men op hooge bergen niet enkel het ón-, maar ook het eng-begrensde, en dat is vaak mooi en goed." Marie zweeg, en dus ging Juliana voort: „Ik geloof dat de wereld over 't algemeen 't mooiste en 't beste was zoolang er slechts twee menschen op waren."

„'t Kan zijn," zei Marie, „maar nou moeten we weer opschieten."

Zij vingen het laatste gedeelte van hun tocht aan — na

een tocht van vier uur waren zij boven op den Wolfgangberg.

Hier sloeg Marie de handen van verbazing ineen. Zooiets had ze in d'r leven nog niet gezien, en ze had nooit gedacht dat er in de nabijheid van haar woning zóó iets te zien was. Hadden ze straks in de nauwe kom gezeten, hier hadden ze het uitzicht op de halve wereld. Wat je hier ziet is minstens de halve wereld, dacht Marie. Maar ze moest de hand voor de oogen houden, anders zou ze duizelig geworden zijn, want ze kon het felle licht niet verdragen. Licht! Zóóveel licht! Het was haar alsof zij in den hemel gebeurd was, en de Wolfgangberg nog steeds hooger met haar rees.

Op deze uiterste hoogte vernam men niets meer van den wind, want hierboven werd hij door niets meer belemmerd en voortgedreven en kon hij zijn luchten gemakkelijk neerleggen waar hij ze hebben wilde en uitrusten in den zonneschijn.

„Je zoudt toch zeggen, dat er zóóveel bergen op de wereld zijn!" riep Marie ten laatste uit.

Zooals men tegen het noorden de witte weiden en blauwe omtrekken der hoogten zag, stonden in het westen de grillig gevormde toppen met de witte rotswanden. Dichtbij en veraf stonden ze, en ontelbaar was hun aantal. Velen vertoonden spleten, waarin een blauwe duisternis rustte, terwijl de bovenste kloven van weer anderen met sneeuw gevuld waren. Zij waren allen vreeselijk hoog, doch naar de toeschouwster docht, was de berg, waarop zij stond, hooger en grooter dan een van allen en het middelpunt, en als had al het andere zich uit eerbied voor den Wolfgangberg, er zich in een breeden kring omheen opgesteld. Nu bleek het dat heel omlaag de met bosschen bedekte bergen van het Scharndal, en van de andere dalen eigenlijk geen bergen waren. Heel in de verte, tusschen de hellingen der bergweiden en de wanden der steile rotsen was een vlakke, breede spleet, waarin een geelachtige nevel hing, en in dezen nevel verhieven zich glanzend-witte punten, en liep een op sommige plaatsen blinkende streep. Dat

was het Timerdal. Zij zagen het groote dorp Friedau als een hoopje steen, zij zagen het slot Edenstein als een kantig zandkorreltje. Zij namen Peter's verrekijker, dien Erhard had meegenomen, en keken daardoor naar beneden. Marie zag niets dan een trillende, water-blauwe, en vaak als paarlmoer schitterende schijf. Juliana zag de vensters van het slot en de vier torens, en den ouden boomgaard en den witten weg, die den heuvel afvoert.

„Kun je vanhier de residentie niet zien?" vroeg Marie.

„Als daarginds die toppen niet stonden," antwoordde Juliana, „en daarachter weer andere hellingen, en als het nacht, en de lucht helder was, en de residentie stond in brand, dan zou je het gloeiende streepje van hier misschien wel kunnen zien."

„Op die manier ben ik er niet nieuwsgierig naar," verzekerde Marie. „En hoe haal je je net nóú 't idee van brand in je hoofd?"

Juliana zweeg, en gelukkig werden hare gedachten afgeleid door haar omgeving. Zij was niet zoo bijzonder verrast door wat zij aan dezen kant, naar het westen zag, daar zij toch reeds meermalen op de bergweiden en in het rotsgebergte geweest was. Geheel anders, echter, was het met wat haren blik in het oosten trof! Aan den voet van den hier steil naar beneden schietenden Wolfgangberg lag een ravijn, dat bijna geheel met wit gruis overdekt was; daarop volgde een lage, rotsachtige bergrug, die deels met boomen begroeid was, en daarachter strekte zich een onafzienbare donkerblauwe vlakte tot aan den versten horizon, en daar door een op een draad gelijkende lijn begrensd werd. Daar er eenige wolken aan de lucht waren, lagen er schaduwstreepen op de blauwe vlakte; op andere plaatsen was het als hing er een lichte nevellaag, en dit alles verzonk weder in het oneindige blauw des zonnenethers en der vlakte.

Juliana had er lang naar gekeken, en het hoofd geschud. „Zou 't mogelijk zijn?" riep zij eindelijk uit. „Is het werkelijk de zee?"

„De zee! Waar?" vroeg Marie. „Dat blauwe daar dien

kant uit? Dat zou me toch verwonderen, want ik heb er nooit van gehoord." Zij wendde zich tot Erhard.

„De zee?" vroeg nu ook deze op zijn beurt. „Het groote water? Bedoelt u dat blauwe daar?"

Juliana vroeg of het water was.

„Neen," zeide Erhard, „dat is de Schatt."

„De Schatt? Wat is dat?" vroeg Juliana.

„Van den Schatt heb ik dikwijls hooren praten," zeide Marie. „Dat is het groote woud waar je aan komt als je van het Scharndal den Spull-kam overtrekt. Ze zeggen dat het daar alles nog wild en woest is."

Toen de vrouwen zich aldus eenigen tijd in het vergezicht verlustigd hadden, zetten zij zich op een breeden steen om wat te eten. De zon, die nu het hoogst aan den hemel stond, scheen hen op den schoot, die hun als tafel diende, en op hun gezicht, dat bij beiden vol vroolijkheid was.

Erhard zat naast hen en moest van alles wat zij aten en dronken meeproeven. Plotseling sprong hij op, wees met den vinger beneden naar een rotswand en kon van opwinding niet spreken. Hij vloog heen en weer, raapte zijn bergstok op en mikte er als met een geweer mede op de plaats aan den rotswand. Nu eerst vermoedden de vrouwen waar het om ging, en zagen nu den troep gemzen, die daar weidden. Het was alsof de dieren in de lucht stonden, en zij graasden de halmen af die waarschijnlijk in de rotsspleten groeiden. Vervolgens hief de een na den ander den kop op en keek in het rond, niet zoozeer om het mooie landschap te beschouwen als wel om op hun hoede te zijn tegen mogelijke gevaren.

Juliana gaf Erhard den verrekijker.

Erhard draaide hem eenigen tijd in zijn handen heen en weer, en vroeg toen:

„Kun je er ook mee schieten?"

„Ach, moet er dan altijd geschoten worden?" riep Juliana uit. „Hebben jullie dan niet méér pleizier in het dier als het vroolijk over de rotsen springt dan wanneer het getroffen in den afgrond stort?"

„'t Is zoo," zeide Erhard en legde den verrekijker op den steen.

„Ja, Marie," zeide haar vriendin, „het dierlijke in den mensch is er bij onze landbewoners ook nog niet uit."

„Bij de stadslui netzoomin," antwoordde de boschwachtersvrouw. „'n Boer wil ook wel eens zijn genoegen eten aan wildbraad, en bovendien doen de herten, reeën en hazen kwaad aan zijn zaad, en is 't daarom niks te verwonderen als hij an 'n geweer denkt, als hij wild ziet. Maar waarom de hooge heeren dadelijk aan schieten denken, dat begrijp ik niet. Die houden er een heeleboel jagers op na. Mijn man is er ook een, maar die heeft pleizier in herten en gemzen. Veel geschoten zal hij er wel niet hebben, want hij zegt, dat hij er liever naar kijkt als ze levend zijn. Wat geeft 't? De heeren kommen: pief! paf! poef! En wat 'n geld geven ze uit om 't wild te fokken! Ze fokken 't enkel om 't d'r neer te schieten. En als het dood is, doen zij het goedkoop van de hand. Het is hun enkel om het doodmaken te doen!"

Marie was bij deze woorden bijna driftig geworden. Juliana vatte haar hand en zei: „Dat heb je goed gezegd. Het is zoo. Het onschuldige dier schiet zijn leven er bij in, om de heeren een tijdpasseering te verschaffen. Maar dat zou het ergste nog niet zijn. De menschen achten — de oorlog —"

„Kom, begin daar nou niet over!"

„Je hebt gelijk. Laten we onze bergstemming niet bederven met dergelijke dingen," zeide Juliana. „Zou het niet goed zijn, nu we gegeten hebben, een beetje te rusten?"

Zij spreidde hierop haar mantel breed op den grond uit, ging erop liggen, en joeg met een stuk papier, waarin een wijnflesch gewikkeld was geweest, de dartele vliegen weg, die haar omzweefden. Toen keek ze peinzend in de verte naar de blauwe zee, die een bosch moest zijn. Het werd haar temidden van deze stilte zoo plechtig te moede, dat het haar was als schouwde zij in het hiernamaals, de eeuwigheid. — Een groot woud! Een wildernis! — Gij zijt ook eeuwigheid, gij heilige, goddelijke natuur....

Marie zat eenige schreden daar vandaan op haar steen, en ook zij keek maar stil de wijde wereld in. Hare handen lagen in haar schoot gevouwen en zij dacht plotseling aan hare lang gestorven ouders. In gedachten bad zij een Onze Vader. Erhard was den steenhoop overgeklommen, en loerde naar alle kanten naar gemzen.

Juliana scheen de rust, welke zij genieten wilde, niet te kunnen vinden. Uit de eeuwigheid teruggekeerd, sloeg zij de oogen neer op het blad dat zij in de hand had, als wilden zij erop blijven rusten. — Eindelijk ging zij overeind zitten.

„Marie," zei ze zacht, met onzekere stem.

„Kun jij ook niet slapen?" antwoordde Marie.

„Ik weet het niet," zei Juliana, en zij zag zoo bleek als een doek, „er is iets vreeselijks gebeurd, geloof ik!"

„Is er iets met je?" vroeg Marie, terwijl zij opstond en naar haar vriendin ging. Deze hield het papier in haar bevende hand, en zeide:

„Ik heb hier een courant gevonden, waar de flesch in gewikkeld heeft gezeten. 't Is een courant van Juli. Ik keek er toevallig in, maar ik moet zeker verkeerd gelezen hebben, want ik ben heelemaal duizelig —"

„Zeg om godswil, is er iets gebeurd?"

„Ik lees daar," zeide Juliana, met stokkenden adem, en terwijl zij de woorden snel en kort uitstiet, „ik lees daar van Hago Stolland."

„Wie is dat?" vroeg Marie.

„De lijfjager van mijn oom zaliger."

„En die is opgehangen!"

„Toe, Marie, lees jij, want de letters dansen mij voor de oogen."

Marie las in het blad:

„Het blijkt, dat op Hago Stolland, den lijfjager van den hoogzaligen hertog, een justitioneele moord is begaan. Het is bewezen, dat de man, tengevolge van den vorstenmoord krankzinnig is geworden, en onschuldig aan deze daad was. Er zijn documenten gevonden die hieraan geen twijfel laten.

De moordenaar moet een gewezen student zijn, Reihensteier genaamd, die zich in het gebergte heeft teruggetrokken. Men is hem echter op het spoor."

Marie legde het blad nêer en zeide:

„M'n God, als alles es waar was wat ze in de kranten schrijven! 't Is zomer, en ze weten zeker niet wat ze d'r anders in moeten zetten."

„Zulke dingen worden niet gedrukt als ze niet waar zijn," antwoordde Juliana.

„In onze streek komt hij niet," zeide Marie, „in onze buurt houden zich geen slechte lieden op.

„Denk je dat ik bang ben voor den moordenaar?" vroeg Juliana. „Eerder voor den vermoorde. Voor den door mij vermoorde!"

Zij was opgestaan en ging snel naar de helling.

Marie ijlde haar na, greep haar bij de hand en zeide scherp:

„Kom, 't is tijd om naar huis te gaan."

Uit de diepte, onder de hoopen gruis, hoorde men het schuiven van de steenen, welke de nu vluchtende gemzenkudde had losgetrapt.

„Herinner je je nog wat ik een tijdje geleden zei?" vroeg Juliana aan haar vriendin. „De onschuldige dieren nam ik onder mijn bescherming, en onschuldige menschen doodde ik. Je hebt me met recht verweten, dat ik een onschuldige ter dood liet brengen! En nu...."

Marie zweeg. Zij pijnigde haar hersenen om een troostend woord te vinden, en vond er geen. Zij ging nogmaals op de courantenschrijvers los, die niks dan leugenaars en bazelaars waren; want had er kort geleden niet nog in de krant gestaan, dat de vorstin ziek was en er over dacht naar een badplaats te gaan, terwijl zij in werkelijkheid vroolijk en gezond rondliep door de bosschen van het Scharndal? Als dat waar was van dien jager, dan zou men het haar allang van ambtswege bericht hebben.

„Ik dank je, schat, voor je goede bedoeling mij gerust te stellen," zeide Juliana. „Zooals je ziet, ben ik nu ook alweer

heelemaal gekalmeerd. We zullen er niet meer over praten."

Zij maakten zich gereed de daling te beginnen. Er woei nu een scherpe wind. Het was een moeilijke tocht over de pijnlijke steenen, en toen ze eindelijk op den weidegrond aankwamen, knikten onzen bergbeklimsters de knieën onder het lijf. Bij de Hooge Bron rustten zij; Juliana dronk aan de bron, en Marie trachtte haar dit te verhinderen, daar zij het niet goed vond, dat haar vriendin, verhit en opgewonden als ze was, ijskoud water dronk.

„Laat me maar begaan, laat me maar begaan!" weerde Juliana haar af. Dat was het eenige wat zij zeide, den geheelen langen tocht bergafwaarts. Toen zij door het bosch naar beneden gingen, werd het bijna duister en in de wolken weerklonk dof een verre donderslag. In het bosch verroerde zich geen blad, en toen zij over de groene weide op het boschwachtershuis aan liepen, begon het zachtjes te regenen.

Juliana dankte haar vriendin voor haar geleide op den tocht, en beloonde Erhard. Toen verzocht zij met het avondeten niet op haar te wachten, omdat zij moe was. Daarna ging zij naar haar kamer.

Van dezen dag af was Juliana een ander mensch. Zij was zeer weinig spraakzaam en zat gaarne boven aan den zoom van het bosch. Zij stuurde een bode om paard en rijtuig, en reed naar Edenstein, waar zij naar allerlei dingen informeerde. Eenige dagen later kwam zij terug, en was nu weder opgewekter, ja zelfs vaak opgewonden vroolijk. Op zekeren dag deelde zij onzen luidjes mede, dat de zomervacantie in dit achterafhoekje in de bergen nu weldra een einde zou nemen. Zij wilde weg.

„Ga je weer naar de residentie?" vroeg Peter.

„In tegengestelde richting, en jij moest me eigenlijk begeleiden," antwoordde Juliana.

„Maar waar wil je dan heen?" vroeg Marie.

„Verderop," zeide Juliana.

„Hebben we 't je bij ons niet naar den zin gemaakt?"

„Je herinnert je, Marie, dat we van den Wolfgangberg af een groote blauwe zee zagen."

„Maar dat is geen zee!" verzekerde Marie.

„Neen, het is geen zee, dat weet ik wel, het is de Schatt. Het is een groote, eenzame wildernis, waar niemand woont, met veel moerassen en waardeloozen grond en veel oude boomen. Ik heb er al naar geïnformeerd."

„'t Is een beruchte streek," vertelde Peter. „Uit de moerassen stijgen koortsdampen op, die eenige jaren geleden de zenuwkoorts zelfs tot in het Scharndal hadden gebracht. Er loopen ook geen wegen door den Schatt omdat hij zoo veraf ligt, en de menschen hebben er nooit iets mee weten aan te vangen."

„Ik weet 't. Op Edenstein is een oude jager, die me er veel over verteld heeft. Menschen, die dikwijls door den Schatt zwerven, vertellen van de groote wildheid ervan en van het merkwaardige planten- en dieren-leven dat men er vindt."

„Ja," zeide Peter, men zegt, dat er nog wolven en beren in den Schatt zijn."

„De jagers vertellen er zulke interessante dingen van, en de afkeer van de menschen voor deze streek is zoo groot, dat ik nieuwsgierig geworden ben. Er is nergens anders iets te doen, ik wil eens iets bijzonders zien, en nu heb ik het besluit opgevat om den Schatt eens door te dwalen."

Marie ging met gevouwen handen voor haar vriendin staan en zeide:

„Ik smeek je, doe het niet!"

„Je gaat natuurlijk niet mee," antwoordde Juliana, „want je hebt man en kind."

„En jij dan? Wie ben jij dan wel niet?"

„O, om mij hoef je je niet ongerust te maken. De koortsdampen zullen op mij geen uitwerking hebben. Ik kom uit de stad en ben daartegen gehard. Wees er maar gerust op, lieve Marie, mij overkomt niets. Ik neem een paar vertrouwde lui mee, en ook een goed paard om op te rijden."

„Maar, m'n God, Juliana, wat zoek je dan toch in die wildernis?"

„Ik kan het je niet uitleggen, m'n beste mensch, hoe ik me voel!" zeide Juliana. „Ik heb een gevoel van onrust in me, dat me voortdrijft. Ik word als het ware getrokken naar streken waar het anders is dan waar ik tot nu toe geweest ben. Ik weet ook niet hoe het zijn zal, alleen anders, anders! Ik dorst naar wilde natuur."

„Maar er kunnen wel eens slechte lieden in dat groote bosch zijn!"

„Natuurmenschen, die geen wet kunnen overtreden, omdat zij er geen hebben. Als zij dooden, doen zij het uit zucht tot zelfbehoud of uit hartstocht, maar niet uit beginsel. Zij dooden geen braven man, die zijn leven lang de trouwe dienaar van zijn heer is geweest, zij veroordeelen geen armen zieke, om hem te kunnen ombrengen. Ik wil de wildernis in!"

Toen Juliana deze laatste woorden er als een krachtig opspuitende bron uitgestooten had, kwam Marie heel dicht bij haar staan, vatte haar hand, en zei vol innigheid:

„Nu zie ik het, lieve, je bent ziek. Je hebt je die dwaling te erg aangetrokken. Heb jij je dan vergist? Het gerecht heeft hem veroordeeld. Het gerecht is een zaak apart, daar kan niemand aan raken en wat het gerecht besluit, daar moeten anderen zich aan houden, want zoo heeft God het geordonneerd. Hoe kun jij dan voor het gerecht verantwoordelijk zijn? Mij beviel 't ook niet, dat het zoo heeft moeten zijn, maar ik zag toch wel in dat jij niet anders kon handelen. Het is veel erger dat jij jezelf nou zoo afmartelt, want jij hebt er toch geen schuld aan. En als je al aan Hago Stolland denkt, moet je niet vergeten, dat het voor hem veel beter is dat hij onschuldig is dan als het anders was. Je moet je niet zoo aftobben, lieve!"

Dit zeide Marie. Juliana viel haar om den hals en snikte:

„God moet je wel zeer liefhebben, dat je zoo denken kunt, en anderen zulke troostrijke woorden toespreken. —

Neen, lieve, wat ik van plan ben te doen, is geen stap der vertwijfeling. Maar ik kan je niet zeggen wat het is; misschien is het wel een drang naar leven en gezondheid. Het zal misschien komen van het veel te lang wonen in de stad waar ik niet aan gewoon was. Ik voel het maar al te goed, dat het me niet goed is bekomen. Ik wil me verstrooien, me lichamelijk inspannen; ik ben niet bang voor wat vermoeienis. Dat zal me geen kwaad doen. Ik wil den levensboom van een anderen kant leeren kennen, en hem niet altijd zien van den kant waar de ruwe schors is afgedaan, maar ook eens van den kant waar de ruwe bast er nog op zit en waar de groene takken zijn. Ik blijf bij wat ik gezegd heb. Ik wil door den Schatt dwalen."

„Neem dan een gevolg mee," ried Marie. „Je persoon 'hoort jezelf niet alleen toe; ze zal opgeëischt worden, en ze zou wel eens van ons opgeëischt kunnen worden, bij wie je je opgehouden hebt. Je hebt menschen genoeg; er zullen er wel te vinden zijn die je een weg banen door het groote bosch, die je tegen wilde dieren beschermen, die je levensmiddelen voor je meedragen, en een dak boven je hoofd maken als je rusten wilt."

„Dat zou zeker een gemakkelijke manier van reizen zijn, door de wildernis," zeide Juliana. „Maar waar zou dan het bekoorlijke der oorspronkelijkheid blijven van de wilde, echte natuur, die ik zoek? Ik beloof je, dat ik mij niet lichtzinnig in gevaar zal begeven. Twee jagers zullen me vergezellen, een schildknaap zal mijn paard meevoeren, de goede Erhard zal mij levensmiddelen nadragen, en dan kunnen er verder wat mij betreft nog een paar man meegaan om mij een tent achterna te sleepen, opdat je heelemaal gerust zult zijn. Ik ben anders bang, dat het groote woud eerder aan een eind zal komen dan de menschen denken en dan mij lief is. De gedachte dat er nog onmetelijke wouden zijn, is al te heerlijk!"

„Behoud dat denkbeeld dan," riep Marie uit, „en ga er niet heen, om het einde ervan te zoeken. Denk het je zoo groot je maar wilt, maar blijf bij ons."

„Praat daar nu niet meer over, Marie, en geef me je zegen."

„Als je dan werkelijk gaat, is het goed. Dan ga ik met je mee. Als jij niet bang voor de wildernis bent, ik ook niet."

„Dan gaan we dus samen zwerven," riep Juliana uit, en daar was de zaak mee afgedaan.

Vier dagen later verliet een eigenaardige stoet het boschhuis en nam zijn weg langs de kleine Scharn. Juliana von Edenstein reed op een klein bruin paardje, dat door een knecht uit de dorpsherberg uit Friedau aan den toom geleid werd. Een jager met geweer en hartsvanger, doch zonder hond, een houthakker met bijl en houweel, de hardhoorige Erhard met een groote mand op den rug, een kolenbrander met een tweede mand, en Marie met een stevigen stok — allen in loden gestoken, dezen tezamen vormden den troep.

Eerst was er besloten dat de houtvester ook mee zou gaan, maar daar Marie niet van de zijde van haar vriendin wilde wijken, en deze de flinke, doortastende vrouw niet wilde missen, moest Peter wel achterblijven om op het huis te passen, en bij de hand te zijn als er hulp mocht noodig zijn. Peter was in den Schatt al even vreemd als zijn vrouw, daar het woud niet meer tot zijn district behoorde, en zoo moest hij de leiding wel, zij het ook met een bezwaard hart, overlaten aan hen, die een weinig vertrouwder waren met de onherbergzame streek.

Tot bijna aan den Spullsattel was hij met den stoet meegegaan. Daar bleef hij staan.

„Pas op Fransje thuis," drukte de boschwachtersvrouw den huiswaartskeerende op het hart. „Voor ons 'hoef je niet bezorgd te zijn."

„Dat zal ik ook niet," antwoordde Peter, „want jullie komt veel eerder weer terug dan je denkt."

Marie sloeg nog een laatsten blik op het haar vertrouwde land, waarboven zich de kale top van den Wolfgangberg verhief. Toen gingen zij aan den anderen kant dalwaarts.

De weg was tamelijk goed, althans minder omwoeld

door wagensporen dan door het regenwater, dat zich in tijden van grooten regenval, of door sneeuwsmelting tot bergstroompjes vormt. Hij was zoo steil, dat Juliana van haar paard steeg, en hand in hand voorzichtig met Marie naar beneden daalde. Wie zou in deze gestalte de vorstin vermoed hebben! Zij zag er in haar langen, ruimen lodenmantel meer uit als een twintigjarig landjonkertje, dat wijsneuzig boertje speelt, en een bergtocht maakt, dan als een vrouw.

Zij kwamen aan een nauw ravijn, waar het water over den weg stroomde. Hier bestegen de vrouwen hun paarden weder. Het ging nu weder naar boven, echter niet door echt bosch, doch door struikgewas van allerlei aard, en dat dikwijls zoo dicht boven den hollen weg was samengegroeid, dat het net een schemerige galerij was, waar zij doorheen trokken, en waarin de paarden in het water plasten. Plotseling ging deze holle weg als een lint kronkelend een berg op, en stak het nu niet langer onder stoelen en banken dat hij eigenlijk geen weg was, doch enkel een beek. Onze reizigers werkten zich uit de bedding, en baanden zich een weg door de guirlanden van braam- en frambozenstruiken, en tusschen de groote blaren van het witte nieskruid, wolfskruid en hondsbessen door. Hier moest de houthakker voor het eerst zijn bijl gebruiken om een pad te slaan door het struikgewas. Uit dit struikgewas verhief zich hier en daar een doode den, die zijn bruine, naaldlooze takken ten hemel hief, als riep hij om wraak over het weelderige gebroed der elzen, wilgen, olmen, berberis, kruis- en hagedoorns, die hem het voedsel onder de voeten hadden weggezogen tot hij stierf.

Eenigen tijd daarna kwamen zij aan een hooge heide, die overal bruin was van de erica, en slechts hier en daar een grijsbemosten steen uit haar zandigen bodem stak. Hier was het loopen gemakkelijk, en onder de vlugge voeten kronkelden hagedissen en grijze slangetjes weg. Daar de zon hier zoo lekker op den grond scheen en er door een kloof een beekje stroomde, hielden onze reizigers halt en versterkten

zich met spijs en drank en opgewekte gesprekken. In deze omgeving vond ieder iets dat hem aanstond, vooral hij die een liefhebber was van bessen en champignons. Alleen de jager scheen onbevredigd, daar het rumoer dat de anderen maakten hem belette „eens even rond te kijken".

Juliana en Marie plukten bloemen, varens en andere planten, enkel om ze later weder weg te werpen.

Zij kwamen aan bergruggen, en valleien, bosschen, steen- en weidegrond, en toen zij zich reeds diep in de wildernis waanden, daar het gras bovenop de wortels rotte, en de omgevallen boomstammen vermolmend op den grond lagen, stonden zij plotseling voor een getimmerde hut. Zij stond aan den rand van een kleine, open plaats en had als dak de knoestige, halfdorre takken van eenige oude dennen. Aan het dak ontbraken vele planken, voor den ingang lag de omgevallen deur, en binnenin wiesch in den lossen, zwarten grond een weelderig varen- en brandnetel-bosch. Het was een oude, nu ongebruikte schuilstal voor het vee, dat nu niet meer in deze streek kwam, sedert de schaduw van het woud den groei van goed gras verhinderde. Deze schuur werd nu, met het oog op den naderenden nacht, als onderdak voor de vrouwen en paarden ingericht. De mannen bleven buiten, spreidden hun jassen op den grond onder de dennen uit. Daarop rookten zij hun pijp en legden zich ter ruste.

Midden in den nacht richtte de houthakker zich half op en luisterde toe. Hij luisterde niet naar de takken der boomen, die soms kraakten alsof zich iemand omkeerde. Ook luisterde hij niet naar den havik die in den top van een der boomen nestelde, en dikwijls met de vleugels klapperde; hij luisterde naar het geblaf van een hond, dat hij in de nachtelijke stilte in de verte vernam. „Er moeten menschen in de buurt zijn," zeide hij halfluid, „want honden blijven nergens alleen."

„Honden blijven wèl alleen als het wilde zijn," antwoordde nu de jager, die ook niet sliep. „Wat jij hoort, dat zijn wolven."

Het morgenrood bracht een wind mede, die de buiten-

slapenden door merg en been ging. Zij stonden op. Ook Juliana keek reeds door het raampje, om te zien hoe de zwarte kruinen der dennen zich baadden in het goud van het morgenrood. Hier en daar zong een vogeltje. Dit was echter onvoorzichtig, want daar boven krijschte een meerkol en daar weder boven deed een gier zijn roep hooren. Na het ontbijt gingen onze reizigers weder op weg, in de richting van de opgaande zon.

De plaats waar zij overnacht hadden, heette de Kloberhut; de houthakker had toch den naam er nog van kunnen terugvinden in zijn herinnering. De anderen moesten erkennen dat zij nooit zoover het bosch in waren geweest. Nu kwamen zij aan een bosch van zeer dicht opeenstaande naaldboomen, aan welker voet het, niettegenstaande de zon helder scheen, zeer donker was. Men trok om dit bosch heen; een uitgestrekt moeras, deels met nieskruid begroeid, moest men eveneens omtrekken, want toen degenen die voorop gingen, hun voet erop zetten, begon de grond te golven als een vlies waar lucht of water onder opgesloten zit. Nu kwamen zij aan zeer hoog-opgaand hout. Twee mannen probeerden een der stammen te omspannen, doch het gelukte hen niet; toen de derde er zijn armen ook nog omheen sloeg, gelukte het nog ternauwernood. Hoog in de twijg-guirlanden sprongen eekhoorntjes en deden menig dor takje naar beneden huppelen. De grond was kaal en slechts met verdorde dennenaalden bezaaid; overal zag men knoestige wortels. Tusschen de stammen heerschte diepe duisternis.

„Hier begint de Schatt!" zeide de houthakker.

„Hier begint ie pas!" zuchtte Marie bij zichzelf.

Juliana zette een vergenoegd gezicht en zette aan tot verdergaan. Het ging tamelijk goed, doch tevens bleek meer en meer dat het rijpaard overbodig en een last was. De takken hingen laag af, en Juliana had niets geen zin het lot van wijlen Absalom te deelen. Snel besloten, als altijd, zond zij den rijknecht met het paard terug. De kolenbrander had zich reeds eerder ziek gemeld; en daar de dingen die hij te dragen had toen over de anderen verdeeld waren, nam

hij nu de gelegenheid waar Juliana te verzoeken met den rijknecht te mogen terugkeeren. Verheugd ijlde hij de streek van den Wolfgangberg weder tegemoet, en zijn ongesteldheid was meteen verdwenen.

Nu waren de reizigers nog met hun vijven. Nergens was een spoor te bekennen van een weg, zij zagen enkel paden van herten en ander wild. De jager had een kompas bij zich en zij hielden precies in de tegengestelde richting van den naald. Eens zeide Erhard: „Die naald is de verstandigste van ons allemaal. Wij zijn de stijfkoppen, en die daar —", op Juliana wijzend — „die kleine daar is de grootste stijfkop!"

„Ik wou wel es weten waar ze eigenlijk heen wil!" zeide de houthakker.

„Ja, dat mag de lieve heer weten," antwoordde de jager.

„Ik begrijp wel wat d'r achter zit," zeide de houthakker hierop. „D'r zit oorlog in de lucht, en dan verstoppen de hooge heeren zich graag in de wildernis. En nou moeten wij 'n plaats zoeken waar de vijand niet bij ze kan kommen."

„Zou je dat denken?" zeide de jager.

„Als 't ons per slot van rekening maar niet net zoo gaat als den trouwen Bartel, broer."

„Wie is dat?"

„Ja, dat was koning Karel z'n schildknaap," antwoordde de houthakker. „En toen Attila in het land kwam, moest Bartel den koning in de wildernis brengen; hij verstopte den koning in een hol waar hij veilig was voor Attila. Maar toen koning Karel nu veilig was, dacht hij: „niemand anders ter wereld dan Bartel weet van dit hol af," en toen trok hij zijn zwaard en sloeg Bartel het hoofd af, opdat hij niks zou kunnen verraden. Nou weet je 't."

„Nou, dat is me 'n mooie geschiedenis," zeide de jager.

„En ons gaat 't net zoo," verzekerde de houthakker. „Als 't niet was om die twee thaler dagloon, zou ik d'r feestelijk voor bedanken, hier zoo in die wildernis om te schummen."

„Maar wat heb je nou an je twee thaler als je toch om zeep wordt gebracht!"

„Hoezoo?"

„Maar je hebt toch net gezegd, dat 't ons precies zoo zal gaan als Bartel."

„Als Bartel?" vroeg de houthakker verbluft, „wat is er dan met diè gebeurd?"

„Maar goeie genade nog es an toe, kerel, waar zit je geheugen! Koning Karel sloeg hem toch z'n hoofd d'raf!"

„Nou maar, hoor es, vader, daar vertel je me nou toch ook wat!"

„Jij 'hoeft anders niet bang te zijn om onthoofd te worden," spotte de jager.

„Hoezoo?"

„Nou, jij weet niks, dus kun je ook niks verklappen."

Onder het houden van dergelijke gesprekken stapten zij welgemoed voort.

Het wemelde op den grond van bruine mieren, die op kevertjes jacht maakten; in de holen onder de wortels huisde de marter, die op zijn beurt weder naar de mieren smachtte, en weer verderop loerde de vos op den marter. En boven hen ging het al niet minder oorlogzuchtig toe. Hier schoot een reiger op een vinkje neer, daar hielden sperwers een tweegevecht, zoodat de grijsgestreepte veeren in het rond vlogen. En eens zagen zij hoe meerdere sperwers een eekhoorntje aanvielen. Dit sprong van tak op tak terwijl de roofvogels het achtervolgden, in zijn doodsangst glipte het in den dichten kruin van een boom, zoodat de vogels er niet doorheen konden. Zij verdeelden zich echter om aan alle kanten de wacht te kunnen houden. Het eekhoorntje kwam echter niet uit zijn schuilplaats te voorschijn. De sperwers riepen lokkend: „kir, kir, kink, gi- gi!" Het hielp echter niets, de vluchteling trok den staart in en begon in zijn doodsangst te piepen. Plotseling vlogen de vogels weg. Eerst geruimen tijd later waagde het eekhoorntje het uit zijn schuilplaats te voorschijn te komen en op een tak te springen. Op hetzelfde oogenblik echter kwamen de sperwers aanschieten, stortten zich op hun slachtoffer en verscheurden het.

Juliana had onderweg meerdere malen gelegenheid dergelijke dingen en voorvallen gade te slaan. Menigmaal moest ze denken aan het oude lied, dat de strijd tusschen levende wezens in de wildernis nog wreeder en meedoogenloozer was dan in de beschaafde menschenwereld. En toch stonden deze wilde vijandschappen, listen en bloedige twisten haar minder tegen dan die onder de menschen, die zich huichelachtig kinderen Gods noemen, doch hunne beschaving, ervaring, wetenschap en genialiteit slechts als wapen gebruiken om hun medemenschen te schaden. — Voorwaarts dus de wildernis in!

In wijden omtrek om hen heen was geen berg meer te bekennen. Het was zeer moeilijk vooruitkomen over het heuvelachtige, met spleten en kloven doorploegde terrein; zonder kompasnaald zou het onmogelijk geweest zijn de richting te houden.

Eens stond de jager als aan den grond genageld, daar hij meende dat de kompasnaald defect geraakt was, want hij wees plotseling naar het zuiden. Ondertusschen bestond er enkel een fout in zijn hoofd, wat den houthakker aanleiding gaf boosaardig op te merken, dat het hem voorkwam, dat koning Karel ook den jager wel niets zou doen. — De zon kregen ze zelden te zien; kwam er tusschen de toppen der boomen al eens een gat vrij, dan stond zij daar toevallig niet, of de lucht was bewolkt. De grond was dikwijls met dood hout, dat afgevallen was, bedekt, en daarbij heerschte er een vochtige, naar slijk riekende lucht. De mannen voelden zich niet op hun gemak.

Plotseling zagen onze reizigers tusschen de boomstammen een tweebeenig wezen wegijlen. De houthakker meende dat het een groote aap was, doch de jager stelde spoedig vast dat het een opgeschoten jongen was, en zette hem na. De knaap liep wat hij loopen kon voor de „roovers", duikelde meermalen over zijn hoofd als hij viel, krabbelde echter steeds weer op, en plotseling, toen de mannen reeds heel dicht bij hem waren, was hij verdwenen. Zij hadden een gids zoo goed kunnen gebruiken. De houthakker kruiste zich

heimelijk, daar hij aan een spook dacht. Eenigen tijd later vond men den knaap verborgen in een hollen ahorn. Hij zag er voor 't overige precies uit als andere knapen, doch inplaats van een jas had hij een soort wollen zak aan, en verder een havelooze, leêren broek, die hem tot aan de knieën reikte. De beenen waren bloot, de schoenen waren stukken boomschors die aan elkaar gehecht waren met den gladden kant naar binnen en de ruwe ribbels naar buiten. Over hoofd, voorhoofd en ooren had hij een wollen muts getrokken. De een beetje bedeesde oogen namen in hun angst een eenigszins beverigen glans aan. Aan de rechterheup had hij een beetje op een dolk gelijkend, roestig mes.

Deze knaap nu wierp zich voor de mannen, die hem uit den hollen boom te voorschijn gehaald hadden, op de knieën, en smeekte hun in bijna onverstaanbare bewoordingen zijn leven te sparen. Juliana liet hem brood en wijn geven, waarop hij wat minder wantrouwend werd. De jager ving nu een gesprek met hem aan, dat ongeveer aldus gevoerd werd:

„Waar kom je vandaan?" vroeg de jager. De knaap keek voor zich uit en antwoordde niet.

„Hoe heet je?"

„Tackel," luidde het antwoord.

„Waar ga je heen?"

„Bij wie lig je thuis?"

De knaap schudde het hoofd.

„Ben je verdwaald?"

„Weg," antwoordde de jongen.

„Waarheen?"

„Ik weet het niet."

De jager wees rechts. „Wil je daarheen?"

„Ja."

De jager wees links. „Of dezen kant?"

„Ja," zeide de knaap.

„Of wil je rechtuit?"

De jongen zette groote oogen op en zeide „ja."

„Wil je naar het Scharndal?"

De knaap staarde zonder iets te zeggen voor zich uit.

„Zoek je een huis waar menschen zijn?"

De knaap knikte met het hoofd.

„Hoe heet het huis waar je heen wilt?"

„Weet niet."

„Zeg me es hoe je vader heet, dan ben je een goeie jongen."

„Nee."

„Heb je nog een vader?"

„Weet ik niet."

„Waarvoor heb je dat groote mes toch noodig?"

„Ik heb 't noodig!" zeide de jongen, en omvatte het heft als wilde hij zich verdedigen.

„Wáár heb je 't voor noodig?"

„Voor wolven en roovers!"

„Waar slaap je wel als het nacht wordt?"

De knaap staarde voor zich uit.

„Slaap je altijd in een huis?"

„Ja," zeide de knaap.

„Zijn er ook nog anderen in dat huis?"

„Ja."

„Is er ook een akker bij?"

„Nee."

„Zijn er koeien, geiten, of schapen?"

De knaap knikte.

„Staan er veel boomen om het huis?"

„Ja," zeide de knaap.

„Wil je ons naar het huis brengen?" vroeg nu Marie.

De nieuwe vraagster maakte hem opnieuw in de war.

„Kun je het huis wel weer terugvinden?" vroeg de jager weder.

„Nee," zeide de jongen.

„Als ik je —", en de jager haalde een klein muntje te voorschijn — „als ik je dezen dukaat geef, wil je ons dan naar het huis brengen?"

„Ik weet 't niet," zeide de knaap.

„Je kunt met ons meegaan," zeide de jager.

„Plotseling nam de jongen een sprong, liep weg en verdween weldra tusschen de dichte dennen.

Nu ging Juliana von Edenstein voor den jager staan en vroeg:

„Wie heeft je bevolen dezen knaap een verhoor af te nemen?"

Nu keek de jager even onnoozel als zooeven de jongen.

„Om ons den weg te wijzen," antwoordde hij eindelijk. „We zijn de richting kwijt."

„Wat kunnen je huizen schelen! Ik wil door den Schatt dwalen."

„Genadige vrouw," zeide de jager eerbiedig, „als we zoo voortdwalen, gaan we onzen ondergang tegemoet. We zullen in den koortsnevel raken. Menschen die daarin zijn geraakt, zijn er nooit meer uitgekomen."

„Als je bang bent voor je leven, keer dan terug."

De mannen keken elkaar aan, en toen zeide de jager: „En de genadige vrouw gaat met ons terug."

„Ik ga verder," zeide Juliana vastberaden.

„'t Is gewoonweg 'n misdaad," zeide de boschwachter. „Verstandige menschen gaan daar niet heen."

„En laffe ook niet!" riep Juliana uit. „Jullie gaan allemaal terug! Ik wil het. Geef je zak hier, Erhard, ik zal hem zelf wel dragen. Keert terug! Ik beveel het! Marie, neem jij de bijl. Kom!"

Zij nam de bagage op, vatte haar vriendin bij den arm en trok haar snel met zich mee. Zij ijlden tusschen de knoestige stammen door en waren weldra verdwenen in het duister dat in het bosch heerschte.

De mannen staarden elkaar sprakeloos aan, en enkel Erhard deed den mond open om te vragen: „Wat is dat nou?"

„Ze hebben ons de laan uitgestuurd!" riep de boschwachter aan zijn oor.

„Ik ben niet doof, je hoeft niet zoo hard te schreeuwen!" stoof Erhard op, „zeg es, jager, wat mankeert de vrouwen, dat ze zoo wegloopen?"

„Dat beteekent zooveel, als dat we naar huis kunnen gaan," zeide de boschwachter.

„Dat komt door jouw onhandige praatjes!" verweet de jager den boschwachter, „dat heb je d'r nou van!"

„Ze greep me de bijl maar zoo uit mijn hand," zeide de boschwachter. „Onbehouwen praatjes? — Kun je een prins bij z'n haren pakken? Natuurlijk niet. Maar als de prins in 't water valt, dan kun je 'm wèl bij z'n haren pakken. Dan is dat niet onbehouwen."

„Dat heeft hier nou heelemaal niks mee te maken," antwoordde de jager.

„Ja, dat heeft d'r wèl mee te maken," zeide de boschwachter. „Die twee vrouwspersonen willen verdrinken en ik wou ze pakken. Natuurlijk maar bij manier van spreken, om ze te waarschuwen; beleefder kan iemand je toch niet bij je hoofd vastpakken. Ik geloof, broer, dat we ze veel driester moeten anpakken, anders loopen ze zoo vast as wat in hun ongeluk. Ze weten nog altijd niet wat een woest bosch is."

„We moeten ze achterna gaan!" Dit besluit was spoedig genomen en zij haastten zich verder.

Zij daalden in een vallei af, doch konden geen twintig pas voor zich uit zien. Zij kwamen aan een jong lorkenbosch, dat er vanbuiten zacht en groen uitzag, doch vanbinnen vol brokkelige, krakende takken lag.

„Hier kunnen ze niet doorgekomen zijn," zeide de jager.

Erhard meende in de naalden op den grond voetsporen te zien, en was van opinie dat men de vluchtelingen weldra zou inhalen, daar zij hier in het net waren geloopen en hun straks nog zouden smeeken hen er weer uit te halen. Eindelijk waren ze door het struikgewas heengebroken, en kwamen zij aan drassigen grond en aan een poel, die tusschen half afgestorven struiken roerloos daar lag. Aan den oever groeiden scheerlingen en frambozen; groote latuwbladeren spreidden zich over de oppervlakte van het water, terwijl weder andere kruipplanten zich daar overheen geweven hadden als een tapijt en daartusschen stonden op het water

de koperbruine, hier en daar met paarlmoeren glans schitterende plekken aardolie en phosphoriseerende, rottende stoffen. Hier en daar sprong een padde, of een ander diertje in den poel, en verder was alles stil en doodsch.

„Dat is je nog es 'n koortspoel," merkte de boschwachter op, en hield zich mond en neus toe.

„'t Moet je verwonderen, dat ze hier niet zijn," zeide de jager. „'t Is hier anders vervelend genoeg."

„Menschen, het wordt duister; we krijgen regen!" zei Erhard.

Ver kwamen ze nu echter niet meer. Zij kwamen aan het eene moeras na het andere. Weelderige nieswortel, manshooge varens moesten neergetrapt worden zoodat ze, op den grond liggend, bruggen vormden, die het den mannen mogelijk maakten door het moeras te komen zonder erin te zakken. De jager, die zich te ver vooruit had gewaagd, zonk er tot aan de lendenen in en moest het aanzien dat over zijn schouders padden sprongen, en libellen en horzels om zijn hoofd zwierden. Slechts met moeite slaagden zijn makkers erin hem eruit te krijgen en zij kwamen toen tevens tot de overtuiging dat de beide vrouwen dezen kant niet uitgegaan waren.

In de hooge toppen der boomen begon beweging te komen, en enkele windstooten drongen zelfs tot den grond door en striemden de varens met hun eigen stelen. De drie mannen begonnen nu angstig nu eens hier dan weder daarheen te loopen. De jager vuurde schoten af en blies daarna onophoudelijk op een koperen fluitje dat hij bij zich had. De schrille tonen weergalmden door de wildernis, doch hadden geen teekenen van leven van de beide vrouwen ten gevolge.

„Zij zijn verdwaald en wij net zoo goed," zeide de boschwachter verslagen, „en als ze niet meer terecht kommen, worden we d'r alle drie voor gehangen."

„Je fluitje fluit ook niet goed," zei Erhard, die den jager voortdurend zag blazen, maar er niet veel van hoorde.

„Hou' je mond dicht, en doe je ooren liever open!" riep

de jager gemelijk en luisterde almaar of hij geen antwoord vernam. In de boomen suisde de wind.

„'t Is 'n beroerde geschiedenis."

„Beslist, we worden d'rvoor gehangen!" herhaalde de boschwachter op zangerigen toon.

„Ze heeft 't zelf zoo gewild," zeide de jager, „maar wij hadden verstandiger moeten zijn!"

„Ik wed, dat zij teruggekeerd en weg naar huis zijn," meende Erhard.

„Wij moeten nou an ons zelf denken," zei de jager, die aan den komenden nacht en storm dacht.

„Als we ze niet weervinden, zal ik niet zoo stom zijn om naar het Scharndal terug te gaan. Dan blijf ik in de wildernis en voorzie in mijn onderhoud met stroopen en berooven van wie me onder de vingers komt. Ik laat me niet hangen vóór ik wat in m'n leven heb gedaan."

Het was onderwijl gaan gieten. Zij liepen onder een reuzen-den, en daar de grond weldra onder water stond, klommen zij in den boom. Zij brachten er echter geen aangenamen nacht in door. Temidden van den dichten takkenwirrewar waren zij weliswaar tegen het ergste weêr beschut, doch de bliksems lichtten zoo onafgebroken, dat de boschwachter vond, dat men er wel kaart bij kon spelen. De eenige die te benijden was, was Erhard, die noch het onafgebroken daveren van den donder, noch het gehuil der wolven hoorde, en tusschen de takken ineengedoken zat en sliep. Telkens blies de jager op zijn fluitje, doch tevergeefs. Geen edele jonkvrouw von Edenstein en geen Marie meldden zich aan. Nadat de boschwachter weder eens schel gefloten had, hief Erhard slaapdronken het hoofd op en fluisterde: „Heb je niks gehoord? Ze moeten beslist in de buurt zijn. Ik heb duidelijk hooren fluiten."

„Goeie hemel!" zeide de jager, „voor mijn part kon je nòg doover en nòg dommer zijn als we de vrouwen maar terug hadden!"

Het onweêr was eindelijk voorbij, van de boomen dropen den geheelen nacht droppels, en toen de morgen aanbrak,

maakten de mannen zich gereed om opnieuw op zoek te gaan. Toen de zon tusschen de boomen begon te schitteren keek de jager op zijn kompas en toen naar de zon, vervolgens weder naar zijn kompas en eindelijk naar zijn kameraden en zeide:

„Ik weet 't niet, is mijn hoofd in de war of is de wereld omgedraaid?"

„De aarde zal wel niet omgedraaid zijn," antwoordde de boschwachter.

„Dan heeft de naald toch gelijk!" riep de jager uit. „Ik zou mijn hoofd er onder hebben durven verwedden, dat de zon daar rechts moest opgaan, en nou gaat hij daar links op. Ik kan d'r niet meer uit wijs worden."

Doch hij was nog steeds niet overtuigd van de juistheid van naald en zon. Hij klom in een hoogen boom om een ruimer uitzicht te krijgen. Maar onderweg naar boven klom hij verkeerd. Halverwege scheidde de boom zich in twee stammen, waarvan de eene afgeknapt was; de jager klom langs den stomp naar boven, en zag niets anders dan dat de andere stam veel hooger was. Dus ging hij maar weer terug, en klom in den anderen stam. Daar hij nu hooger dan de rest van het bosch zat, kon hij heel ver zien. In de blauwe verte stond de Wolfgangberg en ook de richting van dezen stemde overeen met de naald van het kompas en met de zon. De jager had het dus afgelegd tegen den Wolfgangberg, het kompas en de zon, en schikte zich nu in de wereldorde.

Erhard begreep niet waarom zijn kameraad in den hoogen boom geklommen was en vroeg naar boven of hij daar de vrouwen ook zag.

„Ja zeker ziet hij ze," riep de ondeugende boschwachter hem in het oor, „ze zitten in den top van een ouden lork en schommelen lekker heen en weer."

Zoo gingen de mannen voort te midden van ongerustheid en schalksheid.

Vervolgens aten zij van het brood dat zij nog hadden, en voedden zich met de hoop, dat de vermisten de richting

van het Scharndal uitgegaan en dit gevonden hadden, en vingen daarna hun tocht terug naar den Wolfgangberg aan.

Nu moeten wij mededeelen hoe het de beide vrouwen in de wildernis verging, nadat zij zich van hunne geleiders hadden afgescheiden.

Marie was haar vriendin in den aanvang half weerstrevend, half willoos gevolgd. Toen zij na een heele poos hard loopen over heg en steg aan een plaats kwamen waar tusschen de boomen van het oerwoud een stuk lucht naar beneden keek, bleef Marie staan en zeide:

„Laat me even uitblazen. Het lijkt wel de Wilde Jacht van Kijfhausen."

Juliana stond ook stil, en zag er erg verhit uit.

„Nou, dat waren ook mooie jongens," zeide zij, „stel je voor dat wij ons eens aan diè hadden toevertrouwd!"

„Ze gedroegen zich anders heel goed en waren erg gewillig," antwoordde Marie.

„En zijn verdwaald. Gidsen, die den magneetnaald niet gelooven, kan ik niet gebruiken. Dan beter heelemaal niets. We zullen den weg alleen ook wel vinden."

„Welken weg?" vroeg Marie en voegde er ernstig bij:

„Juliana, je weet evenmin als ik waar we naar toe gaan."

„We gaan den Schatt door," zeide Juliana.

„Het is een onbezonnen onderneming," antwoordde de houtvestersvrouw. „'t Kan dan waar zijn dat we geen wegwijzers noodig hebben die zelf den weg niet weten, maar pad-hakkers en dragers hebben we dan wèl noodig. En een geweer óók. Je hebt overijld gehandeld, Juliana, en ik vind dat we terug moesten gaan."

Juliana schreed langzaam verder. „Het is mogelijk dat ik te driftig was. Mijn fout is, dat als ik boos ben, ik me niet kan inhouden. Ik kan geen tegenspraak dulden — wat de fout is van mijn geheele klasse. Maar laten we niet teruggaan. Te midden van zooveel bessen en champignons zullen we niet verhongeren, en tegen beesten zijn we gewapend met stok en bijl."

„En tegen menschen dan? Ik ben banger voor menschen dan voor dieren."

„Zijn die hier dan? In de twee dagen dat we op trek zijn hebben we niemand anders dan een verlegen jongen ontmoet. En al komen we nu eens een hars- of kruidenverzamelaar of een strooper tegen, wat dan nog? Alleen stedelingen zou ik niet graag in een bosch tegenkomen."

„De menschen zijn overal hetzelfde," zeide Marie. „'t Eenige verschil is, dat ze in de stad zijn afgericht, en in het bosch zijn ze wild."

„Ik moet je eerlijk zeggen, Marie," zeide Juliana zeer levendig, „dat dit bosch me nog veel te weinig wildernis is. Ik wil er dieper in. Het is me menigmaal te moede als moet ik het wereldstof te midden van doornstruiken en dauw van mijn ziel laten afschuren. Ik ben nu al wekenlang in het bosch, en ik heb nog niets afgeschud van het onaangename gevoel dat ik voortdurend meedraag. Er vervolgt me iets, wàt weet ik niet. Menigmaal dorst ik naar storm en bliksem, naar ongetemde, groote wildheid en overal is het zoo gladjes. Laat mij gaan, en blijf ook jij achter als je wilt," riep Juliana uit.

Zij ijlde voort, en Marie volgde haar met een bezwaard hart, en toen zij haar vriendin had ingehaald, daar deze op een omgevallen boom moest uitrusten, legde zij haar hand op Juliana's arm en zeide:

„Juliana, je bent ziek. Er is onrust in je hart binnengeslopen, en die wil je verdooven. Je bent wel heel groot en sterk, maar je bent toch maar een vrouw. Het is hard en ik ben er moedeloos onder. Sta maar op, dan gaan we weer verder, want verlaten doe ik je niet. Ik zal niet zeggen dat ik niet graag thuis zou zijn bij de mijnen, maar alleen ga ik niet," zeide Marie zeer zachtmoedig. „En, hertogin, op u wachten ook menschen! Je moet zorgen dat je voor ons gezond blijft om ons te kunnen helpen en voort te bouwen wat je begonnen bent. Je moet sterker zijn dan anderen; je moet aan het volk denken, en niet aan je eigen."

„Ja, aan 't volk, altijd maar weer aan 't volk! Dat kun je zoo gemakkelijk zeggen. Hoe kàn men niet aan zichzelf denken?" zeide Juliana.

„Ja, 't is waar, dat kan 'n mensch ook eigenlijk niet, en ik weet ook niet goed wat ik zeg. — Hoor je 't? Daar wordt gefloten! Dat is onze jager! Kom, we zijn zoo dadelijk weer bij ze."

Zij gingen verder, dikwijls over gladden grond, en moesten zich vaak een weg banen door kreupelhout en dichten plantengroei. Dan weer stonden zij bij een rots waar bruine adders over wegkronkelden. Zij sloegen af, dwaalden een eindje verder, en stonden plotseling voor iets dat een zeldzamen aanblik bood, namelijk, het geraamte van een bosch.

Zij stonden op een rotsachtige hoogte en zagen uit over de hen omringende streek. Zoover het oog reikte was het alles bosch, en aan den eenen kant van den gezichtseinder hing donker en grauw, met witte, vlokkige randen omkranst, een wolk. In het ver verwijderde keteldal lag een omvergeworpen woud. Een storm moest deze inzinking zijn binnengevaren en de oerstammen geknakt hebben. Nu lagen en hingen en leunden ze daar tegen elkaar en waren met hun wortels uit den grond gerukt, zoodat de kruinen in den grond lagen te vermolmen, terwijl daarentegen de tallooze klauwen van de ineengegroeide wortelstruiken omhoog staken. Of de boomen waren ter halver hoogte afgescheurd, zoodat de tronken zich met scherpe splinters ten hemel verhieven, en de gebroken stam op den grond lag of nog met een vezel aan den tronk hing — zooals de engel des doods ook den fakkel des levens knakt. Of de neerstortende kruinen waren blijven hangen, en hierop waren weder andere kruinen, stammen en stronken gevallen, zoodat er hier en daar een stijve brug tusschen hemel en aarde zweefde. Ook de op den grond liggende en deels reeds onder de oppervlakte geraakte stammen staken hier en daar nog hunne knieën en weelderige, naaldlooze takken omhoog. En dit afgeknapte hout was zoo wit als uitgedroogde doodsbeenderen. De bast had losgelaten en hing

hier en daar met rafelige lappen neer. Op vermolmde stammen, hetzij ze op den grond lagen of in de lucht tegen elkaar hingen, sproten nieuwe loten en menigmaal zelfs jonge boompjes; maar in het oude, weeke hout onder den schors had de houtworm erg huisgehouden, en overal ritselden de naarstige kevertjes en lieten geen leven meer ontspruiten in het geraamte van het woud. Menigmaal echter verhief zich een kale, rechte stam uit den ontzaglijken warboel met half afgestorven, half ruig-groenenden kruin. En daarboven zweefden met rustig uitgespreide vleugels de havikken, beschreven wijde kringen in de lucht en schoten dan plotseling neer in het hout om een vinkje of een boschduif te vermoorden.

Deze verwoesting reikte zoover het oog strekte naar alle zijden, en de vrouwen stonden het aan te zien, en overlegden hoe zij hierdoor zouden komen. Marie opperde, dat men te midden van deze verwoesting wel niet op de mannen zou stooten. Het fluiten van den jager was trouwens ook niet meer te vernemen.

Zij namen uit de voorraad die zij nog hadden wat voor het ontbijt, en begonnen toen zachtjes aan in het keteldal af te dalen. Juliana begon met te probeeren door het doode bosch heen te breken. Zij klommen over gevallen stammen, en kropen onder andere door. Menigmaal moesten zij dergelijke hot en haar door elkaar liggende stammen benutten om door den chaos van onkruid, dorre takken en dooreengestrengelde wortels, die overal losgereten waren, heen te komen. Sommige eindjes ging het gemakkelijker, daar er dan enkel steenen en bruine, blootgelegde dennewortels lagen. Doch eenmaal, toen Juliana op zulk een wortel trapte, schoot deze met een venijnig gesis omhoog. Marie sloeg met haar stok snel naar den kop van den koperadder, die daarop eenige oogenblikken als levenloos op den grond bleef liggen en toen tusschen de struiken der peperboompjes en vergiftige latuw wegkroop. Nu durfden onze woudloopsters bijna op geen wortels meer trappen, die in slangachtige kronkelingen overal in het rond lagen.

Een andermaal lag voor hen het geraamte van een viervoetig dier, van welks overblijfselen zij de gieren en raven opgejaagd hadden. Zij hoorden het huilen van wolven in de nabijheid en zagen er zelfs een tusschen de boomstammen staan en met fonkelende oogen naar de beide vrouwen kijken.

Toen zij weder aan eene versperring kwamen en het bosch nog steeds woester en ondoordringbaarder werd, sloegen zij een andere richting in. Zij wilden naar hun hoogte terug, doch bereikten deze niet, en kwamen te midden van met steenen bezaaide heuvels terecht. Nadat ze hier met knikkende knieën overgeklauterd waren, ging het zachtjes door een schemerduister, hoog bosch naar beneden. Zij kwamen aan een beek, die zich tusschen bemoste steenblokken een nauwe, diepe, en zeer onstuimige bedding gegraven had en waar menige vermolmende boomstam dwars over lag. Langs deze beek, die met vele kleine watervalletjes naar beneden schuimde, gingen zij naar boven, waarbij Juliana steeds voorop liep en in haar haast dikwijls op handen en voeten naar boven klom. Zij gaf Marie, die riep, geen antwoord meer. De houtvestersvrouw bleef staan, zonk van uitputting op een steen neer, vouwde de handen, en stamelde: „O heilige God! In dit wilde bosch alleen met een krankzinnige!"

Plotseling bleef Juliana staan; zij moest zich aan een boomtak vasthouden om niet het evenwicht te verliezen en in de kloof te storten.

„Marie!" zeide ze, en snoof de lucht op. „Ruik je niets? Ik ruik brand!"

Toen zagen ze hoe er tusschen de toppen der dennen rook dreef. Marie zond heimelijk een dankgebed ten hemel. Toen klauterden zij met moeite over een heuveltje, vermeden steenmassas en het kreupelhout, en stonden eenigen tijd later aan den zoom van het woud. Voor zich zagen zij een dunning middenin de wildernis. Voor hen lag een zachtglooiende weide, waarop reusachtige ahorns stonden; even

verder was een pas-gerooide open plek. Daar doorheen liep de beek die zij eenigen tijd tevoren in de kloof zoo woest hadden zien schuimen. Dicht aan het water in de vallei stond een hut, uit ruwe boomstammen getimmerd en met boomschors gedekt, en omgeven door een moestuin met een houten schutting er omheen. Esschen en ahorns en roode hulst en ander lommerrijk geboomte wees erop dat men hier te doen had met een oude, door menschen indertijd bewoonde plek. Een honderd pas verder naar boven, op een vlak, rotsachtig plateautje stond een blokhuis, hetwelk nieuw, en zeer hecht gebouwd scheen, met stevige planken afgedekt was en een paar lichte vensters had. Rondom dit huis waren nieuwe palen in den grond gedreven, die voor een omheining bestemd leken. Een mooi, pas-uitgehouwen fonteinbekken, dat zijn water niet uit een beekje putte, doch uit den steenheuvel, bewees, dat het hier een nieuwe nederzetting gold. Op de weide graasden eenige geiten en boven bij de pas-gerooide plek waren vier menschen bezig met den brand te regelen, die op de vlakte woedde en zijn rook langzaam naar de toppen van het dichtbijzijnde woud opzond. De vrouwen bleven onopgemerkt aan den rand van het bosch toekijken.

Juliana was van meening, dat er een boschbrand was uitgebroken. Doch Marie legde haar uit, hoe zulke branden met opzet worden aangestoken, om de overblijfselen van een omgehakt bosch, zooals rijshout en wortels te verbranden en voortwoekerend onkruid te verdelgen.

De lichamelijke vermoeienis, de nadering van den nacht en een onweder, dat steeds meer kwam opzetten, waren oorzaak, dat Juliana aarzelde deze plaats, die zoo onverhoeds de wildernis onderbrak, te ontvluchten. Doch zij betraden de weide niet en lieten zich ook niet zien op de pas-gerooide plek, maar trokken er, begunstigd door de duisternis van het woud, in een kring omheen, om zoodoende dicht bij de arbeiders te komen en te zien met wie zij hier te doen hadden. Van tusschen de hazelnotenboschjes loerden zij naar de opengehakte plek.

De vier menschen werkten met houweelen en haken om het brandende rijs uit elkaar te trekken, opdat het vuur zich zou kunnen verspreiden. Het waren een oude vrouw, twee oude mannen en een jonge man. De jonge man richtte zich nu en dan slank uit zijn gebogen houding op en wees den anderen wat zij doen moesten. Hij scheen de opzichter, zooal niet geheel de baas van deze bezitting te zijn. Allen hadden wollen kleeren aan, doch die van den jongen man waren van bijzonderen snit. Hij droeg een kiel, die met een zwartleeren gordel om het middel werd saamgehouden; verder een wijde, lichte broek, die onder de knieën nauw was toegehaald, en voorts hooge laarzen met bijna sierlijke hakken, als waren ze voor sporen gemaakt, en om den hals droeg hij een blauwe strikdas, die het witte hemd losjes bij elkaar hield. Hij droeg geen hoofddeksel. Zijn haar was donkerbruin, en kort gesneden; alleen over het voorhoofd vielen losjes een paar lokken, die nu een beetje in den wind wapperden. Hals en gelaat waren door de zon gebruind. Het gezicht met den mooien, lichtelijk gebogen neus en met onverzorgd snorretje en bakkebaardjes, had niets bijzonders, doch als de man zich tot zijn mede-arbeiders wendde, zag men een paar zeer mooie oogen.

Toen Juliana vanuit haar schuilplaats in het bosch een poosje naar dezen man had gekeken, hoe hij het zware werk met gelijkmatige, ja, bevallige krachtsinspanning verrichtte, fluisterde zij hare vriendin toe: „Dat is een prachtmensch!"

Nu keek ook Marie nauwlettender toe; plotseling stond ze op, trok Juliana aan den schouder en zeide: „Kom, laten we gaan, laten we gaan!"

Juliana keek haar met bevreemding aan en vroeg wat ze wilde? Of ze dan op eenmaal niet meer moe was, en of zij ook geen behagen schepte in deze huiselijke idylle? Of ze niet dacht dat het een waar genot was naar het werken van dezen man te kijken? Nog nooit had zij zwaar werk met zooveel losheid en bevalligheid zien verrichten als hier.

„Ik smeek je, laten we gaan voor hij ons bemerkt!" drong Marie aan.

„En al bemerkt hij ons, wat dan nog? Ben je voor dezen man ook al bang?"

„Ja," zeide de houtvestersvrouw, „of neen, bang voor hem ben ik niet meer, maar ik wil toch niet door hem gezien worden. Ik ken hem en ik zal je zeggen wie hij is. Toe, ga nu mee!"

Haastig slopen de vrouwen weder dieper het bosch in. Toen zij weder veilig en wel in de eenzaamheid van het oerwoud waren, en Marie eindelijk weder zoo ver was dat zij spreken kon, zeide zij: „Juliana! Ik heb je verteld dat er eens es 'n houtvestersleerling bij ons was —"

„Waarop je verliefd werd —"

„Die' ik weggejaagd heb. Juliana, dat is hij. Die man, die daarginds het vuur aanstookt, die is het!"

„Nu, des te beter, dan is het een bekende," lachte Juliana, „we moeten toch omzien naar een onderdak voor den nacht."

„Als je me dàt aandoet — hier — bij dezen man!"

„Het begint al donker te worden."

„Láát het donker worden," zeide Marie, „het zal wel weer licht worden ook."

„Zag je dat licht?"

„Dat was niks anders dan een bliksemstraal."

„Hoor je het?"

„Donder. Ja, dat hoor ik wel."

„Het onweder is niet ver meer af."

„Juliana!" zeide Marie met stikkende en toch gejaagde stem, „hoe komt het dat je nou zoo ineens alle gevaren ziet! We zijn wel door grootere heen gekomen. Ik ben nou niet langer bang voor de wildernis."

Juliana keek haar vriendin aan en zei:

„Marie, wat moet ik van je denken? Heb je hem dan nog niet vergeten?"

„Als je dàt gelooft," antwoordde de houtvestersvrouw, „zou 't toch al héél erg zijn; àls het zoo was, zou ik het je zeggen, want voor jou heb ik geen geheimen."

„Dan begrijp ik je niet."

„Wat zou hij er wel van moeten denken, dat dezelfde die hem om niks — want hij weet toch van niks — uit haar huis heeft weggejaagd, dat diezelfde hem nu om onderdak komt bedelen! Ik weet dat hij het zal geven ook, en niks zal laten merken. Maar ik zou in den grond zinken van schaamte."

„Ik zal je over al die bezwaren heenhelpen, want ik ben een listig persoontje. Dat zul je nog wel merken. Maak je onkenbaar."

„Nou, dat zou wat moois zijn!" antwoordde Marie.

„Avonturiersters zooals wij nu zijn," zeide Juliana nu met wonderbare opgeruimdheid, „mogen voor niets terugdeinzen. Ik geloof trouwens, dat hij je, zooals je nù bent, nauwelijks zal herkennen. Je ziet me d'r meer uit als een koppigen herdersjongen dan als de eerzame houtvestersvrouw uit het Scharndal."

„Ja, jij hebt goed spotten," zeide deze. „Jou zal niemand het aanzien wie je bent, want ik moet me d'r zelf telkens met geweld an herinneren. Jij hebt het gemakkelijk. Die man kan jou niet onaangenaam zijn, en jij hem niet."

„Maar waar gaat het hier om?" zeide Juliana. „Enkel om een onderdak! Ik zal me dat op een redelijke manier verschaffen, en jij moet 't maar zien te krijgen hoe je 't beste kan. Wat een grap! Bind, om mee te beginnen, een doek om je eene oog, dan kun je met het andere zien, dat hij je niet herkent."

„Ik weet niet wat ik van je denken moet!" antwoordde Marie, die in den grond zelf blij was dat haar vriendin in een betere stemming geraakt was. Toen dacht zij even na. Eigenlijk was het voorstel nog zoo kwaad niet. En wat bleef haar bovendien anders over dan erop in te gaan? Het was werkelijk nog een geluk dat ze dit toevluchtsoord gevonden hadden, waar ze konden uitrusten en de komst hunner geleiders afwachten. — Marie nam een doek en bond dien voor haar rechter oog.

„Maar daar zijn wij er niet mee af," zeide zij, terwijl zij

hiermede bezig was, „want als het fatsoenlijke menschen zijn, zullen ze ons natuurlijk vragen wie we zijn, en wat we daar komen doen. En wat zul je daarop antwoorden?"

„Een onwaarheid zal ik niet zeggen," antwoordde Juliana. „Maar een klein beetje toch wel. Ik zal zeggen dat we uit het Timerdal komen. Ik zal zeggen, dat wij voornemens waren den Schatt door te trekken om het schoone van de wildernis te zien, en dat wij ons met dit doel aangesloten hadden bij verscheidene boschwachters, van wie wij toevallig weder afgeraakt zijn, maar die ons nog wel zullen nakomen. Dat wij voor vannacht om onderdak vragen, en morgenvroeg, als men ons goed den weg uitgeduid heeft, weer verder gaan."

Onder het voeren van dit gesprek waren zij weder op de opengehakte plek toe gegaan. Toen zij tusschen de boomen het groen der weide en het planken dak van het blokhuis zagen schemeren, stond Juliana echter stil.

„Vooruit nu!" zeide Marie.

„Het is kinderachtig," antwoordde Juliana een beetje weifelend, „maar nu durf ik niet."

„Waar ben je dan bang voor?" vroeg nu Marie. „Voor zooveel ik er verstand van heb, zou ik zeggen dat het geen slechte lui zijn."

„Laten we liever een ander onderdak zoeken," zeide Juliana. Dit zeggende wendde zij zich om, en ijlde het bosch in. Zij begonnen als waanzinnigen te loopen, Marie om Juliana in te halen, en deze om zich niet door haar te laten pakken. Beiden leken zichzelven wel niet goed wijs toe. De wind suisde nu door de boomen. Zij kwamen aan een zandheuvel, aan welks rand een oude ahornboom stond. Hier ijlde Juliana heen, want hieronder zouden zij overnachten. Een dof gedreun in de steeds lager zinkende wolken werd door het ruischen van den wind overstemd: over het woud schoven nevelsluiers, die in franjes aan de toppen der boomen bleven hangen. Enkele regeldroppels sloegen zwaar op den grond en op de kleeren van onze woudloopsters. Een havik, als door den storm uit de lucht verdreven,

was tusschen de boomen neergefladderd en kringelde nu over de kleine opengehakte plaats over den zandheuvel. Hij schoot langs de hoofden der beide vrouwen, zoodat de luchtstroom, veroorzaakt door zijn vaalgrauwe vleugels, langs hunne wangen streek. Met een zwaai wierp hij zich weder hooger in de lucht, doch de storm duwde hem steeds weder naar beneden, tot hij eindelijk tusschen de stammen door naar het ravijn vloog. Van een der doode stammen, die hoog boven de andere boomen uitstak, kwam krakend een tak naar beneden tuimelen, en smakte met zooveel geweld in het zand, dat de korreltjes overal heenstoven. Marie hurkte op den grond, en klemde zich met handen en voeten aan een massa dooreengevlochten wortels vast, opdat de storm haar niet zou kunnen opnemen. Maar Juliana bood hem het hoofd, worstelde met hem en liet haar haar en kleeren in de grootste wanorde brengen. Zij plantte de voeten stevig in den grond, en drukte haar armen tegen zich aan, met hoekige elbogen, boog haar hoofd onverzettelijk naar voren, als wilde zij ermede door een muur loopen, en zoo worstelden zij om voort te komen, doch kwamen niet verder. In de donkere schaduwen, die over alles lagen, trilden wonderbaar de phosphoriseerende lichtjes, als de sparren hunne van onderen zilverwitte takken opwuifden, of als de glinsterende ahornbladeren trilden. Plotseling werd er een gat in geslagen, en volgde er een knal, zoodat den vrouwen hooren en zien verging. Toen legde de storm zich en begon een fijne regen van den hemel neer te ruischen.

Nu kon Juliana de oogen weder openen en den ahornboom zoeken, dien zij in het wilde tumult was kwijtgeraakt. Marie stond ook op, doch niet zonder een oogenblik op de knieën haren Schepper te danken, dat zij nog leefde. Haar goed was zwaar van zand. Zij ging langzaam haar vriendin achterna, en bemerkte, dat zij den doek niet meer over haar had, dat zij het bundeltje met den leeftocht die hen nog restte, niet meer aan den arm droeg, en dat zij de ijzeren bijl niet meer in de hand had. Terwijl zij naar deze dingen omkeek, hoorde zij haar vriendin half-hardop haar naam

noemen. Juliana stond ettelijke schreden van den ahornboom af en toen ook Marie zich bij haar gevoegd had, bleven ze daar beiden stokstijf staan.

Want onder den ahorn, vlak bij den stam, zal al een heel ongewenschte gast met zijn voorpooten stram voor zich uit op den grond. Het was wel een van de grootste in zijn soort. Aanvankelijk had Juliana slechts de beide groene lichtjes gezien, doch spoedig ook den kop, waarin ze gloeiden, en in welks bek lange, scherpe tanden staken. Eerst langzamerhand ontwikkelde zich uit de duisternis de geheele gestalte, en nu zagen zij, dat de wolf den ouden boom, dien zij als verblijfplaats voor den nacht hadden willen kiezen, reeds in bezit genomen had. Hij zat heel kalm vijf of zes pas van de beide vrouwen, en wachtte eens af wat ze beginnen zouden. Met hoogopgestoken kop en fonkelende oogen keek hij hen aan. Zijn bek stond een klein eindje open, en hij likte hem met zijn langen, smallen tong. Eens, toen Juliana zich even bewoog, liet hij een kort gebrom hooren en sloeg de beide vrouwen nauwlettend gade. Hij leek niet van zins hen bij den boom te laten komen, of te laten gaan.

„Marie," zeide Juliana zacht, „daar hebben we 't nu."

Marie antwoordde hierop even zacht en kalm: „Ja, dat hebben we zeker."

En zoo stonden ze daar dan.

„Verroer je om 's hemels wil niet," fluisterde Marie haar vriendin toe.

„Houd je heel stil. Dreig niet met den stok, en schreeuw niet. Ik doe het ook niet. Zoo gauw als we ons bewegen, komt hij op ons af."

„Maar hij beweegt zich ook niet," antwoordde Juliana.

„Dat is zoo, en dat is maar gelukkig ook. Dan kunnen we een poosje uitblazen."

„En hoe lang zullen we hier mekaar zoo staan aankijken?"

„Zoo lang God het wil," antwoordde Marie.

Zij zwegen en keken naar het dier.

„Ik moet zeggen dat het vervelend is," zeide Juliana even daarna.

„Laten we wat met mekaar praten, dan gaat de tijd gauwer om," stelde Marie voor, „Maar kalm blijven en niet roepen of schreeuwen. Zoo gauw hij beweging ziet, zal hij hongerig worden. Dat hebben de jagers me dikwijls verteld."

„Dat kan een prettige nacht worden," zei Juliana.

„Ben je moe?"

„Nee, heelemaal niet."

„Ik ben m'n moeheid óók kwijt," merkte Marie op.

Ze zwegen weder, en de wolf keek met gloeiende oogen naar hen. Aan het vreeselijke fonkelen zijner oogen zagen zij hoe bloeddorstig hij was. En ook schitterde er in die oogen het duivelsch vermaak, dat het beest voelde, daar het nu twee nietige, weerlooze menschjes, zonder wapenen voor zich zag, aan wier doodsangst hij zich verlustigen kon.

„Niet bang zijn," zeide Juliana.

„Nee, we moeten heelemaal niet bang zijn," stemde Marie toe.

„Het is een prachtig dier," zeide Juliana.

„In Friedau heb ik eens een opgezetten wolf gezien, en die was nog mooier," antwoordde Marie.

Zij zwegen. Het dier keek onafgewend naar hen en likte zich den muil.

En vanuit den avondhemel begon zacht en fijntjes de regen te ruischen.

„Ik geloof," zeide Juliana, en haar stem beefde een weinig, „dat we aan dezen toestand toch een eind zullen moeten maken."

„Houd je om Godswil kalm!" drong Marie aan op geveinsd-onverschilligen toon, „je hebt nog geen drie pas ver geloopen, of je ligt onder zijn pootjes."

„Ik denk er ook niet aan om te gaan loopen," antwoordde Juliana. „Ik wil hem alleen maar wat sarren, en terwijl hij dan op mij afkomt, sla jij er met de bijl op in."

„Ik heb de bijl niet meer," antwoordde Marie, „die heb ik onder het loopen verloren."

„Doet er niet toe. Dan steek ik hem den stok in zijn muil," zeide Juliana.

„Om 's hemels wil, hou' op!" smeekte de houtvesters-vrouw. Ze had een gevoel als verstond het dier ieder woord dat er gesproken werd. Het luisterde dan ook opmerkzaam genoeg toe, en bewoog meermalen de spitse ooren.

„Hij schijnt nog geen avondeten gehad te hebben," zeide Juliana.

„Hij schijnt zin in ons te hebben, anders was hij allang weg," antwoordde Marie. „Van ons praten zal hij ook wel niet vet worden. Als zoo'n knaap zich zoo lang bij menschen ophoudt, zal 't hem wel ernst zijn."

Toen zwegen beiden weer een poosje, zoodat men de droppels van de boomen kon hooren vallen.

„Met dit vorstengeslacht —" mompelde Juliana eindelijk. Daar zij niet verder ging, vroeg Marie haar wat zij bedoelde.

„Met dit vorstengeslacht loopt het zonderling af," zeide Juliana voor zich heen, als in een droom.

Marie zweeg.

„Ik was onmatig trots," zeide Juliana op zachten toon.

„Ik vertrouw op de Moeder Gods," zeide Marie.

„Ik wilde een groot vorstin zijn," ging Juliana voort. „Ik wilde mijn volk opheffen. En ik ben het voorgegaan in het dooden van onschuldigen."

„Maar dan zal er een wonder moeten gebeuren," zeide Marie voor zich heen, want beider gedachten gingen in verschillende richtingen.

„En toen ik er genoeg van had, ben ik, als een soldaat die zijn vaandel in den steek laat, ervandoor gegaan."

Marie haalde diep adem.

De wolf scheen zich hooger te willen oprichten en sloeg nu een paar maal met zijn harigen staat tegen den boom.

„Wat is een vrouw, als ze alleen op de wereld staat, toch weerloos!" zeide Juliana.

„Niet zoo hard!" fluisterde Marie, want zij was nog steeds van meening, dat luide uitroepen het dier zouden prikkelen.

„Weerloos en onbezonnen! En zit ze op een vorstentroon, — dan is ze eenzaam als de woestijn! In overmoed

of vertwijfeling — ik weet het niet — ben ik in een dolle bui deze wildernis — deze vreeselijke wildernis ingegaan!"

De wolf gromde. De vrouwen zwegen en bleven bewegingloos en bevend staan. Het werd steeds donkerder.

Na een poosje zeide Juliana, met de hand tegen haar borst gedrukt: „Ik heb nog geen geluk gekend, en nu al te moeten sterven!"

„Als de mensch gelukkig is, sterft hij ook niet graag!" zeide de boschwachtersvrouw.

„Marie!" stiet Juliana eruit, met iets dat klonk als een klagelijke kreet.

Het dier gromde weder.

„Hij begint z'n geduld te verliezen," zeide Marie.

„Ik was met niets tevreden," zeide Juliana, „en nu — nu zou ik alles willen geven voor mijn arme, jonge leven."

„Kun je hard loopen, Juliana?" vroeg de houtvestersvrouw haar.

„Wat bedoel je?"

„Van hier naar de hut is 't zeker nog geen half uur loopen," zeide Marie.

„Groote, lompe beren kun je misschien nog ontloopen, kind, maar wolven niet," antwoordde Juliana.

„Hij zou zoolang op te houden zijn, misschien," zeide de houtvestersvrouw, „maar je moet loopen al wat je kunt, of in een boom klimmen."

„Wat bedoel je, Marie?"

„Ik geloof dat ik hem wel een poosje an de praat kan houden."

„Maar waar denk je aan!"

„Wees nu niet zoo flauw je daarmee te bemoeien," zeide Marie. „Beter één dan allebei."

„Dat nooit! Nooit!" riep Juliana uit. „Ik begrijp je wel. Je wilt met het wilde dier worstelen en jezelf voor hem werpen om mij te laten ontsnappen."

„En wat zou dat dan nog," zeide Marie kalm.

„Nooit! Nooit!" zeide Juliana op de tanden knersend, terwijl haar vingers zich tot een vuist balden, als wilde zij

haar vriendin tuchtigen dat deze haar zoo diep wilde beschamen.

„Zooveel hebben hun leven al voor hun vorst gelaten," ging de houtvestersvrouw voort. „Ik geef enkel iets dat bovendien toch al verspeeld is. Ik bezweer je, Juliana, houd je kalm; je ziet hoe hij zich telkens opricht. En we hebben nog wat met mekaar te praten. — God hebbe mijn arme ziel. Mijn man en mijn kind...." Verder kwam zij niet.

Toen Juliana nu deze vrouw in haar grootheid zag, deed zich de trots van het vorstelijk bloed in haar gelden, en dit wel zoo sterk, dat zij er het gevaar bijna door vergat. Doch reeds de volgende gewaarwording was er een van deemoed.

„Het gebeurt niet," zeide zij week en innig en wist niet hoe haar gevoel te uiten, „het gebeurt niet, Marie. Zooals ik je nu zie, ben je me meer waard dan een koninkrijk. Mijn vorstendom met zijn vorstin inbegrepen, is kleiner dan jij. O, wat zou het heerlijk zijn in een wereld te leven waarin alleen zulke menschen waren! — Inplaats van boos op me te zijn, omdat ik je van de jouwen heb weggelokt, en je in dit verderf heb gestort, inplaats van me te vervloeken omdat ik je ongelukkig heb gemaakt, wil je je opofferen om mij te redden. — Neen, dat nooit! Dat nooit!"

„Vorstin," zeide Marie, alsof ze deze hartstochtelijke woorden heelemaal niet gehoord had, „denk om mijn man en kind."

„Pas op!" riep Juliana, haar vriendin bij den arm grijpend, haar terughoudend en zichzelf gereed makend om te gaan. „Doe zelf wat je mij geraden hebt. Breng jezelf in veiligheid, want jij bent getrouwd en de moeder van een kind. — Laat mij maar, ik ben toch overbodig op de wereld!"

Hoe grillig der menschen lot soms is, kan blijken uit het feit, dat, juist op dit oogenblik, waarop de vrouwen elkaar het voorrecht betwistten zich op den loerenden wolf te storten om de vriendin te redden, — er een schot viel, dat

vanuit het dichtstbijzijnde kreupelhout afgevuurd werd; het dier deed een woedenden sprong voorwaarts, stiet een doordringend gehuil uit, en stortte neer.

Terwijl de wolf zich nog rochelend in zijn bloed lag te wentelen, en het fonkelen zijner oogen begon uit te dooven, staarden de vrouwen elkaar aan, niet in staat om ook maar een enkel woord uit te brengen. Eindelijk zeeg Juliana neer op den grond. Marie slaakte een angstkreet, want zij geloofde dat haar vriendin ook door het schot getroffen was. Zij bette haar het voorhoofd met nat gras, noemde haar bij de liefste naampjes, maar Juliana gaf antwoord noch teekenen van leven. Het was nu geheel duister. Marie kon het gezicht en de oogen harer vriendin niet meer zien. Zij betastte Juliana's hoofd en borst, doch ontdekte geen wond, noch bloed dat uit een wonde moest vloeien.

Nu stond zij op en riep het bosch in: „Wie heeft er geschoten? Wie heeft haar doodgeschoten?"

Nu kwam er een man tevoorschijn — Marie herkende hem direct, want het was de houtvestersleerling. Met het geweer in de hand kwam hij naar haar toe en zeide: „Ik heb op de schitterende oogen van een wolf geschoten. Wie is daar?"

„Wij!" zeide Marie. „Twee vrouwen die door het bosch kwamen, en nu heb je d'r een doodgeschoten."

„Wie is het?"

„O, het is vreeselijk!" jammerde Marie, terwijl zij het hoofd der vorstin in haar schoot hield.

De man boog zich naar Juliana over en zeide toen: „Dood is ze niet. Ze ademt."

Hij richtte haar op, en, op den grond knielend, hield hij haar bovenlijf in de kromming van zijn arm.

Marie wilde met alle geweld direct beginnen haar bij te brengen. „Laat haar met rust," zeide de man, „ze komt van zelf wel weer bij. De schrik werkt nog na."

Eindelijk bewoog Juliana de hand die Marie gevat hield; daarna bewoog zij den mond, en vroeg met bevende stem waar zij was. Marie wilde haar alles dadelijk vertellen —

dat zij in het bosch was, dat zij allebei nog leefden, maar dat de wolf doodgeschoten was, dat zij in de armen van haar redder rustte, en dat alles zich ten goede gekeerd had, — doch de man gebood haar te zwijgen, totdat Juliana geheel uit haar bezwijming zou bijgekomen zijn.

„Dan wil ik met ù praten, en u vragen of u voor vannacht geen onderdak voor ons heb'. We zijn uit het Timerdal hierheen gekomen, zijn verdwaald en willen probeeren om morgen den weg naar huis terug te vinden."

De man gaf op dit alles geen antwoord. Toen Juliana weder staan kon, liet hij haar los. Zij klemde zich aan haar vriendin vast en zeide: „O, ben jij het? Dus je bent nog bij me? Dat wist ik wel. — Wat is het koud. Kom Marie, laten we naar huis gaan...."

Ze wil naar huis....

En zoo gebeurde het dat de knappe, ernstige man en Marie, de houtvestersvrouw in het duister door het woud liepen, en tusschen hen in leidden zij een jonge, teedere, van opwinding en koude bevende vrouw. Niemand zeide iets. Langzaam en voorzichtig leidde de man hen over stobben en zand. Van den hemel ruischte stil en bestendig de regen neer. De man voerde hen tusschen de boomstammen door; van de takken vielen wel niet zoovele, doch grootere druppels dan van den hemel. Waar blokken steen lagen ging de man uit den weg, waar spleten, greppels en moerassige plaatsen waren, ging hij er omheen en bracht de vrouwen veilig en wel aan den boschrand, waar de gerooide plek, de weide en de hutten waren.

Waar er tevoren brand in de struiken geweest was, hing nu nevel-witte rook dicht bij den grond, daar hij in de vochtige lucht niet kon opstijgen. Zij kwamen aan het laagst-gelegen huisje, waarbij de moestuin en de stal zich bevonden. Zij hoorden hoe vanuit het huisje, door welks vensters licht naar buiten straalde, verscheidene stemmen tezamen een gebed opzeiden, en hoe de geiten in den stal blaatten. Dit huisje gingen zij voorbij, en klommen langzaam naar boven naar het blokhuis. Van het dak hiervan

druppelde gelijkmatig de regen en ernaast murmelde de bron. Door de vensters van het blokhuis was geen lichtschijnsel waar te nemen en evenmin klonk er een gebed. De man leidde de beide vrouwen naar de bank, die voor het huis onder het afdak stond, opdat zij zich hier konden neerzetten. Marie had ook haar eigen mantel om haar vriendin heengeslagen en kon, onderwijl de man de deur opengesloten had en in huis gegaan was, niet genoeg vragen hoe Juliana zich voelde. Juliana leek afgetrokken en zeide dat zij zich heel goed voelde.

Een poosje later kwam de man weder naar buiten en ging de vrouwen voor naar binnen. Zij gingen door een vertrek met een haard, waarin een vuur knapperde. Zij kwamen in een grooter, als woonkamer ingericht vertrek, en daarna in een kamertje met een bed, kachel, en andere dingen die men in een slaapkamer vindt. De man stak nu een lamp aan, wendde zich tot de beide vrouwen, en zeide „dat hij hun geen beter onderdak kon verschaffen, doch dat hij hun verzocht dit huis voor lief te nemen. Hij zou avondeten voor hun laten klaarmaken, zoo eenvoudig en voedzaam als het groote bosch het maar voortbracht, en daarna zou er in de grootere kamer een tweede leger gespreid worden. Als dit geschied was, zou hij hun het huis, waarin verder niemand woonde, overdragen, opdat zij de deur achter hem konden sluiten en rustig slapen. Mochten zij in den loop van den nacht dieren om het huis hooren huilen, of andere geluiden in de wildernis vernemen, zoo moesten zij zich hierdoor niet laten verontrusten, want er was iemand bij de hand, die de wacht hield. Den volgenden dag konden zij net zoo lang uitrusten als zij wilden, en moesten zich niet het bed laten uitjagen door het heldere daglicht, dat in dezen tijd van het jaar al vroeg door de kieren der vensterluiken drong. En als zij weer frisch en monter waren en de vensters bij de deur hadden opengedaan, zou hij komen en probeeren om hun wenschen, zoo ze die hadden, zoo goed mogelijk te vervullen, hetzij zij verder trokken of langer wilden blijven.

En zoo geschiedde het.

Hij bracht warme bouillon en brood en boter, spreidde kalm en handig met los, droog gras en helder linnen de bedden in de voorkamer, lichtte hen met enkele woorden nog over allerlei in en verwijderde zich daarna met een kort: „goedennacht". Marie sloot de deur achter hem.

De vrouwen bevonden zich nu alleen, en begonnen zich nu eigenlijk eerst te verwonderen over het bijna avontuurlijke geluk dat hun te beurt was gevallen. Zij spraken over allerlei dingen die zij om zich heen zagen, en die in hen een gevoel van veiligheid wakker riepen. Aan den muur hingen gereedschappen zooals men die bij het boomenkappen, rooien en voor den landbouw noodig heeft. Onder meer merkten zij ook een wapen op, dat te lang voor een hartsvanger, en te zwaar voor een degen was. Over dit alles praatten zij, doch over den man, die hen in het woud gered, meegenomen, en naar dit huis gebracht had, repten zij geen woord. Uit zijn houding meende Marie op te kunnen maken, dat hij haar niet herkend had, en toch moest zij zich tot het uiterste inspannen om de groote onrust, die beklemmend en koortsachtig haar ziel in beroering bracht, te verbergen.

„Om hoe laat wil je hier morgen weer vandaan?" vroeg zij aan haar vriendin.

„Ik ga hier morgen heelemaal niet vandaan," antwoordde Juliana. „Ik blijf een poosje hier om uit te rusten. Het is hier prachtig in dit bosch."

Marie zweeg. Allerlei gedachten joegen haar door het hoofd.

Juliana had maar zeer weinig van het avondeten gegeten, koos de kleinste der twee kamers, en ging spoedig daarop naar bed. Voor zij echter ging, gaf zij haar trouwe vriendin de hand, wenschte haar wel-te-rusten, doch vertelde haar niet hoe zij te moede was. Er voer een vreemde rilling door haar lichaam, en zij voelde een wonder gloeien in haar bloed. Zij had een voorgevoel, dat de sprookjes-

achtige loop van haar leven op het punt stond een andere wending te nemen.

Buiten in den duisteren woudnacht ruischte de regen.

Den volgenden dag schemerde het heldere daglicht door de reten der luiken naar binnen, en hoe machtig is reeds één lichtstraal! De voorwerpen waren duidelijk te onderscheiden in de schemering van het vertrek, en na de schrikwekkende, onrustige beelden harer droomen, kwam Juliana langzamerhand tot het bewustzijn waar zij zich bevond. Marie zou zeker nog slapen, en dit was eigenlijk iets vreemds, want de boschwachtersvrouw was anders altijd vroeg bij de hand. Wellicht was zij vermoeider geweest dan zij den vorigen dag had willen bekennen. Juliana stond op, en bemerkte eerst nu hoe door en door moe zij was. Zij voelde zich zoo mogelijk nog uitgeputter dan den vorigen avond, en vond, dat onder dergelijke omstandigheden verder-trekken bedenkelijk was, ingeval zij zou moeten besluiten om dezen dag nog weer heen te gaan. Inmiddels riep zij door de deur haar vriendin een goeden-morgen toe, doch Marie antwoordde niet. Juliana trad Marie's kamer binnen, en zag dat deze niet meer te bed lag, doch reeds naar buiten scheen gegaan te zijn. Van het eene venster stond de eene helft en het eene luik half open, zoodat de koele lucht naar binnen stroomde, en het frissche, zonnige groen van het bosch in het vertrek te zien was. Nu bemerkte Juliana dat er op de vensterbank een grijs stukje papier lag en daarop, — opdat de wind het niet zou doen wegwaaien — een sleutel. Dit kwam haar reeds een beetje vreemd voor. In den sleutel herkende zij dien van de huisdeur, die daarmede van buiten afgesloten was. Op het papier stonden de volgende woorden met Marie's hand geschreven:

„Lieve Juliana!

Ik moet hier dadelijk vandaan uit dit huis, waarom begrijp je wel. Het is voor mij en ook voor jou het beste.

Ik ga onze lui opzoeken, en mocht ik ze niet vinden, dan ben ik morgen met God's hulp weer thuis, en dan kan ik lui sturen om je te halen. Zóó kun je toch nooit verder komen, en ik ben ook niet bij machte iets te doen. Toen ik wegging, sliep je gerust, en ik heb een kruis over je gezicht gemaakt. Ik laat je met een gerust geweten achter in dit huis en ik vertrouw dezen man zoo heelemaal, dat ik weet dat je niks kwaads kan overkomen. Neem 't me om godswil niet kwalijk dat ik wegga. Ik kan niet anders.

Marie.

Juliana wist niet hoe zij het had. Was ze verraden?

Zou het zoo zijn, dat Marie heengegaan is om menschen te halen? — Hoe onstuimig waren Juliana's gedachten! Van alles, wat ik tot nu toe om mij heen had, ben ik losgescheurd; ik zit hier in een bosch, in de macht van een vreemden man. — En voor dit alles zou ik nog niet bang zijn. Maar waar ik wel bang voor ben — dat is, voor mijn razend-geworden hart....

DERDE BOEK
MARTIN

MARTIN

AAN de ruischende bron vóór het blokhuis, middenin de wildernis van den Schatt, zat Juliana von Edenstein. Boven de armzalige dennentoppen ging de zon op; zij schitterde in het water dat in de geul liep; zij fonkelde in de dauwdruppels, die aan de grashalmen beefden, ze lag in groene, blauwe, en robijnroode sterretjes op alle bladeren waarop waterdroppels rustten. Van de boomen druppelde het zacht en de lucht was koel en klaar.

Juliana zat met haar mantel dicht om zich heen en wist niet wat er verder gebeuren zou. Zij kon niet verstandig denken, en nog minder tot een besluit komen. Nog nooit in haar leven was zij zichzelve zóó besluiteloos en onhandig voorgekomen, en tegelijkertijd zoo hulpeloos en zoo berustend, zoo angstig te moede en zoo gelukkig als op dezen morgen in het bosch. Maar dit eene wist zij, nl. dat zij niet mocht zeggen wie zij was. Had zij ook maar kunnen verhelen, dat zij een vrouw was....

Terwijl zij daar zoo droomerig over de weide keek, waar de arbeidersvrouw van gisteren met hoogopgeschorten rok nat gras sneed, zag zij van den kant van de plek waar gerooid was, en waar gisteren het vuur gewoed had, een rijzig man aankomen. Zoo vroeg in den morgen liep hij reeds in zijn hemdsmouwen, en had zijn buis slechts los om de schouders gehangen; zijn wijde broek stak vanaf de knieën in hooge laarzen. Achter zich aan sleepte hij een dood dier. Toen hij zich daar op de hoogte van de hellende bergweide in al zijn slankheid tegen de lucht afteekende, schrok Juliana van deze reuzengestalte, die echter langzamerhand weder de gewone afmetingen aannam naar-

mate hij het blokhuis naderde. Zij herkende haren gastheer, en het doode dier was een wolf, dien hij naar de onderste hut sleepte.

Spoedig daarop kwam hij naar boven naar het blokhuis, lichtte even den bruinen loden-hoed en vroeg luchtigweg hoe de dames gerust hadden.

Nu eerst kon zij zijn gezicht eens goed opnemen. Het was een frisch, gebruind boerengelaat met kastanjebruin haar, dat juist midden over het voorhoofd krulde. De jukbeenderen staken krachtig uit en onder den tamelijk grooten neus krulde gladjes een dun snorretje. Het voorhoofd was blank en ongerimpeld en bijna vierkant, en daaronder lagen, tamelijk diep een paar blauwgrijze, ernstige, kalme oogen, waaruit Juliana louter trouwhartigheid las. De angst dien zij gevoeld had toen hij daar zoo aan was komen loopen, was plotseling geheel verdwenen, en daarom antwoordde zij dan ook onbevangen op zijn vraag, en zeide, dat zij goed geslapen hadden en dat zij hem verzocht nog wat te mogen blijven, daar zij nog uitgeput was van den langen tocht en van den schrik van den vorigen dag. Bij zichzelve was zij het er nog niet over eens kunnen worden of zij blijven wilde of niet, doch de tong had korte metten gemaakt. Daarna zeide zij nog dat haar vriendin dien morgen vroeg reeds vertrokken was om lieden uit het Timertal te gaan halen.

„Waarom lieden uit het Timertal?" vroeg hij met zijn tamelijk zware, weekklinkende stem. „Hier in den Schätt heb ik er ook wel, die met u mee kunnen gaan om u den weg te wijzen als u verder wilt."

„Ik ben anders nog moe," zeide Juliana.

„Dan moet u nog maar wat rusten en op uw verhaal komen totdat de houtvestersvrouw terugkomt."

Juliana schrok op. „Kent u haar dan?" vroeg zij.

„Zij is de vrouw van houtvester Baumgartner uit het Scharndal," antwoordde de man.

Het bloed steeg de vorstin naar de wangen. Als hij de houtvestersvrouw kende, waarom zou hij dan ook háár

niet doorzien? Kon hij niet gehoord hebben dat de vorstin een poosje in het houtvestershuis gewoond had? Kon hij daaruit niet de voor de hand liggende gevolgtrekking maken? Hij leek niet van de domsten en hij zag er niet uit alsof hij in dit bosch geboren was. — Doch als zij aan den anderen kant de onbevangenheid waarmede hij tot haar sprak, en waarin inderdaad een beetje boersche eenvoud scheen te liggen, gadesloeg, meende zij als zeker te kunnen aannemen, dat hij er geen idee van had wie zijn gast was. Nu ging de man in huis, ging dan bedachtzaam naar de hut, en kwam met een blad terug, waarop zich een potje met melk, een slablad met boter, een stuk brood en een mandje van schors met versch-geplukte aardbeien bevonden.

„Omdat er geen vrouw des huizes is, moet u met mijn bediening maar tevreden zijn."

Wat Juliana anders niet gewoon was, deed zij nu; zij wikte zijne woorden, als zocht zij er meer in dan hij oogenschijnlijk zeide. Zijn intonatie kwam haar eigenaardig voor. Had hij op het woord „mijn" niet minder nadruk gelegd dan op „u", dan de zin der woorden feitelijk wel meebracht. Deze man sprak zoo weinig en gaf haar toch zooveel te denken.

Nu richtte hij den balk als tafel voor haar in, en noodigde haar met een handgebaar uit toe te tasten.

Zij vroeg of hij niet meeat.

Neen, hij had reeds ontbeten.

Toen zij wat melk gedronken en brood gegeten had, en hij naast haar zat en zwijgend toekeek, en zich scheen te verheugen in haar behaaglijkheid, vroeg zij hem, hoe het toch kwam, dat de nederzetting hier juist zoo midden in de bosschen lag?

„Omdat ik hier aan het rooien ben," antwoordde hij, „en omdat ik hier een huis wil bouwen."

„Is u afkomstig uit dit bosch?" vroeg zij.

„Neen," antwoordde hij.

„En waarom bouwt u het huis dan niet in een vruchtbare streek?"

„Omdat de vruchtbare grond allemaal al bezet is."

„En waarom heeft u juist deze wildernis uitgekozen?"

„Ik houd van de wildernis."

„Houdt u er zóóveel van dat u u in uw jonge jaren al in het bosch begraaft?"

„Ik begraaf mij niet," zeide hij, „ik zal het bosch uitroeien."

Zij zweeg en at aardbeien. Weldra legde zij den lepel echter weg en zeide weer: „Ik begrijp u. Als ik een man was, zou ik hetzelfde doen. Het past een man beter de aarde bebouwbaar te maken dan haar te verwoesten."

De gastheer wierp haar een korten, scherpen blik toe. Daar zij niet meer at, nam hij het blad op, en droeg het in huis. Zij keek hem na, zijn geheele persoonlijkheid was eenvoudig en natuurlijk, en toch was het niet de plompe natuurlijkheid van den boschbewoner, doch bijna die van den in de maatschappij staanden ontwikkelden mensch. En dit maakte haar steeds nieuwsgieriger en toen hij weder uit het huis kwam, vroeg zij hem zonder omwegen of hij van huis uit boer was.

„Ze komt hier om me uit te hooren," dacht hij. „Ze komt niets te weten, en tòch zal ik haar de waarheid zeggen."

„Mijn grootvader was boer," zeide hij, „maar mijn vader was het niet."

„En u?"

„Ik heb veel ondervonden en geleerd, wat een boer doorgaans niet doet."

„U heeft misschien gediend?" vroeg Juliana weer.

„Ik wilde houtvester worden," pareerde hij. „Maar dat bevredigde me evenmin. Het baantje is niet zoo mooi als de boeken zeggen, en dus kocht ik mij met mijn beetje geld een stuk grond in dit bosch, dat tot nu toe zoowat zonder eigenaar was geweest. Het hoort aan het rijk; er worden steden gebouwd, en wie bekommert zich om afgelegen bosschen? De oude hut daarginds vond ik hier; wel-

licht heeft ze eens aan een kluizenaar of zoo iemand behoord. Ik vond haar onbewoond."

„En wat gaat u verder doen als u gerooid heeft?"

„Allerlei dingen."

„Ik zou ook wel eens willen weten hoe mijn gastheer heet."

„Martin," antwoordde hij. „En wat daar staat, en wat ik nog bouwen zal, zal Martinshoeve heeten."

„Mag ik u bij uw naam noemen?" vroeg zij.

„Zeker, daar is hij voor."

„Dank je, Martin," zeide Juliana terwijl zij opstond en hem de hand toestak.

Zijn vereelte hand gaf haast geen beantwoordenden druk, en toch voelde zij zich warm worden bij de aanraking. Beschroomd was zij niet, en dus merkte zij nu op: „Ik moest eigenlijk bang voor u zijn."

„Dat staat u volkomen vrij," antwoordde hij.

„Maar ik ben niet bang," zeide zij.

Zijn gelaat werd plotseling ernstig, en hij keek haar zoo vast aan dat zij haar oogen moest neerslaan.

„Ik vertrouw u," ging zij zacht, bijna nederig voort. „Ik blijf hier onder uw bescherming tot ik verder gaan kan."

„U ziet, hoe weinig ik u kan aanbieden," zeide hij. „Als u daar genoegen mee wilt nemen! Maar u moet ook de verveling niet vergeten."

„Ik ben toch bij ù," antwoordde zij en verschrok van haar eigen woorden.

„Bij mij!" zeide hij, en trok de wenkbrauwen op. „Ik heb nooit geleerd vrouwen gezellig bezig te houden. En u zoudt er ook gauw genoeg van hebben toe te kijken terwijl ik aan het werk was."

Nu beefden Juliana's mondhoeken. Het was, als had zij iets willen zeggen, en als had zij de woorden met geweld teruggedrongen. Zij was blij dat hij niet vroeg wie zij was, en aan den anderen kant was het haar toch niet naar den zin dat hij het niet deed. Zij had het hèm wél gevraagd. Kon het hem dan zoo weinig schelen, wie hij herbergde,

of wat hij eigenlijk had aan deze jonge vrouw, die zoo avontuurlijk in zijn huis gekomen was en zoo vol vertrouwen op zijn ridderlijkheid bouwde?

Doch hij vroeg het niet.

Dienzelfden morgen ging Martin over de gerooide plek naar het bosch. Hij had nu een bijl en een geweer bij zich. Juliana begeleidde hem. Het was haar zoo zonderling te moede, alsof het niet goed was wat ze deed, en toch ging zij met hem mee. Zij passeerden den waterval bij de plaats waar het beekje over een rotsblok springt; Juliana hoorde het ruischen niet. Zij gingen langs een rotswand, en kwamen aan een kapplaats, waar de beide oude mannen werkten, die gisteren beneden op de plaats waar gerooid werd, waren. Juliana wilde met haren geleider praten, deels om wat meer omtrent hem te weten te komen, deels om hare beklemming hierdoor te bannen; doch hij was zeer spaarzaam met zijn woorden. Zij liep achter hem aan; het leek haar dwaas en belachelijk, maar toch kwam zij achter hem aan. Toen zij aan de plaats kwamen, waar Martin zijn geweer tegen een boomstam zette, en de takken van de gevelde boomen begon te hakken, zette zij zich op een boomstronk en keek toe. Een uur en misschien nog langer keek zij onafgebroken naar hem, alsof zij nog nooit in haar leven het merkwaardige kunststuk had gezien, hoe iemand hout kloofde. Hij kwam naar haar toe en zeide: „ik kan u den tijd nu niet op een andere manier verdrijven. Het is vandaag een werkdag."

„O, ik ben zoo al tevreden," antwoordde Juliana.

„Ik geloof wel dat ik gisteren het laatste roofdier doodgeschoten heb," zeide hij, „maar een geweer is in den Schatt onder alle omstandigheden een goede kameraad."

Zij bleef op den boomstronk zitten en keek toe hoe hij werkte. In de regelmatige beweging zag zij de kracht en schoonheid zijner ledematen. Menigmaal lichtte het warm in haar oog, menigmaal kleurden zich hare wangen, want zij kon haar hartebrand niet meer blusschen.

Tegen den middag bracht Martin zijn gast weder

naar het blokhuis en maakte een maal gereed, bestaande uit wildbraad, zure kers, brood en aardbeien. Dit zette hij de vreemde vrouw voor en maakte, zonder iets te zeggen, een buiging. Hij at hetzelfde, doch niet met haar samen. Hij lette goed op of zij ook iets wenschte. Menigmaal zeide hij een opgeruimd woord dat als een zonnestraal in haar ziel drong.

„Martin," zeide zij plotseling, „als je weer naar het bosch gaat, ga ik weer met je mee."

„U blijft thuis om wat te rusten, opdat ze u, als ze om u komen, vinden."

Hij zeide dit op zulk een afgemeten toon, dat zij het niet waagde tegenwerpingen te maken.

Martin riep in de hut: „Angla", waarop de oude vrouw verscheen. Hij gelastte haar eenige dingen, en ging toen zonder Juliana te groeten. Zij bleef in haar kamer, wierp zich op haar bed en begon hevig en hartstochtelijk te snikken. „Afgewezen! Afgewezen!" steunde zij, „afgewezen door een boer!"

Later, toen zij wat kalmer geworden was, en haar gevoel weder eenigermate had plaats gemaakt voor haar verstand, begon zij na te denken over haar positie en over zichzelve. Plotseling kwam het in haar op, dat zij geen oogenblik langer in de nabijheid van dezen man mocht blijven. Eigenlijk vond zij hem een engen man! Marie was wèl bijtijds gevlucht, en dus wilde zij óók weg uit deze wildernis, waarin zij zich zoo brooddronken gestort had, en wilde zij alle gevaren trotseeren om slechts dit eene, het allergrootste gevaar, te ontloopen. — Doch toen zij opstond, beefde zij zoozeer op haar beenen, dat zij als onmachtig weder op het bed terugzonk.

Toen het avond werd, kwam niet hij, doch de vrouw, die 's morgens gras gesneden had, en die haar brood met melk bracht. Met bevreemding zag de vrouw de jonge, mooie, afgetobde dame, schudde het hoofd, waarin allerlei gissingen rondwaarden, en ging naar haar hut terug, waar de oude mannen waren. Daar verdiepten zij zich alle drie in

gissingen omtrent de groote veranderingen, die in Martin's huis voor de deur stonden.

Nu eens was het Juliana als was zij een gevangene, dan weder een bannelinge. Dienzelfden nacht hield zij gericht over haar leven. — Was zij als vrouw niet vlekkeloos? Wie durfde haar afwijzen? Had zij geen recht op liefde? Zou zij wachten tot zij uitgekozen werd, als een slavin op de markt? Was zij niet gewoon, en had zij niet het recht zelf te kiezen en te bevelen? Stond zij aan het hoofd van een volk om de slavin te zijn van de vooroordeelen van dit volk? Had hij haar niet het leven gered? Waarom? Zij kon duizenden bevelen: Gehoorzaam mij! Geef uw goed en bloed voor mij! Zou zij dan niet één enkeling kunnen bevelen: heb mij lief!

Zij trilde van een hartstocht, die haar tot nu toe vreemd was geweest, en waaraan zij nu, geheel in de war, was overgeleverd. Zij was geheel in de macht van het monster Liefde, die slechts voor het oogenblik leeft. Met het wormpje aan den haak vangt de Liefde den jongen, argeloozen mensch, boort hem den weerhaak in het hart en bekommert er zich niet verder om of haar slachtoffer doodbloedt. — Wat is het toch, dat mij hem te voet doet vallen? vroeg zij zich af en moest zich het antwoord schuldig blijven. Hoevele knappe, beminnenswaardige mannen vol geest had zij gezien, en toch verdwenen zij als schimmen voor deze gestalte, voor deze boerennatuur. Nooit had zij aan de betoovering der liefde willen gelooven, en nu moest ze wel.

Toen in het steeds helderder-wordend morgenlicht de wanden der kamer zich duidelijker begonnen af te teekenen, was haar besluit genomen. Zij zou naar hèm dingen — zij zou naar hem dingen.

Toen Juliana naar buiten trad, was het haar licht en blij temoede. Zij wilde zich naar de hut begeven, doch ontmoette de reeds bejaarde vrouw, Angla geheeten, met haar ontbijt. Juliana vroeg waar Martin was.

Die was het bosch reeds ingegaan.

„Luister nu eens goed naar wat ik je zeggen zal, m'n beste," zeide Juliana tot de vrouw. „Het is mogelijk, dat er vandaag menschen hier komen, die naar een vreemde vrouw vragen. Zeg ze dan, dat die vrouw hier een dag en twee nachten in dit huis verblijf heeft gehouden en toen weer heengegaan is, waarheen weet je niet."

Hierop gaf zij de vrouw een zilverstuk en verwijderde zich haastig over de bergweide.

Daarboven, waar men aan het einde van de gerooide plek komt, en vanwaar men op de hut en het blokhuis kan neerkijken zonder van beneden gezien te worden, ging zij op het mos zitten, en keek toe. Zij wist nu, dat Martin haar uit den weg ging, en zij wilde van hieruit bespieden wanneer hij naar huis terugkeerde. Zij bleef den geheelen morgen in het mos liggen, zóó lang, totdat de zon tusschen de boomtoppen door begon te branden. Doch den man zag zij niet terugkomen. Daarop verzadigde zij zich met boschbessen en begon toen doelloos nu eens hierdan weder daar-heen te dwalen. „Wat kan ik er aan doen, dat ik mijn verstand kwijt ben!" zeide zij luid bij zichzelve, „verliefd! verliefd! O heilige God, hoe vreeselijk! Een verliefde vorstin! Niet gewoon aan lijdzaam afwachten — en het dan toch te moeten! En dan zich te moeten onderwerpen aan den luim van een vreemde! Als ik zeg wie ik ben, valt hij mij te voet, maar inplaats van dan in mij de vrouw lief te hebben, zal hij de vorstin huldigen. Het is een warboel. — Als ik nu eerst maar die vorstin uit mijn hoofd kon zetten, die malle vorstin met haar zoogenaamde rechten. Die maakt de kwestie werkelijk moeilijker. Een deemoedig meisje zijn, dat leidt veel eerder tot hem. Ik zal hem zonder ophouden zoeken, ik zal hem smeeken...."

Zoo doolde zij den ganschen dag rond en zocht hem. Hij was niet op de plaats waar gerooid werd en niet bij den zandhoop en niet bij den waterval en niet bij de houthakkers. Zij liep langs den rotswand, een soort van natuurlijke muur, die zooals de overlevering luidde, eenmaal door

het ijs opgeschoven was. Zij kwam aan het ondoordringbare oerwoud en ging terug. Zij kwam aan het onvruchtbare gedeelte, waar op den moerassigen bodem geen boomen groeiden, doch biezen, nieskruid, varens, latuw en riet. Het gras dat daar groeide, was hooger dan zijzelve, doch zij meende tusschen de wilde planten Martin's spoor te ontwaren, en aarzelend ging zij verder, een armzalig, tenger figuurtje, schier te loor gaand tusschen onkruid en struikgewas. Zij kwam aan het stille water, dat in een welig-begroeide beekbedding stilstond, zwart, diep, onbewegelijk, een smalle, eindeloos lange poel. Het stilstaande water was echter vol leven. Kleine aaltjes, die uit het water op het land sprongen, kikvorschen en padden, die vanuit de struiken in den poel wipten, duizenden waterkevers van allerlei soort en daarboven de duizenden libellen, de glanzende vlinders en de in de zon in een kring ronddansende muggenzwermen. Menig klein vischje sprong vanuit het water de lucht in om naar de gonzende vliegen te happen, en de zwarte waterspiegel vertoonde kringen waar de jager met zijn buit weder ondergedoken was.

Hier kon Juliana niet verder en zij keerde dus om. Daar de zon echter reeds ondergegaan was, kon zij de richting waaruit zij gekomen was, niet terugvinden. Zij liep dwars door het hooge gras. Zij bereikte een heuveltje, doch zag van hier niets dan de verwarde struikenmassa van de woestenij, en de duisternis die daarover lag.

Zij wendde zich naar verschillende kanten, en keerde telkens weer terug, òf omdat het haar leek dat zij de goede richting niet genomen had, òf omdat zij niet door de voortwoekerende slingerplanten kon komen. Eindelijk zag zij door de struiken een licht schemeren. Zij schortte haar kleeren nog hooger op, en ging op het licht af. Zij geraakte in het moeras en zakte er tot over de enkels in. En het licht zag zij ook niet meer. Juliana was op een vermolmden boomstronk gaan zitten, en keek van hier hoe zich van uit den moerasgrond blauwachtige lichtzuilen verhieven. In 't eerst zag zij er slechts twee, doch verderop verhieven er

zich allengs nog meer, die met zachten phosphor-glans trillend ten hemel stegen. Daartusschen dansten en hupten kleine vlammetjes heen en weer, vlogen naar elkaar toe, vereenigden zich, sprongen weder uit elkaar, gingen plotseling uit, en verschenen opeens weder. De struikengroepen waren geheel in het duister gehuld, doch waren omrand met een blauw schijnsel, als een nimbus. Ginds, uit den duisteren grond, zweefde langzaam een ring omhoog, die zoo groot was als een boomkruin, en wel leek te bestaan uit ijlen nevel waarop het maanlicht valt. Daarboven verdween hij. Daaronder stond nieswortel, welks bladeren groenachtig geel als kattenoogen glansden. Juliana wilde deze verschijnselen naderen, doch dan was er niets. Wederom stond zij stil en keek vol angst naar dit nachtelijk spel der moerasdampen. In de lucht klonk ook een wonderlijk suizen en sissen, alsof er ontzaglijke muggenzwermen voorbijtrokken, en dan weder vernam zij een zacht gefluit en gehuil, zooals men wel hoort als er natte blokken hout op een haardvuur branden.

Juliana huiverde. Zij wist geen raad en dacht eraan, hoe het leven van een vrouw zonder leidenden man een dwaaltocht is, tusschen dwaallichten door en van het een naar het ander. Zij keek naar den hemel, om zich door bekende sterrenbeelden eenigermate te kunnen oriënteeren. Doch ook het uitspansel was in de war. De sterren stonden niet zooals anders in zachtlichtende, waardige rust aan den hemel, doch vlogen deels in rechte strepen, deels met wijde bogen langs het hemeldak. Zij schoten in alle richtingen, dezen naar rechts, anderen naar links, en allen kwamen op de aarde toe, en als zij haar naderden, doofden zij uit. Eerst geloofde Juliana dat het spel der moeraslichtjes zich aan den hemel voortzette; doch allengs herinnerde zij zich, dat er nu en dan, vooral laat in den zomer, groote sterrenregens plaats hebben; en zij werd nog meer gerustgesteld toen zij zag dat de eigenlijke sterren nog op hun plaats stonden en bleven staan. Velen schitterden zoo hel, dat met hun karteling meende te kunnen zien, terwijl hun

licht trilde als een vlam waarin de wind blaast. Naar zulke sterren berekende zij nu haar koers en kwam eindelijk weder aan den langen rotswand, vanwaar men de geheele moerasstreek tot aan het oerwoud kon overzien. Zij keek neer in de woestenij en was zeer verbaasd beneden een meer te zien liggen, dat glansde alsof het door de maan beschenen werd. Hier en daar was het alsof er blauwachtige rook of aetherische waterhozen uit opstegen, en op andere plaatsen was het alsof er groenachtig glanzende scheepjes in dreven. Dan weder doken zwavel-gele, flauwlichtende sterren en bollen op en verzonken weder in het meer. Dan weder laaide er ergens een blauwe vlam op, en plotseling weer ergens anders nog een, en opeens waren zij overal te zien, en was de woestenij als een reusachtige poel, waarin enkel spiritus brandde. Langzamerhand ging het phosphoriseerende lichten in een grauwen nevellaag over, die op het dal neerdaalde. Aan den hemel verschoten nog aldoor de prachtige bogen; menige verschietende ster liet zulk een hellen lichtstreep achter, dat de schaduwen in vereeniging met haar eigene om onze woudloopster heendansten.

Toen Juliana eindelijk uitkwam aan de plaats waar gerooid werd, tsirpten er krekels aan haar voeten. Nu ademde zij vrijer. In het venster van het blokhuis schemerde licht.

Zij wilde met een wijden boog om het huis heengaan en zich haastig naar de hut begeven; doch hoe schrok zij toen zij toch opeens dicht bij het venster stond, dat half geopend was, en door het luwe nachtwindje zacht heen en weer bewogen werd. Zij verlustigde zich bijna in de gewaarwording, dat zij hier in het bosch volkomen een sluwe, nieuwsgierige, begeerige, voor alles bevende, alles wagende, natuurlijke vrouw kon zijn. Behoedzaam was zij bij het venster gaan staan, en keek nu, met den elboog tegen den muur geleund, in het vertrek, waarin zij de voorgaande nachten geslapen had. De deur, die tot het grootere vertrek toegang gaf, stond open, en daardoor viel het schijnsel

van in de andere kamer staande lamp in het duistere vertrek. Nu kwam de man door deze deur binnen; hij moest zich in het voorvertrek gewasschen hebben, want hij was nog bezig zich met een handdoek hals en borst af te drogen. Zijn broek werd met een gordel los om de lendenen gehouden. Juliana hield de hand voor de oogen en gluurde tusschen haar vingers door naar de mooie welving van de borst, naar de gespierde armen, naar de gelijkmatiggevormde schouders, terwijl op den rechter schouder iets dat op een donkere moedervlek geleek, lag. Nu wierp hij zich een sneeuwwit hemd over het hoofd en schikte het recht aan zijn lijf. En zoo, in zijn lichte huiskleeding, begon hij met gekruiste armen, door de beide kamers op en neer te loopen. Juliana kon hem slechts zien als hij het donkere vertrek binnentrad, en door de lichtstreep, die door de deur naar binnenviel, belicht werd. En als de slanke, met licht overgoten gestalte daar zoo in de donkere kamer stond, alsof er licht en gloed uit haar zelve naar buiten straalde, steeg Juliana het bloed naar het hoofd en beefde zij. Nu leunde hij met zijn eenen arm op het trapje van het bed, bleef lang onbewegelijk staan en mijmerde. Waaraan kon hij denken? Zou hij dan misschien aan iets anders dan aan zijn boomstammen denken? Had hij het een of ander verdriet? Verveelde hij zich? Voelde hij hartepijn? — Zulke vragen deed Juliana zichzelve. Het antwoord erop bleef echter begraven achter de blanke borst van de manlijke gestalte in het vertrek.

Nu ging hij het vertrek uit, en trad, met de lamp in de hand, het slaapvertrek weder binnen, waar hij de dekens van zijn bed opsloeg. Hij was zoo schoon, dat Juliana half bewusteloos tegen de huisdeur viel. Toch klopte zij niet aan, doch wankelde voorwaarts, bedacht zich en ijlde naar beneden naar de hut.

Daar waren de beide oude mannen en Angla, de vrouw. Deze laatste bond in allerijl de grijze, losgeraakte haren bovenop haar hoofd vast en was woedend toen de vreemde verscheen. Dadelijk vertelde zij van den last dien zij al

door dit mensch had gehad. Daar was me laat in den middag Martin thuis gekomen en had naar de vrouw gevraagd. De vrouw was heengegaan, had zij, Angla, gezegd, waarop Martin bijna boos was geworden, en haar verweten had, dat zij de vreemde niet had tegengehouden. Hij was toen naar het bosch gegaan om haar te zoeken, doch onverrichterzake weder teruggekeerd, waarna hij erg uit zijn humeur was geweest, wat nog niet was voorgekomen sinds zij in zijn buurt woonde. En dat was nog niet alles. 's Middags was haar zoon Jackel van een boodschap thuisgekomen, en had twee jagers, of wat zij anders zijn mochten, meegebracht, die ook naar de vrouw gevraagd hadden. Hun had Angla ook verteld, dat de vrouw heengegaan was, zooals zij haar, Angla, ook bevolen had te zeggen. De mannen waren radeloos geweest en hadden haar óók al verwijten gedaan. Toen Angla hun de richting had uitgeduid waarin de vrouw vermoedelijk gegaan was, waren zij in allerijl heengegaan. En nu stond het mensch daar opeens weer! Ze zou wel doodmoe zijn! En wat 'n honger zou ze hebben! Ja, je beleefde wat met zulke lui! Ze moest dan in godsnaam maar gaan zitten en een beetje soep eten!

Nu was er, om te gaan zitten, noch stoel noch bank, en enkel een hoop mos waarachter, op gedroogde hei en biezen, de beide oude mannen lagen te snorken. Juliana ging op den hoop mos zitten en droogde met de mouwen van haar japon de zweetdroppels van haar voorhoofd. Wat een dag was dat geweest! — Angla blies de kolen in den haard aan tot ze gloeiden, om de soep op te warmen die van het avondeten was overgebleven. Om bij dezen arbeid licht te hebben, hield zij een brandende spaander tusschen de tanden en bromde allerlei onverstaanbare woorden.

Juliana dronk de soep uit den roestigen pot, en toen verzocht zij haar een plaatsje aan te wijzen waar zij kon uitrusten.

„Laat Martin u dan niet binnen?" vroeg de oude schelmsch.

„Ik heb hem niet gevraagd binnengelaten te worden," antwoordde Juliana op zulk een ernstigen toon, dat de oude ervan schrok, en daarna op kalmeerenden toon zeide: „Ja, ja, dat geloof ik wel. Dat geloof ik wel. Wat zul je bij de mannen gaan bedelen! Als je jong bent, kommen ze vanzèlf wel naar je toe."

„Ik vraag nog eens of ik hier voor den nacht onderkomen kan vinden?"

„Boven de' geitenstal ligt versch hooi," zeide het oudje. „Maar wacht even. Dat mag ik niet vergeten. 't Is goed dat ik nog even met u praatte. Hier — hier heb ik wat voor u."

Onhandig deed zij haar halsdoek open, en haalde er een erg verfrommeld papier uit te voorschijn. „Dat heeft Jackel meegebracht. Hij zegt dat een vrouw 't hem gegeven heeft, en dat ie 't moest geven aan de vrouw die bij Martin thuis was. 't Zal wel voor u zijn. Hier heeft u 't. Wat erin staat weet ik niet, want ik kan niet lezen."

Zij ging er nieuwsgierig bij staan, als verwachtte zij dat Juliana haar den brief zou voorlezen. Juliana nam het papier, maakte het hars waarmede het was dichtgeplakt, los, en zag het met potlood geschreven schrift van haar vriendin Marie. Angla lichtte haar bij met den brandenden spaander, doch Juliana las stil door.

„Is er ook nieuws?" vroeg de oude.

Juliana las stil door, en Angla keek haar aan, als wilde zij uit de trekken van de lezende den inhoud van den brief opmaken. — „Wat zal daar wel instaan," dacht de oude, „want ze wordt zoo rood als een kreeft! Nou, je kunt wel op je tien vingers narekenen wat daarachter steekt. Goeie hemel, ja, dat jonge volk tegenwoordig, daar beleef je wat mee!"

Het papier behelsde het volgende:

Lieve Juliana!

Ik heb de mannen gevonden en stuur ze dadelijk naar je toe. Gelukkig gaat er een jongen uit de hut met ze mee,

zoodat ze den weg kunnen vinden. Ik kan je niet zeggen wat ik onderweg om jouwentwille heb uitgestaan. Ik heb 't te licht opgenomen, dat ik je alleen achter liet. Ik zeg je, pas op voor dien man, dat hij je ongeluk niet wordt! Dat is ook een van de redenen waarom ik heenging. Hij is er een waar je als een doodsvijand tegenover moet staan, of dien je moet liefhebben zoodat je hem wel zoudt kunnen opeten, een van tweeën. Ik heb geen gerust oogenblik meer voordat je weer goed en wel in het houtvestershuis bent! Die dagen vergeet ik m'n heele leven niet weer, en dan de verantwoording! Was ik maar niet met je meegegaan! Zoo diep den Schatt in! Ik smeek je op m'n knieën, pas op voor dien man! Neem niet afscheid van hem, maar ga stilletjes heen. Met gods hulp hoop ik vandaag nog thuis te komen, en stuur je Peter tegemoet.

Marie Baumgartner.

Juliana verlangde naar het hooi boven den geitenstal. Daar strekte zij haar uitgeputte ledematen uit. Ze was moe, maar slapen kon ze niet. Ze dacht maar na en droomde. Onder haar in den stal maakten de herkauwende geiten beweging. Stal- en hooi-lucht bedwelmden haar, en toch wilde de slaap maar niet komen. Meermalen hoorde zij het heen en weer bewegen van de ladder die naar haar op voerde, en riep dan luid wat er was.

„Ben je nog wakker?" vroeg de stem van Angla van beneden. „Ik kan ook niet slapen. Ik zit hier al een heelen tijd onderan de ladder en de moed is er bij me uit."

„Wat scheelt er dan aan?" vroeg Juliana naar beneden.

„Moet ik 't dan zeggen?" riep de oude naar boven. „Goed dan, omdat je 't me zelf vraagt zal ik 't zeggen. Ik heb zoo met je te doen. Ik weet niet hoe ik 't met je heb. Je bent geen boerenmensch en ik laat me niks wijsmaken. Je bent wat beters, en 't moet wel een groot ongeluk zijn dat je de Schatt heeft ingejaagd. Ik wil wedden dat 't jou al net gaat als 't ons is gegaan. Als ik al es hard tegen je geweest ben, moet je 't me maar niet kwalijk nemen."

Juliana stond op het punt zich boos te maken over deze stoornis, maar om de waarheid te zeggen, deden deze goedbedoelde woorden haar goed en bovendien viel het haar in dat de vrouw misschien om harentwil geen slaapplaats had.

„Waarom zit je op de ladder?" riep zij naar beneden. „Kom maar naar boven, hier is nog wel plaats."

„God zal 't je loonen," antwoordde de vrouw. „D'r is anders binnen bij m'n ouwe ook nog wel plaats, maar ik zal graag naar boven kommen."

Zij klom de ladder op en hurkte aan Juliana's voeten in het hooi.

Juliana nam de gelegenheid waar om iets over de geschiedenis der nederzetting, en zoodoende misschien ook iets over Martin zelf te weten te komen.

„Vertel me eens," vroeg zij, „Wie zijn die mannen, die in de hut slapen?"

„Die hooren bij mij," antwoordde Angla.

„Allebei?"

„Allebei. De eene is m'n broer, en de andere is m'n man."

„Hoe komen jullie hier zoo in dit bosch?"

„We zijn hierheen gekommen."

„Maar wat kan je naar deze wildernis gevoerd hebben?"

De oude antwoordde niet dadelijk. Eindelijk fluisterde zij: „Zooiets moest ik eigenlijk aan niemand verder vertellen. Als de groote heeren 't te weten kwamen, zou 't met ons gedaan zijn. De vorstin laat niet met zich spotten in zulke dingen. Nog kort geleden heeft ze d'r een ter dood laten brengen, die, zooals ze zeggen, onschuldig was. En dat kon met anderen ook wel es gebeuren!"

De vrouw zweeg. Juliana vermoedde gewichtige dingen op het spoor te zijn en moedigde de oude vrouw aan door te gaan.

Aarzelend antwoordde Angla: „'t Zou verstandiger zijn als we gingen slapen."

„Ik wil niet indringerig zijn," zeide Juliana, „iedereen

heeft zijn geheim, maar als er misschien iets was wat je drukte — ik ben je vijand niet."

„Zoo bedoelde ik 't ook niet," ging de oude voort, want haar eenmaal losgeraakte tong kon ze nu onmogelijk meer intoomen. „Maar dàt weet ik wel, als ze m'n man toen gesnapt hadden, dan hadden ze 'm zoo vast as wat door 't hennepen venster laten kijken. 't Gebeurde alleen maar toen ie 'n stuk in z'n kraag had, want welk arbeidersmensch bemoeit zich anders met zulke dingen? M'n man was bij de houtzagerij van Zielwanger an 't werk. Die' eigenste' dag brak er 'n kamrad en moest m'n man naar de' smid. En of de duivel in 't spel was, hij kwam in de kroeg terecht. En toen komt de bode binnen en zegt: „Weten jullie 't nieuws al? Ze hebben den vorst doodgeschoten!" En toen slaat mijn man met z'n vuist op tafel en zegt: „Goed zoo!" Anders niks. „Goed zoo," zei ie. — De anderen letten d'r niet eens op en hij zelf dacht er ook verder niet an. Twee dagen daarna zochten de speurders 'm en wouen 'm oppakken, omdat hij, zooas 't heette, met die moord had uit te staan gehad. Nou vraag ik je toch! Ze kwamen op de zagerij en as m'n man niet achter door 't machinehuis was gegaan en in 't water gesprongen, dan zouen ze 'm gehad hebben ook. Hij kwam naar huis hollen en had nog net asem genoeg om te zeggen: „Vrouw, gauw wat, vluchten! vluchten!" Ik schrok me dood, raapte gauw wat kleeren bij mekaar en daar gingen we. En van toen af an is 't ons niet te best gegaan. Lieve Heer nog toe! We kwamen 't bosch niet meer uit, net als roovers! 'n Heele winter lang en toen hoorden we nòg dat ze nòg aldoor zochten. We waren wanhopig, en m'n man zei: 'k Laat me nog net zoo lief hangen as dat 'k nog langer zoo voortga! En toen wou ie z'n eigen angeven. „Schobberd die je bent!" riep ik tegen 'm, want ik was kwaad dat ie mijn en z'n eigen kind zoo'n schande wou andoen. „Ik zeg je dat 'k 't doe," zegt ie en balt z'n vuist tegen me, en toen hield 'k m'n mond. Als ie zich wat in z'n hoofd heeft gezet, is er geen praten an, en al zou 't uitloopen op hangen, dan bleef

ie d'r nòg bij. En toen kwamen we in de rotskloof achter de' Wolfgangberg 'n jonge', wildvreemde' man tegen die' we om 'n stuk brood vroegen, as ie 't had, want ik bestierf 't haast van de moeheid en de slapte. En toen vertelden we 'm van ons ongeluk. Toen keek ie ons an en vroeg of we met hem meegingen. Hij ging de' Schatt in. „'n Rooverbende!" roept m'n man zonder d'r bij na te denken uit, „nou, mijn ook al goed. 't Loopt tòch úit op hangen!"

„Dat niet," zegt de vreemde. „Ik heb 'n stuk grond in den Schatt gekocht dat ik wil omzetten, en daar heb ik menschen voor noodig. „Ook al goed!" zegt m'n man, en van toen af an zijn we bij de' vreemde geweest. Die was van dat oogenblik af an onze' heer. Later ben ik ook onze jongen, die bij een boer zoolang was, gaan halen, en m'n broer kwam ook mee. Die was 't nog nergens goed gegaan, en slechter dan slecht kan 't in 't bosch ook al niet zijn, zegt ie. — Ziezoo, nou heb ik d'r heel wat afgepraat."

Met deze woorden eindigde de oude haar verhaal en veegde zich netjes den mond af, alsof zij een lekker hapje geproefd had. „Maar nou willen de ooren ook wat hebben. Met jou is t'r zeker ook wat," fluisterde zij Juliana toe, „dat je zoo hier in de' Schatt ben'? Je kunt 't me gerust vertellen, want voor ons 'hoef je niet bang te zijn."

Juliana zweeg.

„Als ik 's moest rajen, wie je ben' " — zeide Angla.

„Nu?" vroeg Juliana.

„An je kleeren zou je zeggen dat je 'n kruidenzoekster bent; naar je gezicht te oordeelen ben je 'n stadsjuf, en naar je spraak 'n zigeunerin. 't Is alleen maar vreemd dat ik niet bang voor je ben, want anders ben ik toch zoo bang voor vreemden."

„Hoe lang is Martin al in den Schatt?" vroeg Juliana.

„Dat zal beslist al wel 'n jaar wezen as 't niet langer is. De' tijd bijhouen kunnen we hier niet best," antwoordde de oude.

„Is hij in dien tijd hier niet weer vandaan geweest?"

„Hij gaat nooit uit."

„En is er ook nooit iemand hier geweest om hem op te zoeken?"

„Maar m'n hemel, wie zou hem opzoeken? Voor zoover ik weet heeft ie niemand. Z'n ouders zijn dood. Hij moet 'n broer gehad hebben, die as soldaat is gestorven."

„En vrouw en kind?" vroeg Juliana beklemd.

De oude schrok op. „Je vraagt wel wat veel!" mompelde zij. „Goeie God, as 'k es te veel praatte! Hij is onze weldoener. Bidden," zei ze slaperig, — „voor 'm bidden. Iederen avond, — voordat we gaan slapen. Onze Vader, die in de hemelen zijt —" Het gebed ging in een onverstaanbaar stamelen over — de oude sliep.

— En vrouw en kind? Dit bleef nog steeds een open vraag. Ook Juliana sliep eindelijk in, doch uit haar beangstigde ziel stegen vreeselijke droombeelden.

— Op het slot Johannislust rammelden 's nachts in de slaapkamer de ramen. De geheele residentie was een vuurzee, waarboven de kronkelende, dikke rook zich welfde tot een geweldigen oven. Een waanzinnig, woest gehuil van smart en daartusschendoor het laaiende gejoel van brutale troepen volk. De klokken hadden storm geluid, doch waren nu verstomd, de torens stortten in en uit de puinhoopen vlogen de vonken ten hemel als vurige roeden. Een heete walm drong de vensters binnen en op het oogenblik dat ook het trotsche Johannislust ineenstortte, riep Juliana steunend: „Martin! Help!" Door dezen kreet werd zij wakker. Het koude angstzweet stond haar op het voorhoofd.

„Wat zijn dat toch voor visioenen?" vroeg zij zich af met heftig kloppend hart. En toen viel haar het woord van den ouden Nikolaus Abraham in: „Aan het lichaam der menschen woekeren vaak uitwassen en zweren die niet anders te genezen zijn dan door uitsnijden en uitbranden!" Zou het met ons óók zoover gekomen zijn? — Nog woelden dergelijke gedachten in het hoofd der jonge vorstin, en buiten tsjirpten de krekels. Daar werd het allengs als een ver-verwijderd luiden van „Vrede!" — Het murmelende beekje buiten fluisterde: „Vrede!" — De ademtocht zelf

werd tot een zacht gezang: „Vrede hem, die van goeden wil is!" —

Juliana was in een verkwikkenden slaap gezonken.

Op de wouden van den Schatt rustte een vredige sterrennacht. In het blokhuis was de lamp reeds lang uitgedaan, doch Martin sliep niet, stond aan het venster en keek naar buiten, naar den hemel, waar de eene vallende ster de andere kruiste. Lichtend, als vuurpijlen schoten ze door de ruimte, doch allen doofden weder uit vóór ze de aarde nog bereikt hadden. Aan de hemelen glanst een ander vuur, en ook in de harten der menschen brandt een ander licht.....

Juliana ontwaakte en moest zich eerst bezinnen waar zij eigenlijk was. In haar gevoel kon ze evengoed een paar uur als eeuwenlang geslapen hebben. Zij voelde zich nu anders te moede, licht en sterk, vol levensfrischheid en drang naar daden — ja, bijna mannelijk, als zij het een naam had moeten geven. Boven haar hoofd hingen de dakbalken en door alle reten en kieren drong het daglicht naar binnen. De oude Angla was er niet meer, doch de kuil in het hooi, waarin ze geslapen had, was er nog wel.

Juliana streek de hooisprieten van haar kleeren, en klom de ladder af. Toen zij buiten kwam, moest zij de hand voor de oogen houden, zoo hel was het licht. En toch scheen de zon niet. De lucht was overdekt met een licht grijze wolkenlaag, en de boomstammen in het rond stonden daar ernstig en somber. Juliana hoorde zingen, en toen zij om de hut heenkwam, zag zij, dat daarboven voor het blokhuis de vijf menschen — de jongen, Jackel, was er ook bij — op groote steenblokken zaten en een lied zongen. Hun stemmen klonken niet schel en ook zongen ze niet luid, doch rustig en gelijkmatig — het klonk bijna als koraalgezang.

Juliana was roerloos blijven staan om naar het lied te luisteren.

Nu herinnerde zij zich dat het Zondag was. Temidden dezer vredige natuur en in het blijde besef van haar jonge leven, begon dit stemmige lied in haar hart weerklank te vinden.

Boven de groep zangers stak het hoofd van Martin uit. Zij luisterde naar den zuiveren klank zijner stem, en drukte haar hand tegen haar onstuimig kloppenden boezem, waarin zij den brief gestoken had. Arme, goeie Marie!

Toen het lied uit was, bedekten de mannen het hoofd weder en een van de beide ouden zeide: „Goed zoo!" Martin wenkte Jackel. Jackel was dezelfde jongen, die verscheidene dagen tevoren, toen hij een boodschap moest overbrengen en door het bosch liep, ons gezelschap ontmoet, en op alle vragen niets had weten te antwoorden.

„Jongen," zei Martin tot hem, „al is 't vandaag Zondag, toch zul je niet mogen rusten, maar daarvoor zul je een anderen dag in 't gras mogen liggen, of op je hoofd staan, of frambozen plukken, net wat je wilt. Doe nu wat brood met kaas in je ransel en ga het bosch weer in. Blijf telkens eens staan om te luisteren of je ook menschen hoort, en roep vaak hard opdat ze je hooren als ze in de buurt zijn. En als je de mannen vindt die gisteren hier geweest zijn, zeg ze dan, dat ze weer naar Martinshuis terugkeeren, want dat de vrouw, die ze zoeken, daar is. En breng ze dan hierheen."

De knaap drukte zijn sproetige gezicht op zijn gebogen arm, en klaagde zijn leed in het ruwe hemd dat hij aanhad. Hij was zoo bang voor die vreemde menschen, omdat die zooveel vroegen, en altijd maar weer vroegen, en hij verstond hun taal niet en dan wist hij niet te antwoorden en dan schaamde hij zich.

Martin keek den jongen eens ernstig aan; en toen zei de knaap niets meer en maakte zich gereed voor zijn nieuwen tocht door het bosch.

Juliana had het verstaan. Toen zij zag dat Martin haar bemerkt had en naar haar toekwam, ging zij hem tegemoet. In zijn zondagsche kleeren was hij nu nog slanker en

strenger dan anders. Deze zondagsche kleeren onderscheidden zich enkel van die, waarin Juliana hem den eersten maal gezien had, doordat zij van een frisscher kleur waren en nog een beetje strakker om het lichaam sloten. Om den breedgeranden hoed was een groen koord tweemaal gewonden, en daartusschen stak een bruine haneveer. Toen zij dicht bij elkaar waren, lichtte hij even den hoed op, en zeide: „Is u er weêr?"

„Ja," antwoordde Juliana, en er lag iets als trots in dit eene woordje.

„U denkt niet aan de verantwoording, die u op ons laadt," zeide hij, en zijn oog trilde een weinig. „U is hier in den Schatt gekomen, en ik heb u onderdak gegeven, zonder naar uw verdere oogmerken te vragen. U is heengegaan zonder mij dit te laten weten en u is weder teruggekomen, nadat men u tevergeefs gezocht had. Zeg toch eens wat u hier wilt, opdat wij u van dienst kunnen zijn."

Juliana stond daar als een steenen beeld, en ook haar gelaat was bijna zoo wit als marmer.

Martin had zich omgedraaid en ging nu naar het blokhuis toe.

Toen zij zich aan haar verstijving had ontworsteld, ijlde zij hem na. In de kamer van zijn huis haalde zij hem in. Hij zat op den punt der tafel. Het was haar als moest haar lichaam voor den man knielen, doch iets als een onzichtbare hand rukte haar omhoog, en zij bleef rechtop voor hem staan. Rechtop, bleek, uiterlijk kalm stond Juliana voor Martin en zeide met eenigszins doffe stem:

„Martin! Je wilt weten wat ik hier wil. Ik moet je eraan herinneren, dat jij zelf hebt voorgeslagen en ingewilligd, dat ik hier in je huis zou uitrusten totdat ik weer flink genoeg was om den tocht verder voort te zetten. Wat heb ik dan gedaan dat je me plotseling van je wilt stooten? Wat heb ik gedaan? Ik ben een vrouw die hier zonder bescherming staat."

„U heeft u afgescheiden van uw gidsen en beschermers," viel Martin haar in de rede.

„Ik ben hen uit den weg gegaan," antwoordde Juliana, „omdat ik nog wat hier wil blijven, omdat ik het woud en zijn eenzaamheid gezocht heb, omdat ik ziek ben en alleen hièr gezond kan worden; omdat ik hier iemand gevonden heb, dien ik nooit weer verlaat."

Martin was opgestaan.

Doodsbleek en zacht over het geheele lichaam bevende, ging Juliana voort: „denk van me wat je wilt, Martin, ik weet zelf niet meer hoe ik het met mezelf heb. Ik weet niet wie mij dat aangedaan heeft dat ik mij zóó moet verdeemoedigen. Maar het is geen deemoed, het is trots. Ik ben een vrouw, die zichzelve naar waarde schat, en die niet wil afwachten wat anderen over haar zullen beslissen. Vleiers die naar me dongen heb ik wel ontmoet, maar nog geen màn. Ik wil liefhebben als een vrij mensch en ook zóó bemind worden. Het is trots, eigen vrije beschikking. Jou heb ik lief, Martin, en geen ander, zoolang ik leef, en nu vraag ik je of je mijn man wilt worden?"

Met vlammende oogen keek zij hem aan. Hij verroerde zich niet. Zij stonden bijna hooghartig tegenover elkaar, als twee tegenstanders. Eindelijk sloeg Martin de oogen op; er vertoonde zich een vochtige glans in. Hij hief langzaam zijn arm van de tafel en liet hem er weder op neerzinken.

Zij vouwde de handen voor hem en ging voort: „Martin! Ik maak je rijk! Ik maak je machtig! Ik zal je alle eer ter wereld geven. Ik weet wel dat dat niets is en niet opweegt tegen je waarde. Maar geef je aan me! Geef je aan de vrouw, die je liefheeft zooals geen ander op aarde je lief kan hebben. Martin, neem me aan! Neem me aan!"

Zij zweeg nu en keek hem aan — bijna majestueus in haar deemoed.

Martin hief het hoofd op en zeide: „Vrouw, in dit oogenblik heb je vele hulsels van je geworpen. Je staat voor me zooals je bent. Je bent schoon en begeerlijk. Ik heb nog nooit een vrouw gezien, die met jou gelijk te stellen is."

„Martin!" riep zij bijna juichend uit, en wilde hem om den hals vallen, doch hij weerde haar af. Snel wendde hij zich om en wilde weg, doch zij vatte hem bij den arm.

„Laat me gaan!" zeide hij bijna barsch, „er is al veel te veel gezegd tusschen ons. 't Is nutteloos. Een màn neemt u niet."

Juliana deed een schrede achteruit en vroeg heesch: „Waarom niet?"

„Uw gemaal kan geen màn zijn," zeide Martin. „De man moet niet enkel de echtgenoot van zijn vrouw zijn, hij moet ook het hoofd zijn. De gemaal van een regeerende vorstin kan dat nooit en nimmer zijn."

„Heb je me dan herkend?" riep Juliana uit.

„Vorstin, ik heb u tweemaal gezien," zeide Martin. „De eerste keer, toen u van uw landgoed de residentie binnentrok, en de tweede maal bij de kroning."

„Je hebt me herkend en geveinsd!" riep zij toornig uit.

„Ja, ik kende u, daar was niets aan te veranderen. U wilde niet herkend zijn, en daarom eerbiedig ik uw wil."

„En dus sta ik als avonturierster voor u! Nu begrijp ik het."

Zij stonden drie pas van elkaar verwijderd, elk van hen als vastgenageld aan den grond. Na een poosje zeide Martin: „Mag ik nog even iets zeggen?"

„Spreek, spreek!" stiet zij er hartstochtelijk opgewonden uit.

Martin duwde de deur, die tot nu toe aangestaan had, dicht, liep het vertrek even op en neer, voer met zijn vlakke hand over zijn voorhoofd, en zeide:

„Ik heb van onze jonge vorstin vaak goeds gehoord. Maar zooals ik haar nu zie, dat maakt haar in mijn oog eerst waardevol en groot. Het menschelijke in haar doet zich gelden. Het onnatuurlijke van het hofleven heeft dit niet kunnen dooden. Het vrouwelijke bij een regeerende vrouw, pleegt te verdwijnen, en, omdat zij geen man kan zijn, wordt zij een tyran. Ont-vrouwde vrouwen, evenals ont-

mande mannen zijn ont-menschte menschen. Bij u is dit tot nu toe niet gelukt. Vorstin! Ge verdient een beter lot dan vorstin te zijn!"

„Als —" Zij bracht dit eene woord eruit, en bleef toen steken. Hij keek haar vragend aan.

„Als ik jouw tot vorst maak!" stiet Juliana eruit.

„Kunt ge dat?" hernam hij. „En gesteld dat ge het kunt! Wie zou het aannemen?"

„— Weigeren?" fluisterde zij bijna.

„Zou ik een stand verlaten die mij lief geworden is, waarin ik iets presteeren kan, en overgaan naar een anderen, dien ik niet wensch en dien ik haat?"

„Haat?"

„Niemand kan het heerscherschap volkomen zooals het moet vervullen," ging Martin voort, om door nuchtere woorden zijn onstuimige gevoelens te verbergen. „In tegendeel, ieder, die tot grootheid en macht komt, loopt gevaar als mensch kleiner te worden. Wie leeft temidden van kruiperij en oogendienerij, die hem aan alle zijden omgeeft, moet wel een sterk hart hebben om de menschen niet te leeren verachten."

„Dat is volkomen waar," zeide Juliana. „Maar de vorst is daar zelf de schuld van, als hij de vleiers tot zich trekt en de mannen op wie hij vertrouwen kan, mijdt. Hij kan ook onder gunstiger omstandigheden regeeren. Al wat het rijk aan groots en edels en schoons bezit kan hij om zich heen vergaren en zijn leven daarmee tooien. Martin, zie niet neer op de kroon."

„Zelfs terwille van een kroon mag een man niet afwijken van zijn weg," zeide Martin afgemeten.

„De man op den troon," antwoordde zij, „is de ellendigste slaaf als hij een dwaas, de vrijste mensch als hij verstandig, en de grootste held als hij een zedelijk leven leidt."

„De gangbare zedelijkheidsbegrippen nutten u op den troon niets," zeide Martin. „Vorstendeugden zijn niet met het volksgeweten te meten. Er zijn zonden die bij vorsten

voor deugden doorgaan, en deugden, die bij hen tot ondeugden worden. En zoodoende is er een onoverbrugbare afgrond....."

„Je woorden doen mij enkel zien, dat je ziel groot genoeg is voor den troon."

Martin haalde de schouders op en zeide: „Op een troon is geen ruimte voor twee. Hij is eng als een doodkist."

Na even gezwegen te hebben, antwoordde Juliana: Zul je den lichamelijken arbeid, dien je nu verricht, niet eens moede worden?"

„Nooit. Werken is de beste ontspanning voor den last des levens."

„Wat een gezonde natuur!" zeide Juliana als voor zich, „en hij vergeet de liefde."

„De liefde laat zich niet vergeten," zeide Martin, „en hare wegen zijn de kortste. — Wij zijn man en vrouw," voegde hij er zacht bij.

„En met jou zou ik in den hemel of op aarde niets anders willen zijn," zeide zij even zacht, en haar gelaat werd overtogen van een rooden gloed.

Hij kwam een schrede nader, zij week een stap terug en zeide met koortsachtigen haast en hijgenden adem de volgende woorden: „Ik smeek niet om een enkel uur, maar om een heel leven. Martin, ga met me mee. Ook ik heb mij eens verzet toen de afgezanten op mijn landgoed kwamen om mij af te halen. Eerst later heb ik leeren inzien hoeveel een rechtschapen mensch beteekent in een hooggeplaatst ambt, dat anders licht door een gewetenlooze kon ingenomen worden. De kroon is een tooverring. Indien de goede hem van zich werpt, kan de slechte hem bemachtigen. Vergeet dat niet. Laat ik volgens de wet vorstin zijn, die door jou geregeerd wordt, Martin!"

„„Wat ge zegt, zijn louter sprookjes," zeide Martin.

„„Ja, mijn vriend, het is een sprookje, dat je dit woud verlaat en naast mij op den vorstentroon komt te zitten. Maar zeg eens, wat is er géén sprookje op deze wereld? Is de koning geen sprookje? Of de bedelaar? Dat er in

hetzelfde land en op denzelfden dag zooveel pracht en zooveel ellende te vinden is, is dat geen sprookje? Is het groene woud geen sprookje? Eerst dàn wordt het sprookje tot een onding, als de vorstin eenzaam in het paleis versmacht. — Martin, laat mij niet in eenzaamheid vergaan, kom met mij mee...."

Zij zonk voor hem op de knie, doch hij hief haar snel op en zeide: „De liefde brengt u het hoofd op hol, vorstin. Wat ge bepeinst is absoluut onmogelijk. Ik ben maar een gewoon burgerman en heb vrijwillig den boerenstand gekozen. Vraag over vijfhonderd jaar nog eens of regeerende vorstinnen naar zulke mannen mogen dingen."

„Ik zal dit niet over vijfhonderd jaar, en ook nu niet doen," zeide zij vastberaden. „Ik maak enkel gebruik van mijn recht als mensch. Ik wil alleen weten of je me lief hebt."

„En als dat eens zoo was?" antwoordde Martin.

„Volg mij dan!"

„Volgen doe ik u niet. De man gaat voorop, waarheen zijn natuur, zijn neigingen en beginselen hem roepen; de vrouw heeft hem te volgen."

In Juliana's oogen stonden tranen. „Je bent hard, Martin," bracht zij er met moeite uit.

Martin kwam weder een schrede nader, en ging op anderen toon voort: „Ik wil openhartig zijn, zooals jij het ook geweest zijt. Juliana, je bent mijn noodlot. Jij bent mijn innerlijk noodlot, laat mij 't dan van je uiterlijk leven zijn. Ik volg jouw hart, volg jij dan mijn hoofd. Ik zie je rechten niet over het hoofd, ik meet je niet naar mijn, maar naar je eigen natuur. En in jouw aard ligt het de vrouw van een màn te zijn. Een vrouw, hetzij het een meisje of een koningin is, offert alles voor haar liefde."

„Ook macht en kroon....?" vroeg Juliana met stokkenden adem.

„Ook macht en kroon," zeide Martin.

Na een oogenblik zwijgen fluisterde Juliana: „Martin, je eischt veel. Bedenk dat ik niet enkel vrouw ben, maar ook

mensch. Is er wel één onder jullie, sterke mannen, die sterk genoeg is, om den glans, eer en waardigheden, de macht, de hoogste plaats die een sterveling kan innemen, en waarvoor menigeen alles zou veil hebben, zoo maar opeens op te geven? Is er wel één onder de sterken die zóó sterk is? En moet dan een zwakke, ijdele vrouw dit kunnen?"

Martin zweeg. Zijn zwijgen zeide enkel: Een echte man is duur. In alle opzichten. Goedkooper is hij niet te krijgen.

Juliana streek met de vingertoppen harer beide handen over haar voorhoofd. Zij was verward.

„Zeg me dan wat ik beginnen moet!" riep zij eindelijk uit.

„Dat heb ik al gezegd."

„Wat je ook wilt, ik volg je!" Met deze woorden zeeg zij voor hem ineen.

Martin zag het beven van haar lichaam, dat langzamerhand overging in een hevig snikken. Hij liet zich voor haar op een knie zinken, legde zijn rechterhand op haar schouders en streek haar met de linker de haarstrengen, die haar warrig over het gelaat gevallen waren, weg.

„Arm, lief kind!" zeide hij, en zijn stem had een weeken, bijzonder innigen klank. „Huil niet meer, dat doet me zoo'n pijn. Kijk me aan met je lieve oogen. Kom! Hier aan mijn borst, daar is het goed rusten voor je. Kom!"

Plotseling bezon zij zich. Haastig stond zij op en wilde naar een anderen hoek van het vertrek. Hij volgde haar. Zij vouwde de handen voor hem, en zeide smeekend: „Bescherm me! Ik ben een vrouw, bescherm me tegen mezelf!"

„Ge hebt gelijk," antwoordde hij, „het gaat hier niet om een uur, het is een kwestie voor het leven."

„O, deze waanzin! Deze waanzin!" hijgde Juliana, en bedekte de oogen met haar handen. „Als dàt liefde is. Dan kennen anderen geen liefde, want zij worden er nooit waanzinnig van. O, deze rusteloosheid, die ik al zoolang in mij heb voelen woelen! Het woud, de wildernis ingejaagd! En hier heb ik hem gevonden. — Maar denk niet verkeerd

over me, omdat ik je zoo móét naloopen. Je bent zooals ik mij een man dacht; of neen, je bent zoo niet; je bent nòg voortreffelijker. Had ik jou niet gevonden, dan had ik te gronde moeten gaan. Zóóveel mannen om me heen, en niet één man eronder! Dat maakte me uitzinnig, en ik wist niet wat ik wilde en móést doen. — Jij zoudt geen vorst zijn, zeg je? Een man die in het bosch werkt? En je zoudt me van je liefde slechts iets willen geven en me dan weer wegzenden? — Zóó ben ik niet, Martin. Ik wil je heelemaal hebben, niet voor 't oogenblik en niet voor morgen — maar met me mee naar het altaar moet je!"

„Juliana!"

„Je hebt de deur gesloten. Open haar!" zeide zij waardig.

„Ik heb de deur niet gesloten," zeide Martin. „Wien het vrij staat mijn huis binnen te treden, dien staat het ook vrij het weder te verlaten. Ik heb in U den deemoed der vorstin en den trots van een vrouw gezien. Ik acht u hoog, en ook gij zult met achting voor den man uit het volk scheiden."

„Neen," zeide Juliana, door haar tranen heen glimlachend, „scheiden zullen we niet. Ook jij hebt niemand behalve mij, dat weet ik. Je hebt mij lief, dat kàn niet anders."

Uit zijn blik sprak de bevestiging harer woorden. Met moeite gelukte het hem zich goed te houden en te blijven staan. Als op een slagveld streden in zijn hart woest hartstochtelijke gewaarwordingen, waarvan Juliana niets vermoedde. Liefde en toorn — en nog andere demonen.

„Ik ga je nu voor korten tijd verlaten," zeide Juliana. „Maar één ding zou ik je nog willen vragen."

Hij keek haar aan; wachtte op wat zij vragen zou.

„Martin," zeide zij, „als ik het opgeef...." Haar stem begaf haar. Zij snakte naar adem en ging voort: „Als ik opgeef wat mij niet toebehoort, en terugkom.... neem je me dan aan?"

Hij drukte haar rechter hand, keek haar ernstig en zacht in de weenende oogen — en zweeg.

„Wij zien elkaar spoedig weer!" riep zij en verliet snel het huis.

Dit alles greep plaats op dien Zondag in het boschhuis in den Schatt.

Een uur later zag men de eigenaardige jonge vrouw, goed uitgerust voor den tocht, op de weide toeschrijden. Angla zat voor de hut naast haar man en haar broer en sprak onomwonden haar overtuiging uit dat het met „dat mensch" niet in den haak was. Ze was zeker ontvlucht uit de gevangenis of het gekkenhuis!

„Vast niet," zei haar broer. „Verliefd is ze. Ze loopt de mannen na. Hij heeft z'n naam in d'r hart geschreven. Met bloed geschreven! Komt nooit weer los. Van z'n leven komt ie niet meer los."

„Net zoo," bevestigde de ander.

Spoedig daarna kwam Jackel thuis. Hij vertelde, dat hij de mannen die hij had moeten gaan zoeken, gevonden had in het moeras. Hij had ze hierheen willen brengen, toen ze boven in de dennen de jonge vrouw waren tegengekomen, en toen wilden ze met haar mee teruggaan. Ze zaten nog boven in de dennen en dronken wijn, en hij, Jackel moest ook weer met ze mee en ze hadden hem een rooden dukaat beloofd, en ook, dat hij zou mogen trouwen als hij groot was.

„Die rooie dukaat zou ik maar aannemen," ried hem zijn oom, „maar op 't andere zou ik me maar es bezinnen."

Vader Sauschwamm tastte naar zijn rug, maakte daar zijn leegen tabakszak van den gordel los, en stak hem den knaap toe om hem in het Scharndal opnieuw te laten vullen.

„Nee, dat is niet noodig!" kwam Angla ertusschen, en rukte hem den zak uit de hand. „Dan moet je maar beukenblâren rooken, als de boel hier dan tòch blauw van de rook moet zien, Sauschwamm!"

„Mijn ook al goed!" zeide de oude.

Martin kwam van het blokhuis naar beneden. Hij droeg Angla's broeder op levensmiddelen in een zak te doen,

zich dien op den rug te binden, naar de lieden in het dennenbosch te gaan en hen den weg naar het Scharndal te wijzen.

„Die zak is in ieder geval niet van jou!" zeide haar broer, trok zijn zuster den tabaksblaas uit de hand om hem ginds voor zijn zwager te laten vullen. Fransiscus Sauschwamm zag dezen gang van zaken met voldoening aan en dacht stilletjes bij zichzelven: „goed zoo!"

Toen het gezelschap, waaronder ook Juliana, uit het dennenbosch wegtrok, keek Martin hen vanuit de verte na. — „Ze komt niet terug," dacht hij bij zichzelven. „Onoprecht is ze niet, maar als ze weder binnen haar tooverkring is, zal de vorstin de vrouw in haar dooden. Het verstand zal in haar de overhand behouden. Ze komt niet terug."

Hij nam zijn bijl, ging naar de achterste rooiplaats en begon een boom te vellen. Beter de Zondagsrust te verbreken dan in ledigheid te moeten luisteren naar het wilde kloppen van een bloedend hart.

De op deze voorvallen volgende winter ging zonder verdere gebeurtenissen voorbij. De schrijver heeft twee brieven voor zich liggen, die in den loop ervan geschreven werden en welke op den ontwikkelingsgang der dingen even een lichtstraal werpen. De eerste brief luidt:

Boschhuis.

Lieve Vriendin!

Het is niet anders en ik kan er niets meer aan doen, maar ik heb je beleedigd. Toen ik uit den Schatt thuiskwam, heb ik dag en nacht op je gewacht. Maar wie er kwam of schreef, Juliana niet. Nu zijn er twaalf weken voorbij en ik had niet willen schrijven. Ik dacht bij mezelf: dat is ook al voorbij. 't Was een gelukkige droom. Maar 't laat me geen rust. Ik kan leven noch sterven als ik dat niet eerst

weer in 't reine heb gebracht. Zulke dingen moet je niet stilletjes laten rusten, want vaak is 't enkel 'n kwestie van 'n misverstand, dat licht opgehelderd kan worden. Niet dat ik niet inzie, dat 't niet gaat dat 'n vrouw als jij zoo omgaat met gewone menschen, al wou je ook nog zoo graag. Maar dit weet ik heel zeker, dat je me altijd in vriendschap zul blijven gedenken. Ik moet je nog wel duizendmaal danken voor 't vele lieve en de eer die je aan mij, mijn man en kind heb' bewezen. En ook moet ik je nederig om vergeving vragen. Dat ik je toen alleen in de wildernis achterliet was heel verkeerd van me. Ik weet werkelijk niet wat het is, maar ik ril als ik dien man zie, en zoo kwam 't dat ik mijn hoofd kwijtraakte.

En toen heb je een brief ontvangen, waarvoor ik je ook om verschooning moet vragen. 't Ging mij niets aan, want je bent vrij in je doen en laten en verstandig, en niemand heeft je te zeggen voor wien je op je hoede moet zijn. Hij is een ander mensch dan een ander en ik geloof niet dat hij slecht is. Je zult zelf wel geweten hebben waar je aan toe was. Omdat ik niks van je hoorde, was ik in de heilige meening dat je nog in den Schatt was en alleen wou zijn, en 't huilen stond me nader dan 't lachen — van verdriet of geluk, dat weet ik niet. En toen ik 't hoorde, kon ik 't haast niet gelooven, dat je weer op je slot terug waart en regeerde. En toen begreep ik pas dat je op de terugreis ons huis waart voorbijgegaan en dat het uit was tusschen ons. En dat is zóó natuurlijk, dat ik nou haast niet kan gelooven dat 't ooit anders is geweest. Ik ben er wel bedroefd om, maar wat voorbij is, geef ik niet op, voor nòg zoo veel niet. Uit de verte blijf ik je met liefde en eerbied gadeslaan en iederen morgen en avond wil ik voor je bidden dat je gelukkig moogt worden. Mijn man en Frans laten je eerbiedig de hand kussen, en tot in het graf blijf ik, geliefde vorstin,

je trouwe

Marie Baumgartner.

Op dezen brief verwachtte de houtvestersvrouw geen antwoord. Er verliepen verscheidene weken. Daar kwam plotseling vanuit de residentie, van Edenstein per eigen bode een brief. Dit schrijven luidde aldus:

Schloss am Hof.

Ik krijg mijn verdiende loon, lieve Marie. Je harde brief heeft me wel verdriet gedaan, maar ik verdien niet beter. Ditmaal kan ik me niet verontschuldigen, maar hiervan verzoek ik je overtuigd te zijn, dat je plotselinge vertrek uit den Schatt me wel verrast, maar niet beleedigd heeft. En je brief was me opnieuw een bewijs van je vriendschap, die eigenlijk geen bewijs meer noodig heeft. Waarom ik op de terugreis niet bij je aangekomen ben, zul je misschien later nog eens vernemen, voor 't oogenblik moet ik het wel aanzien wat je van me denken zult. Denk wat je wilt, zelfs 't onmogelijkste, maar niet dat ik je zou kunnen vergeten. Eens zul je alles begrijpen.

Mijn oponthoud in je bosschen is mij een beetje kwalijk geduid, en dat wil ik graag gelooven. Het hof was het te veel, mij was het nog te weinig. En ik geloof zeker dat velen er niet op tegen zouden hebben gehad als ik heelemaal in de bosschen was gebleven. Het is een onrustige tijd, die steeds onheilspellender wordt. De menigte wenscht volksheerschappij, waarvoor zij den leider zelf van tijd tot tijd kan kiezen. En ik zie niet in waarom men zich zou opdringen. Weliswaar heb ik nooit gebeefd voor het lot dat mijn oom heeft getroffen, want ik behoor niet tot degenen die zich laten bang maken. Had ik maar kracht genoeg! Hoeveel, dat ik ten goede had willen aanwenden is ten kwade gekeerd. Hoe je de zaak ook draait of keert, voor regeeren moet men een man hebben.

Ik zeg je, Marie, dat er gewichtige dingen op komst zijn. Misschien zal ik ook nog eens zoo gelukkig en vreedzaam als jij kunnen leven. Maar blijf mijn vriendin. Kinderen en vorstinnen zijn vaak luimig en koppig, zoodat men vaak

geduld met hen moet oefenen. Schrijf me eens hoe de winter bij jullie verloopt, of er in den barren Schatt veel sneeuw ligt en wat er verder nieuws is in jullie streek.

Lach me niet uit om de kleinigheid die ik hierbij insluit en denk vaak aan

Je Juliana.

Toen de lente het volgend jaar aanbrak, ging het er lustig toe in de onmiddellijke omgeving van het Martinshuis in den Schatt.

Waar den vorigen zomer de boomen waren uitgerooid, strekte zich nu het groene korenveld uit. Daarnaast, doorsneden van smalle greppeltjes, prijkte een weide in weelderigsten bloementooi. Verderop was het bosch tot aan den waterval geveld en in het knoestige dennebosch bij het moeras hakten en zaagden houthakkers. Er werden wegen aangelegd, deels door er geklopte steen op te storten, deels door het naast-elkaar-leggen van houten balken. Ginds, bij den Wolfgangberg, was op die manier een voetpad gemaakt. Bij de laagstgelegen hut werd uit boomstammen een stal met schuur en deel gebouwd. Aan de beek, onder den rotswand waarover het beekje zich stortte, hakten twee mannen leem uit voor een molen. Ook het blokhuis kreeg een bijgebouw, dat veel grooter uitviel dan het oorspronkelijke gebouw.

Al deze werken werden onder Martin's toezicht uitgevoerd, en zelf hielp hij ook mee. Als er niet gewerkt werd en het werkvolk in de hutten kookte of gekheid maakte, of buiten in 't gras lag en pijpen rookte, zat hij in zijn kamer en teekende of schreef.

Het vertrek was nog steeds niet geheel gemeubeld. Er stond een nieuwe, stevige, doch naar goed, oud model vervaardigde kast. De overige meubelen waren ruw en deden vermoeden dat zij er slechts voor korten tijd stonden.

In het rond bevonden zich verscheidene kisten, die door lastdieren door het woud gesleept, doch nog niet uitgepakt waren. Er lagen boeken en papieren; aan den wand,

boven de schrijftafel, hingen twee schetsen, voorstellende twee oude, goedig uitziende luidjes.

Menigmaal bladerde Martin in oude notitieboekjes uit zijn vroolijken studententijd, als wilde hij daarin schadeloosstelling zoeken voor de eenzaamheid waarin hij leefde. Welk een frisch, warm bloed had er door dezen studententijd gestroomd! Wat een idealen! Welk een geestdriftige vaderlandsliefde! Wat een zonnige levenslust en welk een gloeiende drang naar vrijheid. Menig bladzijde deed zijn wangen kleuren van strijdlust, en menig andere sloeg hij met afgrijzen over. Een van de bladzijden, waarop zijn oog met welgevallen bleef rusten, was die, waarop de „Idylle van het Meer", geschreven stond.... Wat er toch wel van haar mocht geworden zijn, dat hij alle spoor van haar was bijster geworden....

Ook dat was voorbij. Hij had nu den ernst van het leven leeren kennen, een leven van werken en gevaar. De idealen waren verbleekt, op een na — en dat was rood als bloed. Veel was er anders geworden dan hij het zich gedacht had. Ten laatste was hem niets anders meer overgebleven dan de vreugde die hij schiep in zijn arbeid buiten.

In de laatste dagen had hij beproefd voeling te krijgen met de buitenwereld. Hij las veel in boeken en vlugschriften, die Jackel iedere week meebracht uit het Scharnthal. In die buitenwereld vielen dingen voor, waarin hij levendig belang stelde. Ook was het hem gelukt, een deel van het vermogen zijns vaders, dat op kracht van politieke overwegingen in beslag genomen was, weder in zijn bezit te krijgen, hetwelk hem nu in staat stelde zijn nederzetting in den Schatt flink uit te breiden. Veel nader aan het hart lagen hem echter andere gebeurtenissen het vaderland betreffende, en die hij hartgrondig zegende.

Op zekeren dag, — het was juist op Pinksteren — terwijl Martin met zijn lieden op de bloeiende weide bijeen was, voor de godsdienstoefening, — want een vast kerkje kon eerst het volgend jaar gebouwd worden, — hoorde men het getrappel van dravende paarden. Uit het struikgewas

bij het boschpad kwamen twee ruiters en een amazone.

„Laten we nu eindigen en viert het feest in opgewektheid," zeide Martin, tot zijn medgezellen, en ging toen de komenden tegemoet, nam den hoed af en reikte de dame de hand opdat zij van het paard kon stijgen. Hij deed dit zeer kalm, doch zijn oogen schitterden van jubelende vreugde. Zij steeg van het paard en stapte op het groene gras. En toen zij hierop stond, legde zij haar beide handen in de zijne en zeide: „Nu, Martin, hier ben ik nu!"

Hij boog zich over en kuste haar hand.

Zij keken elkaar aan en eindelijk zeide hij zacht: „Ik had het niet gedacht."

Zij keek hem vragend aan.

„Ik had niet gedacht dat je zoo groot bent," zeide hij. Dan liet hij haar even alleen staan en gaf order haar begeleiders en de paarden te verzorgen, daarna nam hij de jonge vrouw heel zachtjes bij de hand en voerde haar in huis. Nog had hij de deur niet half dicht gedaan of zij viel hem om den hals en kuste hem en drukte hem aan het hart onder snikken en jubelen. „Wat ben ik gelukkig! Wat ben ik gelukkig!" was bijna het eenige wat zij kon uitbrengen.

Martin stond daar en liet den vreugdestroom lijdzaam over zich heen gaan. Toen zij wat kalmer was geworden, nam hij het woord en zeide: „Ik ben óók gelukkig. Jij offert een kroon voor mij op."

„Weet je dat dan?"

„Ik zag het. Je hebt strijd moeten voeren voor het je gelukte je vrij te maken van den gouden keten, die noch jou noch het volk tot heil kon strekken. Je hebt moedig met jezelf gekampt."

„God weet, dat het een dwaze strijd was," zeide Juliana, „hoe kon ik me nog zoo lang bezinnen om een dergelijken last op te geven voor zulk een geluk!"

„Je bent eervol uit den strijd tevoorschijn gekomen," zeide Martin, haar hand vast in de zijne sluitend, „je manifest ten gunste der volksheerschappij is een geschenk aan

je vaderland, waarvoor het nageslacht je nog prijzen zal. Ik kan geen woorden vinden om je te danken."

„Dank in woorden verwacht ik niet van je," antwoordde zij.

„Heb je een moeilijke reis gehad?"

„We zijn sedert gisteren van Edenstein onderweg," antwoordde zij; „den nacht hebben we in de Kloberschachhut doorgebracht; bij het aanbreken van den dag zijn we weer te paard gestegen en nu — nu vraag ik den heer van het Martinshuis of ik hier terecht ben?"

„Wees welkom!" zeide Martin. „Ik wou dat ik je voor was geweest, en in Edenstein naar je hand was komen dingen."

„Nu je dat zegt, hèb je naar mijn hand gedongen. Man," zeide zij, „wat maak ik het je toch gemakkelijk! En ik vind het heerlijk de geheele wereld te kunnen laten zien, dat ik een vorstendom prijs geef voor den geliefde."

„De wereld zal het ongehoord vinden."

„Maar de verstandigen zullen mij gelijk geven. — Maar één ding, Martin — aan veel vormelijkheden moeten we niet doen, — want daar heb ik genoeg van — ik heb jou tot mijn man gekozen en wil jij ook dat wij bij elkaar blijven?"

Zij reikten elkaar de hand, en dat was hun verloving.

„Enkel nog maar de verloving!" zeide zij. „Maar als je wilt, mag je me wel een kus geven." Martin liet zich hiertoe niet lang bidden. Zij boog haar hoofd achterover, hij liet het op zijn arm rusten, bukte zich en drukte zijn mond zoo vast en gloeiend op den hare, dat haar hooren en zien verging.

Toen zich dit verscheidene malen herhaald had, en zij zich zacht van elkaars omarming losgemaakt hadden, zeide hij tot Juliana: „Zoover zijn we anders nog niet. — Je bent een lichtzinnige vrouw. Je neemt een bruidegom zonder, naar het mij voorkomt, meer van hem te weten dan dat hij de zoon is van een doctor in de rechten, dat hij dit zèlf ook wilde worden en plotseling het bosch inging om zich

daar een landgoed uit te ontginnen. Als je nu eens de bruid van een rooverhoofdman was!"

Zij staarde hem een oogenblik verbluft in het gelaat en antwoordde toen: „Dat zou aan de zaak niets veranderen. Wie je ook zijn moogt, je bent de man dien ik liefheb."

„Voor wij voor het altaar staan, zal de priester vragen of ik geen verplichtingen jegens andere personen heb."

„Martin!" riep Juliana en stak de handen haastig naar hem uit, als wilde zij hem vasthouden opdat hij niet in een afgrond zou verzinken.

„De drost zal mijn vragen of ik tot nu toe een onbesproken leven heb geleid, of ik niet ergens brand gesticht of iemand vermoord heb."

„He, wat ben je slecht!" lachte nu Juliana, „op zulk een ernstig oogenblik te schertsen! Ik vertrouw je volkomen."

Hij was echter zeer ernstig, en even later zeide hij: „Nu, als je dan met me tevreden bent, zullen we maar zeggen: „het zij zoo." — En nu zullen we eens zien of we iets dragelijks te eten kunnen krijgen. De zorg voor dergelijke dingen zal mijn huisvrouw mij, hoop ik, spoedig uit de handen nemen. Je weet waar je kamer is. Ik hoop, dat zij naar je zin zal zijn."

En zoo werd in deze ure met blijden ernst de band tusschen deze beide menschen gevlochten. Hoe de tijd daarna verliep en het lot zich eindelijk voltrok, dit alles zal in de volgende baldzijden eenvoudig en naar waarheid verteld worden.

Het vertrek, dat Juliana in het Martinshuis bewoonde, was nog precies zoo ingericht als het vorige jaar; alleen lag er vóór het bed op den vloer een wolfsvel, waarvan de snuit zeer dreigend naar het kussen opgrijnsde, doch op welks wollig haar de zachte voetjes der jonge vrouw iederen morgen kalm uit het bed neerkwamen. In de voorkamer bevonden zich de tafel en de kast en andere dingen, die bijdragen tot het gemak en de verfraaiing eener woning. In

den hoek stond nu een groote, porseleinen kachel, waarin — daar het den vorigen nacht gevroren had — een vuur knapperde. Martin bewoonde het nieuwe bijgebouw dat hij gemaakt had. Juliana kreeg hem vaak lang niet te zien, daar hij dan bij de talrijke arbeiders was en ook de malen met hen gebruikte, terwijl voor haar steeds een afzonderlijk maal in haar kamer opgedischt werd. Bijna iederen dag kwam er iets nieuws af op de kolonie. Nu eens was het een plankenhut, of enkel een bank waarop men kon zitten kijken naar het steeds aangroeiende erf.

Juliana droeg niet meer het half boersche, half fantastische gewaad, zooals het vorige voorjaar, doch de gemakkelijke, smaakvolle kleedij van een dame uit de stad, als zij op het land is. Menigmaal reed ze uit met de mannen die ze had meegebracht van Edenstein, of maakte alleen kleine wandelingen. Eenmaal per dag, gewoonlijk tegen den avond, kwam Martin bij zijne bruid, om haar te vragen een wandeling met hem in het bosch te gaan doen. Hoe zacht en innig praatten zij dan samen!

Zelden werd er gesproken over het verleden van de vorstin; hij vroeg er niet naar en zij scheen dit zwijgen te beämen. Slechts eenmaal had zij zuchtend voor zich heen gezegd: „Dat is voorbij; was het ook maar vergeten!" Voor het overige scheen zij met de wereld te hebben afgerekend, en had zij alle bruggen achter zich afgebroken. Onderwijl werd het vorstendom beheerd door een gekozen raad. Juliana had zich voorgenomen alle herinnering zooveel mogelijk te verstikken, op Edenstein zoo eenvoudig als een burgervrouw te leven, en in het bosch zoo onwetend te zijn als een herderin.

Hierin werd zij geholpen door de liefde. Had zij slechts steeds bij hem kunnen zijn, dan zou alles niet alleen voorbij geweest, doch ook vergeten zijn. Op zekeren dag beklaagde zij zich op een wandeling door het bosch, dat hij haar zooveel alleen liet.

„Ja, zoo zijn jullie, vrouwen," lachte hij. „Jullie hebt niets dan de liefde om handen; wij, mannen, hebben be-

halve dat, nog wel wat anders te doen ook. Zoo moet ik op 't oogenblik, bijvoorbeeld, een huis bouwen voor mijn vrouw. Ik kan het niet langer aanzien, Juliana, dat je langer op al die onafgewerkte en onbehaaglijke dingen zit te staren. Als het nestje er is, kunnen wij ons gemak ervan nemen. Maar eerst is het wachtwoord: werken en waken, opdat alles in orde komt."

„Denk je dan altijd hier te blijven?" vroeg Juliana.

Martin antwoordde: „Toen ik twee jaar geleden deze van de wereld afgesloten, en toch zoo vruchtbare plek ontdekte en aankocht, was ik vast besloten deze bezitting als mijn levenswerk te kiezen. Maar sedert dien tijd is er zóóveel veranderd, dat ik mij in een mildere, gezelligere streek een huis zou hebben kunnen bouwen; maar nu ben ik al met den grond hier vergroeid, om het zoo maar eens uit te drukken. En we zullen hier ook wel niet alléén blijven."

Bij deze woorden moest Juliana toch even kleuren.

„Er zullen nieuwe kolonisten komen," ging hij voort, „die ook in den Schatt gaan rooien, huizen bouwen en den grond vruchtbaar maken. Want de wereld wordt te eng, en het is goed woestenijen te ontginnen en den grond dienstbaar te maken aan de menschheid. Waar menschenhanden aanpakken, doet ook de natuur gaarne het hare. Als maar eerst het oerwoud eenmaal geveld is, zullen vele moerassen vanzelf wel uitdrogen, en streken, die zich niet voor landbouw leenen, zullen met voordeel voor grasgrond gebruikt kunnen worden. 't Is haast ongelooflijk, hoeveel kracht er zit in een bodem, die sedert overoude tijden door het vermolmde bosch, door allerlei rottende planten en dieren gemest is. Verleden jaar heb je de vruchten uit mijn tuin gezien. Dezen zomer zullen ze nog mooier zijn."

Zij stonden nu op den heuvel, niet ver van den bovensten waterval, en konden het geheele terrein overzien, dat de kolonie mettertijd zou beslaan, die nu voor een ondeskundig oog nog verbrokkeld en ordeloos leek. Overal hoorde men kloppen en hameren, vernam men het knerpen van de zaag en waren de lieden druk bezig. Trekdieren sleepten

zware boomstammen aan, die afgekapt of gespleten werden, en de boomen, die voor timmerhout moesten gebruikt worden, gaven, als ze tegen elkaar aanstortten, een geluid als dof-luidende klokken. Ginds, op de nog on-ontgonnen gronden werd een nieuwe ploeg met dubbele schaar, die pas was aangekomen, geprobeerd, en welks voordeelen, hem den vorigen dag door Martin uitgelegd, een knecht voor zichzelven aan 't probeeren was.

„En daarginds, beneden," legde Martin zijn bruid uit, „ginds, waar de hut staat, komt 't woonhuis voor de arbeiders te staan; er zal voor vier-en-twintig menschen plaats in zijn. De stallen en schuren, die er al staan, worden vergroot. De korenmolen met den bakoven en de badkamer zullen nog dezen herfst klaar komen. Het blokhuis laat ik staan waar het is, want dat is me een heiligdom. Daaraan sluit zich ons woonhuis aan, waar we hopelijk nog voor den winter zullen kunnen intrekken. Tusschen ons woonhuis en de bedrijfsgebouwen komt een open plein; rechts hiervan de groote moestuin, waar zich een bloementuin bij aansluit; en links een kweekerij, waarin ik van plan ben allerlei gewassen die hier voorkomen, te verzamelen. Vooral op deze kweekerij verheug ik me erg."

„Als je je in 't groot op boschbouw wilt toeleggen, weet ik een flinken boschbaas voor je," viel Juliana hem in de rede, doch zij schrok zelf van haar opmerking, daar zij, toen zij het eenmaal gezegd had, eerst weder dacht aan de verhouding, waarin de Baumgartners tot Martin stonden. Gelukkig leek hij de opmerking niet te hooren, en ging met het toelichten van zijn plannen kalm door: „Daar ginds, waar je nu nog enkel struiken en bosch ziet, komen de weiden, en de akkers ontgin ik tegen die op de zon liggende helling, die al voor een deel gerooid is. Ik zal probeeren nog een stuk van het bosch in handen te krijgen. Als er maar eerst begaanbare wegen door den Schatt zijn, zal de houtcultuur ook loonend zijn. Op dit alles spits ik me nu al. — En bovendien ben ik een beetje eerzuchtig," besloot hij, „en als deze streek, die tot nu een te kwader

faam bekend staande wildernis is geweest, een bloeiend dal zal zijn, en misschien wel Martinsheim zal heeten, zal ik er mij in mijn graf nog over verheugen."

„En wordt mijn mooie Edenstein dan maar zoo heelemaal vergeten?" riep Juliana uit. „'t Is een prachtig winterverblijf, Martin, dat je niet versmaden moet."

„Voor burchtheer deug ik tòch niet," antwoordde hij glimlachend, „en bovendien zal Martinsheim ook in de sneeuw den huisvader niet kunnen missen."

„Op Edenstein is anders ook heel wat te doen op 't gebied van landbouw," merkte zij op.

„Het zal niet verwaarloosd worden," zeide Martin. „Maar altijd zal me dàt toch 't naaste zijn, wat ik zelf gegrondvest en in elkaar gezet heb, al is het dan ook bescheiden."

Juliana plukte een grashalm aan stukjes en dacht bij zichzelve: „Toegeven doet hij niet. Wat is hij verrukkelijk eigenzinnig. En toen zeide zij: „Zooals je wilt, Martin; ik zal hier in den winter ook graag blijven."

„En ik zal met pleizier vaak naar Edenstein gaan, als je het graag hebt," antwoordde hij, „ik geloof wel dat er iets uit te maken zal zijn."

Terwijl Martin zijn bruid zoo de wording der kolonie uitlegde en de toekomst ervan voorspelde, hield hij een blad papier met het plan der kolonie in de hand. Nu ontglipte dit blad hem toevallig, en viel op den grond. Het lag op het groene mos, en toen hij zich bukte en het wilde oprapen, vloog het, alsof het vluchtte, voor zijn hand weg en zoo de lucht in, waar het een paar maal om zichzelf heendraaide en toen weder op den grond viel.

„Zie je dat?" vroeg Martin. „Het is levend geworden."

Juliana was van dit verschijnsel bijna geschrokken. Hoe kan nu bij die zware, doodstille lucht een blad papier opspringen en de hoogte in gaan, net als een opgeschrokken vogel!

„Als je bedenkt," zeide Martin nadenkend, „dat alle dingen een eigen ziel hebben, waardoor zij vaak zich uiten en bewegen, dan moet je je er nog over verwonderen,

dat niettegenstaande dit, alles over het geheel genomen den wil van den mensch nog dient, en dat het, al weerstreeft en plaagt het vaak boosaardig, zooals daareven dit blad papier, toch heel gauw weer zijn onderdanige dienaar wordt. Ja, plannetje, terug heb ik je alweer!"

Juliana verwonderde zich niet over de onderworpenheid van een armzalig blad papier; zij voelde zeer duidelijk, hoe van zelf sprekend en zoet het was den heer der schepping onderdanig te zijn. Zij vlijde zich tegen zijn arm aan en zoo gingen zij verder het bosch in.

Het was zwoel en schemerachtig en Juliana hoopte, dat zij spoedig een gezellig plaatsje zouden vinden, waar zij konden gaan zitten, en, nu eens niet bezig met landbouwaangelegenheden, echt gezellig met elkaar zouden kunnen praten. Het was haar onbegrijpelijk dat een bruidspaar over iets anders dan de liefde kon denken en praten. Zij zag er echt opgewekt en fleurig uit, veel mooier nog dan den vorigen zomer, toen zij gejaagd was en gekweld door onrust des harten. In haar groote oogen smeulde een zacht vuur, dat soms, als Martin er recht en vast in keek, bijna hel oplaaide als een haardvuur, waarop men olie werpt. Dan trilde ook zacht haar volle bovenlip, gedachten verradend, die niet uitgesproken werden. Haar lange haar hing in twee gouden vlechten over haar hals af; doch daar ieder twijgje waar ze langs streek, naar dit goud wilde grijpen, en het meisje vasthouden, nam Martin de vlechten op en wond ze als een soort kroon om het lieve hoofd.

„Drukt het je zoo?" vroeg hij.

„Neen, tòch niet," antwoordde zij.

De hemel was geheel duister geworden; op de boomtoppen rustte broeiende, zware stilte; het weerlichtte. Onze wandelaars beklommen een hoogte, vanwaar zij uitgestrekte woudgebieden konden overzien. Juliana verzekerde dat zij verder niets wenschte te zien, en trachtte op zijn gelaat te lezen of hij niet bang was voor mogelijk onweer. Daar hij echter volkomen kalm was, trachtte ook zij zichzelve gerust te stellen. Zij die vroeger zoo onverschillig was

geweest voor dergelijke dingen, liet zich nu door elk gevaar beangstigen. Haar leven was ook zoo onmetelijk veel waardevoller geworden!

Op de hoogte lag een breede, grijs-bemoste steen, waarover tallooze mieren opgewonden af en aan liepen. Martin brak een takje van een hazelaar en veegde hiermede de diertjes op den grond, en daarna gingen zij op den steen zitten. Zij legde haar handen in haar schoot, en hij legde zijn rechter in de hare, zoodat zij als het ware in een zachte wieg lag.

Juliana had zich voorgenomen nu eens over het verleden van haar bruidegom te praten, daar zij ernaar verlangde een en ander omtrent zijn vroegere jeugd te vernemen, en tevens hoe zijn verhouding tot het vrouwelijk geslacht tot nu toe geweest was. Niets verontrust een vrouw meer dan de vraag, of zij wel de eerste liefde van haar beminde is, en niets maakt hem in hare oogen beminnenswaardiger en onweerstaanbaarder dan het denkbeeld dat hij in de liefde reeds lauweren behaald heeft. Het kwam echter niet tot een dergelijk gesprek. Zij zaten daar naast elkander en staarden zwijgend naar de angstig-woeste lucht.

Nog nooit had Juliana zulk een lucht gezien. Zij strekte zich naar alle zijden — zoover het oog reikte — bedekt met wolkengevaarten, die grijs en zwaar als ontzaglijke looden gewichten op elkaar drukkend, de aardschijf omwelfden. Het was moeilijk te gelooven dat boven dezen wolkenkoepel nog de zon stond! In de schaduw was het zoo donker, dat Juliana op Martin's gelaat niet de uitdrukking van welbehagen, en hij op het hare niet die van angst kon waarnemen. Enkele wolkenpartijen waren donker-blauw, als een heldere nachthemel zonder sterren; weer andere waren geheel zwart als ijzerslakken. Had men er met een hamer naar kunnen slaan, dan zouden zij stellig een metaalklank hebben doen hooren, zoo hard en ondoordringbaar zagen zij eruit. En daarbij deinden en dwarrelden zij voortdurend, en hoewel men dit in elkaar overgaan niet in bijzonderheden kon nagaan, toch zag men het

voortdurend. Boven den ver-verwijderden Wolfgangberg stond het sombere monster; het was een gelijkmatige, blauw-zwarte last, die zich breed en massaal tegen het zenith verhief. Ze had bleeke, sterk-geronde randen en in het lichtere gedeelte beefde nu en dan een mat-roode glans.

„Laten we maken dat we thuis komen," zeide Juliana eindelijk, „er komt een zwaar onweer op!"

„'t Zal wel niet zoo erg uitvallen als 't zich laat aanzien," stelde Martin gerust, „alle bergtoppen zijn nog vrij, en de spechten vliegen hoog boven de boomen."

Beneden in het dal zagen ze nu echter een vreemd verschijnsel. Het was als stegen uit sommige boomtoppen maneschijn-blauwe lichtzuilen omhoog. Deze zuilen stegen langzaam op, verdwenen, en flikkerden opnieuw; verder op de schemerige vlakte, spreidde zich een nevel, blauw als brandend zwavel. Juliana had dit verschijnsel het vorige jaar ook reeds gezien.

„Alles is zwaar met electriciteit geladen," merkte Martin op. „Ik geloof, dat we nog een wonder tafereel zullen te zien krijgen. Maar het zou dwaas zijn bang te wezen, daar we hier even veilig zijn als overal anders en omdat we er bovendien toch niets aan kunnen verhelpen."

Het deed Juliana vreemd aan dat er toch iets was waartegenover zelfs deze man machteloos zou staan. Zij begreep nog niet goed, dat in onafwendbare gevaren mannenmoed „berusting" beteekent.

Martin's oog bleef rusten op een donkere wolkbank, waaruit een lichte, witte nevelpunt loodrecht neerdaalde, welke zich steeds meer bruisachtig uitrekte, totdat zij de blauw-nevelige, met bosschen bedekte vlakte raakte. De witte, wonderbare verschijning stond daar als een reusachtige trechter en vloeide nu op den grond uiteen, kegelvormig, als neerruischend meel. In de lucht klonk een zeer zacht geknetter, als van een ver-verwijderden brand en in den neveltrechter vloog een gewarrel van donkere voorwerpen op-en-neer, en danste erin.

„Wat is dat, in 's hemels naam!" riep Juliana uit.

Martin antwoordde niet dadelijk, doch was geheel verdiept in het beschouwen van dit natuurtafereel.

„'t Is dezelfde kwestie," zeide hij eindelijk, zonder er een oog vanaf te wenden — „als vroeger met het blaadje papier; 'n wervelstorm. Uit de wolken is een windhoos neergeschoten, en, zooals straks het blad opvloog, zoo vliegen nu daarginds stukken van afgescheurde boomen en opstuivend zand."

„'t Wordt hoe langer hoe grooter," zeide Juliana.

„De wervelstorm zuigt houtsplinters, ja, heele boomtoppen op," zeide Martin, „heele stukken graszoden woelt hij om en slingert ze omhoog en vogels, hazen en reeën gaan mee de lucht in. Zie je, nu gaat het verder naar rechts, ginds wijzen de witte stronken en ontschorste stammen den weg aan, dien hij gevolgd heeft."

„Het komt dichterbij," riep Juliana, en verborg haar hoofd aan Martin's borst.

Inderdaad trok de hoos op de nederzetting aan, die daar zoo vreedzaam en schijnbaar goed-beschut in de laagte lag. In den dollen ronddwarrel vlogen allerlei donkere en witte voorwerpen in schroefbeweging op en neer, en plotseling was het alsof uit de spiraal een schitterende straal opschoot. De hoos had den poel bereikt, en zoog hieruit water in haar luchtledige ruimte op. Het knetteren hield aan en menigmaal klonk het als het snerpende geluid van een boomstam, die middendoor wordt gescheurd.

De windhoos was helderkleurig en massaal als een marmerzuil, die het hemelgewelf te dragen heeft; men zou haar ongetwijfeld voor een vast lichaam gehouden hebben, zoo zich niet telkens de rondvliegende en dansende stippen der houtspaanders, boomtoppen en aardkluiten in haar vertoond hadden.

„Het komt dichterbij!" riep Juliana.

Martin zweeg. Tot nu toe was het doodstil geweest in de drukkende lucht, doch nu begon zich langzamerhand een eigenaardig gesuis te doen hooren, dat steeds sterker werd,

terwijl de neveltrechter zich van oogenblik tot oogenblik merkbaar vergrootte. Martin zag in den geest zijn in duizend stukken gereten huis de lucht invliegen, midden in een wervelende zee van stof dansen en zich dan naar de vier windhoeken verstrooien....

„Zoo meteen gaan wij de lucht ook nog in!" zeide Juliana, en haar blik vestigde zich angstig op zijn mond, als wilde zij hem een „neen" afpersen. Doch Martin bleef zwijgen.

Plotseling was het als viel er een schot, en voelden zij een windstoot. Op hetzelfde oogenblik scheurde de nevelslang, op de plaats waar hij het dunste was, middendoor. Nu waren er twéé trechters, de eene in de wolken, met zijn hals naar onderen, de andere op aarde, met zijn hals naar boven. Zij scheidden zich; die, welke op de aarde was, wervelde snel op den Wolfgangberg toe, en toen hij tegen het gebergte aanstiet, loste hij zich op in een vormlooze stofmassa. De hoos in de lucht bleef een tijdje onbeweeglijk hangen, en loste zich toen op in witte franjes en schuimvlokken.

„'t Is gedaan," zei Martin.

Juliana herademde, streek zich toen met beide handen over het gelaat en zeide zacht: „De wildernis is schrikwekkend."

„Ik heb dit verschijnsel vandaag voor 't eerst op zulk een groote schaal gezien," merkte Martin op. „De hemel heeft sterke armen, waarmee hij kan neergrijpen naar de werken der menschen. Ik zal mijn vreugde vinden in wat ik tot stand gebracht heb, als het mij tenminste vergund wordt, het te voleinden, maar — laat de mensch nooit hoovaardig zijn op zijne werken."

Uit de lucht begon het nu droppels, sparrennaalden, houtspaanders en takken te regenen, er vielen zelfs gruis en kiezelsteentjes. Er viel boomschors, de klauw van een roofvogel, en daarna uitgerukte veeren. Dit ging een tijdje zoo voort. De geheele lucht was vol van dwarrelend vuil. Een bontkleurige meerkol fladderde langs; hij vloog niet, doch

fladderde van boomtop tot boomtop, van tak op tak, en eindelijk hoe langer zoo meer op den grond aan. Een stuk van zijn rechtervleugel was weg; het anders zoo schuwe diertje strompelde op de menschen toe, als kon het bij hen slechts medelijden vinden in zulk een dolle, wilde wereld.

Doch toen Martin den vogel wilde vangen, schoot deze toch de struiken in.

Plotseling klonk er een geluid als stortte er een massa puin in de diepte. Het geluid werd heinde en ver weerkaatst. Het jonge vrouwtje begon opnieuw te beven. „Het is voorbij", zeide Martin.

Er begonnen lauwe regendroppels te vallen, de wolkenstapels schenen in elkander te versmelten, en de harde kleuren vervloeiden tot een zachter grijs. De donder rolde zonder krakende slagen, en van den bliksem zag men slechts den rooden weerschijn. Het tweetal maakte aanstalten om naar huis terug te keeren.

Eindelijk viel de duisternis. Er bewoog zich geen blad. Het had opgehouden met regenen, en nu ving het prachtige schouwspel, dat de bliksem biedt, aan. Plotseling schoot een verblindende straal naar boven; het was alsof hij vanuit den top van een den ten hemel zigzagde. Juliana sloeg de handen voor de oogen, en terwijl zij het deed knetterde reeds de donderslag. Schuin door de lucht voer een witvlammende straal; eerst na twee seconden volgde de slag. Verderop schoten helle schichten her en der, zóó zonder tusschenpoos, dat het licht boven het bosch niet van de lucht was.

Plotseling een heete verzengende walm, die het tweetal den adem benam, en toen een slag, zoodat de grond ervan dreunde. Juliana zocht weder beschutting aan de borst van den man, en deze sloeg zijn arm om haar hals.

„Goddank, dat jij bij me bent, fluisterde ze, „als ik alleen was, zou ik het besterven." Zij had een gevoel, alsof haar onder zijn hoede niets kon overkomen, zóó vast geloofde zij in hem.

En de bliksemstralen schoten almaar omhoog en omlaag

boven het duistere bosch, kruiselings en scheef, gevorkt en met scherpe tongen. De geheele omtrek geleek een groenblauw-roode lichtzee, waarin vurige slangen zwommen. Menigmaal gloeide er in de wolken een vonk op, als een ster, om dadelijk weder gedoofd te worden. Herhaaldelijk verdeelde zich een bliksemstraal in meerdere armen en deze versnipperden zich weder in tallooze straaltjes, zoodat het leek, als suisde er van den hemel een reusachtige, veeltakkige vlammenroede neder. Andere stralen schoten vanuit de eene wolk in de dichtstbijzijnde, en hun roode weerschijn brandde nog na in de wolkenranden. Dan weder vlamde het schijnsel waaiervormig op, als Noorderlicht langs den halven hemelkoepel, en er blikkerden verdwaalde schijnsels in wolkenmassa's, langzaam oplichtend, en langzaam weder doovend. De dreunende donderslagen werden minder menigvuldig, en in de plaats daarvan rolde en rommelde het onophoudelijk, als het geluid van den storm, dien men van het strand af hoort woeden, of als waren de wolken ontzaglijke graniet-massa's, die tegen elkaar schuurden.

Langzamerhand verstomde ook dit holle rommelen, het werd geheel stil, en enkel de bliksemstralen vlamden nog onophoudelijk op.

„We hebben het nu gezien," zei Martin, „laten we nu naar huis gaan vóór het geheel donker wordt."

Dat er ook uit hun haar blauwe vlammetjes trilden, wisten ze niet.

Na dezen drukkenden avond kwamen weder dagen van helderen zonneschijn.

Juliana vergat haar voornemen om spoedig naar Edenstein terug te keeren om toebereidselen te maken voor de bruiloft, hoezeer zij hier ook naar verlangde. Zij was bijna verlamd van geluk, hoewel dit slechts langzaam naderde. Ja, menigmaal was het haar alsof zij angstig was voor den last van dit naderend geluk, en als miste zij den moed het te grijpen. Zij zat graag op de nieuwe lorkenbank voor het blokhuis, en keek naar de arbeiders, waaronder zich

ook Martin bevond. Hij was overal vooraan en de rapste, hetzij bij het grondwerk, of bij het timmerwerk, of dat hij op het bintwerk voor het nieuwe dak rondkroop en bij de leidekkers moest zijn; op alles wist hij raad, alles ging hem vlug van de hand en zijn kalme, duidelijk gegeven bevelen werden even kalm en nauwkeurig uitgevoerd.

„Met hem kun je nog es opschieten," zei eens een der timmerlui tot een kameraad, „ik ben altijd een niksnutter geweest en overal hebben ze me weggejaagd, en bij hem merk ik ineens, dat ik huizen in mekaar timmeren kan."

„Hoe 't zoo komt, weet ik niet," antwoordde de ander, „je hebt lui, die erg veel noten op hun zang hebben, en die je commandeeren op 'n toon, dat je ooren ervan tuiten, en waarvoor je toch liever niet doet wat ze van je willen. Maar hij is vriendelijk en ernstig en je loop' 'm achterna as 'n hondje z'n baas."

Ook de beide begeleiders of bedienden van Juliana mengden zich onder de arbeiders, als ze niets aan hun paarden te doen hadden, en een bezigheid, waarbij iets tot stand kwam, en waarvan iets staan bleef, beviel hun tamelijk goed.

De beide ouden uit de laagst-gelegen hut, de beide zwagers, waren steeds zeer eerbiedig in hun optreden als zij Martin ontmoetten. Eens op een nacht, toen Angla reeds buiten in haar hooinest gekropen was, doch de beide oudjes nog wakker in de hut naast elkaar op hun moshoop neerhurkten, zeide de eene, Angla's broer, „één ding begrijp ik maar niet in meneer, die anders toch zoo verstandig is."

„O — Oh!" bromde de ander, Angla's man.

„Hoe kan iemand zich toch zoo'n hoop last op z'n hals halen!"

„O — Oh!" zeide de ander.

„'t Gaat 'm te goed, en toen is ie naar 'n vrouwspersoon gaan omkijken. Een jonge, gezonde kerel als Martin heeft 'r anders geen een noodig. Wat zeg jij, zwager?"

„Och — och!" zei de ander, „Medart, hij zal verliefd zijn."

Medart verschoof eens, en zei toen: „Zwager, verliefd

zijn is niks anders dan bijgeloof. Als je dènkt dat je 't bent, wor' je 't, maar zóó kun je 't anders ook wel stellen. Ik ben m'n leven lang niet verliefd geweest."

„En toch heb je d'r een genomen," zeide de ander.

„Sauschwamm, jij weet d'r nou net niks van," antwoordde Medart. „Zij heeft mìj genomen. Je weet dat ik zoo ziekelijk werd. 'n Oppaster voor den ouden dag, die soep voor me kon koken, nou ja, alla. Goed, maar daar komt zij en zegt, dat 'n mensch, die weinig bloed heeft, opgewarmd moet worden, en toen sleepte ze me naar den dominé. De dominé zei ja, en zij zei ja, — en ik moet waarschijnlijk ook wel ja gezeid hebben, anders kan ik me niet begrijpen, hoe 't mogelijk is, dat ik zeven jaar lang bloed bij haar heb moeten zweeten. Zoo'n dierage! 'k Mot zeggen, dat ze me goed heeft opgepast, maar 'n ruzie als ze altijd maakte! Driemaal heb ik haar 't huis uitgejaagd. Ze zei, dat ze me alleen niet kon laten sterven, en telkens kwam ze terug en scholden we mekaar de huid weer vol. Uit louter giftigheid krijgt ze de jicht en onderwijl zij in 't hospitaal was, werd ik weer beter en ging 'r vandoor."

„Och — och!" zei Sauschwamm.

„Och, broeder in den heere!" riep de oude uit, „je hebt al 'n paar maal gevraagd, waarom ik toch zoo zucht in m'n slaap 's nachts. M'n ouwe verschijnt me in den droom! Als ze uit 't hospitaal komt, en me hier in den Schatt opzoekt, spring ik in 't water!"

„Och — och, 't is je eigen schuld!" antwoordde Sauschwamm.

„Hoe zoo, zwager?"

„'n Manspersoon, die 't met 'n vrouwspersoon niet kan klaarspelen, is daar zelf de schuld van. Kijk mijn nou es, begin ik soms met Angla? Waarachtig niet! As zij begint, zeg ik: gelijk heb je. — En gelijk héèft ze."

„Je bent 'n .....!" zei Medart.

„Goed zoo, zeg ik, en dan doe ik wat ik wil."

„Stomme uil, die je bent, en as 't nou es niet goed is!" bracht de ander in 't midden.

„Ik zeg je, dat 't wèl goed is! En ga nou maar slapen!" gromde Sauschwamm en hiermee was het gesprek uit. Medart dacht echter nog een poosje na over de verblindheid van zijn baas. — Dat ie d'r nou toch een nam, en dat nog wel 'n jonge! Zeker tot die ook es de jicht kreeg en naar 't hospitaal moest — heere nog an toe!

Medart was een goeie kerel, maar hij stond alleen, wat betrof zijn meening omtrent Martin en de liefde. Alle andere mannen in den Schatt benijdden hun heer, en alle vrouwen Juliana. Het was geen wonder dat deze met steeds stijgende bewondering haren bruidegom gadesloeg. Zij werd met iederen dag meer vertrouwd met zijn karakter-eigenschappen, en blikte ook steeds dieper in zijn hart. En toch was het haar dikwijls, alsof zij zijn diepste wezen nog niet volkomen had leeren begrijpen, als verborg hij iets voor haar.

En dus vroeg zij hem op zekeren dag ronduit of hij nooit eerder had lief gehad.

Hij keek haar kalm aan en zeide: „Lief gehad? Nooit, maar...."

„Maar?"

„Een beetje verliefd geweest, ja, dat wil ik je niet verhelen. Onze jeugdjaren zijn lang en waarmee worden ze gevuld dan met studeeren en verliefdheden?"

„Ben je met een van je jeugdliefden ook — in nauwer betrekking geraakt? Ik smeek je, vertel 't me ronduit."

„Met pleizier, kind," antwoordde Martin, „maar 't zijn maar doodgewone dingen."

Zij sloeg haar armen om zijn hals en zeide: „Toe, liefste, vertel 't me. Ik zal niet boos op je zijn. Toe vertel 't me."

Het naderen van een voorwerker onderbrak het gesprek. Martin moest naar het bouwwerk, en Juliana was jaloersch op de kolonie, omdat deze haar haren liefste zoo vaak afhandig maakte.

Zij had hierop een onrustigen nacht. Zij zag om Martin's hals slangen kronkelen, en toen zij scherper toekeek, waren het bloote vrouwenarmen. Toen zij wakker werd wilde zij den steen van haar borst afwentelen, doch er lag er geen

op. Zij moest om zichzelve lachen en vond in haar nu zoo vreedzaam leven geen aanleiding tot zorgen.

Martin was het bosch reeds in om versche lorkenstammen te zoeken die dienen moesten als waterpalen. Juliana ging de hei over, tusschen de boomen door en keek naar hem om. Hoe helder en heerlijk scheen de zon! Dat het toch zoo licht kon zijn in het boschland, dat de „donkere Schatt" bijgenaamd werd!

Nu zag zij hem. Hij ging van den eenen boomstam naar den andere en klopte met den achterkant van zijn bijl tegen den stam. Verscheidene lieten een hollen klank hooren, en dezen ging hij voorbij; doch meerdere klonken helder, en hierin maakte hij een kerf met zijn bijl, zoodat de spaanders eraf en op het mos vlogen.

„Waarom doe je dat, Martin," vroeg Juliana.

„Omdat ze moeten vallen," antwoordde hij.

Zij ging tegen zijn arm staan aanleunen en zei: „Ik wil bij je zijn."

„Ik moet naar de houthakkers," antwoordde hij, „is dat niet te vermoeiend voor je?"

Inplaats van te antwoorden schreed zij kalm naast hem voort.

Zij kwamen aan een plek, waar een ongeveer vijf vaam breede weg tusschen de boomen aangelegd was, en die vol krommingen was, en op deze plaats stond geen enkele boom, die gaaf was. De meeste stammen waren pas geveld of gespleten, gebroken takken hingen af en stukken bast, waarvan het witte splint nog nauwelijks iets roze geworden in de zon. Hier en daar was het of de grond was aangeveegd, daar weer was hij omgewoeld, zoodat de wortels naakt en van hun schors ontbloot aan de oppervlakte lagen. Dat had de windhoos gedaan. Aan weerszijden van deze doorgang stond alles onberoerd, alleen lagen verderop de neergevallen stukken en lappen van de stuk-gerukte boomen op het mos of hingen in de takken.

Juliana had haren begeleider graag voorgeslagen wat te rusten om een beetje te kunnen babbelen samen, maar ze

moest nu bewijzen, dat de weg naar de houthakkers haar niet te ver was.

Zij kwamen nu ook langzamerhand aan dat geraamte van een bosch, dat Juliana zich nog herinnerde van haar eersten tocht door den Schatt. De ontzaglijke wobstenij lag daar nog even bleek en vaal als toen, en Martin maakte de opmerking, dat het verval hiervan hem zorg baarde. Deze plek kon wel eens de broedplaats van den houtworm worden, en ook kon hij wel eens in brand raken en het woud in gevaar brengen.

„Dat er toch overal gevaren loeren!" riep Juliana uit.

„Men kan ze voorkomen," zeide Martin. „Ik zal dit dorre geraamte van een bosch laten kleinhakken en bij stapels in brand steken. De asch levert een uitstekende mest voor weiden en akkers."

Zij kwamen aan een dal, waar geen boomen stonden, doch waar in den weeken mosbodem kleine, langwerpige hoogtetjes waren, die op grafheuveltjes leken. Slechts zelden kwam er uit het groene mos, dat men zag, hout te voorschijn, en dan waren het nog half-vergane, rottende boomstronken, die geheel bedekt waren met korst en ander mos. Hier stond Martin stil en keek naar de lucht. „Zou het weêr gaan veranderen? Het zonlicht is zoo waterig geworden."

„Zeg je dat, opdat ik terug zal gaan?" vroeg Juliana. „Het weer kan me niets schelen. En om den weg wat te bekorten, kun je wat vertellen."

„Wat móét ik je vertellen? Jij hebt meer beleefd dan ik."

„Dan kun je 't ook gemakkelijker vertellen dan ik," zeide zij schalks. „Ik zou graag eens weten wat je vóór mij al zoo voor liefdesavonturen gehad hebt."

„Dat zal ik je wel eens vertellen," zeide hij glimlachend.

Zij kwamen nu in een erg donker bosch, en toen zij hieruit op een open hoogte kwamen, was het nog steeds duister. Martin keek naar drie verschillende kanten van de lucht; naar het zuiden was een hooge rotskegel die zijn breede, matte schaduw op den grond wierp waarop zij stonden. Martin schudde het hoofd. De lucht was wolkeloos en

donkerblauw. Hij wreef zich de oogen uit, en zeide tot zijn gezellin: „Kijk toch eens. Heb je nooit gehoord hoe het is als iemand plotseling blind wordt?"

Juliana schrok.

„Ik zie plotseling het groen niet meer," ging Martin verder, „het mos is geel en de boomen blauw."

„Ja zoowaar!" riep Juliana uit. „Het wordt heelemaal donker."

Zij gingen snel verder om nog voor het losbarsten van een onweer het huis van den houthakker te bereiken. Het was nog voormiddag. De varens aan de voeten van onze wandelaars waren geheel zwart. Tusschen de takken fladderden patrijzen en meerkols, die onhandig op den grond neerschoten; langs Juliana's hoofd fladderde iets dat wel een vleermuis leek. Op een door den storm gehavenden den liet de ooruil zijn roep hooren.

„Maar wat is dat nu?" vroeg Juliana.

„Ik weet 't niet," antwoordde Martin, en zij gingen verder.

„De avond valt," zeide zij, „deze sleutelbloemen en paardenbloemen sluiten zich al."

Het was een duister, vol eigenaardige lichtspelingen en sombere teekenen, en die met geen gewone schemering of duisternis te vergelijken was. Door het woud voer een koude wind.

Tusschen de boomen schreed een groot dier, dat in de richting van de beide wandelaars kwam en dorre, krakende takjes in den grond stampte onder zijn zware pooten. Het was een hert. Het snoof de lucht van de beide wandelaars eens op en beefde over het geheele lijf.

„Wat heeft dat te beteekenen, Martin!" riep Juliana met van angst bevende stem. Hij trok haar met zich voort en gaf geen antwoord. Dus dat beteekende de teekenen des tijds! De wereld liep op een einde! De wereld liep op een einde! — Dit waren de gedachten die de voormalige vorstin vervulden. Tusschen de boomen schemerde een licht, dat uit het huis van den houthakker kwam. Toen ons tweetal de vlakte

betrad, stond Martin stil, zoo stil als een boomstronk. Aan den hemel flonkerden sterren.

Bij het huis van den houthakker ging het levendig toe. De houthakkers liepen rond en schreeuwden door elkaar; de eene bad luid het Onze Vader en smeekte zijn afgestorven ouders om hulp.

„Meneer!" riepen zij Martin tegemoet, „de Jongste Dag!"

Martin trachtte hen te kalmeeren.

„O Heere, Heere!", steunde een knaap, en wees met beide handen naar een bleeke gestalte, die aan den boschrand stond, „de dooden staan weer op!"

Het was een doode, ontschorste boomstronk.

„'t Heeft niets te beteekenen. 't Wordt alleen maar donker," zeide een ander. „In de hut zijn de kippen al op stok gegaan."

Voor de deur op een houtblok zat een oude man, die lachte.

„'t Is toch maar fijn!" mompelde hij, „'t is toch maar fijn, dat je zoowat beleeft. Je hebt er zoo vaak van hooren praten zonder dat je d'r echt an geloofd hebt. En nou gebeurt 't, nou heeft de wereldkogel uitgedraaid."

„Wat bedoel je, wat is 'r, Bernard?" vroegen ze en kwamen om hem heen staan.

„Ben jullie daar nog verwonderd over?" schreeuwde de oude hen toe. „Ik verwonder me d'r heelemaal niet over. Tegenswoordig hebben ze God afgeschaft. De wereld, zoo zeien ze, is niks als 'n uurwerk, zeien ze. En nou is d'r 'n mankement in en hebben ze geen horlogemaker. Apekool, niks dan apekool!"

„De zon loopt verkeerd!" riep een ander en sloeg de handen boven zijn hoofd samen.

„Hij staat an de lucht!" berichtte een man, die van de hoogte naar beneden kwam, „maar hij is blind, stekeblind geworden!"

Men zag de zon nu boven den rotskegel staan als een groenachtig-zwarte schijf, omgeven van een lichtschijnsel, bleek als dat van de maan. De lucht was donker alsof het nacht was, doch er was een zeer licht, violet-roodachtig

lichtschijnsel. Dit zelfde schijnsel rustte nu ook op het bosch, en den ruwen, met schors bedekten wand van het houthakkershuis was opeens als van zeegroen gras. De op den grond hier en daar verspreid liggende steenblokken glansden blauwachtig. In het dal werd het lichter en plotseling rustte er op de stammen der boomen matte zonneschijn. De bovenste rand der zon trad stralend tevoorschijn en het smalle sikkeltje gloeide zoo fel, dat men er al heel spoedig niet meer met het bloote oog naar kon kijken. Niet ver van de hut was een waterplas, waarin men zien kon, hoe de lichte zonnerand aangroeide tot een halve zon. De terugwijkende schaduwsikkel was regenboogkleurig. Over den geheelen hemel had zich een zwavelgeel licht verspreid, dat het licht der sterren onmiddellijk uitdoofde. Kort daarna was het zonnerad weder vol, en spreidde de hel-lichtende zomerdag zich weder over de kleuren-rijke aarde.

„Geslachten komen en gaan zonder gezien te hebben wat wij daareven aanschouwd hebben," zeide Martin nu. „Een zonsverduistering. Wij dachten er geen oogenblik aan, en toch hebben de menschen ongetwijfeld al veel jaren geleden voorspeld wanneer zij precies zou komen."

„Maar gemaakt hebben ze 'm niet!" merkte de oude op, langs wiens gegroefde wangen tranen biggelden. „Goddank, goddank, de Heere God laat zich zoo maar niet verjagen!"

Martin legde zijn hand op den schouder van den ouden Bernhard en zeide: „Je hebt gelijk."

Hierop, alsof er niets gebeurd was, zei hij aan een ieder wat zij te doen hadden, en maakte zich daarop gereed om met zijne gezellin naar de kolonie terug te keeren.

Juliana zei bijzonder weinig. Een koude huivering had haar bevangen bij het aanschouwen van de heilige wonderen der natuur, en de warme liefde doen terugdeinzen tot in de diepste schuilhoeken van haar hart, en zij bedacht plotseling, dat hemel en aarde zich ook nog bezig hielden met andere aangelegenheden dan hare — Juliana's — liefde tot Martin. Zij voelde zich zoo klein en nietig, nog juist goed genoeg, om op het mos van het bosch neer te zinken als

een verwelkte bloem, en zwijgend ten onder te gaan. Eerst toen zij weder in het heldere oog van haren begeleider staarde, begon haar van angst bevend hart weder wat rustiger te kloppen.

Toen zij naar de kolonie afdaalden, stond er bij den hoek van het blokhuis een vreemde vrouw, stevig gebouwd en bijna stram van houding. Op het ronde, gebruinde gezicht, vertoonden zich eenige zomersproeten, en daarboven kroes, warrig rood haar. Onder den arm droeg zij een bundel, en in de vereelte hand hield zij een stevigen hazelstok. Haar rok van boerschen snit hing tot bijna op haar enkels, en haar voeten waren bloot en vuil van 't stof. Zij hield de hand boven de oogen en knipperde met deze laatsten tot ze half dicht waren, als wilde zij den blik scherpen, dien zij den beiden aankomenden tegemoet zond. Toen Juliana en Martin vlak bij haar waren, ging zij op Martin toe, en zeide met een ruw-klinkenden lach: „Kijk, daar heb je een ouwe kennis!"

Martin schrok een beetje, zonder eigenlijk goed te weten waarom, doch het volgend oogenblik wist hij het.

„Ik weet niet....", zeide hij, een beetje onzeker.

„Jawel!" riep de vreemde uit, „maar hier ben ik nou om je. Je weet nog wel, de veervrouw van 't meer! Je weet tóch nog wel wat je me beloofd hebt?"

Juliana staarde van de vreemde naar haren bruidegom, die daar sprakeloos stond, en bleek geworden was.

„En wie mag dat wel zijn?" vroeg de vreemde, terwijl zij met haar stok even Juliana's japon beroerde.

Martin herstelde zich nu en zeide: „Dat is mijn bruid!"

De vrouw met het roode haar lachte schel. Martin trok Juliana haastig met zich voort, het blokhuis binnen.

De roode keek hen na, als wilde zij zeggen: „Dat geeft je toch niks. Hij 'hoort an mij."

Binnenshuis zaten Martin en Juliana tegenover elkaar. De door het venster binnenvallende zon bescheen het hoofd der jonge vrouw, zoodat het geleek op een lichtkrans. In de schaduw van den hoek zat Martin, die de armen op de dijen

liet rusten, en onbewegelijk naar de planken van den vloer staarde. Zij wachtte of hij ook iets zeggen zou, doch hij zeide niets, en wierp enkel een paar malen een steelschen, onzekeren blik naar de deur, alsof hij bang was, dat deze ontijdig zou opengaan.

„Martin," zeide Juliana zacht, „wat heeft dit alles te beduiden?"

„Jij —", antwoordde Martin met holle stem, „jij hebt een heele wereld voor mij opgeofferd, en nu sta ik zóó voor je!"

„Je wilde aldoor, dat ik je mijn liefdesavonturen zou vertellen," zei hij, „en ik geloof, dat als ik het eerder gedaan had, je het mij vergeven zoudt hebben. Men verontschuldigt zich doorgaans over zulke dingen door ze op rekening van de jeugd te schuiven. Er bestaat geen man, wien zijn bruid niet iets dergelijks te vergeven heeft. Ik vergoelijk niets. Zwakheid is geen zonde; maar ontrouw-zijn...."

„In vollen ernst heb ik je er nooit naar gevraagd," antwoordde zij, „en nu moet ik ervoor lijden."

„Juliana," zeide Martin zacht, „wat zou ik je dankbaar zijn als jij ook, al was 't ook maar nog zoo'n kleine hartenschuld hadt! Ik sta nu bij je in een zeer ongunstig licht, en ik kan het niet dragen voor jou in zulk een afgrond te liggen. Met welk een trots stond ik een jaar geleden hier tegenover je! Als een màn! Een trotsche man! Een man, die zijn mannelijkheid laat betalen met een vorstendom! — Neen!"

Hij stond op, en ging ernstig en kalm voort: „Neen, ik wil me niet vergooien. — Ik had haar maar één keer gezien en sedert dien tijd zijn tien of twaalf jaar verloopen. Ik dacht allang niet meer aan het geval. Hoe zou ik ook? Want zij kwam niet om mij eraan te herinneren. Ze was alles allang vergeten. En nu staat ze hier opeens voor me Ik zal haar hier binnen roepen om je, waar ze bij is, alles te bekennen. Dan kun je zelf beslissen."

Zij wilde hem tegenhouden, maar hij ging de deur uit om de vrouw te zoeken. Hij liep rondom het huis, ging naar

de bank die bij de bron stond, doch vond haar niet. Hij vroeg aan verscheidene arbeiders of zij ook een vrouw met een pakje in de hand gezien hadden, doch dezen wisten er niets van en weer anderen beweerden, dat zij haar in de richting van het bosch hadden zien gaan. Martin ging weer naar het blokhuis terug.

„Dan wil ik 't je in elk geval voorloopig vertellen zonder dat er getuigen bij zijn," zeide hij tot Juliana. „Wil je me aanhooren?"

„Mijn hart siddert," zeide ze. „En jij bent ook te opgewonden. 't Moet wèl iets buitengewoons zijn."

„Eigenlijk niet," zeide hij glimlachend, met gedwongen kalmte. „Er is maar één ding bij, dat onaangenaam is. Je zult het zoo zelf zien. Alles staat me weer helder voor den geest. Ik zal je niets verzwijgen en niets opsmukken. Luister naar me."

Martin ging tegenover zijn bruid zitten en begon kalm, zij het dan ook vaak met lichtelijk bevende stem:

„Ik was toen een knaap van zoowat twee-en-twintig jaar. Ik had mijn studie in de Rechten voltooid, en deed een vacantiereisje in de bergen. Ik was vol jeugd en leven. Ik hield ervan altijd alleen te reizen, omdat men dan dieper in de natuur en het volksleven doordringt, en toentertijd had ik een brandenden dorst naar beide. Ik stond er toen in dit opzicht precies zoo voor als jij nu, Juliana. — Op zekeren dag kwam ik aan een lang en tamelijk breed meer, dat tusschen de eenzame, met bosschen begroeide bergen lag, en dat ik dwars wilde oversteken. Het was in den namiddag en de zon schitterde zoo mooi in het rimpelende water van het meer. Ik stond aan den oever en keek naar het bootje, dat daar aan een paal was vastgelegd en keek om me heen, of ik ook iemand zag, die mij naar den overkant zou willen roeien, of mij het bootje zou willen leenen. Nu hoorde ik, hoe er vanuit het venster van een huisje, dat boven tegen de helling aangebouwd stond, iemand riep: „Stanzi, daar ginds beneden staat 'n heer, die naar den overkant wil!" „Ja, maar, moeder," zei een meisje, dat

beneden in den moestuin bezig was, „ik kan 'm niet overzetten."

„Ik kan 't alleen ook wel af, als u me het bootje maar even wil' losmaken, dan kom ik er alleen ook wel over. — „Daar kom ik beslist niet in," riep het vrouwenhoofd uit het venster, „meneer zou an de' overkant uitstappen en dan zou ik d'r over moeten zwemmen om m'n boot terug te krijgen. En bovendien, de kleintjes tellen ook mee, die ik voor de overtocht moet hebben. En als je nou niet gauw gaat, Stanzi, zal ik je es even op gang helpen!" — Op deze, op dreigenden toon geuite woorden antwoordde het meisje niet meer, maar schikte vlug haar halsdoek en haar, en kwam op haar bloote voeten naar het meer, bleef voor me staan, en keek me verschrikt aan. — Ook ik keek haar verschrikt aan, want ze was heel mooi. Haar soepele kleedij verried bijna de ontluikende vormen, die zij had moeten bedekken. Ze had rood kroeshaar, wat ik als jongmensch voor bijzonder mooi hield, omdat ik mij tot nu toe enkel de sirenen met zulk haar gedacht had. De rondende armen, het ronde gezichtje waren een beetje gebruind en de groote oogen keken mij een beetje verward aan. Dit alles maakte me reeds onrustig.

„Dus jij zult me overzetten?" vroeg ik.

Zij maakte de boot los. Ik sprong erin, en zij wierp er een paar riemen in, stapte toen zelf aan boord en staande duwde zij de boot van den oever."

„Wat herinner je je dat alles nog precies," merkte Juliana op.

„Ja, ik zie het merkwaardig helder voor me," antwoordde Martin. „Wat mij op dien boottocht overkomen is, overkomt een mensch maar eenmaal in zijn leven. Tot dan toe was ik een spring-in-'t-veld geweest als ik vrij was, en als ik leeren moest zat ik altijd thuis. Ik had mij met andere jongens gemeten en meisjes geplaagd zoo vaak ik er de gelegenheid toe had, maar aan „de vrouw", had ik nog nooit gedacht. En nu zat ik hier in die boot tegenover dit woudkind en hanteerde den tweeden riem. Het bootje gleed

gladjes en licht de watervlakte op. Toen wij middenop op het meer kwamen, stak ik, zonder erbij te denken den riem verkeerd in het water, zoodat de boot ronddraaide. — „Zoo geeft 't niks of je al roeit," zeide mijn leidsvrouw, en toen liet ik den riem los, en legde mijn arm plotseling om haar blooten hals. Ook zij vergat te roeien en keek mij aan."

Juliana's oogen begonnen te gloeien, en haar wangen en lippen waren bleek.

Martin ging voort: „Toen vatte zij met haar handen stevig mijn arm beet, om dit juk af te schudden. Mijn spieren bogen zich niet, en ik was er zelf haast verwonderd van dat ik zoo sterk en vermetel was, en nog meer verwonderde ik er mij over, dat ik het meisje aan mijn borst trok. Toen zij zich overwonnen voelde, zonk zij zacht op mijn knieën neer, verborg haar gezicht aan mijn borst en snikte. — Het meer trilde in den warmen zonneschijn; de oever, waarvan wij afgevaren waren, was zoo ver, dat de hut die er op stond, er nu meer als een grijzen steen uitzag. De landingsplaats, waarheen wij op weg waren, en die in de schaduw van den berg lag, was niet minder ver — ons bootje lag daar midden op het hooge water, het water zelf was lauw en stil, en plaste slechts als er een visch in de lucht naar een mug snapte. — Het meisje sloeg haar bloote armen om mijn hals, trok mijn hoofd naar zich neer, keek mij met vochtige oogen aan en zeide: „Je bent een knap jong!" — En toen het bootje ons langen tijd zoo gewiegeld had, als tweelingen in een wieg, keek zij mij nogmaals aan en fluisterde: „Je bent een heerlijke man!! Je bent van mij!"

Juliana sprong op en zeide bijna toornig: „Waarom vertel je dat alles zoo in bijzonderheden!"

„Om mezelven aan te klagen, om me te verontschuldigen, ik weet 't niet. Ik wil dat je de gevoelens, die me toen bezielden, begrijpt. Ik was zeer verrast, dat men zulk een zalige blijdschap hier op aarde kon voelen. Toen de schaduwen van den berg ons bereikt hadden, grepen wij beiden de riemen en roeiden snel zonder een woord te spreken ver-

der, tot we den met bosch bedekten oever met zijn riet en schorren naderden. Toen ik mijn ransel weder opgenomen had en opgestaan was om aan land te springen, nam ik een gouden ring van mijn vinger om hem aan het meisje te geven als een aandenken. Zij sprong gelijk met mij op den wal en stootte met den riem de boot het meer weder in, zoodat zij zacht weder weggleed.

„Wat doe je nu, Stanzi?" riep ik, „nu kun je niet terug!"

„Ik blijf bij jou," zeide zij, en duwde mijn hand met den ring zacht terug.

„Ik ga met je mee."

„Dat zou wel heerlijk zijn," zeide ik, „maar de weg over de bergen is veel te ruw voor je bloote voeten."

„Ik ga met je mee, waarheen je maar wilt, en zoover je maar wilt," zeide zij.

„Lichtzinnig kind!" riep ik uit, „je weet niet eens wie ik ben!"

„Je bent van mij," zeide zij, en vatte mijn hand.

„Ik ben student, en kan nu nog geen levensgezellin gebruiken."

„Dat is allemaal wel mogelijk," zei ze, „maar ik ga met je mee om je alle dagen te kunnen zien. Waar jij bent, wil ik ook zijn; ik zal werken voor den kost, en niks anders vragen dan dat ik je mag liefhebben."

„Je kunt je denken, Juliana," ging Martin met zijn verhaal voort, „hoe ik temoede was. „Maar m'n beste kind," zei ik, toen ik inzag hoe ernstig ze het meende, „de stad is niks voor jou. Daar zou je sterven van heimwee naar je meer en je moeder."

„Stiefmoeder," zei het meisje.

„Je zoudt van ellende omkomen, en ik zou je niet kunnen redden. Laat me gaan, Stanzi, en ga jij weer naar huis."

Zij klemde zich aan mijn arm vast en zeide met een strengen, en tegelijkertijd smeekenden blik: „Je kunt me zoo niet wegsturen. Je hebt me het recht gegeven bij je

te blijven. Ik heb 't gekocht met 't beste wat een meisje heeft."

„Ik kan je zeggen dat ik rilde. Ze had gelijk. Ik had mijn leven aan haar overgegeven, ik had me vergooid. Ik was geroerd en zeide:

„Stanzi, aan wat we uit verliefdheid voor elkaar deden, is niets meer te veranderen. Maar wat je nu wilt is dwaas. Een meisje als jij is er te goed voor den eersten den besten man na te loopen. Ga weer naar huis, misschien zien we elkaar weer. Als ik een vrouw wil hebben, kom ik bij je. Ik wil een vrouw die me heelemaal is toegewijd, zooals jij."

Zij antwoordde: „'t Is allemaal zooals je zegt, wat praat je dan nog?"

„Dat is dus afgesproken!"

„Zeker is dat afgesproken, maar dat geeft je allemaal niks, jongen," zei ze, „ik ga met je mee zooals je me nu ziet. Je 'hoeft niet bang te zijn dat ik je tot last of schande zal zijn, want je 'hoeft je niet om mij te bekommeren. Ik vind wel werk en brood in je nabijheid en voor de menschen zal ik wel net doen of ik je niet ken. Alleen wil ik je iederen dag zien, schat die je bent."

Met een plotselingen ruk maakte ik me los en liep op den rand van het bosch toe. Bij een kromming in den weg zag ik dat zij achter mij aankwam. Ik sloeg den bergweg in die naar de weiden voerde. Ik liep wat ik kon, maar zij bleef achter me aanloopen. Een uur, twee uur lang, het werd langzamerhand donker en het meer was allang achter me verzonken. Ik ijlde naar een kaasmakerij toe, en vroeg om onderdak voor dien nacht. Terwijl ik bij het haardvuur zat melk te drinken, en de boerin naar buiten gegaan was om frisch water te halen, zag ik op den drempel mijn Stanzi zitten. Zij glipte naar binnen naar me toe, en zei: „Wel te rusten, schat! Maar je moet niet probeeren me te bedriegen." En mèt was ze al weer buiten.

Er werd mij een strooleger aangewezen en terwijl ik er nog over wilde nadenken hoe ik mijn vervolgster morgen zou ontkomen, viel ik al in slaap.

Den volgenden dag, toen ik me klaar maakte om verder te reizen, en ik tot mijn geruststelling het meisje nergens ontwaardde, vroeg de boerin of ik in den loop van den nacht het lawaai niet gehoord had. Den vorigen avond namelijk, had er een vrouwspersoon om de hut rondgeslopen, en later had ze zich in de korenschuur verstopt. Toen was in den loop van den nacht Hans Baumer van 't meer gekomen, had haar d'r uitgehaald, en daarna was 't onweer losgebarsten. Het vrouwmensch had gesmeekt en gehuild om medelijden, maar Hans Baumer, die een oom van haar was, had haar met geweld meegevoerd. De boerin zei niet te begrijpen wat daar achter stak.

Ik zette mijn bergreis weliswaar ongehinderd voort, maar vervolgen deed ze me toch. Zooiets kun je niet zoo licht kwijtraken. En toch vergeet je 't eindelijk. Mijn werk riep weer, en er volgden verplichtingen, en stormen en gebeurtenissen, waarvan ik je eigenlijk ook al eerder had moeten vertellen, Juliana. Eindelijk maakte het meisje geen deel van mijn denken meer uit, en later, toen de herinnering aan haar mij dikwijls als weerlicht door het hoofd flitste, was ik ervan overtuigd, dat zij een braven man gevonden had en gelukkig geworden was."

„Hoe zou ze dat kunnen?" vloog Juliana op, bij deze woorden. Doch zij ging niet verder, daar zij hare gedachten niet kon ordenen. Terwijl Martin vertelde, had zij niet met hem, maar met het arme boschmeisje meegevoeld en gehandeld. Zij zelf had dit alles doorgemaakt, terwijl Martin sprak.

Dit was alles wat Martin te zeggen had.

Na een lange, benauwde stilte, hief Juliana eindelijk het hoofd op en zeide: „Zóó staan de zaken dus!"

Hij keek haar vragend aan.

Zij streek zich met de hand over het voorhoofd, en zeide: „Er valt niets meer aan te veranderen."

„Het kan me nog duur te staan komen," zeide Martin.

„Waarom?" vroeg Juliana, „ze heeft geen recht op je. Of heb je haar je woord al op het meer gegeven? En haar daarmee haar eer afgekocht? Dat zal wel pas later gebeurd

zijn, omdat de zaak haar rouwde, en zij er haar voordeel mee wilde doen. Wat jij zei wordt zoo honderdmaal gezegd...."

„Maar als zij er nu eens op staat?"

„Als ze dat kon, zou zij het zeer beslist doen ook!"

„Dan zou ik mijn woord moeten houden," antwoordde Martin, bijna zonder klank in zijn stem.

„Nooit, dat nooit!" riep Juliana hartstochtelijk uit. „Zij krijgt je niét!"

Martin zweeg.

„Je houdt nog van haar?" vroeg zij bevend.

„Ik haat haar als een pestilentie."

„En toch zou je in staat zijn haar te nemen?"

„Als ik daarmee mijn eer als man moest koopen — dan zou ik geen keus hebben."

Toen Juliana zag, dat de zaak een tragische wending begon te nemen, steeg hij nog hooger in hare achting. Zij kon den man haten, wiens geluk door een hem op sluwe wijze afgedwongen, lichtvaardig heengeworpen woord, verwoest zou worden; en nog vuriger kon zij hem liefhebben, die, terwille van zijn eer, alles feil had. Deze man was een monster, doch een verheven monster. Waanzinnig verlangde zij er naar met dezen grooten man zalig, of met dit monster verdoemd te worden.

„Martin," zeide nu Juliana, „ik zal je loskoopen. Ze neemt beslist geld aan; zij zal er wel een zijn van hen, die haar onschuld tegeef hebben en hun man verkoopen. In al dien tijd heeft ze niet meer naar je omgekeken; ik zou niet graag navraag doen naar al haar avonturen. Maar nu, nu dat ze gehoord heeft, dat je bezig bent een nest te bouwen, wil zij er in kruipen!"

Op deze wijze gaf ze uiting aan hare woede, viel in haar drift over haar eigen woorden, en geleek in deze oogenblikken op iedere andere vrouw, zoodat ze niets verhevens vertoonde.

Martin haalde de schouders op en zweeg. Juliana dacht even na en ging dan voort:

„Neemt ze geen geld aan — en heeft ze een hart — werkelijk een hart, dan zal ik voor haar knielen. Ik zal haar alles vertellen, wat ik opgegeven heb voor jou, en wat ik geleden heb.... O, wat is de liefde vreeselijk! Vorstinnen werpt zij voor de voeten van bedelaressen om te smeeken om hun geliefde!"

Met haar beide vuisten drukte zij zich, terwijl zij dit zeide, de losgeraakte haarvlechten tegen het gelaat en steunde luid.

Martin trachtte zijn opgewonden bruid met zoete woordjes tot bedaren te brengen. Juliana verwijderde snel de haarlokken uit haar gezicht, hief zich in haar volle lengte op, zoodat zij daar stond als een toornige vorstin, en zeide: „En als alles vruchteloos is, dan —!" Zij brak plotseling af, en eerst na eenigen tijd voegde zij er op doffen toon aan toe: „Dan zal ik haar vernietigen."

Martin trad naar de tafel, leunde met de hand daarop en zeide: „Ik heb zelfmoord altijd een verwerpelijk iets gevonden omdat ik hem hield voor iets gewetenloos' en lafs, maar nu —"

„En ik dan? En ik dan?" riep de nu doodsbleeke Juliana luid. „Egoïst! Koude, liefdelooze eerwoekeraar! Mannen-eer! Niets dan ijdelheid! Brèng je zelf om 't leven. Maar dan mìj ook! Ook mìj heb je je eerewoord gegeven. Zooals ik het aan je lijf doe, zoo klem ik me ook voor alle eeuwigheid aan je ziel vast! Voor alle eeuwigheid, Martin!"

Overweldigd door dezen verterenden hartstocht, wilde Martin haar omhelzen, toen er plotseling op de deur geklopt werd. Een man met een grooten neus, kleine oogjes, en een krijgshaftigen baard stak zijn hoofd naar binnen, en vroeg of hij hier terecht was bij Martin.

„Ik heb nu geen tijd!" scheepte Martin hem ruw af.

„Ik kan later wel es terug kommen!" antwoordde de man met een goedhartigen grijns en trok het hoofd terug.

„Wat wou je eigenlijk?" vroeg Martin, en rukte zelf de deur open.

„As meneer niet goed gemutst is, kommen we in elk geval

voor niks," bromde de man met den baard en schoof met een ruk den mand, dien hij op den rug droeg, recht. „We kwamen eigenlijk vragen of ik en mijn vrouw hier misschien ook werk zouen kunnen krijgen. We zijn sterk en ijverig, enfin, vooruit dan maar weer, Stanzi!"

De roode vrouw stond daar alweer naast hem en haar opgewekt gezicht zag er nu eerst recht rood uit.

„Wat?" vroeg Martin, „is dat je vrouw?"

„Jawel. En 'n betere zul je niet licht vinden," antwoordde de gebaarde.

Nu trad de vrouw, Stanzi, naar voren, en terwijl zij haar stok stevig in den grond plantte, zeide zij onbeschroomd: „Neem me niet kwalijk, dat ik een ander genomen heb. Meneer de student liet me ook zoo lang wachten."

Nauwelijks had ze deze woorden geuit, of Juliana vloog haar met een kreet van vreugde in de armen, omarmde haar, kuste haar, zoodat de roode niet wist wat haar overkwam.

„Dus nou kennen we mekaar," meesmuilde de gebaarde, „en nou zou ik wel es willen weten of we hier werk kunnen krijgen."

„Werk zooveel als je maar wilt, — als —"

„Voor den dag er maar mee!" riep de roode Martin toe, „mijn Hieronymus weet al alles." En op Martin wijzend, zeide zij tot haar man: „Dat is dezelfde, die het neusje van de zalm heeft gehad!"

„Als je tenminste niet jaloersch bent!" zeide Martin, die zich bij de plotseling omgeslagen stemming, nauwelijks bedaard kon houden.

„Jaloersch!!" lachte Hieronymus, „O nee, want ze vindt t'r toch geen, die 't me nadoet."

„En ze wil ook geen ander!" voegde Stanzi erbij.

„En hoe staat 't nou dus met 't werk?" vroeg Hieronymus.

Ze waren aangenomen.

En zoo verliep dus de zonsverduistering van dien dag. Doch de schrik, die deze plotselinge somberheid in Juliana's ziel had teweeggebracht, sidderde nog lang in haar na. Zij

zag daarin een vingerwijzing, zich zoo spoedig mogelijk geheel te verzekeren van het geluk.

Den gebaarden Hieronymus werd — toen de aard van zijn werk bepaald kon worden — gevraagd, wat hij al zoo kon.

„Alles en niks," antwoordde hij.

Toen werd hem gevraagd wat hij daarmee bedoelde.

„Dat ik voor alles bruikbaar ben, maar niets op mezelf kan doen, één ding uitgezonderd."

„En wat is dit dan?"

„Mijn vrouw afstraffen."

En toen vroeg men wat zijn vrouw alzoo kon.

„Die kan wat ik ook kan," antwoordde Hieronymus.

Zij werden aan den grondarbeid gezet.

Het was gebleken, dat in geval van hoog water, de bedding van de beek te ondiep was. Een enkele regendag had de plaats voor de stallen reeds overstroomd, en de jonge weide met een ware zandzee overdekt. En dus moest er reeds boven bij den waterval begonnen worden met het graven van een diepe sloot en moesten er op bepaalde afstanden dammen aangelegd worden.

De arbeiders hadden niet veel zin in dit werk, omdat het, naar ze zeiden het schoenwerk bedierf. En zoo trad nu Stanzi naar voren, en zeide: „Mijn schoenwerk zal niet bederven in 't water." En dit was ook zoo, want ze was barrevoets. En zoo zag men reeds den volgenden dag Stanzi met haren Hieronymus aan de beek steenen uitgraven en aarde naar buiten werken, de vochtige massa op trolleys wegbrengen en aan den kant in kuilen werpen die dichtgegooid moesten worden.

Juliana voelde een soort dankbaarheid jegens de beide nieuwelingen. Zij was geneigd een vergelijking van haar persoon met die van de eenigszins zwaarlijvige Stanzi, bij wie zich reeds heel fijne rimpeltjes vertoonden, niet ten haren nadeele uit te leggen. Doch als zij heimelijk Hieronymus met Martin vergeleek, scheen het haar onmogelijk! —

En daar zij iets, wat haar zoo na aan 't hart lag, niet kon laten rusten, nam zij zich voor, Stanzi eens te vragen, hoe zij het toch klaargespeeld had den student van het meer te vergeten. Aan den anderen kant leek het haar gevaarlijk in de asch te roeren, zoolang de massa ontplofbare stoffen in de buurt was. Doch zij bemerkte, hoe nauw en innig Stanzi en haar man aan elkaar verbonden waren, en hoe zij bij alles elkaar wederzijds den arbeid trachtten te verlichten, hoe Stanzi er bij de maaltijden steeds op bedacht was, haar man de beste beetjes voor te schuiven en in de rusttijden niets anders deed dan zijn kleeren verstellen, het gemeenschappelijk beddegoed te onderhouden en daarbij zong en neuriede. Gedurende zulk een schafttijd, zette Juliana zich eens naast haar op het gras.

„Wat ben je bezig daar te doen?" zeide zij tot Stanzi, die een kersroode deken over haar knieën had uitgespreid, en die ze her en der trok.

„Ik," antwoordde Stanzi, „ik verstel ons vaderland." Dit zeggende hief zij het roode, ronde gezicht omhoog en keek Juliana vroolijk aan.

„Je vaderland?"

„Ja zeker," zeide zij. „Ons bed is ons vaderland. Overdag zijn we onder de vreemden, 's nachts zijn we thuis. We werken voor anderen, en met anderen samen moeten we eten, maar in bed zijn we onder ons. — Zot van 'n draad, je denkt me zeker een poets te bakken door in de war te raken!" Dit zeide zij tegen haar draad, en ging toen voort: „Op 'n goed bed ben ik gesteld. Hij ook. Als we zoo rondtrekken, nemen we niet veel mee, en we hebben ook niet veel; maar ons bed, dat nemen we overal mee heen, dat is onze hut, en daarop verheugen we ons den ganschen dag."

„Je houdt zeker wel erg veel van je man?" vroeg Juliana.

„Loop heen!" antwoordde Stanzi, „hoe zou je nou je man niet liefhebben!" en toen streek zij den van franje voorzienen rand van de deken glad.

„Hoe ben je wel aan hem gekomen?"

„Ik? Hoe ik aan hem gekomen ben?" vroeg Stanzi. „O, dat ging heel gewoon."

„Vertel me er eens iets van," vleide Juliana.

„Lieve Heer!" lachte Stanzi, „wat zou er van te vertellen zijn. We raakten met mekaar in kennis, toen d'r bij ons eens kermis was en d'r gedanst werd. Ik kom uit Seeleuthen, aan 't meer. En omdat ik toen net geen jongen had om d'r mee heen te gaan, ging ik alleen naar 't dansen in de herberg. Ik stond d'rbij en keek toe. Toen kwam d'r een langs me die me erg ankeek en toen moest ik lachen, want ik lach erg gauw. En toen blijft ie ineens voor me staan, pakt me onder m'n oksels en zegt, dat ik eens 'n dansje met hem moest wagen. Nou, ik kijk 'm an, en zeg: dansen is me alleen niet genoeg. — Toen zegt ie: „Je zult ook 'n glas warme wijn hebben!" „Dàt is me nòg te weinig," zeg ik. — „'n Glas warme wijn," zegt ie, „met flink suiker erin, dan doe je mijn —". De schade aan de deken was hersteld, en zij trok den draad met de tanden door. — „En dan doe je mijn 'n pleizier, dat 'n boer met zes trekossen me niet doen kan. — Nou, daar had ik niet op tegen, zei ik, maar 't was me nog niet genoeg. — Nou, dan zou hij me ook een roode, schaapswollen blouse koopen. — Dat was me nog altijd te weinig, zei ik. — „Nou, wat dan nog meer, duivelsche deern!" riep de jongen, „heb je dan nooit genoeg?" — „Nee," zeg ik. — „Nou, wat wil je dan nog?" Toen zei ik: „Je moet me trouwen. —" „Dat is me te veel," zegt ie, en gaat met 'n andere meid heen. — Maar waar we 't met z'n beien zoo over hadden, had ook een ander, die daar dichtbij stond, gehoord," ging Stanzi voort, terwijl zij opnieuw verder naaide. — „Laat mijn d'r es even door om naar dat meisje te gaan," zegt ie, en schuift met z'n elbogen de lui opzij, „misschien kunnen wij 't eens worden." — „Ja," zeg ik, „laten we 't maar es probeeren." „Ga jij met me dansen, dan betaal ik voor jou 'n glas wijn, en doe ik jou weer 'n pleiziertje en trouw met je," zei ie.

„Top!" zeg ik, ik geef 'm 'n handslag. De lui moesten d'r allemaal om lachen, en lieten 'n dolle dans spelen voor 't

bruidsspaar. — Nou, dit zag ik al gauw, dat ik over z'n knapheid niet gauw zou doodvallen, maar dansen doe je niet slecht, dacht ik bij mezelf. — Een poosje later, toen we moe waren, en op 'n bank in den hoek waren gaan zitten, nam ik 'n anloopje, en zei: „Nou dat we zoo bruid en bruigom zijn, moet ik toch es weten hoe je eigenlijk heet. „Hieronymus," zegt ie. „En wat ben je van je vak?" zeg ik. „Niks," zegt ie. — „En wat heb je alzoo?" — „Niks!" zegt ie weer. — Toen dacht ik bij mezelf: Je heb' de' ware' Jozef te pakken! — Toen ie zag dat ik 'n beetje uit 't veld geslagen was, werd ie erg bedeesd. Ik kreeg medelijden met 'm en zei: „Dat doet 'r allemaal niks toe, Hieronymus, ik ben en heb ook niks. Als je mijn alleen maar graag mag." — Zoo zijn wij nou an mekaar gekommen. — O wee, daar heb je d'r weer een!" riep de naaister geërgerd uit, terwijl zij den deken omdraaide. „Als je gaten zoek', vindt je ze direct. — We moeten zien zooveel van ons werk in den Schatt over te leggen, dat we nieuw beddegoed kunnen aanschaffen."

„En vertel me nu ook eens, lieve," zeide Juliana, „hoe jullie hier zoo in den Schatt verzeild bent geraakt?"

„Ja, dat heeft zoo z'n reden, maar mevrouw moet d'r niks van zeggen, want iedereen hoeft niet te weten, dat mijn Hieronymus soms wel es graag een slokje lust. Dat is zijn eenige gebrek. Maar werken doet ie ook zoo graag, en hard ook, en niks is 'm te veel en overal hebben ze 'm daarom graag. Maar nauwelijks heeft ie 'n paar cent op zak en weet ie 'n kroeg, of 't is mis. Geen snaps, want zoover is ie nou direct nog niet, maar wijn, al is die ook nog zoo zuur. Weken- ja maandenlang kan ie 't soms uithouen, en doe ik wat ik maar even kan om 'm thuis te houen. Dan kook ik voor 'm wat ie 't liefste lust, zing 'm voor wat ie 't liefste hoort, en krab 'm waar ze 'm bijten. Dan kan 't 'n tijdlang goed gaan, en ineens zit ie weer in de kroeg. Niet dat ie begint op te spelen als ik 'm dan d'r uit ga halen, maar alleen maar bidden en smeeken om nog maar één enkel glaasje! En dan blijft ie daar den godsganschen dag en

nacht zitten, en geen twintig paarden krijgen 'm d'r vandaan. — We zouen al 'n aardig spaarduitje kunnen hebben as 't dat niet was, want werk hebben we altijd wel, en iedere cent die ik snappen kan, gaat in 't doosje. — Oudworden ontloopen wij ook niet, en de goeie God beware ons voor 't ziekenhuis!"

Stanzi zweeg en naaide voort. Het begon al te schemeren, en ze moest haar oogen erg inspannen.

„Nu heb' je me nog niet verteld waarom en hoe je in den Schatt gekomen bent," zei Juliana, niet geheel zonder Bedoeling op de beantwoording dezer vraag staand.

„Zoowat drie weken geleden," ging Stanzi voort, „vernam ik dat er in den Schatt een groot huis gebouwd werd en dat er arbeiders gezocht werden. Een houtvestersknecht, die daar was, vertelde me alles, hoe het in den Schatt gesteld was, en hoe het er toe ging. Geen kerken en geen kroeg en nergens in de buurt drank te krijgen. — Wacht, denk ik, dat is net iets voor mijn Hieronymus. Wijsgemaakt heb ik 'm eigenlijk niks, maar ik praatte aldoor over 't grove geld dat ie daar zou kunnen verdienen in den Schatt, net zoolang, tot ie 't werk in Seeleuthen opzei, en met me mee ging. En zoodoende zijn we nou hier."

„Wist je wie het was, die het huis hier liet zetten?" vroeg Juliana.

„Ik mag stekeblind worden als ik dat geweten heb!" riep Stanzi uit.

„Ik schrok van heb ik jou daar, toen hij zoo ineens voor me stond. En om niet te laten zien, hoe ik geschrokken was, maakte ik die grap over 't trouwen. — Maar nou wordt 't me toch te donker."

Zij pakte haar naaigerei bij elkaar en bracht het naar de hooischuur. Juliana ging naar huis en was tevreden.

Ook Hieronymus beviel het niet slecht in den Schatt. Alleen vond hij, dat er spoedig een kerk moest gebouwd worden, want 'n mensch wou nou eenmaal Zondag houen zooals het moest. 't Viel hem op dat zijn vrouw hier zoo streng op zijn uiterlijk lette. Na zijn dagwerk moest hij

steeds zijn bestoven, kapotte kleeren uittrekken en betere aantrekken, waarin hij zich echter niet zoo op zijn gemak voelde als in zijn gelapte pak, dat hier en daar stijf stond van de klei, en waaraan niet veel te bederven viel.

Ook kon hij niet rechtop genoeg loopen, want het grondwerk kromt den rug zóó, dat hij zich langzamerhand niet anders dan zeer moeilijk laat buigen. Verder knipte hij zijn nagels te weinig naar haar zin, kamde niet dikwijls genoeg zijn haar, dat zich maar niet glad wilde laten strijken doch weerbarstig naar alle windhoeken heenwees. Aan zijn baard mocht hij zelf heelemaal niet meer komen. Deze puntte zij zelf en streek zij glad, opdat hij een beetje netjes zou worden en toch deftig bleef.

„'n Mensch die d'r zoo fijn uitziet, 'hoort toch naar de kerk te kunnen gaan," zeide hij eens.

Het was Stanzi erom te doen, dat hij niet al te veel zou afsteken bij Martin. Waar de natuur onmetelijk ver in achterbleef, dat vergoedde haar liefde, die ervan overtuigd was, dat Hieronymus hun heer en meester niet veel meegaf in voortreffelijkheid.

Hieronymus was van plan zijn baas beter te leeren kennen. „Ik moet hem tòch eens raden een kerk te laten bouwen," deelde hij zijn kameraad, Medart, in vertrouwen mee. „Daarginds, op de hoogte, is 't er een wondermooie plek voor."

„Je zou 't anders zoo niet an je zeggen, dat je zoo vroom was," antwoordde zijn kameraad.

„Hij is lang niet vroom genoeg," zeide een timmerman.

„Als ie 'n beetje vromer was, zou hij geen kerk noodig hebben, want je kun' overal bidden."

Hieronymus fluisterde vertrouwelijk: „Ja, bidden kan 'n mensch overal, dat is zoo, maar — m'n goeie man — drinken kan ie niet overal. Drinken kan ie alleen in de herberg, en die staat alleen maar in de buurt van de kerk."

„Zoo, nou, jij bent me ook een goeie Christen!" zei Medart.

„Ik heb dorst," antwoordde Hieronymus.

Alleen als hij in gezelschap van anderen is, openbaart de mensch zijn innerlijk wezen naar buiten, ja, ook kan hij zelfs zichzelven niet leeren kennen, zoolang hij alleen is. Deugden noch ondeugden, goedheid noch slechtheid, waardigheid noch verstand kunnen zich in hem ontplooien. Zelfzucht pleegt in de eenzaamheid te gedijen, doch ook daar ontstaat zij niet uit voorkeur, en ook is zij daar geen karakterfout. Alleen in hem, die met vele en verschillende menschen omgaat, komen de verschillende eigenschappen, waarvan hij dikwijls zelf geen vermoeden heeft gehad, tot ontwikkeling.

Juliana vond in haren bruidegom dagelijks nieuwe eigenschappen, en dikwijls zeer aangename.

Op een avond, na het werk, ontstond er rumoer onder de arbeiders. Martin wist niet wat ervan te denken, toen hij het woeste geschreeuw vernam en de blinkende bijlen en gaffels zag, waarmee de arbeiders tusschen de stalgebouwen rondliepen. Er werd luid om Martin geroepen, en wie geen wapen had, balde den vuist. Als een volk wel zijn vòrst van den troon stoot, waarom zouden de arbeiders het dan hun landheer niet doen? Doch de zaak was niet zoo ernstig als zij zich liet aanzien. Uit de slaapgelegenheid van een der arbeiders was een horloge en wat baar geld ontvreemd. Hij beschuldigde zijn buurman; deze sloeg alarm, zijne kameraden namen hem in bescherming, de bestolene riep van zijn kant óók zijn kameraden erbij, en daar had men het lieve leven aan den gang.

„Gisteren had ie geld, en zei ie dat ie 't niet had," riep er een, „en vandaag geeft ie 't toe, en nou heeft ie 't niet meer."

„En die 't heeft, zegt dat ie 't niet heeft. Beleefd vragen mag je altijd, he! En nou zullen we 'ns ankloppen an z'n kop!" Zij vlogen als bezetenen op elkaar los, en verscheidene lagen reeds op den grond.

Toen kwam Martin ertusschen en gebood stilte. Langzamerhand verminderde het lawaai en de gezichten keerden zich naar hun heer, die op de hem eigene kalme, ernstige manier naar de toedracht der zaak vroeg. Nu begonnen er

verscheidene tegelijk te vertellen en te roepen; Martin hield de beide handen over zijn ooren, en toen ze uitgeschreeuwd waren, beval hij een voorwerker hem de zaak te vertellen. Terwijl dit geschiedde, keek hij met doordringende blikken in het rond.

„Dus jullie weet niet wie de dief is?" vroeg hij.

„Nee! — jawel! — jawel!" riepen zij door elkaar.

„Ik weet het wèl," zeide Martin.

„Hij moet hier onder ons zijn!" riepen ze.

„Hij is hier onder ons," zeide Martin. „Ik zie hem. Voor mij kan niemand zich verbergen. Maar hij is niet zoo slecht als jullie wel gelooft. De duivel heeft hem ertoe aangezet, en hij heeft al lang berouw over den diefstal. Ondertusschen zal ik een en ander zoolang vergoeden, en over een paar dagen bij de uitbetaling van het loon, houd ik van den betrokkene het geld in. Voor 't verdere zal ik zien wat ik doe, en maak nu dat jullie kalm hiervandaan komt!"

De lui werden kalmer, doch schudden het hoofd.

Twee dagen later, toen de uitbetaling van het weekloon plaats had voor het blokhuis, verschenen allen, behalve de aardwerker Hies. Die was verdwenen en had zijn maandloon, dat tweemaal zooveel bedroeg als het gestolene, in den steek gelaten.

„Hij heeft zich zelf gericht," zeide Martin.

„Waarom heb je dien schelm niet laten arresteeren?" vroeg Juliana hem.

„Omdat ik niet wist wie het gedaan had," zeide Martin glimlachend.

„O, jij schalk!"

„Met list gelukt het niet altijd, maar dikwijls is het geweten van den schuldige de beste bondgenoot van den rechter."

„Schalk die je bent!" herhaalde zij, en gaf hem een tikje op den wang.

„'t Is maar goed, dat dit pootje geen zwaarder beslag heeft," schertste Martin, en streelde hare hand aan welks middelvinger een smal gouden ringetje prijkte.

„Als ik een strenge bruidegom was, had ik allang van je geëischt me te vertellen, van wien deze mooie ring afkomstig is.."

„Die heb ik gekregen van mijn oom zaliger."

Na deze woorden werd er niet meer geschertst.

„'t Was bij mijn laatste bezoek bij hem," zeide zij. „Toen noemde hij mij „het boerinnetje" en stak het ringetje aan mijn vinger. 't Was alsof hij er een voorgevoel van had, dat hij mij niet terug zou zien. Ik geloof, dat hij mij, 't eenige kind van zijn broer, een beetje heeft lief gehad."

Martin streelde nog steeds haar hand. Eindelijk vroeg hij, als terloops, „en heb jij ook van hèm gehouden?"

„Vaak doet het me verdriet als ik eraan denk, dat hij mij eigenlijk vreemd gebleven is," antwoordde Juliana. „Hij was zonder twijfel een rechtschapen man. Sedert ik zelf zijn plaats inneem en allerlei ondervinding heb opgedaan, heb ik ook de overtuiging gekregen, dat zijn oogmerken miskend zijn."

Martin had haar hand losgelaten en zeide niets meer.

Het werk schoot geregeld op, en de witte, houten wanden van de hofstede met het dak van deklatten schitterde in den zonneschijn. Nog prijkte op het dak de met linten getooide dennentak, toen er door het bosch luid loeiend een kudde wit-bont vee aankwam. Voor de kudde uit liep een herder, terwijl er twee achter liepen. Hunne hoeden waren met bloemen getooid; zij klapten luid met de zwepen en lieten telkens een juichkreet hooren. Martin, die afleiding noodig had, ofschoon hij, sedert het gesprek over den ring, zelf verstrooid was, monterde weder op, toen deze optocht de kolonie naderde, en er plotseling leven en beweging in bracht. Hij bracht de dieren zelf in den stal, naar hun paal, regelde de verzorging en voedering, en onderrichtte een paar van de meisjes in de zuivelbereiding, welke men nu ter hand zou gaan nemen.

Hij was hiermede nog bezig, toen er een knecht kwam zeggen, dat er op den boschweg twee ruiters aankwamen.

Martin en Juliana stonden op het erf en verdiepten zich in gissingen, wie deze bezoekers zijn konden en wat hen hierheen kon voeren.

„Zij hebben geweren bij zich, en zien er uit als jagers," zeide Juliana.

„Dan zullen ze werk genoeg vinden hier in den Schatt," zeide Martin.

„Ik heb me er wel eens over verwonderd, dat je niet jaagt."

„Jagen is heel goed, als het gaat om de wilde dieren uit te roeien," zeide de Martin, „maar verder ben ik geen vriend van de jacht, uitgezonderd het jagen op arenden in het hooggebergte, daar houd ik wèl van."

Bij deze woorden begon Juliana te beven, als had zij de koorts. „Van arendsjachten wil ik niet hooren," zeide zij opgewonden.

Ondertusschen waren de ruiters komen aandraven en afgestegen voor het blokhuis. Toen Martin hen tegemoet trad, groetten zij hem eerbiedig. Een der pas-aangekomenen herkende Martin, en hij wilde hem als oud vriend en makker begroetten, doch de beide mannen bleven ernstig, en de eene zeide: „Neemt ons niet kwalijk, dat wij hier aankomen zonder het u eerst te hebben laten weten, en dat wij u in uw werk storen."

Nu werd ook Martin ernstig en antwoordde: „In deze wildernis ontvangen wij helaas niet te veel bezoeken, en wij moeten een ieder dankbaar zijn, die dezen kant uitkomt, en ons nieuws brengt van de buitenwereld. Weest welkom, mijne heeren!"

„Wij komen hier voor een gewichtige zaak," zeide de eerste spreker, „en wij zouden u graag spreken."

Martin hield eveneens den stijven toon vol, misschien wel uit heimelijke schalksheid. Hij leidde hen naar zijn woning, zonder zich in veel verontschuldigingen te begeven over de wanorde die daar nog heerschte. Niettegenstaande de uitnoodiging plaats te nemen, bleven de beide mannen staan en dus deed hij dit zelf ook. Zij vroegen of

zij de eer hadden den heer Martin Reichensteiner te zien.

„Juist!" antwoordde Martin, terwijl hij een deftige buiging maakte voor zijn vroegere kennissen.

Zij stelden zich voor als afgevaardigden van het onlangs opgerichte volkskiescollege. Martin drukte zijn voldoening uit over de wending die de binnenlandsche politiek genomen had.

De spreker zeide: „Meneer Reichensteiner! Wien hiervoor dank toekomt, dat weet uzelf het beste. Wij hebben de opdracht meegekregen, u te vragen, of u zich een keuze als lid der volksvertegenwoordiging zoudt laten welgevallen?"

Martin was een weinig verrast, doch liet niets merken. Ook antwoordde hij niet.

„Wij hebben u met opzet niet voorbereid door eenig schrijven, doch gaven er de voorkeur aan, u persoonlijk te bezoeken."

Martin antwoordde: „Ik waardeer het veel meer, dat ge zelf gekomen zijt. Nu kunt ge mijn jonge kolonie zien, die nog pas in het allereerste stadium van ontwikkeling verkeert, en die juist nu haar leider zeer moeilijk zou kunnen ontberen. Verder moet ge wèl bedenken, dat ik langzamerhand in de laatste jaren in de politiek en de kennis der toestanden van het land begrijpelijkerwijs een vreemde geworden ben, zoodat u aan mij dus een „wilde" in den raad zoudt krijgen, wiens inzichten zich bovendien door ervaring wel eens in veel konden gewijzigd hebben. Ik ben weliswaar niet van zins mij aan den dienst van het vaderland te onttrekken, doch voor ditmaal moet ik u verzoeken van de keus van mijn persoon te willen afzien."

Na een poosje antwoordde de afgevaardigde: „Op een dergelijk antwoord waren wij niet voorbereid, en wij meenen dit niet te mogen aannemen. Wij hadden weliswaar vernomen, dat u bezig waart hier middenin de bosschen een kolonie te stichten, maar wij meenden, dat dit niet uit eigen vrijen wil geschiedde. Daar de reden van uw afzondering vervallen is, en omdat, zooals wij u plechtig verzekeren, de

tegenwoordige regeering uw terugkeer met ongeduld en vreugde tegemoet ziet, vertrouwen wij...."

„Ik ben nooit eerzuchtig genoeg geweest te haken naar een publiek ambt," zeide Martin. „Wat ik toen deed, ja, doen moest, hield ik toenmaals voor een burgerplicht, die ieder in mijn plaats zou hebben moeten vervullen. Doch die gebeurtenissen hebben mij menschenschuw gemaakt; ik vluchtte niet zoozeer voor de justitie, als dat mij veeleer het verlangen dreef naar het stillere, minder verantwoordelijke landleven. Ik heb dit hoekje liefgekregen, en ik voor mij zou er trotscher op zijn woeste streken bewoonbaar te maken dan landen te regeeren. Als ik eerst eens bewezen heb in staat te zijn een eigen haard te stichten en in stand te houden en te leiden, dan zou het misschien tijd zijn te probeeren of mijne krachten ook opgewassen waren tegen moeilijkere eischen die eraan gesteld mochten worden.

„En moeten wij met een dergelijk antwoord terugkeeren!" riepen de afgevaardigden.

„Neemt enkel ook nog de verzekering mede," zeide Martin, „dat met de overwinning der volksheerschappij mijn vurigste wensch vervuld is. Ik wensch de regeering wijsheid, offervaardigheid en geluk toe. — En nu, mijne heeren, noodig ik u uit om op uw gemak te komen uitrusten in mijn huis. Veel kan ik u niet aanbieden; het beste is wel de heerlijke boschlucht en het frissche water."

Martin liet den afgevaardigden twee nog ongebruikte nieuwe vertrekken in de boerderij aanwijzen. Bij de verfrischingen, die hun opgedischt werden, hield hij hen in opgewekte stemming gezelschap. Hierna bracht hij hen naar den aanleg en wat er omheen lag, en de vormelijkheid, die voordat de zaak besproken was, tusschen de mannen had geheerscht, had nu plaats gemaakt voor een gemoedelijke vertrouwelijkheid.

Toen zij boven het blokhuis over de weide gegaan waren, en zich op een bank hadden neergezet, zagen zij Juliana, die bij de bron stond en bezig was een pot bloemen te be-

gieten. Een der gasten informeerde zoo voorzichtig mogelijk wie de jonge vrouw was.

Martin antwoordde: „Is u wel geheel onbevangen terwijl u dit vraagt?"

Zij keken verlegen voor zich.

„Zijt gij beiden werkelijk zoo onwetend als ge u voordoet?"

Nu keken zij elkaar aan en konden een glimlach niet onderdrukken. Werkelijk waren zij niet zoo onwetend, als zij getracht hadden te lijken, ja, weldra bleek het, dat zij zelfs meer wisten dan hun gastheer zelf.

„Het lijkt wel iets op een sprookje, niet waar?" zeide Martin.

„Dat noem ik nog eens een heldhaftige republikein," antwoordde een der afgevaardigden, „de vorsten, die hij niet van den troon stíét, tróúwt hij eraf."

„Volgens mijn opinie," zeide de tweede, Martin's vroegere jeugdvriend, „naar mijn meening behoort zij schadeloos gesteld te worden. Presidentsvrouw inplaats van vorstin zou nog zoo kwaad niet zijn."

De eerste zeide niets meer, daar het hem inviel, dat men den wolf, die de voordeur was uitgejaagd, niet door de achterdeur weder moest binnenlaten.

Bovendien scheen dit gesprek Martin niet bijzonder te bevallen, en hij antwoordde enkel: „Zij is als mensch gestegen van vorstin tot vrouw." Hiermede wilde hij volstaan.

De jeugdvriend, echter, die, waar hij de kans schoon zag, de wedergevonden kameraadschappelijkheid benutte, vroeg, zeer beleefd, met gedempte stem: „Hoe is ze toch over die gebeurtenis in uw verleden kunnen heenstappen?"

Martin wist eerst niet of hij op deze vraag zou antwoorden; de behoefte, dat wat zijn hart bezwaarde aan een voelend mensch mede te deelen, behield de overhand. „Ik heb het haar nog niet verteld," mompelde hij.

De afgevaardigden sprongen tegelijk van hun zetel op. Hun verbazing was groot, doch zij zeiden niets anders dan: „Dat is flink!"

„Misschien wel het tegenovergestelde," antwoordde Martin.

„Is u al getrouwd?"

„Neen, maar wij gaan gauw trouwen."

„Dan komt er niets van!" riep de jeugdvriend uit. „Dan komt er niets van. Vorstin of boerin, maar den moordenaar van 'n oom trouwt men niet."

Martin stond op en zonder verder een woord te zeggen, ging hij vlug naar de arbeiders toe.

Onder de brieven, die Juliana vanuit Martin's huis verzond, was er eindelijk ook een aan Marie Baumgartner. Eerst was zij met het schrijven ervan niet erg gelukkig geweest, want het opstel was zoo droog en zielloos geworden, dat de schrijfster het blad verscheurd had. Zij had zich in het hoofd gezet, haar vriendin eerst alles te vertellen, als de dag voor de bruiloft was vastgesteld. Maar als ze over haren Martin niets kon schrijven, was al het overige haar onverschillig. Zij riep de herinnering aan hun oude vriendschap op, zij dacht aan het trouwe hart der houtvestersvrouw, hoe groot ze was als vrouw en moeder, hare bescheidenheid, haar verstandigheid en flinkheid — al, wat ze aan beminnelijks en bewonderenswaardigs bezat — doch tevergeefs, er wilde geen geestdrift in haar ontvlammen, in haar hart woonde er nu slechts één, die haar vriendin geleidelijk teruggedrongen, en haar eindelijk buiten de deur gezet had. Daarbij kwam nog een zekere schroom, bij de gedachte, dat Martin Marie niet volkomen onverschillig geweest was. En zoo werd de brief dus stijf en onverschillig, en verscheurde Juliana hem.

Het gelukte haar beter bij de tweede poging. Nu dwong zij zich niet meer, doch liet Marie de gansche volte harer liefde zien, haar liefde voor haren bruidegom, en in deze onomwonden vertrouwelijke bekentenis lag plotseling weder alle innigheid, die zij ooit voor Marie gevoeld had.

Martinshuis.

Lieve Marie!

Je moogt van me denken wat je wilt, en me uitmaken voor traag, onbeleefd, zelfzuchtig en ontrouw — tòch val ik je om den hals om uit te huilen, om te huilen van louter geluk. Ik ben geen vorstin meer, ik ben alleen maar een bruid. Je moet het verleden jaar al vermoed hebben, en nu loochen en verberg ik het niet langer, nu roep ik jou en de geheele wereld toe: „Hij is mijn!" Ik heb veel geleden en veel strijd gevoerd vóór ik inzag aan wien ik toebehoorde. Ik had mijne aangeboren talenten en neigingen verloochend, en had aldus mijn roeping gemist. Ik ben er trots op, dat ik het goede gewild heb, en dat ik afstand van mijn ambt gedaan heb, is mijn verdienste. Zelf heb je eens gezegd, wat ik eigenlijk moest doen en wat mij ontbrak, en je hadt het bij het rechte eind.

Nu zul je dus wel niet boos meer op me zijn, dat ik toenmaals zoo ver en zoo overhaast de wildernis in moest. O, geloof toch aan de tragische kracht der liefde! Zelfs op jou, die toch sterk bent, en gepantserd, doordat je man en kind hebt, wilde ze inwerken. Ik ben haar in handen gevallen, en in hare zaligheid verlies ik mij. Al het verdere op aarde is me onverschillig geworden, zelfs jou had ik vergeten. Dat moge je een bewijs zijn, hoe groot haar geweld is. Den vorigen zomer begon het al, maar toen stiet hij zich nog aan het standsverschil. Ik wist wat ik doen moest om zijner waardig te worden, en ik deed het. Nu ben ik in den Schatt, en kan er niet meer uit weg, en hoor je bezwaren al. Want ik ben zijn vrouw nog niet. Maar ik zweer je, mijn eer is hem heilig. Het geweten is de wet waarnaar ik mij richt, naar de heerschende zedewetten vraag ik niet meer. Eens mòcht ik niet leven overeenkomstig de maatschappelijke norm, en nú wil ik het niet. Geen enkelen dag van mijn geluk wil ik missen; de boom groeit bijna tot aan den hemel. En toch doet het alles nog pijn, omdat de top nog niet bereikt is. Als je gelooven kunt, wat ik je hier schrijf, vriendin, dan

moet je me bewonderen, zooals ook ik jou eens bewonderde.

Het zal niet lang meer duren of we vieren bruiloft. Ik moest eigenlijk nu in Edenstein zijn, om alles in orde te brengen, maar ik kàn maar niet van hem weg. Wil jij, om mij een genoegen te doen, de bruiloft, voor zoover het kerkelijke betreft, in Edenstein in orde brengen, dan is dit goed; gebeurt het niet, dan is het ook goed. Mij is álles wel, want mijn leven is hìj alleen. Helaas moet ik hem hier het grootste gedeelte van den tijd missen. Hij is houthakker, architect en boer. Het is wonderbaarlijk, hoe zijn wil hier een groote hoeve, ja, bijna een dorp uit de aarde oproept. Het doet me al goed, als ik hem vaak, al is het ook maar uit de verte, zie. O, vriendin, dat is nog eens een man! Hij staat zoo hoog, dat ik mij voor hem voel als een meisje. Zijn hart is hard als staal en zuiver als goud. Een tijdlang hield ik hem voor volkomen volmaakt, en dat maakte me bang. Maar sedert ik tot het besef gekomen ben, dat hij ook wel eens een kleine zonde bedreven heeft, laait mijn liefdegloed voor hem sterker dan ooit. Binnen tien dagen zijn wij getrouwd; bid voor me, lieve Marie, dat ik niet waanzinnig word. En ik wil er naar trachten een verstandige, zorgzame vrouw te worden, zooals jij. Of wij in den Schatt blijven wonen of op Edenstein, is mij hetzelfde. Als ik alleen maar bij hem kan zijn, in vreugde en leed bij hèm! Als hij mij maar liefheeft, is het mij onmogelijk hier op aarde ongelukkig te worden.

Je gelukkige

Juliana.

De dag der huwelijksplechtigheid was vastgesteld. Deze zou voltrokken worden in de slotkapel van Edenstein.

Het werk in Martinshuis ging gewoon zijn gang, met dit onderscheid, dat Martin zelf er minder bij te vinden was. Hij zat nu vaker met zijne bruid op de bank onder de lorken, of ging met haar de stille boschwegen op. Juliana was nu vervuld van den zachten vrede, die in een gelukkig hart

heerscht. Sedert hij haar die liefdesgeschiedenis had verteld, was ook hare angst dat hij haar nog iets verborgen hield, verdwenen. Zij bespraken de toekomst, doch ook het verleden liet zich niet geheel negeeren.

Op zekeren dag vroeg Martin zijne bruid, wat zij — als zij nog regeerend vorstin was — op haar bruiloft doen zou.

„Jou liefhebben," was haar antwoord.

„Zou je niet méér doen?" vroeg hij. „Neen, Juliana, je zoudt je volk toch ook niet vergeten."

„Ik zou de hertogelijke schatkamers openen voor de armen en hongerigen."

„Je zoudt nog meer doen," zeide Martin.

„Ik zou alle soldaten met verlof naar huis sturen, naar hun vrouw en bruid."

„Je zoudt nog meer doen," zeide Martin.

„Ik zou alle behoeftige bruidsparen een bruidschat geven, opdat ze konden trouwen," antwoordde Juliana.

„Dat zou nog altijd niet genoeg zijn voor je groote hart," zeide Martin.

„Mijn God!" riep zij uit, „ik zou de gevangenisdeuren laten verbreken. Ik zou den moordenaars, brandstichters en roovers begenadigen.

„Zou je dat doen?" vroeg Martin in spanning. „Zou je hen begenadigen?"

„Ja zeker."

„Allemaal? Zonder uitzondering?"

„Dat zou misschien een vergrijp tegen het volk zijn," antwoordde Juliana nadenkend. „Wat de maatschappelijke orde verstoort, zou jij ook dàt willen begenadigen?"

„Neem eens de revolutionnairen," zeide Martin beklemd, „dat zijn misschien edele menschen, die hun volk liefhebben boven alles, en toch verstoren zij de maatschappelijke orde."

„Ook hèn zou ik begenadigen," zeide Juliana met beslistheid.

„Vorstenmoordenaars!"

„Martin," zeide zij, zich tegen zijn arm vleiend, „waartoe

dienen dergelijke vreeselijke gesprekken! Ons gaat dit alles toch niets meer aan."

„Zou je, temidden van je liefdesgeluk — den moordenaar van je oom genade schenken?"

Zij bleef staan en keek hem onthutst aan.

„Waarom herinner je me aan dergelijke dingen?" zeide zij op verwijtenden toon. „Hoeveel verdriet heeft me dàt al gedaan! De sluipmoordenaar! De bewerker van mijn justitieelen moord. — Ik háát hem!" Snel en woest stiet zij deze woorden uit.

Martin zeide niets meer, doch schreed naast haar voort, geheel in zichzelven gekeerd.

Den volgenden dag ging hij alleen. Hij was diep in gedachten verzonken. In deze wereld is het zóó ingericht, dat alleen de zedelijk sterke waarlijk gelukkig kan zijn. Wie tegen de natuur zondigt, dien straft zij met ziekte. Wie tegen zijn medemenschen zondigt, dien wordt door wetten en zeden het leven vergald. Wie tegen zichzelven zondigt, doordat hij handelt tegen beter weten in, het verstand geringschat, en zich in de armen van den hartstocht werpt, die moet met zichzelven verdeeld geraken. Dat het over 't algemeen slechte menschen beter gaat dan goede, is een verzinsel. Van de honderd schurken gaan er zeker wel vijftig te gronde, en niemand verlange ernaar te vernemen, wat voor duivels de overigen, die voor het uiterlijke zwelgen in een goed leven, in hun binnenste moeten herbergen!

Martin had alle reden zulke gedachten te voeden. Het was stormachtig in het woud. De takken ruischten, de kruinen werden van den stam afgescheurd, langs den hemel schoten wolkendriften voort, en hunne schaduwen gleden bijna driftig over het boschland. Ahornbladeren, losgemaakt door den nachtelijken rijp, vlogen van hunne twijgen, voortgezweept tusschen de stammen door tot ze mat ter aarde zonken. De plantengroei op den grond bewoog zich niet. Martin hoorde wel het ruischen boven zijn hoofd, doch voelde geen verkoelend streelen op zijn verhitte voorhoofd. De onrust in zijn hart was nog grooter dan die boven zijn

hoofd. — Het oogenblik was daar. Zou hij het haar bekennen? Zou hij het verzwijgen? Als hij het bekende, wat zou er dan kunnen gebeuren? Zou haar hart, nu voor hem in liefde en vereering zoo strak gespannen, niet kunnen breken? Nu leeft zij slechts van liefde, en kent niets dan de liefde, maar er valt niet te bouwen op een vrouwenaard. Zij behoeft slechts verstandig te zijn, en hij is veroordeeld, en hij heeft de vrouw verloren, de eenige, die de wereld voor hem bevat. — Neen, neen, op z'n best voert een bekentenis tot niets goeds, en twee menschen zouden erdoor in de hel kunnen storten. — Maar als hij het aan den anderen kant verzweeg? Wat zou het geweten zeggen? Op bedriegelijke wijze sluipt de misdadiger in haar argeloos hart binnen. Wat zegt de manneneer hiervan? — Haar wezen is vol liefde, slechts één mensch haat zij, slechts één! — Zou hij haar den geliefde ontrukken, en haar den gehate ervoor in de plaats geven? Wie zou daar den moed toe hebben? — Misschien zou haar moed om zich voor hem op te offeren groot genoeg zijn om hem te vergeven. Want hoe innig zij aan hem verbonden was, had zij bewezen bij dat voorval, toen zij met de arme arbeidersvrouw om haren bruidegom wilde worstelen. — Zou zij moedig genoeg zijn? Ook in dit geval zou hij zijn geluk verspeeld hebben. O, wat was dit geheim anders dan dat van het meer van vroeger! En tot welke ernstige gevolgen had dàt reeds bijna aanleiding gegeven! — Was het dan geen onzelfzuchtige heldendaad, dat zij zich zoo vreeselijk wreken moet? Was het dan geen daad in dienst van het hooge idee „vaderland", waarvoor de besten en edelsten zich te allen tijde opgeofferd hadden? Opgeofferd? Opgeofferd? Ja, in dit woord ligt het richtsnoer voor mijn toekomst!" kreet het in zijn ziel. „Het volk verheugt zich nog heden in de gevolgen van dien dag, en moet nu op mij het volle gewicht van die misdaad rusten? — Ik ga vrij en straffeloos uit en mijne medeburgers willen mij eeren, en toch kan niemand mij de felle pijn uit de borst rukken. Als ik de daad op het schavot moest boeten met mijn leven, dan zou iedereen inzien hoe

groot het offer was, dat ik bracht. Doch nu ziet niemand dit. Nu ben ik alleen met mijzelven. Hoe kan ik u verzoeken, vervloekt noodlot! — Martin! De sterke verzoent de goden door de daad. De bekentenis! Grooter dan de moed om een misdaad te bedrijven, is de moed om haar te bekennen. Tóén de inzet van een leven, dat voor de geknechte burgers van den staat geen waarde had, en héden de inzet van een tweevoudige gelukzaligheid. Wie heeft den moed dit kleinood in de waagschaal te stellen? — Een màn!

Een màn!"

Martin keerde weder naar het Martinshuis terug. Hij meende dat zijn besluit nu vast stond. Voor het blokhuis, in den zonneschijn zat Juliana, die bezig was mirten te hechten op een wit kleedje, terwijl zij er zacht en lief bij zong:

O schönster Schatz auf Erden,
Ich lieb dich ganz allein;
Schon bald sollst mein du werden,
Mein eigen sollst du sein.

Giebst du mir Wein zu trinken,
So thu ich dir Bescheid;
Thust du mir heimlich winken,
So ist mein Herz erfreut.

Ich geh nicht aus den Stegen,
Ich geh nicht aus der Stadt,
Bis ich mein Schatz gesehen,
Und ihn geküsset hab."

Martin, dien zij niet bemerkt had, was achter haar blijven staan. — Zou hij nu dit lieve, gelukkige, argelooze bruidsgeluk verstoren? Neen! Hij wendde zich om en sloop langs den muur van het huis weg — en zeide haar niets.

En toen dit alles in den Schatt geschied was, liet Martin op zekeren dag op den hoorn blazen, waarmee de etens-

uren en het eindigen van het dagwerk werden aangeduid. Dan lieten de timmerlieden hun betimmeringen in den steek, de grondwerkers kwamen uit hunne graafwerken, de maaiers kwamen van de weiden, de herders van de koekampen en de houthakkers uit het bosch. Doch nú was het geen etenstijd en geen avond ook, en derhalve begrepen zij niet wat het heldere geschal van den hoorn te beduiden had. En toen zij zich op de groene weide voor het huis verzameld hadden, trad Martin naar voren met Juliana aan zijn rechter arm. Hij stelde hun zijne toekomstige huisvrouw voor, waarop zij het paar herhaaldelijk toejuichten. Daarna deelde Martin hun mede, dat hij met zijn aanstaande over een paar dagen naar Edenstein in het Timerdal zou vertrekken en daar hun vereeniging kerkelijk te laten bekrachtigen, en vermaande hun in dien tusschentijd eendrachtelijk en vroolijk het feest te vieren, dat hij voor hun zou bereiden.

En nu kregen zij de lastdieren in het oog, die reeds, met allerlei goede dingen bepakt, aangekomen waren. En toen Hieronymus' spiedend oog ook groote, stevige vaten ontwaardde, hief hij een juichkreet aan en maakte een buiteling, zoodat Stanzi van schrik en ergernis haast in den grond zakte.

De timmerlieden hadden nu direct de handen vol werk. Voor de boerderij op den vlakken grond, legden zij een grooten, vierkanten plankenvloer, dien zij glad schaafden. Vervolgens zetten zij aan de vier hoeken hooge stangen op, die met guirlanden versierd waren, en daarnaast maakten zij van planken een verhooging, waarna afgeroepen werd, dat indien er onder de arbeiders muzikanten waren, dezen zich moesten aanmelden. Er trad een kromgebogen houthakker naar voren, die zeide, dat hij gediend, en in dienst trommelen geleerd had. Een ander ontpopte zich als doedelzakspeler, doch zonder doedelzak. Medart verklaarde dat hij op de mondharmonica speelde, en begon ten bewijze dadelijk op het ding te jengelen.

Nu haalden verscheidene anderen óók mondharmonica's te voorschijn, en de meesterknecht kwam met een cither

aan. En zoo was fluks de dansvloer in elkaar gezet en in orde gebracht, en terwijl daarnaast tafels en banken werden opgeslagen, begon het jongere volkje — om toch niets te missen — zich reeds paarsgewijze te oefenen, en voelde in alle ledematen de vreugde die vanuit God's vrijen hemel op hen nederdaalde.

Onderwijl waren Martin en Juliana te paard gestegen om met een klein gevolg te vertrekken.

Op dit oogenblik greep Stanzi Hieronymus bij den slip van zijn jas, doch hij wist los te komen, en trad met verbazend plechtige gebaren tot voor de paarden van het bruidspaar. Hij had namelijk een oude bruiloftstoespraak in het hoofd, die hij nu wilde afsteken. Hij sprak luid, op den toon van een dominé, en sprak tot aller verbazing hoogduitsch. Doch tijdens de toespraak bleek het dat deze niet voor den tijd vóór de bruiloft bestemd was, doch voor dien daarna, en bovendien slechts op een onvervalschten boerenbruiloft berekend was. De redenaar wilde dit plooien naar de eischen van het oogenblik, doch geraakte in zulk een verwarring van bruidsbouquetten, ceremoniemeesters, heil en zegen, wiegen en kleine kindertjes, dat het klamme zweet hem uitbrak. Nog juist bijtijds brulden de omstanders driewerf hoera, totdat de reizigers, naar alle kanten groetend, wegreden.

„Ik heb 't altijd wel gezegd," mompelde Hieronymus, terwijl hij zich het zweet van het gelaat droogde, „as 'n mensch niet nou en dan een drupje wijn krijgt, wordt ie zoo suf as wat."

„Nou, kom dan in godsnaam maar mee, oudje, en drink!" zeide Stanzi, en voerde hem naar de tafel.

„Goe zoo!" bromde de Tiroler, en schoof eveneens bij.

Wat was dat voor Juliana een andere reis door den Schatt dan een jaar tevoren! Ook nu dreigde de wildernis, met hare ruwe voorkomen, doch nu waren er paden aangelegd, en inplaats van de gidsen zonder bepaald doel, reed nu aan haar linkerzijde, zeker en ernstig, haar bruidegom. Hij was ernstiger gestemd dan ooit. Zij voelde een

onuitsprekelijke blijdschap, en haar gelaat was bleek als een lelie.

En zoo bereikten zij, na een langen rit, het slot Edenstein, dat met vlaggen en eerebogen versierd was, als trok de vorstin er weder binnen. De oude poortwachter Fritz had zelfs de twee op Edenstein aanwezige kanonnen laten laden, om ze gedurende de bruiloft af te schieten. Want een burcht, waarop heelemaal niets anders meer knalde dan de zweep van den ossendrijver, was toch wat al te saai. Hij had nu zijn hoop gevestigd op den nieuwen heer; die was, naar men zeide, een flinke vent, en dus zou men nog wel eens kruit te ruiken krijgen.

Eindelijk was de trouwdag aangebroken. Het was een lange, windlooze herfstmorgen, de opgaande zon had een waterigen glans, die niet als goud, doch als sneeuw op de muren van het slot rustte.

Juliana was vroeg opgestaan en liep alleen door den ouden slottuin. Het drong niet tot haar door hoe stil en herfstachtig het om haar heen was, want in haar straalde lentezon, vol schittering van rozen en vogelzang. Zij schrok bijna toen zij plotseling voor het graf van den ouden Abraham stond. Het was verwaarloosd en inplaats van bloemen, lagen er gele olmbladeren op.

„Hoe heb ik u toch zoo kunnen vergeten, trouwe leermeester," zeide zij, bij het graf staande, „want gij zijt het toch, die mij den weg hebt gewezen naar dit geluk! — Zie, dit deel ik met u." Het boschje mirtentakjes dat zij op haar borst droeg, nam zij uit elkaar, en legde een takje op het gras.

Zij bleef lang in het wildpark, en bezocht weder alle wegen, waaraan zich herinneringen uit haar kindsheid vastknoopten; zij was week gestemd, ze voelde aandrang om te huilen, en iets zoeters dan dit huilen had zij nog niet ervaren. Toen zij aan de oostzijde van het kasteel langs ging, waar op den rotsigen grond een wilde haag groeide, waarin zich nog verlate rozenknoppen vertoonden, ontmoette zij Marie. De houtvestersvrouw was thuis reeds te middernacht

opgestaan, om zich gereed te maken voor de bruiloft en den langen weg naar het Timerdal af te leggen. Ze had nu een uitstaande japon van zwarte taf aan en daarover een purperrooden, zijden halsdoek, die als een groot, brandend hart gloeide op haar borst. Ook háár vreugde over dezen trouwdag kende geen grenzen, doch zij probeerde voortdurend er niet aan te denken, daar het haar inviel, dat een zóó groote vreugde hier op aarde den lieven God wel eens kon mishagen. Zij wilde Hem deemoedig dankbaar zijn.

Juliana, de bruid, wierp zich met een juichkreet en snikkend aan Marie's borst, en kon niets anders uitbrengen dan: „O, wat heerlijk! Wat heerlijk!"

Marie kon haar verbazing nauwelijks verbergen. Er was iets vreemds in deze Juliana, iets wat niet tot deze wereld behoorde, iets verontrustends. En wat was ze bleek; haar lippen waren niet in 't minst rood, en enkel op hare wangen kwam en ging telkens een zweem van rood, en in de groote oogen laaide enkel gloed. — Wat maakte de liefde toch van vele menschen!

In den hof van het slot weerklonk muziek, en de ruimten en pleinen vulden zich met menschen. Alles was in feestdosch en in feeststemming. Juliana, verzonken in haar geluk, moest eraan herinnerd worden, dat het tijd werd haar bruidskleed aan te trekken. Zij begaf zich naar de tweede verdieping, waar zich hare vertrekken bevonden, en liet zich tooien. Toen men haar den mirtenkrans in het haar vlocht, vroeg zij naar Martin. In de slotkapel luidde reeds het klokje. Juliana liet hare kameniers het vertrek verlaten, omdat zij nog een oogenblik alleen wilde zijn om den hemel te smeeken om kalmte en sterkte, om haar geluk te kunnen dragen. Zij keek het venster uit naar het kalme tafereel buiten. Haar opwinding ging over in een kalme mijmerij.

Nu kwam Martin binnen, in eenvoudige, stemmige bruiloftskleedij. Ook hij was anders dan anders. Zacht trad hij naar haar toe, en legde zijn hand op haar schouder. Zij wendde zich naar hem toe, en haar vochtige blik was vol innigheid.

„Juliana," zeide hij, „de kaarsen branden al op het altaar."

Zij vleide zich zacht tegen zijn hooge gestalte aan.

Martin haalde diep en hoorbaar adem. Toen zeide hij: „Ik zou je nog graag wat zeggen, Juliana."

Zij keek hem onafgewend aan.

„Ik had het ook eerder kunnen doen.... Maar, omdat 't nu eerst gebeurt, wordt het tot een morgengeschenk, dat alleen aan een moedig hart.... een groot hart...."

„Maak me niet bang, Martin!"

„Misschien doet het je verdriet," ging hij voort. „Misschien doet het je ook wel goed, het te weten. — De kwestie betreft Hugo Stolland."

„Den lijfknecht van mijn oom zaliger?" onderbrak zij hem haastig.

„Misschien doet het je genoegen te vernemen, dat er geen justitioneele moord aan hem gepleegd is. Hij was niet zoo heelemaal onschuldig, als men wel geloofde."

„Hoe zit dat dan? Hoe kwam dat dan?" vroeg zij opgewonden.

Martin ging aan een tafel zitten, want zijn beenen beefden onder hem.

Juliana liet zich bijna willoos in een stoel tegenover hem neerzinken.

„Stolland," zeide Martin.

„Wat is er, wat heeft hij dan gedaan?" riep zij.

„Als de vorst op de jacht ging, werden van te voren de plaats en de tijd verzwegen," ging Martin voort, „of ze werden verkeerd opgegeven. Zoo heette het op den dag dat je oom omkwam, dat de arendsjacht zou gehouden worden in Schildstein. Maar er was er een die klapte. Hij verried het heele jachtplan en gaf de bergpaden aan. Die verrader was Hugo Stolland. Zonder dat verraad zou het niet gebeurd zijn, tenminste niet dien dag."

„Hoe weet je dat?" vroeg Juliana.

Zonder op deze vraag acht te slaan, ging hij voort: „In een geheime vergadering van de volkspartij was er besloten

den hertog te dooden. Het lot was gevallen op een onervaren jongeman, die den hertog niet persoonlijk kende, en hem dus ook niet persoonlijk haten kon. Hij dacht enkel aan het vaderland. Hij zocht lang naar een gelegenheid om zijn taak te volvoeren, maar deze kans ontglipte hem steeds weer. Op dien dag dwaalde hij rond, op plaatsen, hem door Stolland aangewezen, als jager verkleed in het gebergte, waar de hertog zou jagen. Aan den steilen wand van den Weisshorn ontmoetten zij elkaar. De vorst was alleen, en, met het geweer op den rug, probeerde hij met behulp van zijn alpenstok over de gevaarlijke plaats heen te komen. De andere wilde hem in dezen hulpeloozen toestand niet dooden, ging terug tot achter den rotswand, en eerst toen de hertog weder vasten grond onder zich had, riep hij hem toe, op zoowat dertig pas afstand: „Verdedig u! Een van ons moet hier sterven! Een oogenblik lang bleef hij verschrikt staan, en zeide toen: „Aha, ben je een van dié schavuiten?"

„Man tegen man!" riep de ander, „je weet wel waarom." De hertog rukte zich het geweer van den schouder, het volgende oogenblik viel er een schot, en de kogel schramde den ander aan den linker schouder; een tweede schot deed den hertog dood ter aarde vallen...."

Juliana verborg haar gelaat. Plotseling stond zij op en zeide: „Martin, jij weet wie het gedaan heeft!"

Martin rukte zijn jas en hemd los, en wees op een litteeken aan zijn linker schouder.

„O God!" riep Juliana uit, alsof zij getroffen was; zij drukte de beide handen tegen haar hart, en zakte toen langzaam ineen.

Hij ving haar op, en zwaar gleed zij tegen zijn lichaam op den grond.

Door het open venster wuifde de heldere klank van het klokje aan, dat naar het huwelijksaltaar opriep.

Martin had met het water uit een bloemenvaas het marmerwitte voorhoofd van Juliana besproeid, en eenigen tijd daarna kwam zij weder bij. Zij vond zich voor Martin's voeten liggen en keek naar hem op met een blik vol einde-

looze liefde en eindelooze treurigheid. Zij tastte naar zijn hand trok deze naar zich neer, kuste haar en bevochtigde haar met haar tranen.

„Arme, arme man!" fluisterde zij, „zoo mooi, zoo goed, zoo groot! En dan zóó zonder geluk te moeten zijn! Zoo eenzaam!" Door zich aan zijne armen vast te houden, richtte zij zich op, en zeide: „Ik moet je kussen, mijn Martin! Ik vergeef het je...."

Hij hief haar op, vermaande haar zich te kalmeeren en met hem naar de kapel te gaan.

„Naar de kapel?" vroeg zij, met geheel andere stem, „naar de kapèl moet je alleen gaan, mijn jongen, en de kaarsen uitdoen. — Wat? Weet je dat niet? Martin, wees toch verstandig. Ik kan je nu niet trouwen, want je hebt mijn oom vermoord."

„Laat dat nú rusten!" zeide Martin, bijna hard. „Kom mee!"

„Als je — het beveelt," zeide zij zacht, „móét ik wel." En zij wankelde naast hem voort, door hem gesteund en geleid, het vertrek uit.

Toen zij door de lange voorzaal gingen, bleef Juliana voor een venster staan en keek naar de weelderige plantengroei onder haar. „Martin," zeide zij levendig, „zie je daar die rozen aan die struik? Toe, haal er een voor me."

„Maar schat!" fluisterde hij, „daar is nu geen tijd meer voor, want zij wachten ons."

„Ik wil een roode roos in mijn haar hebben," zei zij beslist. „En juist van jou. Martin, dit pleizier móét je me doen. Onder aan de stoep, links door het kleine poortje. Maar vlug wat. Toe!" Zij hief smeekend de handen tot hem op. Hij bezon zich niet lang, en liep vlug naar beneden. Doch nòg vlugger dan zijn voeten over de trappen liepen, joegen zijne gedachten. Hij had nu alles gedaan wat in zijn vermogen was, met zelfverloochening en strenge nauwgezetheid. Nu hij dit had gedaan, was hij dan ook besloten iedere overmatige weekhartigheid tegen te gaan, en iedere zelfkwelling bij zichzelven of bij haar te onderdrukken en haar

onstandvastig, vrouwelijk gemoed met mannelijken ernst te leiden.

Toen Martin beneden bij de rozen kwam, was zij daar reeds. In de groene struiken, op den steenachtigen grond lag zij, het hoofd badend in bloed, haar witte bruidskleed rood besprenkeld. Zij richtte zich nog even naar hem op, en fluisterde: „Vergeef me! Ik wilde je bij me hebben — bij mijn sterven. . . ."

De laatste woorden klonken niet veel luider dan een zucht. En toen was dit edele, van liefde vervulde leven uitgebluscht.

Op een der eerstvolgende dagen zag men Martin Reichensteiner door het Scharntal schrijden. Zijn houding was recht als altijd, en hij was nog slanker dan tevoren. Zijn trouwkleeren hingen hem slap aan het lijf, zijn haar en baard waren verward, en zijn gezicht vaal als leem. Hij vermeed de huizen en liep in de richting van het groote woud.

Op dezen dag volgden andere dagen, de tijd verstreek, zooals voordien, en zooals hij nog verstrijkt en steeds verstrijken zal. De lieden, die den Schatt ingetrokken waren om daar te helpen bij het hakken, en vestigen der nederzetting, kwamen langzamerhand allen terug. In den Schatt was het weder eenzaam en stil geworden. Martin was vergeten. Niemand heeft hem ooit weer gezien. — Wie zijn naam zoekt: hij zal dien vinden in de geschiedenis van het vorstendom. Of hij behoorde tot de patriotten, of in de rijen der misdadigers, dat zal de tijd richten.

EINDE.

Eenige Vertaalde Romans en Novellen
Uit het Fonds, verschenen bij de
Mij. v. GOEDE EN GOEDKOOPE LECTUUR

1. Russische.

L. ANDREJEF, In de Slaapstee. Uit het Russisch door Jos. C. Termaat.

Ing. *f* 0.25, Linnen 0.50.

R.B. 8. Deze novelle staat in de Inleiding tot de Russ. Litt. Gesch. door Z. Stokvis (Russische Bibl. 15-16) aangehaald als voorbeeld van de uiterst gevoelige schetsen van het „Donker Rusland" door den schrijver.

Judas Iskarioth en de anderen. Uit het Russisch door Annie de Graaff.

Ing. *f* 0.50, Linnen 0.80.

R.B. 13-14. De Bijbelsche verhalen geven ons geen verklaring van de drijfveeren, die Judas, volgeling van Jezus, brachten tot zijn verraad. In dit verhaal heeft Andrejef ons een Judas doen zien, uit wiens saamgestelde wezen die daad noodzakelijk moest ontspringen. Een levende, aangrijpende schildering.

I. W. GOGOLJ, De Mantel. Uit het Russisch vertaald door Z. Stokvis. Ing. *f* 0.25 Linnen 0.50.

R.B. 2. In dit verhaal leert de schrijver, die zelf eenigen tijd in Petersburg op een der departementen een ambt bekleedde, ons de Russische ambtenaarswereld kennen.

VLADIMIR KOROLENKO, Schetsen en Vertellingen (uit Siberië) uit het Russisch vertaald door Annie de Graaff. Met portret.

Linnen *f* 0.75, Keurb. 1.05.

W.B. 41-42. Korolenko is in ons land nog weinig bekend. Te weinig. Zijn Siberische schetsen zijn vol menschelijkheid, gevoel, zuivere opmerking. Zij doen ons den geest van het Russische volk kennen. Lectuur voor allen, die gaarne in de zielen leeren dringen, en ontroerd willen worden. Zooals van alle Russische letterkunde, is de grondtoon ook van deze schetsen weemoed.

M. LERMONTOF, Een held van onzen tijd. Uit het Russisch door Annie de Graaff.

Ing. *f* 0.50, Linnen 0.80

R.B. 9-10. Het belangrijkste prozawerk van dezen schrijver, die daarop den stempel zet van zijn eigen ziel: de woeste, sombere, van den naar vrijheid verlangenden Rus.

J. S. TOERGENJEF, Klop.... Klop.... Klop.... Uit het Russisch vert. door Z. Stokvis.

Ing. *f* 0.25, Linnen 0.50

R.B. 5. Toergenjef is de schrijver van uiterst fijne en gevoelige schetsen van het Russische buitenleven.

GRAAF LEO TOLSTOJ, Iwan de Dwaas en andere vertellingen. Uit het Russisch vertaald door J. Brandt en Dr. D. C. Hesseling, met portret, 3e dr.

Ing. *f* 0.25, Cart. 0.35, Linnen 0.45

W.B. 20. Deze bundel leert ons den echten Tolstoj kennen

met zijn christendom, zijn anarchisme, zijn menschenliefde. Maar ook den verteller, die zoo juist den toon van het eenvoudige volksverhaal weet te pakken.

2. Duitsche.

LUDWIG ANZENGRUBER, De Schandvlek. Een roman. Vertaling van Mevr. Van Uildriks. 2e druk. (6e-8e duizendtal.) Ing. *f* 0.55 Cart. 0.70, Linnen 0.85

W.B. 71-72*. Anzengruber, zelf uit de volksklasse herkomstig, heeft wel de ziel van zijn volk leeren kennen. In zijn werk ontmoet men altijd de vermenging van humor en gevoel, die, waar ze elkander in evenwicht houden, wederzijds waken tegen kluchtigheid en overgevoeligheid. Het leven van het onechte kind, en hoe zich tusschen haar en den man van haar moeder al sterker een band vlecht van liefde en trouw, waar zijn eigen kinderen hem, als die van Koning Lear, verwaarloozen, vormt een even pakkende als weldoende lectuur.

LUDWIG FINCKH, De Rozendokter. Vert. van Mevr. M. van Vloten. Versiering van Mevr. Midderigh-Bokhorst. 2e dr. (6e-9e duizend.)

Ing. *f* 0.25, Cart. 0.35, Linnen 0.45

W.B. 74. Een zeer fijn, teer werkje, geurig van buitenlucht, bosch en bloem, van stille aandoeningen, ingehouden en onderdrukt — dat in Duitschland buitengewoon opgang maakte, en dat ook hier in de voortreffelijke vertaling van Mevr. *Martha van Vloten* door velen genoten is. Om den lezer in de stemming van het geheel in te wijden, verzochten we Mevr. *Midderigh-Bokhorst*, dezelfde, die zoo gevoelig onze Sprookjes verlucht heeft, om er een frontispice voor te teekenen. Het is een echt mooi boek geworden.

BERNHARD KELLERMANN, De Dwaas. Uit het Duitsch door Marianne de Voogt.

Ing. *f* 0.55, Cart. 0.70, Linnen 0.85

W.B. 151-152*. „Waarlijk een zeer kostbaar boek, een gedachtenvol gedicht, waarin de lust van het hooge breed en machtig weerklinkt." *Hofstad.*

3. Engelsche.

CHARLOTTE BRONTE, Jane Eyre (De Wees van Lowood). Vertaling J. Kuylman. Inleiding L. S.

Ing. *f* 0.95, Cart. 1.10, Linnen 1.25

W.B. 264-267*. Over dezen grooten en boeienden roman van ongeveer 600 pagina's schreef:

Het Nieuws van den Dag:

„Jane Eyre" is inderdaad het werk van een krachtigen ernstigen geest met iets mannelijks, als het pseudoniem der schrijfster (Carrer Bell) maar innig-vrouwelijk om de gemoedsontleding. Een ongemeen boek; ten onzent zeer weinig gelezen buiten de engere literaire kringen. Dat kan veranderen nu de Wereldbibliotheek er een nieuwe vertaling van bezorgd heeft, die over 't geheel geslaagd lijkt."

CHARLES LEVER, De Avonturen van Algernon Sydney Potts.

Ing. *f* 0.75, Cart. 0.90, Linnen 1.05

W.B. 242-244*. „Ik hoop dat spoedig van Charles James Lever meer zulke juweeltjes in de Wereld-Bibliotheek zullen schitteren"....

C. Groustra in *De Hollandsche Lelie.*

GEORGE MEREDITH: R h o d a F l e m i n g. Vertaald uit het Engelsch door Dr. W. van Ravensteijn.

Ing. *f* 0.95, Cart. 1.10, Linnen 1.25.

W.B. 231/4* „Er zijn grepen, subliem van doordringendheid: zoo de eerste oneenigheid tusschen Dahlia en haar verleider, of het gesprek tusschen de zusters, nadat de eene heeft ingegrepen in het leven van de andere. Een boek dat moderne verfijning doet samengaan met een bijna klassieke breedheid van opzet."

De Telegraaf.

H. G. WELLS, H e t v o e d s e l d e r G o d e n e n h o e h e t o p a a r d e k w a m, sociaal-satiriek-fantastische roman uit het Engelsch door J. Kuylman.

Ing. *f* 0.45, Cart. 0.60, Linnen 0.75

W.B. 24-25. Wells is fantast; Wells is een man van zeldzame verbeeldingskracht; maar die natuurkundige kennis vereenigt met sterk vooruitstrevende maatschappelijke inzichten. Deze roman met zijn satirieke schets van den strijd tusschen de gekweekte reuzenmenschen en de gewone menschheid, is èn onderhoudend èn boeiend.

OSCAR WILDE, H e t G r a n a a t a p p e l h u i s, (vier Sproken: *De Jonge Koning, De Verjaardag der infante, De Visscher en zijn Ziel, Het Sterrekind).* Vertaling Liane van Oosterzee. Vier ill. door J. en B. Midderigh-Bokhorst. Cart. *f* 0.45, Linnen 0.55

W.B. 117*. „Een viertal prachtig beschreven symbolische verhalen, die zoowel boeien door hun mooie taal als de diepe gedachte die er in gelegd zijn." *Ons Land.*

ANDREJ STRUG, De Geschiedenis eener Bom. Een verhaal uit de Poolsche Revolutie, vertaald en ingeleid door Mevr. C. de Jong van Beek en Donk.

Ing. *f* 0.55, Cart. 0.70, Linnen 0.85

W.B. 167-168*. *Uit de Inleiding:* „Onder het nationaal verschijnsel, met zijn schilderachtige en typeerende bizonderheden, leeft het eeuwig menschelijke element, dat onder alle hemelen en in alle tijden hetzelfde blijft. Strug, in menige bladzijde, is diep genoeg doorgedrongen in het geheim der menschenziel om dit onveranderlijk element te grijpen, en in deze bladzijden geeft hij dan niet meer de psychologie der Poolsche revolutiebeweging alleen, maar ook de psychologie van alle revoluties die eenmaal waren en komen zullen."

XENOPHON, De Geschiedenis van Abradatas en Panthea. Vertaling *Dr. M. B. Mendes da Costa.*

Ing. *f* 0.25, Cart. 0.35, Linnen 0.45

W.B. 258. ....„Dat alles is van buitengewone fijnheid",....
Algem. Handelsblad.

WERKEN VAN ERNST ZAHN

Van dezen Zwitserschen schrijver, die ons het uitsluitend vertaalrecht van zijn werken afstond, zegt *Augusta de Wit*:

„Dit is het leven-gevende in Zahn's werk: het herschept droefheid tot kracht. En daaruit is de liefde die zijn landgenooten en buiten de nauwe Zwitsersche grenzen ongetelden in alle landen er voor voelen, wèl te begrijpen. Want meer liefde waard dan welke andere eigenschap ook van het schoone, is toch ten slotte deze allerhoogste: het levenverhoogend vermogen".

Van **ERNST ZAHN** verschenen tot heden bij ons:

HET GEZIN VAN LUCAS HOCHSTRASZER

Vertaald door Anna van Gogh-Kaulbach
Voorrede *Augusta de Wit*
2e druk - 6e-9e duizend.

EENZAAMHEID

Vertaald door *A. de Graaff*
2e druk - 6e-9e duizend.

CLARI-MARIE

Vertaald door *J. Kuylman*
2e druk - 7e-9e duizend

DE VROUWEN VAN TANNÖ

Vertaald door *A. de Graaff*
Prijs per deel: f 0.55 ingenaaid f 0.70 carton f 0.85 linnen

WAT HET LEVEN VERNIETIGT

In de vertaling van *Anna van Gogh-Kaulbach*
Ingenaaid f 0.65 Carton f 0.80 Linnen f 0.95

MENSCHEN — ONDERSTROOM

In gekleurd omslag elk: Ingenaaid f 0.25 Linnen f 0.45

ALBIN INDERGAND

Vertaling *Free Hart*
Ingenaaid f 0.55 Linnen f 0.85

DE APOTHEKER VAN KLEIN-WELTWIL

Vertaling *J. Lourens*
Ingenaaid f 0.65 Linnen f 0.95

Ter Perse:

LEVENSSTRIJD

Nieuwe vertaling van mevrouw *J. Knappert—Janssen*